

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi
Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

DOKAP BÖLGESİ TARIMSAL ÜRETİM VE TARIMSAL SANAYİ YATIRIM POTANSİYELİ ARAŞTIRMA PROJESİ

DOKAP BÖLGESİ TARIMSAL ÜRETİM VE TARIMA DAYALI SANAYİ ENVANTERİ

Mart 2019

Bu rapor, TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği "DOKAP Bölgesi Tarımsal Üretim Ve Tarımsal Sanayi Yatırım Potansiyeli Araştırma Projesi " kapsamında hazırlanmıştır. Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İçindekiler

Kısaltmalar	xxvii
Giriş.....	1
1. ARTVİN İLİ TARIM ENVANTERİ	3
1.1. Artvin İli Genel Bilgileri.....	3
1.2. Demografik Yapı.....	3
1.3. Sosyoekonomik Göstergeler.....	4
1.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	6
1.5. Arazi Yapısı	6
1.6. Artvin İlinde Tarım.....	8
1.6.1. Bitkisel Üretim.....	9
1.6.2. Hayvansal Üretim.....	13
1.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları.....	17
1.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri.....	19
1.8. Ticaret Göstergeleri	19
1.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler	20
1.10. Finans Kaynakları	22
1.11. Coğrafi İşaretli Ürünler	23
1.12. Turizm İşletmeleri	23
2. BAYBURT İLİ TARIM ENVANTERİ	24
2.1. Bayburt İli Genel Bilgiler.....	24
2.2. Demografik Yapı.....	24
2.3. Sosyoekonomik Göstergeler.....	25
2.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	26
2.5. Arazi Yapısı	27
2.6. Bayburt İlinde Tarım	28
2.6.1. Bitkisel Üretim	29
2.6.2. Hayvansal Üretim.....	33

İçindekiler (Devam)

2.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları.....	37
2.6.4. Tarımsal Desteklemeler.....	38
2.7. Finans Kaynakları.....	40
2.8. Tarımsal Sanayi İşletmeleri.....	41
2.9. Ticaret Göstergeleri.....	41
2.10. Coğrafi İşaretli Ürünler.....	43
3. GİRESUN İLİ TARIM ENVANTERİ	44
3.1. Giresun İli Genel Bilgileri.....	44
3.2. Demografik Yapı.....	44
3.3. Sosyoekonomik Göstergeler.....	45
3.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	46
3.5. Arazi Yapısı.....	47
3.6. Giresun İlinde Tarım.....	48
3.6.1. Bitkisel Üretim.....	49
3.6.2. Hayvansal Üretim.....	53
3.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları.....	58
3.6.4. Tarımsal Desteklemeler.....	59
3.7. Finans Kaynakları.....	64
3.8. Tarımsal Sanayi İşletmeleri.....	65
3.9. Ticaret Göstergeleri.....	66
3.10. Coğrafi İşaretli Ürünler.....	67
3.11. Turizm İşletmeleri.....	68
4. GÜMÜŞHANE İLİ TARIM ENVANTERİ	69
4.1. Gümüşhane İli Genel Bilgiler.....	69
4.2. Demografik Yapı.....	69
4.3. Sosyoekonomik Göstergeler.....	70
4.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	71

İçindekiler (Devam)

4.5. Arazi Yapısı	72
4.6. Gümüşhane İlinde Tarım	73
4.6.1. Bitkisel Üretim.....	74
4.6.2 Hayvansal Üretim	79
4.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları.....	83
4.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri.....	85
4.8. Ticaret Göstergeleri	85
4.9. Kırsal Alanda Verilen Desteklemeler.....	86
4.10. Finans Kaynakları	87
4.11. Coğrafi İşaretli Ürünler	88
4.12. Turizm İşletmeleri	89
5. ORDU İLİ TARIM ENVANTERİ	90
5.1. Ordu İli Genel Bilgiler.....	90
5.2. Demografik Yapı.....	90
5.3. Sosyoekonomik Göstergeler	91
5.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	92
5.5. Arazi Yapısı	93
5.6. Ordu İlinde Tarım.....	94
5.6.1 Bitkisel Üretim.....	95
5.6.2. Hayvansal Üretim.....	101
5.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları.....	105
5.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri.....	107
5.8. Ticaret Göstergeleri	107
5.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler	108
5.10. Finans Kaynakları	110
5.11. Coğrafi İşaretli Ürünler.....	112
5.12. Turizm İşletmeleri	113

İçindekiler (Devam)

RİZE İLİ TARIM ENVANTERİ	114
6.1. Rize İli Genel Bilgiler.....	114
6.2. Demografik Yapı.....	114
6.3. Sosyoekonomik Göstergeler.....	115
6.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	116
6.5. Arazi Yapısı	117
6.6. Rize İlinde Tarım	118
6.6.1 Bitkisel Üretim	118
6.6.2 Hayvansal Üretim.....	121
6.6.3 Tarımsal Alet ve Ekipmanları	124
6.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri.....	125
6.8. Ticaret Göstergeleri	126
6.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler	127
6.10. Finans Kaynakları	129
6.11. Coğrafi İşaretli Ürünler.....	130
6.12. Turizm İşletmeleri	131
7. SAMSUN İLİ TARIM ENVANTERİ	132
7.1. Samsun İli Genel Bilgileri	132
7.2. Demografik Yapı.....	132
7.3. Sosyoekonomik Göstergeler.....	133
7.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	134
7.5. Arazi Yapısı	135
7.6. Samsun İlinde Tarım.....	136
7.6.1 Bitkisel Üretim	138
7.6.2. Hayvansal Üretim.....	147
7.6.3 Tarım Alet ve Ekipmanları.....	151
7.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri.....	154

İçindekiler (Devam)

7.8. Ticaret Göstergeleri	154
7.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler	155
7.10. Finans Kaynakları	159
7.11. Coğrafi İşaretli Ürünler	160
7.12. Turizm İşletmeleri	162
8. TOKAT İLİ TARIM ENVANTERİ	163
8.1. Tokat İli Genel Bilgileri	163
8.2. Demografik Yapı	163
8.3. Sosyoekonomik Göstergeler	164
8.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	165
8.5. Arazi Yapısı	166
8.6. Tokat İlinde Tarım.....	166
8.6.1 Bitkisel Üretim	167
8.6.2 Hayvansal Üretim.....	179
8.6.3 Tarım Alet ve Ekipmanları.....	184
8.7. Sanayi İşletmeleri	186
8.8. Ticaret Göstergeleri	186
8.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler	187
8.10. Finans Kaynakları	189
8.11. Coğrafi İşaretli Ürünler	190
8.12. Turizm İşletmeleri	191
9. TRABZON İLİ TARIM ENVANTERİ	192
9.1. Trabzon İli Genel Bilgileri	192
9.2. Demografik Yapı	192
9.3. Sosyoekonomik Göstergeler	193
9.4. Gelişmişlik Düzeyi.....	194
9.5. Arazi Yapısı	195

İçindekiler (Devam)

9.6. Trabzon İlinde Tarım.....	196
9.6.1 Bitkisel Üretim	197
9.6.2. Hayvansal Üretim.....	201
9.6.3 Tarım Alet ve Ekipmanları.....	205
9.7.Sanayi İşletmeleri	206
9.8. Dış Ticaret	207
9.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler	208
9.10. Finans Kaynakları	210
9.11. Coğrafi İşaretli Ürünler	211
9.12. Turizm İşletmeleri	213

Tablolar

Tablo 1. Yıllara göre Artvin ili nüfusu (TÜİK, 2018).....	4
Tablo 2. Artvin ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2018).....	4
Tablo 3. Artvin ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2018)	5
Tablo 4. 2015 yılı Artvin yaşam endeksi (TÜİK, 2018)	5
Tablo 5. Yıllara göre Artvin ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2018)	6
Tablo 6. Yıllara göre Artvin ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2018)	6
Tablo 7. Artvin ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018).....	7
Tablo 8. Artvin ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018).....	7
Tablo 9. Artvin ili mera varlığı (ÇSB, 2018).....	8
Tablo 10. Artvin ilinde 2017 yılı ÇKS' ye kayıtlı çiftçi sayısı (TOB, 2018).....	8
Tablo 11. Artvin ilinde hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018)	9
Tablo 12. Artvin ilinde yıllara göre fındık üretimi (TÜİK, 2018)	10
Tablo 13. Artvin ilinde yıllara göre çay üretimi (TÜİK, 2018)	10
Tablo 14. Artvin ilinde yıllara göre kivi üretimi (TÜİK, 2018).....	10
Tablo 15. Artvin ilinde yıllara göre mandalina üretimi (TÜİK, 2018).....	11
Tablo 16. Artvin ilinde yıllara göre elma üretimi (TÜİK, 2018)	11
Tablo 17. Artvin ilinde yıllara göre kiraz üretimi (TÜİK, 2018)	12
Tablo 18. Artvin ilinde yıllara göre zeytin üretimi (TÜİK, 2018).....	12
Tablo 19. Artvin ilinde yıllara göre ceviz üretimi (TÜİK, 2018).....	12
Tablo 20. Artvin ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2018).....	13
Tablo 21. Artvin ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018).....	13
Tablo 22. Artvin ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018).....	14
Tablo 23. Artvin ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018).....	14
Tablo 24. Artvin ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018)	15
Tablo 25. Artvin ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2018) ...	15

Tablolar (Devam)

Tablo 26. Artvin ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2018)	16
Tablo 27. Artvin ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2018)	16
Tablo 28. Artvin ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2018).....	17
Tablo 29. Artvin ilinde arıcılık (TÜİK, 2018)	17
Tablo 30. Artvin ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2018).....	18
Tablo 31. Artvin ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2018).....	18
Tablo 32. Artvin ili tarımsal sanayi işletme sayıları (TOB, 2017)	19
Tablo 33. Artvin ili ihracat rakamları (TL) (TÜİK, 2018).....	20
Tablo 34. Artvin ili ithalat rakamları (TL) (TÜİK, 2017)	20
Tablo 35. Artvin ilinde son 5 yılda verilen hayvansal üretim destekleme miktarları (TOB, 2018)	21
Tablo 36. Artvin ilinde son 5 yılda verilen bitkisel üretim destekleme miktarları (TOB, 2018)	21
Tablo 37. Artvin İlinde Son 5 yılda verilen diğer destekleme miktarları (TOB, 2018).....	22
Tablo 38. Artvin ilindeki banka şubelerinin dağılımı	22
Tablo 39. Artvin ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı	23
Tablo 40. Artvin ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı.....	23
Tablo 41. Yıllara göre Bayburt ili nüfusu (TÜİK, 2017).....	25
Tablo 42. Bayburt ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2018).....	25
Tablo 43. Bayburt ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017).....	25
Tablo 44. 2015 yılı Bayburt yaşam endeksi (TÜİK, 2017).....	26
Tablo 45. Yıllara göre Bayburt ilinin GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017).....	27
Tablo 46. Yıllara göre Bayburt ilinin kişi başına düşen GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)	27
Tablo 47. Bayburt ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018).....	27
Tablo 48. Bayburt ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018).....	28
Tablo 49. Bayburt ili mera varlığı (TOB, 2018).....	28
Tablo 50. Bayburt ilinde 2017 yılında ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayıları (TOB, 2018).....	28
Tablo 51. Bayburt ilinde 2017 yılı hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018)	28

Tablolar (Devam)

Tablo 52. Bayburt ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)	29
Tablo 53. Bayburt ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017).....	29
Tablo 54. Bayburt ilinde yıllara göre kuru fasulye üretimi (TÜİK, 2017).....	30
Tablo 55. Bayburt ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)	30
Tablo 56. Bayburt ilinde yıllara göre şekerpancarı üretimi (TÜİK, 2017)	31
Tablo 57. Bayburt ilinde yıllara göre yonca (yeşil ot) üretimi (TÜİK, 2017).....	31
Tablo 58. Bayburt ilinde yıllara göre korunga (yeşil ot) üretimi (TÜİK, 2017).....	31
Tablo 59. Bayburt ilinde yıllara göre domates üretimi (TÜİK, 2017)	32
Tablo 60. Bayburt ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	32
Tablo 61. Bayburt ilinde yıllara göre beyaz lahana yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	32
Tablo 62. Bayburt ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017) .	33
Tablo 63. Bayburt ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	33
Tablo 64. Bayburt ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	34
Tablo 65. Bayburt ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	34
Tablo 66. Bayburt ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	34
Tablo 67. Bayburt ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	35
Tablo 68. Bayburt ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	36
Tablo 69. Bayburt ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	36
Tablo 70. Bayburt ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)	36
Tablo 71. Bayburt ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017).....	37
Tablo 72. Bayburt ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017).....	37
Tablo 73. Bayburt ilinde bulunan diğer bazı alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017).....	38
Tablo 74. Bayburt'ta yıllara göre bitkisel üretimde desteklenen tarım arazisi miktarı (TOB, 2018).....	39
Tablo 75. Bayburt'ta yıllara göre bitkisel üretim destekleme miktarı (TOB, 2018)	39

Tablolar (Devam)

Tablo 76. Bayburt'ta yıllara göre diğer tarımsal üretim desteklemelerinden yararlanan kişi sayıları (TOB, 2018)	40
Tablo 77. Bayburt'ta yıllara göre diğer tarımsal üretim destekleme miktarları (TOB, 2018) ...	40
Tablo 78. Bayburt ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı	41
Tablo 79. Bayburt ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı	41
Tablo 80. Bayburt ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)	41
Tablo 81. Bayburt ili ihracat rakamları (TL) (TÜİK, 2017)	42
Tablo 82. Bayburt ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)	42
Tablo 83. Bayburt ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı	42
Tablo 84. Yıllara göre Giresun ili nüfusu (TÜİK, 2017)	45
Tablo 85. Giresun İli Okuma Yazma Oranları (TÜİK, 2017)	45
Tablo 86. Giresun ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)	45
Tablo 87. Giresun 2015 yılı yaşam endeksi (TÜİK, 2017)	46
Tablo 88. Yıllara göre Giresun ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)	46
Tablo 89. Yıllara göre Giresun ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)	47
Tablo 90. Giresun ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇŞB, 2017)	47
Tablo 91. Giresun ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018)	48
Tablo 92. Giresun ilinde ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları (TOB, 2018)	48
Tablo 93. Giresun ilinde hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018)	49
Tablo 94. Giresun ilinde yıllara göre fındık üretimi (TÜİK, 2017)	49
Tablo 95. Giresun ilinde yıllara göre çay üretimi (TÜİK, 2017)	50
Tablo 96. Giresun ilinde yıllara göre mısır üretimi (TÜİK, 2017)	50
Tablo 97. Giresun ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)	51
Tablo 98. Giresun ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)	51
Tablo 99. Giresun ilinde yıllara göre nohut üretimi (TÜİK, 2017)	51
Tablo 100. Giresun ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)	52
Tablo 101. Giresun ilinde yıllara göre ceviz üretimi (TÜİK, 2017)	52

Tablolar (Devam)

Tablo 102. Giresun ilinde yıllara göre kiraz üretimi (TÜİK, 2017)	52
Tablo 103. Giresun ilinde yıllara göre kivi yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	53
Tablo 104. Giresun ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017)	53
Tablo 105. Giresun ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)	54
Tablo 106. Giresun ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	54
Tablo 107. Giresun ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	54
Tablo 108. Giresun ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	55
Tablo 109. Giresun ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	55
Tablo 110. Giresun ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	56
Tablo 111. Giresun ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	56
Tablo 112. Giresun ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	57
Tablo 113. Giresun ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)	57
Tablo 114. Giresun ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017).....	58
Tablo 115. Giresun ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017).....	58
Tablo 116. Giresun ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017).....	59
Tablo 117. Giresun ilinde yıllara göre destekleme miktarı (TÜİK, 2017)	60
Tablo 118. Giresun ilinde hayvancılık desteklemelerinden yararlanan çiftçi sayısı (TOB, 2018)	61
Tablo 119. Giresun ilinde hayvancılık desteklemelerinden yararlanan hayvan varlığı (TOB, 2018).....	62
Tablo 120. Giresun ilinde hayvancılık desteklemeleri miktarı (TOB, 2018)	63
Tablo 121. Giresun ilinde yıllar itibari ile TKDK desteklemeleri (TKDK, 2018).....	64
Tablo 122. Giresun ili banka şubesi sayıları	64
Tablo 123. Giresun ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı.....	65

Tablolar (Devam)

Tablo 124. Giresun ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)	65
Tablo 125. Giresun ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)	66
Tablo 126. Giresun ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)	66
Tablo 127. Giresun ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı	68
Tablo 128. Yıllara göre Gümüşhane ili nüfusu (TÜİK, 2017)	70
Tablo 129. Gümüşhane ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017)	70
Tablo 130. Gümüşhane ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)	70
Tablo 131. 2015 yılı Gümüşhane yaşam endeksi (TÜİK, 2017)	71
Tablo 132. Yıllara göre Gümüşhane ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)	71
Tablo 133. Yıllara göre Gümüşhane ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)	72
Tablo 134. Gümüşhane ilinin arazi sınıfları dağılımı	72
Tablo 135. Gümüşhane ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018)	72
Tablo 136. Gümüşhane ili mera varlığı (TOB, 2018)	73
Tablo 137. Artvin ilinde 2017 yılı ÇKS' ye kayıtlı çiftçi sayısı (TOB, 2018)	73
Tablo 138. Artvin ilinde hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018)	74
Tablo 139. Gümüşhane ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)	74
Tablo 140. Gümüşhane ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)	75
Tablo 141. Gümüşhane ilinde yıllara göre çavdar üretimi (TÜİK, 2017)	75
Tablo 142. Gümüşhane ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)	75
Tablo 143. Gümüşhane ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)	76
Tablo 144. Gümüşhane ilinde yıllara göre şekerpancarı üretimi (TÜİK, 2017)	76
Tablo 145. Gümüşhane ilinde yıllara göre ceviz üretimi (TÜİK, 2017)	76
Tablo 146. Gümüşhane ilinde yıllara göre elma üretimi (TÜİK, 2017)	77
Tablo 147. Gümüşhane ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	77
Tablo 148. Gümüşhane ilinde yıllara göre kiraz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	77
Tablo 149. Gümüşhane ilinde yıllara göre vişne yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	78
Tablo 150. Gümüşhane ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	78

Tablolar (Devam)

Tablo 151. Gümüşhane ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	78
Tablo 152. Gümüşhane ilinde yıllara göre lahan(beyaz) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	79
Tablo 153. Gümüşhane ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)	79
Tablo 154. Gümüşhane ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	80
Tablo 155. Gümüşhane ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)...	80
Tablo 156. Gümüşhane ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	80
Tablo 157. Gümüşhane ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)..	81
Tablo 158. Gümüşhane ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017).....	81
Tablo 159. Gümüşhane ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	82
Tablo 160. Gümüşhane ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	82
Tablo 161. Gümüşhane ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)	83
Tablo 162. Gümüşhane ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017).....	83
Tablo 163. Gümüşhane ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017).....	84
Tablo 164. Gümüşhane ilinde bulunan diğer bazı alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)	84
Tablo 165. Gümüşhane ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)	85
Tablo 166. Gümüşhane ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)	85
Tablo 167. Gümüşhane ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)	86
Tablo 168. Gümüşhane ilinde son 5 yılda verilen hayvansal üretim destekleme miktarları (TOB, 2018).....	86
Tablo 169. Gümüşhane ilinde son 5 yılda verilen hibe destekleme miktarları (GYHB, 2018)	87
Tablo 170. Gümüşhane ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı	87
Tablo 171. Gümüşhane ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı.....	87
Tablo 172. Yıllara göre Ordu ili nüfusu (TÜİK, 2017)	91
Tablo 173. Ordu ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017).....	91

Tablolar (Devam)

Tablo 174. Ordu ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)	91
Tablo 175. 2015 yılı Ordu yaşam endeksi (TÜİK, 2017)	92
Tablo 176. Yıllara göre Ordu ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017).....	92
Tablo 177. Yıllara göre Ordu ilinin kişi başına düşen GSYH(TÜİK, 2017).....	93
Tablo 178. Ordu ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)	93
Tablo 179. Ordu ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018).....	93
Tablo 180. Ordu ili mera varlığı	94
Tablo 181. Ordu ilinde 2017 yılı ÇKS' ye kayıtlı çiftçi sayısı (TOB, 2018)	94
Tablo 182. Ordu ilinde hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018).....	95
Tablo 183. Ordu ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	96
Tablo 184. Ordu ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)	96
Tablo 185. Ordu ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017).....	96
Tablo 186. Ordu ilinde yıllara göre çavdar üretimi (TÜİK, 2017)	97
Tablo 187. Ordu ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)	97
Tablo 188. Ordu ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)	97
Tablo 189. Ordu ilinde yıllara göre yulaf üretimi (TÜİK, 2017).....	98
Tablo 190. Ordu ilinde yıllara göre ceviz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	98
Tablo 191. Ordu ilinde yıllara göre çilek yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	98
Tablo 192. Ordu ilinde yıllara göre kivi yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	99
Tablo 193. Ordu ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	99
Tablo 194. Ordu ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	99
Tablo 195. Ordu ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	100
Tablo 196. Ordu ilinde yıllara göre karalahana yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	100
Tablo 197. Ordu ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017).....	100
Tablo 198. Ordu ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)..	101
Tablo 199. Ordu ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	101

Tablolar (Devam)

Tablo 200. Ordu ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	102
Tablo 201. Ordu ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	102
Tablo 202. Ordu ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	103
Tablo 203. Ordu ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	103
Tablo 204. Ordu ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017).....	104
Tablo 205. Ordu ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017).....	104
Tablo 206. Ordu ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017).....	105
Tablo 207. Ordu ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017).....	105
Tablo 208. Ordu ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017).....	106
Tablo 209. Ordu ilinde bulunan diğer bazı alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017).....	106
Tablo 210. Ordu ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017).....	107
Tablo 211. Ordu ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017).....	107
Tablo 212. Ordu ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017).....	108
Tablo 213. Ordu ilinde yıllara göre bitkisel üretim desteklemeleri (TOB, 2018).....	108
Tablo 214. Ordu ilinde yıllara göre ahır/ağıl yapımı desteklemeleri (TOB, 2018).....	109
Tablo 215. Ordu ilinde yıllara göre hayvancılık desteklemeleri.....	109
Tablo 216. Ordu ilinde yıllara göre diğer tarımsal hibe desteklemeleri.....	109
Tablo 217. Ordu ilinde yıllara göre genç çiftçi desteği.....	110
Tablo 218. Ordu ilinde yıllara göre TKDK desteklemeleri (TKDK, 2018).....	110
Tablo 219. Ordu ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı.....	111
Tablo 220. Ordu ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı.....	111
Tablo 221. Ordu ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı.....	113
Tablo 222. Yıllara göre Rize ili nüfusu (TÜİK, 2017).....	115
Tablo 223. Rize ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017).....	115
Tablo 224. Rize ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017).....	115
Tablo 225. 2015 yılı Rize yaşam endeksi (TÜİK, 2017).....	116

Tablolar (Devam)

Tablo 226. Yıllara göre Rize ilinin GSYH'sı (TÜİK, 2017)	116
Tablo 227. Yıllara göre Rize ilinin kişi başına düşen GSYH'sı (TÜİK, 2017)	117
Tablo 228. Rize ilinin arazi sınıfları dağılımı	117
Tablo 229. Rize'de ilçelere göre mera varlığı dağılımı	117
Tablo 230. Rize ilinde ilçelere göre ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları	118
Tablo 231. Rize ilinde yıllara göre yaş çay üretimi (TÜİK, 2017).....	118
Tablo 232. Rize ilinde yıllara göre dane fındık üretimi (TÜİK, 2017)	119
Tablo 233. Rize ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017).....	119
Tablo 234. Rize ilinde yıllara göre kivi üretimi (TÜİK, 2017).....	120
Tablo 235. Rize ilinde yıllara göre taze fasulye üretimi (TÜİK, 2017).....	120
Tablo 236. Rize ilinde yıllara göre karalahana üretimi (TÜİK, 2017)	120
Tablo 237. Rize ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)...	121
Tablo 238. Rize ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	121
Tablo 239. Rize ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	122
Tablo 240. Rize ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)	122
Tablo 241. Rize ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017) .	123
Tablo 242. Rize ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	123
Tablo 243. Rize ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	123
Tablo 244. Rize ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017).....	124
Tablo 245. Rize ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017).....	124
Tablo 246. Rize ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017).....	125
Tablo 247. Rize ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017).....	125
Tablo 248. Rize ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)	126
Tablo 249. Rize ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)	126
Tablo 250. Rize ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017).....	127

Tablolar (Devam)

Tablo 251. Rize ilinde yıllara göre alan bazlı fındık desteklemesi	127
Tablo 252. Rize ilinde yıllara göre MGD ve Toprak Analizi desteklemeleri.....	127
Tablo 253. Rize ilinde yıllara göre Organik Tarım Desteklemesi	128
Tablo 254. Rize ilinde yıllara göre buzağı desteklemesi	128
Tablo 255. Rize ilinde yıllara göre anaç sığır desteklemesi	128
Tablo 256. Rize ilinde yıllara göre besilik erkek sığır desteklemesi.....	128
Tablo 257. Rize ilinde yıllara göre anaç koyun keçi desteklemesi.....	129
Tablo 258. Rize ilinde yıllara göre arılı kovan desteklemesi.....	129
Tablo 259. Rize ilinde yıllara göre KKYDP desteklemesi	129
Tablo 260. Rize ilinde yıllara göre genç çiftçi desteklemesi	129
Tablo 261. Rize ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı	130
Tablo 262. Rize ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı	130
Tablo 263. Rize ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı.....	131
Tablo 264. Yıllara göre Samsun ili nüfusu (TÜİK, 2017)	133
Tablo 265. Samsun ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017).....	133
Tablo 266. Samsun ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)	133
Tablo 266. 2015 yılı Samsun yaşam endeksi (TÜİK, 2017)	134
Tablo 268. Yıllara göre Samsun ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017).....	134
Tablo 269. Yıllara göre Samsun ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017).....	135
Tablo 270. Samsun ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)	135
Tablo 271. Samsun ilinde bulunan arazilerin kullanım durumuna göre dağılımı (ÇSB, 2018)	135
Tablo 272. Samsun ili 2017 yılı ilçelere göre ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları (TOB, 2018)...	136
Tablo 273. Samsun ili 2017 yılı ilçelere göre büyükbaş hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018).....	137
Tablo 274. Samsun ili 2017 yılı ilçelere göre küçükbaş hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018).....	137
Tablo 275. Samsun ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017).....	138

Tablolar (Devam)

Tablo 276. Samsun ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)	138
Tablo 277. Samsun ilinde yıllara göre çeltik üretimi (TÜİK, 2017).....	139
Tablo 278. Samsun ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)	139
Tablo 279. Samsun ilinde yıllara göre tritikale (dane) üretimi (TÜİK, 2017).....	139
Tablo 280. Samsun ilinde yıllara göre kivi üretimi (TÜİK, 2017).....	140
Tablo 281. Samsun ilinde yıllara göre şeftali yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	140
Tablo 282. Samsun ilinde yıllara göre kiraz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	141
Tablo 283. Samsun ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	141
Tablo 284. Samsun ilinde yıllara göre ceviz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	141
Tablo 285. Samsun ilinde yıllara göre elma yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	142
Tablo 286. Samsun ilinde yıllara göre salçalık biber yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	142
Tablo 287. Samsun ilinde yıllara göre dolmalık biber yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	142
Tablo 288. Samsun ilinde yıllara göre bezelye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	143
Tablo 289. Samsun ilinde yıllara göre barbunya yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	143
Tablo 290. Samsun ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	143
Tablo 291. Samsun ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	144
Tablo 292. Samsun ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	144
Tablo 293. Samsun ilinde yıllara göre ıspanak yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	144
Tablo 294. Samsun ilinde yıllara göre brokoli yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	145
Tablo 295. Samsun ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017).....	145
Tablo 296. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	145
Tablo 297. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	146
Tablo 298. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı kıvırcık marul yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	146
Tablo 299. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı karpuz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	146
Tablo 300. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı kavun yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	147
Tablo 301. Samsun ilinde yıllara göre sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)	147
Tablo 302. Samsun ilinde yıllara göre kültür ırkı sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	148

Tablolar (Devam)

Tablo 303. Samsun ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	148
Tablo 304. Samsun ilinde yıllara göre yerli ırk sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	148
Tablo 305. Samsun ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	149
Tablo 306. Samsun ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün, kıl ve tiftik üretimi (TÜİK, 2017).....	149
Tablo 307. Samsun ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	150
Tablo 308. Samsun ilinde yıllara göre keçi sayıları, süt ile tiftik ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	150
Tablo 309. Samsun ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017).....	150
Tablo 310. Samsun ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017).....	151
Tablo 311. Samsun ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2018).....	152
Tablo 312. Samsun ilinde yıllara göre biçerdöver sayıları (TÜİK, 2017).....	152
Tablo 313. Samsun ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017).....	153
Tablo 314. Samsun ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017).....	154
Tablo 315. Samsun ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017).....	155
Tablo 315. Samsun ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017).....	155
Tablo 316. Samsun ilinde yıllara göre tarımsal desteklemeler	155
Tablo 318. Samsun ilinde yıllara göre hayvancılık desteklemeleri	156
Tablo 319. Samsun ilinde yıllara göre alan bazlı desteklemeler.....	157
Tablo 320. Samsun ilinde yıllara göre fark ödemesi desteklemeleri.....	157
Tablo 321. Samsun ilinde yıllara göre telefı edici ödemeler	158
Tablo 322. Samsun ilinde kırsal kalkınma yatırımları destekleme programı ödemeleri	158
Tablo 323. Samsun ilinde verilen diğer desteklemeler	158
Tablo 324. Samsun ilinde yıllara göre TKDK desteklemeleri	159
Tablo 325. Samsun ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı	160
Tablo 326. Samsun ilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı	160
Tablo 327. Samsun ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı.....	162

Tablolar (Devam)

Tablo 328. Yıllara göre Tokat ili nüfusu (TÜİK, 2017)	164
Tablo 329. Tokat ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017).....	164
Tablo 330. Tokat ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)	164
Tablo 331. 2015 yılı Tokat yaşam endeksi (TÜİK, 2017)	165
Tablo 332. Yıllara göre Tokat ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017).....	165
Tablo 333. Yıllara göre Tokat ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017).....	166
Tablo 334. Tokat ilinin arazi sınıfları dağılımı.....	166
Tablo 335. Tokat ilinin arazi kullanım dağılımı	166
Tablo 336. Tokat ilinde Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı işletmelerin ilçelere göre dağılımı.....	167
Tablo 337. Tokat ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)	167
Tablo 338. Tokat ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017).....	168
Tablo 339. Tokat ilinde yıllara göre yulaf üretimi (TÜİK, 2017).....	168
Tablo 340. Tokat ilinde yıllara göre kuru fasulye üretimi (TÜİK, 2017).....	168
Tablo 341. Tokat ilinde yıllara göre dane fiğ üretimi (TÜİK, 2017)	169
Tablo 342. Tokat ilinde yıllara göre yeşil mercimek üretimi (TÜİK, 2017).....	169
Tablo 343. Tokat ilinde yıllara göre nohut üretimi (TÜİK, 2017)	169
Tablo 344. Tokat ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)	170
Tablo 345. Tokat ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)	170
Tablo 346. Tokat ilinde yıllara göre ayçiçeği üretimi (TÜİK, 2017)	170
Tablo 347. Tokat ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)	171
Tablo 348. Tokat ilinde yıllara göre silajlık mısır üretimi (TÜİK, 2017).....	171
Tablo 349. Tokat ilinde yıllara göre armut üretimi (TÜİK, 2017).....	171
Tablo 350. Tokat ilinde yıllara göre şeftali yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	172
Tablo 351. Tokat ilinde yıllara göre kiraz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	172
Tablo 352. Tokat ilinde yıllara göre vişne yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	173
Tablo 353. Tokat ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	173
Tablo 354. Tokat ilinde yıllara göre ceviz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	174

Tablolar (Devam)

Tablo 355. Tokat ilinde yıllara göre elma yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	174
Tablo 356. Tokat ilinde yıllara göre dolmalık biber (dolmalık) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	174
Tablo 357. Tokat ilinde yıllara göre sivri biber (sivri) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	175
Tablo 358. Tokat ilinde yıllara göre sofralık üzüm yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	175
Tablo 359. Tokat ilinde yıllara göre şaraplık üzüm yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	175
Tablo 360. Tokat ilinde yıllara göre taze barbunya yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	176
Tablo 361. Tokat ilinde yıllara göre salçalık domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	176
Tablo 362. Tokat ilinde yıllara göre sofralık domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	176
Tablo 363. Tokat ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	177
Tablo 364. Tokat ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	177
Tablo 365. Tokat ilinde yıllara göre ıspanak yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	177
Tablo 366. Tokat ilinde yıllara göre karpuz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	178
Tablo 367. Tokat ilinde yıllara göre kavun yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	178
Tablo 368. Tokat ilinde yıllara göre sarımsak (kuru) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	178
Tablo 369. Tokat ilinde yıllara göre soğan (kuru) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	179
Tablo 370. Tokat ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017).....	179
Tablo 371. Tokat ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).	180
Tablo 372. Tokat ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	180
Tablo 373. Tokat ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	180
Tablo 374. Tokat ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	181
Tablo 374. Tokat ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	181
Tablo 376. Tokat ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	182
Tablo 376. Tokat ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017).....	182
Tablo 378. Tokat ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017).....	183
Tablo 379. Tokat ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017).....	183

Tablolar (Devam)

Tablo 380. Tokat ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)	183
Tablo 381. Tokat ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)	184
Tablo 382. Tokat ilinde yıllara göre biçerdöver sayıları (TÜİK, 2017).....	184
Tablo 383. Tokat ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)	185
Tablo 384. Tokat ili tarımsal sanayi işletme sayıları (TOB, 2017)	186
Tablo 385. Tokat ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017).....	186
Tablo 386. Tokat ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017).....	187
Tablo 387. Tokat ili 2017 yılı bitkisel üretim desteklemeleri	187
Tablo 388. Tokat ili 2017 yılı hayvansal üretim desteklemeleri	188
Tablo 389. Tokat ili 2017 yılı diğer destekleme kalemleri.....	188
Tablo 390. Tokat ili yıllara göre TKDK desteklemeleri.....	189
Tablo 391. Tokat ilinde ilçelere göre banka şubelerinin dağılımı	189
Tablo 392. Tokat ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı	191
Tablo 393. Yıllara Göre Trabzon İli Nüfusu (TÜİK, 2017).....	193
Tablo 394. Trabzon İli Okuma Yazma Oranları (TÜİK, 2017).....	193
Tablo 395. Trabzon ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)	193
Tablo 396. 2015 yılı Trabzon yaşam endeksi (TÜİK, 2017)	194
Tablo 397. Yıllara göre Trabzon ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017).....	194
Tablo 398. Yıllara göre Trabzon ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017).....	195
Tablo 399. Trabzon ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)	195
Tablo 400. Trabzon ilinde bulunan arazilerin kullanım durumuna göre dağılımı (ÇSB, 2018)	195
Tablo 401. Trabzon ili 2017 yılı ilçelere göre ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları (TOB, 2018)...	196
Tablo 402. Trabzon ili 2017 yılı ilçelere göre hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018)	197
Tablo 403. Trabzon ilinde yıllara göre fındık üretimi (TÜİK, 2017)	197
Tablo 404. Trabzon ilinde yıllara göre çay yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	198

Tablolar (Devam)

Tablo 405. Trabzon ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)	198
Tablo 406. Trabzon ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)	198
Tablo 407. Trabzon ilinde yıllara göre kivi yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	199
Tablo 408. Trabzon ilinde yıllara göre kuru fasulye üretimi (TÜİK, 2017).....	199
Tablo 409. Trabzon ilinde yıllara taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	199
Tablo 410. Trabzon ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	200
Tablo 411. Trabzon ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017).....	200
Tablo 412. Trabzon ilinde yıllara göre lahana (kara yaprak) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)	201
Tablo 413. Trabzon ilinde yıllar itibariyle sera varlığı (TÜİK, 2017)	201
Tablo 414. Trabzon ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)	201
Tablo 415. Trabzon ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	202
Tablo 416. Trabzon ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	202
Tablo 417. Trabzon ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	202
Tablo 418. Trabzon ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017).....	203
Tablo 419. Trabzon ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	203
Tablo 420. Trabzon ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)	204
Tablo 421. Trabzon ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017).....	204
Tablo 422. Trabzon ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017).....	204
Tablo 423. Trabzon ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)	205
Tablo 424. Trabzon ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)	205
Tablo 425. Trabzon ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)	206
Tablo 426. Trabzon ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017).....	207
Tablo 427. Trabzon ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017).....	207
Tablo 428. Trabzon ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017).....	208

Tablolar (Devam)

Tablo 429. Trabzon ilinde yıllara göre Mazot ve Gübre Destekleme Ödemeleri (TOB, 2018)	208
Tablo 430. Trabzon ilinde yıllara göre Alan Bazlı Fındık Desteklemesi ödemeleri (TOB, 2018)	209
Tablo 431. Trabzon İl TOB Müdürlüğü Tarafından verilen Hibe Desteklemeler (TOB, 2018)	209
Tablo 432. Trabzon ilinde yıllara göre TKDK desteklemeleri	210
Tablo 433. Samsun ilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı	210
Tablo 434. Trabzon ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı	211
Tablo 435. Trabzon ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı	213

Şekiller

Şekil 1. Artvin ili Haritası	3
Şekil 2. Puçuko yemeği	23
Şekil 3. Bayburt ili haritası	24
Şekil 4. Bayburt lor dolması (Anonim, 2018).....	43
Şekil 5. Giresun ili haritası	44
Şekil 6. Giresun tombul fıncığı (Anonim, 2018)	67
Şekil 7. Piraziz elması (Anonim, 2018)	67
Şekil 8. Çamoluk şeker kuru fasulyesi (Anonim, 2018)	68
Şekil 9. Gümüşhane ili haritası	69
Şekil 10. Gümüşhane kömesi.....	88
Şekil 11. Gümüşhane sironu.....	88
Şekil 12. Gümüşhane pestili	88
Şekil 13. Gümüşhane ekmeği.....	89
Şekil 14. Ordu ili haritası.....	90
Şekil 15. Kabataş helvası	112
Şekil 16. Ordu yayla pancarı turşusu	112
Şekil 17. Ordu perşembe ceviz.....	112
Şekil 18. Akkuş şeker kuru fasulyesi.....	112
Şekil 19. Rize ili haritası (Anonim, 2018)	114
Şekil 20. Rize bezi (Feretiko).....	131
Şekil 21. Çayeli kuru fasulye yemeği	131
Şekil 22. Samsun ili haritası (Anonim, 2018)	132
Şekil 23. Bafra zembili	161
Şekil 24. Bafra nokulu.....	161
Şekil 25. Samsun kaz tiridi	161
Şekil 26. Çarşamba pidesi.....	161
Şekil 27. Terme pidesi	161

Şekiller (Devam)

Şekil 28. Bafra pidesi.....	161
Şekil 29. Vezirköprü semaveri	162
Şekil 30. Yakakent mantısı	162
Şekil 31. Samsun simidi	162
Şekil 32. Tokat ili haritası (Anonim, 2018).....	163
Şekil 33. Erbaa narince bağ yaprağı (Anonim, 2018).....	190
Şekil 34. Niksar cevizi (Anonim, 2018)	190
Şekil 35. Tokat kebabı (Anonim, 2018).....	190
Şekil 36. Turhal yoğurtmacı (Anonim, 2018).....	190
Şekil 37. Zile pekmezi (Anonim, 2018)	190
Şekil 38. Zile kömesi (Anonim, 2018)	190
Şekil 39. Trabzon ili haritası (Anonim,2018).....	192
Şekil 40. Akçaabat köftesi (Anonim, 2018)	211
Şekil 41. Çarşıbaşı keşanı (Anonim, 2018).....	212
Şekil 42. Hamsiköy sütlacı (Anonim, 2018).....	212
Şekil 43. Sürmene bıçağı (Anonim, 2018)	212
Şekil 44. Trabzon kazaziyesi (Anonim, 2018)	212
Şekil 45. Trabzon hasır seti (Anonim, 2018).....	212

Kısaltmalar

ÇSB	– T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
ÇKS	– Çiftçi Kayıt Sistemi
DOKAP	– Doğu Karadeniz Projesi
GSYH	– Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KKYDP	– Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
MGD	– Mazot, Gübre Desteği
TKDK	– Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TOB	– T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
TÜİK	– Türkiye İstatistik Kurumu

Giriş

DOKAP Eylem Planı (2014-2018)'nda Bölgede tarıma dayalı sanayi yatırım potansiyelinin araştırılması ve geliştirilmesine yönelik eylem maddesine yer verilmiştir. Bu amaçla tarıma dayalı sanayi gelişimi için ihtiyaç duyulan iç ve dış pazar analizlerinin gerçekleştirilmesi, ümitvar ürünlerin tespit edilerek bu ürünlere ilişkin araştırmaların yapılması ve bunların üretimlerinin teşviki için atılması gereken adımların tespit edilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, işleme sanayiinin geliştirilmesi için kırsal kalkınma desteklerinin hangi alanlara yönlendirilmesi gerektiğinin belirlenmesi amacıyla gereken çalışmaların yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu kapsamda, belirtilen eylemin gerçekleştirilmesine de hizmet edecek şekilde;

- Bölgenin tarımsal üretim ve tarımsal sanayisine ilişkin resmi kurumların yayınlamış oldukları istatistiki veriler derlenerek,
- Tarım sektörüne ilişkin kırsal kalkınma desteği vermekte olan kurum ve kuruluşların son 5 yıl içerisinde sektörde faaliyet gösterenlere hangi konularda hangi tutarlarda destek sağladıkları belirlenerek,
- Sektöre ilişkin olarak kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların gerçekleştirdikleri projelerin çıktıları ile konuya ilişkin yayınlanan diğer belge ve bilgiler toplanarak,

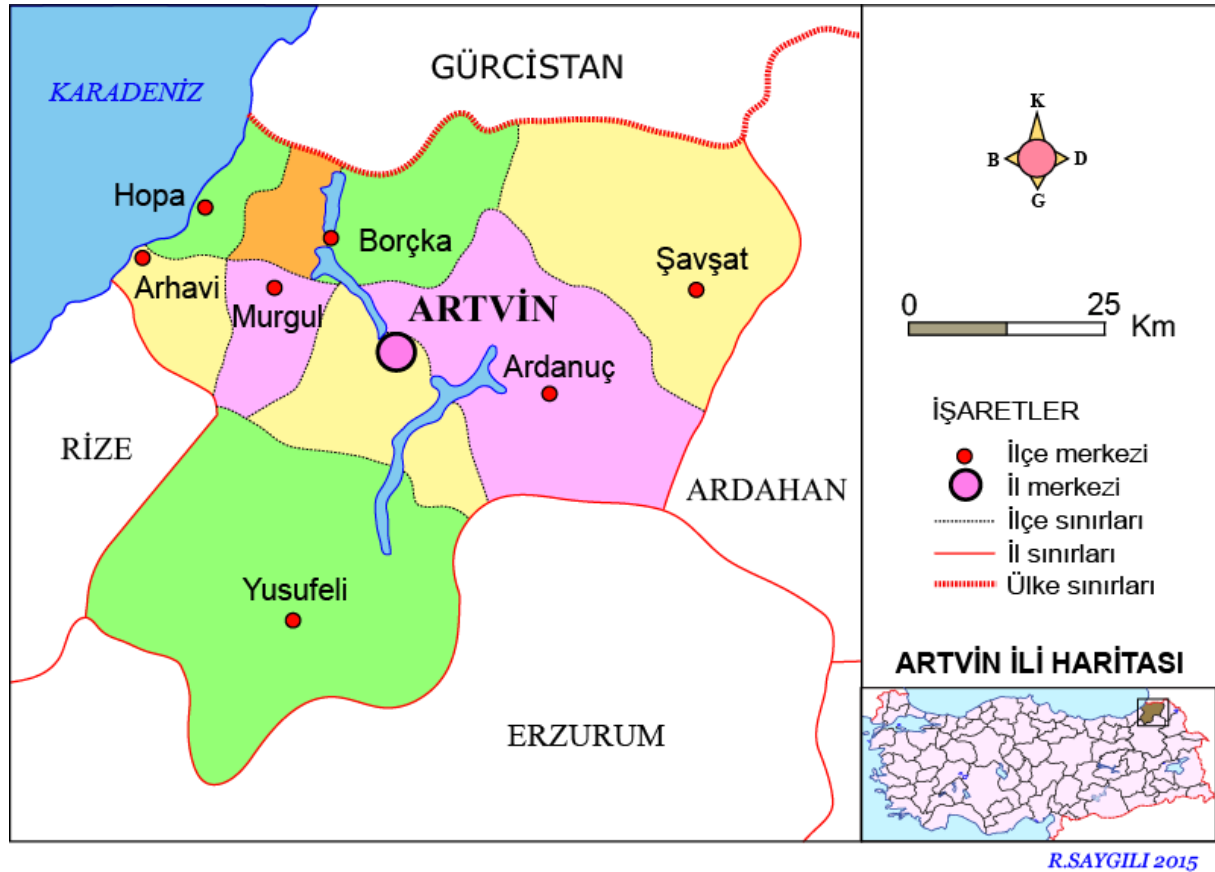
DOKAP Bölgesi Tarım ve Sanayi Envanteri oluşturulmuştur.

Bu raporda DOKAP Bölgesi Tarım ve Sanayi Envanterine ilişkin tarımsal işletme ve tarıma dayalı işletme sayısı, işletme ölçekleri, toprak ve su kaynaklarının varlığı ve kullanım durumu, temel tarımsal altyapı tesisleri, tarımsal üretim durumu, imalat-gıda ve tarıma dayalı sanayi kollarındaki üretim durumu, tarımsal ihracat ve ithalat, girdi kullanım durumu, coğrafi işaret almış ürünler, tarımsal istihdam, turizm ve tarımla ilgili diğer sektörlerde kapasite durumu, finans kaynakları, son 5 yılda yararlanılan destekler, nüfus, göç ve demografik bilgilere yer verilmiştir.

1. ARTVİN İLİ TARIM ENVANTERİ

1.1. Artvin İli Genel Bilgileri

Artvin, Karadeniz Bölgesinin en doğusunda yer alan 7393 km²'lik yüz ölçümü ile Türkiye'nin en büyük kırk dördüncü ilidir. Rize, Erzurum ve Ardahan ile komşudur. Türkiye'nin Gürcistan ile 276 km olan sınırının yaklaşık yarısı Artvin'de bulunur. Ayrıca Karadeniz Bölgesinin tek sınır kapısı Artvin'de bulunmaktadır. Artvin ili büyük şehirlerimizden Erzurum'a 201 km, Trabzon'a ise 234 km uzaklıktadır. Şehrin en önemli akarsu kaynağı Çoruh Nehridir. Artvin il merkezi dâhil olmak üzere toplam 8 ilçesi ve 310 köy yerleşimi bulunmaktadır. İlde rakım deniz seviyesinden başlayarak 3937 metre yüksekliğe kadar ulaşabilir. İlde ayrıca çok sayıda turistik yayla bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak fındık ve çay tarımı yapılmaktadır.

Şekil 1. Artvin ili haritası

1.2. Demografik Yapı

TÜİK verilerine göre 2017 Artvin nüfusu yaklaşık olarak 166 bindir. Son 10 yılda Artvin ilinde nüfus neredeyse hiç değişmemiştir. Yıllar itibari ile nüfus oranında büyük dalgalanmalar da görülmemiştir. 2011-2014 yılları arasında az da olsa bir artış gösteren Artvin nüfusu geri kalan yıllar içerisinde düşüş eğilimi içerisinde (Tablo 1).

Tablo 1. Yıllara göre Artvin ili nüfusu (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplam Nüfus	Artış Miktarı (%)
2008	166.584	-0,90
2009	165.580	-0,60
2010	164.759	-0,50
2011	166.394	0,99
2012	167.082	0,41
2013	169.334	1,35
2014	169.674	0,20
2015	168.370	-0,77
2016	168.068	-0,18
2017	166.143	-1,15

1.3. Sosyoekonomik Göstergeler

2017 yılında altı yaş üzeri okuma yazma bilenlerin oranı Türkiye’de %96,74’dır. Artvin ilinde bu rakam %96,42 olup ülkedeki okuma yazmayı bilenlerin oranının %0,32 gerisindedir. 2017 verilerine göre Artvin ili ülke okur-yazarlık sıralamasında 39. sırada yer almaktadır. Her geçen yıl okuma yazma bilmeyenlerin oranı azalış göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Artvin ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2018)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	135.872	10.253	7.366	7,02	92,98
2010	137.762	8.876	6.269	6,05	93,95
2011	141.825	7.923	4.810	5,29	94,71
2012	144.249	6.764	4.130	4,48	95,52
2014	149.046	6.181	2.372	3,98	96,02
2015	149.387	6.340	611	4,07	95,93
2016	149.678	5.927	479	3,81	96,19
2017	148.199	5.499	583	3,58	96,42

Artvin yıllar itibariyle genel olarak göç verme eğiliminde olan bir şehirdir. 2008-2017 arasında nüfus toplamda 441 kişi artış gösterse de aynı dönem aralığında verdiği göç aldığı göçten genel olarak fazla olmuştur. Bu durumun başlıca sebepleri Artvin ilinin dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olması, iş imkânlarının sınırlı olması ve eğitim imkânlarının kısıtlı olmasıdır (Tablo 3).

Tablo 3. Artvin ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2018)

Yıllar	Alınan göç miktarı	Verilen göç miktarı	Net göç	Net göç hızı	İl nüfusu
2008	6.700	8.660	-1.960	-11,7	166.584
2009	6.206	7.547	-1.341	-8,07	165.580
2010	7.115	7.988	-873	-5,28	164.759
2011	7.948	7.948	0	0	166.394
2012	7.286	7.612	-326	-1,95	167.082
2013	10.053	8.644	1.409	8,36	169.334
2014	9.551	10.187	-636	-3,74	169.674
2015	9.050	10.969	-1.919	-11,33	168.370
2016	8.240	9.283	-1.043	-6,19	168.068
2017	7.788	10.146	-2.358	-14,09	166.143

Türkiye yaşam genel endeksi sıralamasında Artvin ili 8. sıradadır. Artvin ili genel olarak güvenlik endeksi (1. sıra), sağlık endeksi (5. sıra) ve sivil katılım endeksi (6.) sıralamalarıyla dikkat çekmektedir. Artvin ili genel yaşam endeksine bakıldığında altyapı hizmetlerine erişim endeksi 46. sıralama ile 11 endeks içerisinde en düşük sırada bulunmaktadır. Artvin ilinin yaşam endeksine baktığımızda en büyük problemler sırasıyla altyapı hizmetlerine erişim ve eğitim imkânlarının sınırlı olmasıdır (**Tablo 4**).

Tablo 4. 2015 yılı Artvin yaşam endeksi (TÜİK, 2018)

Genel endeks	Sıralama	8
	Endeks	0,63
Konut	Sıralama	17
	Endeks	0,84
Çalışma hayatı	Sıralama	8
	Endeks	0,68
Gelir ve servet	Sıralama	24
	Endeks	0,50
Sağlık	Sıralama	5
	Endeks	0,74
Eğitim	Sıralama	33
	Endeks	0,6
Çevre	Sıralama	8
	Endeks	0,72
Güvenlik	Sıralama	1
	Endeks	0,82
Sivil katılım	Sıralama	6
	Endeks	0,57
Altyapı hizmetlerine erişim	Sıralama	46
	Endeks	0,41
Sosyal yaşam	Sıralama	26
	Endeks	0,48
Yaşam memnuniyeti	Sıralama	32
	Endeks	0,58

1.4. Gelişmişlik Düzeyi

Yıllara göre Artvin Tarım, Sanayi ve Hizmetler Sektörlerinde artış eğilimi gözükmektedir. Artvin ili 2014 yılı verilerine göre Türkiye GSYH sıralamasında 69. sırada yer almaktadır. Kişi başına düşen GSYH da ise 28. sırada yer almaktadır. 2004 -2014 yılları arasında Artvin ili Toplam GSYH'si 3,37 katına çıkmıştır. 2014 yılı toplam GSYH 3,73 milyar TL'dir. Toplam GSYH'nin %13'ünü tarım sektörü, %24'ünü sanayi sektörü, %52'sini hizmetler sektörü ve geriye kalan %11'ini ise vergi ve sübvansiyonlar oluşturmaktadır (**Tablo 5**).

Tablo 5. Yıllara göre Artvin ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2018)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	198.098	235.044	533.675	966.818	139.513	1.106.331
2005	238.867	285.561	611.630	1.136.058	164.897	1.300.955
2006	276.825	394.144	720.006	1.390.975	199.447	1.590.423
2007	289.754	469.020	806.370	1.565.144	201.003	1.766.146
2008	329.151	576.422	916.868	1.822.442	224.593	2.047.035
2009	307.546	484.417	972.355	1.764.317	214.053	1.978.370
2010	432.261	536.644	1.096.430	2.065.334	283.712	2.349.046
2011	423.637	630.785	1.267.882	2.322.304	317.633	2.639.938
2012	479.797	681.298	1.485.910	2.647.005	352.051	2.999.056
2013	473.634	778.354	1.685.445	2.937.433	415.766	3.353.200
2014	482.566	882.099	1.933.277	3.297.942	430.942	3.728.884

Kişi başına düşen GSYH' ya baktığımızda yıllar itibari ile bir artış söz konusudur. 2007 yılından itibaren sadece 2009 yılında kişi başına düşen GSYH' da azalma olmuştur. Geriye kalan yıllarda GSYH' da ki artış %10'un üzerinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında kişi başına düşen GSYH 2014 yılına gelindiğinde yaklaşık iki kat artarak 21977 TL'ye gelmiştir (**Tablo 6**).

Tablo 6. Yıllara göre Artvin ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2018)

Yıllar	Kişi başı GSYH	% değişim
2007	10.507	
2008	12.288	16,95
2009	11.948	-2,77
2010	14.257	19,33
2011	15.866	11,28
2012	17.950	13,14
2013	19.802	10,32
2014	21.977	10,98

1.5. Arazi Yapısı

Artvin yüzey alanı genel olarak dağlık ve engebeli olduğu için tarıma elverişli olan arazi miktarı yalnızca 34252 hektardır. Bu miktar Artvin ilinin arazi varlığının sadece %5,4'ünü oluşturmaktadır. Tarıma uygun olmayan 5-8. sınıf arazi varlığı ise toplam arazi varlığının

%94,6'sını oluşturmaktadır. Genel olarak Artvin'de tarıma uygun çok az arazi bulunmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Artvin ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	(%)
1. Sınıf araziler	83	0,01
2. Sınıf araziler	2.138	0,29
3. Sınıf araziler	4.768	0,7
4. Sınıf araziler	27.222	4
5. Sınıf araziler	-	-
6. Sınıf araziler	155.089	20
7. Sınıf araziler	483.185	65
8. Sınıf araziler	71.064	10
Toplam	743.549	100

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerine göre Artvin ilinde en çok alanı yaklaşık 642 bin hektar ile orman ve yarı doğal alanlar oluşturmaktadır. Bu alan Artvin yüz ölçümünün %86,82'sine denk gelmektedir. İkinci sırada ise tarım alanları gelmektedir. Artvin'in mevcut tarımsal alanı yaklaşık 92 bin hektardır. Tarımsal alanlar Artvin ilinin %12,43'ünü oluşturmaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Artvin ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018)

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	%
Yapay alanlar	2.583,96	0,35
Tarımsal alanlar	92.008,59	12,43
Orman ve yarı doğal alanlar	642.384,80	86,82
Sulak alanlar	0	0
Su yapıları	2.950,03	0,4
Toplam	739.927	100

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerine göre Artvin ilinde 109.774 ha mera alanı bulunmaktadır. En büyük mera varlığı Yusufeli ilçesinde bulunmaktadır. Yusufeli ilçesinin mevcut mera varlığı 36244 ha'dır. Bu alan Artvin mera varlığının %33'ünü oluşturmaktadır. İkinci sırada ise Şavşat ilçesi bulunmaktadır. Şavşat ilçesinin mevcut mera varlığı 34160 ha'dır. Şavşat ili meraları Artvin ilindeki meraların %31'ine denk gelmektedir. En az mera ise Murgul ilçesinde bulunmaktadır. Murgul ilçesini 2853 ha mera varlığı ile Artvin ili mera varlığının yaklaşık %3'ünü oluşturmaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Artvin ili mera varlığı (ÇSB, 2018)

İller	Mera alanı (ha)	İl toplamına oranı (%)
Merkez	3.306	3
Ardanuç	16.655	15
Arhavi	2.257	2
Borçka	6.799	6
Hopa	7.500	7
Murgul	2.853	3
Şavşat	34.160	31
Yusufeli	36.244	33
Toplam	109.774	100

1.6. Artvin İlinde Tarım

Artvin'de 2017 yılı TOB verilerine göre Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı 13.718 çiftçi bulunmaktadır. 6747 kayıtlı çiftçiyle en çok çiftçiye sahip olan ilçe Borçka ilçesidir. Borçka ilçesi mevcut kayıtlı çiftçi sayısının %49,18'ini oluşturmaktadır. En çok kayıtlı çiftçi bulunduran ikinci ilçe ise 1964 kayıtlı çiftçi sayısı ile Hopa ilçesidir. Hopa ilçesi Artvin ilinin kayıtlı çiftçi sayısının %14,32'sini oluşturmaktadır. En az çiftçi sayısı Artvin merkezde bulunmaktadır. Artvin merkezde bulunan kayıtlı çiftçi sayısı 441'dir. Artvin merkezde bulunan kayıtlı çiftçi sayısı il genelinde bulunan kayıtlı çiftçi sayısının %3,21'ini oluşturmaktadır (**Tablo 10**).

Tablo 10. Artvin ilinde 2017 yılı ÇKS' ye kayıtlı çiftçi sayısı (TOB, 2018)

İlçe	Çiftçi sayısı	%
Ardanuç	977	7,12
Arhavi	1.344	9,8
Borçka	6.747	49,18
Hopa	1.964	14,32
Merkez	441	3,21
Murgul	645	4,7
Şavşat	868	6,33
Yusufeli	732	5,34
Toplam	13.718	100

Bölgede insanlar hayvan yetiştiriciliğinde tercihlerini büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinden yana kullanmaktadırlar. 2018 yılı hayvan işletmeleri sayısına baktığımızda büyükbaş hayvan işletmeleri sayısı küçükbaş hayvan işletmeleri sayısının yaklaşık 10 katıdır.

İl içerisinde toplam 981 adet küçükbaş hayvancılık işletmesi bulunmaktadır. En çok küçükbaş hayvan işletmesi 384 adet ile Ardanuç ilçesinde bulunmaktadır. Ardanuç ilçesindeki küçükbaş hayvancılık işletme sayısı Artvin ilindeki küçükbaş hayvancılık işletme sayısının %39,14'ünü oluşturmaktadır. 140 küçükbaş hayvancılık işletmesi ile Ardanuç ilçesini Hopa ilçesi takip etmektedir. Hopa ilçesinde bulunan küçükbaş hayvan işletmesi sayısı Artvin küçükbaş hayvancılık işletme sayısının %14,27'sini oluşturmaktadır. En az küçükbaş hayvan işletmesi

ise Murgul ilçesinde bulunmaktadır. Murgul ilçesinde toplam 8 adet küçükbaş hayvancılık işletmesi bulunmaktadır. Bu miktar Artvin ilindeki tüm küçükbaş hayvan işletmelerinin %0,82'sini oluşturmaktadır (**Tablo 11**).

Tablo 11. Artvin ilinde hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	Küçükbaş işletme sayısı	Oran (%)	Büyükbaş işletme sayısı	Oran (%)
Ardanuç	384	39,14	1.081	10,78
Arhavi	21	2,14	560	5,58
Borçka	62	6,32	1.821	18,16
Hopa	140	14,27	743	7,41
Merkez	132	13,46	1.245	12,42
Murgul	8	0,82	393	3,92
Şavşat	112	11,42	2.069	20,63
Yusufeli	122	12,44	2.116	21,1
Toplam	981	100	10.028	100

Artvin ilinde toplam 10.028 adet büyükbaş hayvan işletmesi bulunmaktadır. En çok işletme ise 2.116 adet büyükbaş hayvan işletmesi Yusufeli ilçesinde bulunmaktadır. Yusufeli ilçesindeki Büyükbaş hayvan işletme sayısı Artvin genelindeki toplam büyükbaş hayvan sayısının % 21,10'unu oluşturmaktadır. İkinci sırada ise 2.069 işletme ile Şavşat ilçesi yer almaktadır. Şavşat ilçesinde bulunan büyükbaş hayvan işletmesi sayısı Artvin ili genelindeki büyükbaş hayvan işletme sayısının %20,63'ünü oluşturmaktadır. En az büyükbaş hayvan işletmesi ise Murgul ilçesinde bulunmaktadır. Murgul ilçesindeki büyükbaş hayvan işletme sayısı 393 adettir. Bu rakam Artvin ilindeki toplam büyükbaş hayvan işletme sayısının %3,92'sini oluşturmaktadır.

1.6.1. Bitkisel Üretim

Artvin ilinde üretim alanı olarak ilk sırada 88613 da alanla çay, ikinci sırada ise 88051 da alanla fındık gelmektedir. Başka tarımsal ürünler nadir de olsa üretilmektedir. Mevcut tarımsal desende fındık ve çay üretim alanlarının bu kadar fazla olması arazi yapısı ve iklim şartlarından kaynaklanmaktadır.

Bölgede yıllar itibari ile fındık üretimine baktığımızda 2013 yılında üretim alanında yaklaşık %22'lik bir kayıp yaşanmıştır. Ayrıca son 5 yılda fındık veriminde ciddi miktarda düşüş yaşanmıştır. 2013 yılında 14420 ton olan üretim 2017 yılında 4149 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 12**).

Tablo 12. Artvin ilinde yıllara göre fındık üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	134.373	9.376	70
2009	101.220	10.439	103
2010	111.270	10.711	96
2011	113.223	9.416	83
2012	113.223	9.414	83
2013	88.495	14.420	163
2014	86.648	9.346	108
2015	86.648	6.314	73
2016	86.943	5.022	58
2017	88.051	4.149	47

Bölgede çay üretimine baktığımızda üretim alanlarında son 10 yılda hemen hemen hiç değişikliğin olmadığı gözlenmektedir. Çay üretiminde ise fındığın tersine yıllar itibari ile verimde sürekli artış gözlenmektedir. 2008 yılında 73551 ton olan üretim miktarı 2017 yılında 129.305 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 13**).

Tablo 13. Artvin ilinde yıllara göre çay üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	85.740	73.551	858
2009	85.755	76.500	892
2010	85.756	125.487	1.463
2011	85.755	61.562	718
2012	85.755	113.280	1.321
2013	85.469	120.028	1.404
2014	85.779	128.474	1.498
2015	85.779	137.722	1.606
2016	85.772	155.733	1.816
2017	88.613	129.305	1.459

Son 10 yıldaki kivi üretimi 2008-2014 yıllar itibari ile üretim alanı sürekli olarak artmaktadır. Ancak 2015 yılından sonra kivi üretim alanları oldukça düşmüştür. 2008 yılındaki üretim alanı 550 dekar olup 506 ton üretim gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında ise üretim alanı 514 da olup 473 ton kivi üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 14**).

Tablo 14. Artvin ilinde yıllara göre kivi üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı(da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	550	506	920
2009	740	623	842
2010	740	623	842
2011	745	760	1020
2012	776	765	986
2013	882	793	899
2014	879	562	639
2015	879	562	639
2016	564	327	580
2017	514	473	920

Yıllara göre mandarin üretimine baktığımızda son 10 yılda üretim alanlarının çok fazla değişmediğini ancak verim miktarının giderek arttığı gözlenmektedir. Verim miktarının artması ile doğru orantılı olarak üretim miktarı da yıllara göre artış göstermiştir. 2008 yılında mandalina üretim alanı 1105 da'dır. 2017 yılında ise mandalina üretim alanı 1.145 da'dır. 2008 yılında 992 ton olan üretim miktarı 2017 yılında gelindiğinde 1.323 tona yükselmiştir. Verim ise 2008 yılında 898 kg/da iken 2017 yılında 1.155 kg/da'a kadar yükselmiştir (**Tablo 15**).

Tablo 15. Artvin ilinde yıllara göre mandalina üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	1105	992	898
2009	1105	1025	928
2010	1105	1025	928
2011	1105	1236	1119
2012	1121	1191	1062
2013	1150	1248	1085
2014	1150	1287	1119
2015	1150	1287	1119
2016	1151	1182	1027
2017	1145	1323	1155

Son 10 yılda elma üretim alanları ciddi oranda azalmıştır. 2008 yılında 5.544 da olan elma üretim alanı 1.835 dekara kadar gerilemiştir. Üretim alanlarındaki azalmayla doğru orantılı olarak üretim miktarı da yıllara göre düşmüştür. 2008 yılında 7.305 ton olan üretim 2017 yılında 2834 tona kadar gerilemiştir (**Tablo 16**).

Tablo 16. Artvin ilinde yıllara göre elma üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	5.544	7.305	1.318
2009	5.192	8.835	1.702
2010	6.544	8.779	1.342
2011	2.644	5.393	2.040
2012	2.682	4.589	1.711
2013	2.129	3.938	1.850
2014	2.126	3.675	1.729
2015	2.114	3.711	1.755
2016	2.121	2.810	1.325
2017	1.835	2.834	1.544

Yıllara göre Artvin ilinde kiraz üretim alanları da giderek azalmaktadır. Üretim alanlarının azalmasıyla orantılı olarak üretim miktarı da düşmektedir. 2008 yılında 1.107 da olan üretim alanı 2017 yılına gelindiğinde 722 da'a kadar gerilemiştir. Ayrıca 2008 yılında 3.254 ton olan üretim miktarı 2017 yılında 1.290 tona kadar gerilemiştir (**Tablo 17**).

Tablo 17. Artvin ilinde yıllara göre kiraz üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.107	3.254	2.939
2009	2.232	1.914	858
2010	1.149	2.693	2.344
2011	817	2.504	3.065
2012	873	2.252	2.580
2013	907	2.089	2.303
2014	962	2.033	2.113
2015	692	1.692	2.445
2016	712	2.319	3.257
2017	722	1.290	1.787

Son 10 yılda Artvin’de zeytin üretim alanları da düşüş göstermiştir. Bu durumun en büyük sebebi üretim alanlarının baraj sularının altında kalmasıdır. 2008 yılında 1.420 da olan zeytin üretim alanları 2017 yılında 790 da’a kadar düşmüştür. Üretim miktarı da üretim alanlarındaki düşüğe bağlı olarak azalış göstermiştir. 2008 yılında 1703 ton olan üretim miktarı 2017 yılında 227 tona kadar gerilemiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Artvin ilinde yıllara göre zeytin üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	1420	1703	1199
2009	1420	1442	1015
2010	925	584	631
2011	825	446	541
2012	825	402	487
2013	827	206	249
2014	816	180	221
2015	767	163	213
2016	771	140	182
2017	790	227	287

Artvin ilinde son 10 yılda ceviz üretim alanlarında gözle görülür bir artış gerçekleşmiştir. Ancak ceviz üretim alanlarındaki bu artış ne yazık ki üretim miktarına yansımamıştır. 2008 yılında ceviz üretim alanı 2.724 da olan ceviz üretim alanı 2017 yılında 5.670 da’a kadar yükselmiştir. Ancak 2008 yılında 4.013 ton olan üretim miktarı 2017 yılına gelindiğinde 1.786 tona kadar gerilemiştir (Tablo 19).

Tablo 19. Artvin ilinde yıllara göre ceviz üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	2.724	4.013	1.473
2009	2.769	3.480	1.257
2010	3.809	2.196	577
2011	3.140	2.191	698
2012	3.386	2.206	652
2013	4.533	1.837	405
2014	6.885	1.468	213
2015	7.022	2.719	387
2016	7.738	2.128	275
2017	5.670	1.786	315

Artvin’de örtü altı üretimi az da olsa yapılmaktadır ve yıllar itibariyle artış göstermektedir. 2017 yılında ilde bulunan 109 da seranın tamamı plastik seralardır. Seralarda genellikle domates ve hıyar yetiştiriciliği yapılmaktadır. Üretim genel olarak hane içi ihtiyacı karşılamaya yönelik yapılmaktadır (**Tablo 20**).

Tablo 20. Artvin ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2018)

Yıllar	Cam sera (da)	Plastik sera (da)	Yüksek tünel (da)	Toplam (da)
2008	6	110	19	135
2009	6	97	8	111
2010	0	86	2	88
2011	0	86	0	86
2012	0	86	0	86
2013	0	78	0	78
2014	0	93	0	93
2015	0	75	0	75
2016	0	96	0	96
2017	0	109	0	109

1.6.2. Hayvansal Üretim

Artvin ili hayvansal üretim tablolarına bakıldığında son 10 yıl içerisinde genel olarak piyasa şartlarına bağlı olarak sürekli olarak değişim göstermiştir. 2011-2013 yıllar arasında hayvan sayıları ve süt üretimi sürekli olarak artış göstermektedir ancak 2014-2015 yılları arasında hayvan sayıları ve süt üretimi giderek düşmüştür. Genel olarak ise 2008 yılında 49.921 baş olan hayvan sayısı 2017 yılında 58.362 başa yükselmiştir (**Tablo 21**).

Tablo 21. Artvin ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	41.704	8.217	49.921	24.867	55.679
2009	38.363	11.640	50.003	19.842	47.027
2010	38.547	9.794	48.341	21.434	53.123
2011	42.988	14.386	57.374	24.303	61.710
2012	48.197	16.790	64.987	26.709	74.194
2013	53.884	16.440	70.324	29.996	82.786
2014	50.542	15.942	66.484	28.419	78.755
2015	43.968	11.420	55.388	25.180	73.363
2016	44.879	12.963	57.842	24.959	73.348
2017	42.861	15.501	58.362	24.465	68.837

Bölgede büyükbaş hayvancılık yapan işletmeler son 10 yıla baktığımızda kültür ırklarına daha fazla rağbet göstermektedirler. Genel olarak üreticiler ellerindeki mevcut yerli ırkları kesime gönderme ve/veya kültür ırkları ile melezleme yapmayı tercih etmektedirler. Bu durum işletmelerin süt üretiminde de yıllar itibariyle artış gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu durumun doğal sonucu olarak sağılan hayvan sayısı ise son 10 yılda 24.867 baştan 24.465

başına gerilemiş olmasına rağmen süt üretimi artış göstermiştir. 2008 yılında 55.679 ton olan süt üretimi 2017 yılında 68.837 tona yükselmiştir.

Son 10 yılda kültür ırkı hayvan sayısı 1.950 baştan yaklaşık 7 kat artarak 13.707 başa kadar yükselmiştir. Yıllar itibariyle kültür ırklarına olan talebin artması bu ırkların mevcut arazi ve iklim şartlarına da adapte olduğunun açık göstergesidir **(Tablo 22)**.

Tablo 22. Artvin ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	1.521	429	1.950	774	2.938
2009	2.239	664	2.903	1.068	4.055
2010	4.209	1.871	6.080	1.896	7.198
2011	4.809	4.596	9.405	2.426	9.207
2012	9.964	6.783	16.747	5.822	22.101
2013	11.147	6.796	17.943	6.223	23.621
2014	10.674	6.901	17.575	6.023	22.863
2015	11.234	3.166	14.400	6.953	26.395
2016	12.282	3.795	16.077	7.378	28.008
2017	10.035	3.672	13.707	5.944	22.562

Yıllar itibari ile kültür ırklarına olan talep melez hayvan sayısını da arttırmıştır. 2008 yılında 24.129 baş olan melez büyükbaş hayvan sayısı 2017 yılında 31.613 başa kadar yükselmiştir **(Tablo 23)**.

Tablo 23. Artvin ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	19.148	4.981	24.129	12.303	36.282
2009	20.832	7.251	28.083	10.795	31.833
2010	20.219	5.273	25.492	12.009	35.414
2011	23.685	5.919	29.604	14.143	41.707
2012	25.755	6.250	32.005	14.768	43.551
2013	29.511	6.367	35.878	16.727	49.329
2014	27.274	6.127	33.401	15.857	46.763
2015	23.902	5.827	29.729	13.860	40.873
2016	23.797	6.137	29.934	13.392	39.493
2017	22.991	8.622	31.613	13.149	38.776

Kültür ırklarına olan mevcut talep yerli ırklara olan talebi her geçen yıl daha da düşürmüştür. 2008 yılında 23.842 baş olan yerli ırk büyükbaş hayvan sayısı 2017 yılında 13.042 başa kadar gerilemiştir **(Tablo 24)**.

Tablo 24. Artvin ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	21.035	2.807	23.842	11.790	16.459
2009	15.292	3.725	19.017	7.979	11.139
2010	14.119	2.650	16.769	7.529	10.511
2011	14.494	3.871	18.365	7.734	10.796
2012	12.478	3.757	16.235	6.119	8.542
2013	13.226	3.277	16.503	7.046	9.836
2014	12.594	2.914	15.508	6.539	9.129
2015	8.829	2.427	11.256	4.364	6.092
2016	8.798	3.030	11.828	4.187	5.845
2017	9.835	3.207	13.042	5.372	7.499

Yıllar itibari ile piyasa şartlarından kaynaklı küçükbaş hayvan sayısında artış ve azalışlar gözlemlenmektedir. Ancak genel itibari ile 2008 yılında 100.634 baş olan küçükbaş hayvan sayısı 2017 yılında 122.261 başa yükselmiştir. Küçükbaş hayvan sayısına bağlı olarak yün, kıl ve tiftik üretimi ile süt üretimi de artış göstermiştir. 2008 yılında 3.617 ton olan küçükbaş hayvan süt üretimi 2017 yılında 4.158 tona yükselmiştir. Ayrıca 2008 yılında 188,03 ton olan yün, kıl ve tiftik üretim miktarı 2017 yılında 220,93 tona kadar çıkmıştır (**Tablo 25**).

Tablo 25. Artvin ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün, kıl ve tiftik (ton)
2008	80747	19887	100634	47243	3617	99004	188,03
2009	72200	16131	88331	41724	3181	87761	169
2010	69583	20733	90316	39054	2964	88735	171,71
2011	79364	17163	96527	46832	3563	94754	182,14
2012	76993	25037	102030	41844	3196	99516	191,01
2013	84936	27927	112863	52043	3982	110742	206,6
2014	85565	28517	114082	52605	4029	112344	211,31
2015	72472	29722	102194	44735	3413	100383	190,45
2016	73813	32039	105852	44176	3376	103402	194,99
2017	90859	31402	122261	54256	4158	119267	220,93

Piyasa şartlarına göre koyun sayısı değişiklik gösterse de son 10 yılın en yüksek koyun sayısı 2017 yılına aittir. 2008 yılında 91.696 baş olan koyun sayısı yaklaşık %16 artış göstererek 2017 yılında 106.308 başa kadar yükselmiştir. Koyun sayısına bağlı olarak süt ve yün üretim miktarı da yıllara göre değişiklik göstermektedir. 2008 yılında 3.172 ton olan koyun sütü üretimi 2017 yılında 3.625 tona kadar yükselmiştir. Yün üretimi ise 2008 yılında 183,39 tondan 2017 yılında 212,71 tona kadar yükselmiştir (**Tablo 26**).

Tablo 26. Artvin ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	73.439	18.257	91.696	42.294	3.172	91.696	183,39
2009	67.427	15.561	82.988	38.282	2.871	82.988	165,98
2010	65.369	19.152	84.521	36.715	2.754	84.521	169,04
2011	73.973	15.390	89.363	43.427	3.257	89.363	178,73
2012	71.118	22.523	93.641	38.012	2.851	93.641	187,28
2013	76.244	23.600	99.844	46.764	3.507	99.844	199,69
2014	77.155	25.396	102.551	47.077	3.531	102.551	205,1
2015	66.163	26.666	92.829	40.867	3.065	92.829	185,66
2016	66.622	28.134	94.756	40.048	3.004	94.756	189,51
2017	79.718	26.590	106.308	48.333	3.625	106.308	212,71

Yıllara göre keçi sayıları da piyasa şartlarına göre değişiklik göstermektedir. Ancak en yüksek keçi sayısına 2017 yılında ulaşılmıştır. 2008 yılında 4.949 baş olan keçi sayısı 2017 yılında yaklaşık %78 artarak 2017 yılında 15.953 başa kadar yükselmiştir. Keçi sayısına bağlı olarak yıllar itibari ile keçi sütü ile kıl ve tiftik üretimi de değişkenlik göstermektedir. 2008 yılında 445 ton olan keçi sütü üretimi 2018 yılında 533 ton olarak gerçekleşmiştir. Kıl ve tiftik üretimi ise 2008 yılında 4,63 tondan 2017 yılında 8,22 tona kadar yükselmiştir (**Tablo 27**).

Tablo 27. Artvin ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2018)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Kıl ve tiftik (ton)
2008	7.308	1.630	8.938	4.949	445	7.308	4,63
2009	4.773	570	5.343	3.442	310	4.773	3,03
2010	4.214	1.581	5.795	2.339	210	4.214	2,67
2011	5.391	1.773	7.164	3.405	306	5.391	3,42
2012	5.875	2.514	8.389	3.832	345	5.875	3,73
2013	8.692	4.327	13.019	5.279	475	10.898	6,91
2014	8.410	3.121	11.531	5.528	498	9.793	6,21
2015	6.309	3.056	9.365	3.868	348	7.554	4,79
2016	7.191	3.905	11.096	4.128	372	8.646	5,48
2017	11.141	4.812	15.953	5.923	533	12.959	8,22

Tavukçuluk sektöründe Artvin sadece yumurta üretimi gerçekleştirmektedir. Yumurta üretimi için mevcut tavuk miktarı yıllar içerisinde inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuşsa da son 4 yılda sürekli artarak yaklaşık 19 bin adede yükselmiştir.

Tablo 28. Artvin ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2018)

Yıl	Tavuk Türü	Mevcut sayı
2008	Yumurta Tavuğu	15.624
2009	Yumurta Tavuğu	12.560
2010	Yumurta Tavuğu	5.186
2011	Yumurta Tavuğu	7.072
2012	Yumurta Tavuğu	10.963
2013	Yumurta Tavuğu	9.634
2014	Yumurta Tavuğu	13.791
2015	Yumurta Tavuğu	14.148
2016	Yumurta Tavuğu	17.237
2017	Yumurta Tavuğu	18.608

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Son 10 yıla baktığımızda kovan sayılarında ciddi artış gözlemlense de bu artış bal üretimine ne yazık ki yansımamıştır. 2008 yılında 90775 adet olan kovan sayısı 2017 yılında 96148'e yükselmiştir. Ancak 2008 yılında 1326,92 ton olan bal üretimi 2017 yılında 1073,36 tona kadar düşmüştür. Balmumu üretimi ise 2008 yılında 91,38 ton olan üretim 2017 yılında 53,18 tona düşmüştür (**Tablo 29**).

Tablo 29. Artvin ilinde arıcılık (TÜİK, 2018)

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	303	-	86.899	3.876	90.775	1.326,92	91,38
2009	280	-	70.450	4.870	75.320	1.032,52	51,24
2010	288	-	82.869	3.459	86.328	1.256,30	58,10
2011	292	-	79.930	2.986	82.916	1.018,73	61,26
2012	287	-	79.153	2.957	82.110	762,58	55,63
2013	-	2.133	83.901	2.854	86.755	890,95	50,72
2014	-	1.642	79.951	2.525	82.476	850,18	48,00
2015	-	1.393	82.347	2.486	84.833	708,52	51,51
2016	-	1.462	87.515	3.541	91.056	828,86	52,01
2017	-	1.464	92.218	3.930	96.148	1.073,36	53,18

1.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları

Artvin ilinde hem arazi şartları hem de tarımsal ürün deseninin büyük çoğunluğu fındık ve çay üretimi kapladığından fazla traktör ve diğer alet-ekipmanlardan fazla miktarda ve çeşitlilikte bulunmamaktadır. Ancak yıllar itibari ile traktör sayılarında gözle görülür bir artış bulunmaktadır. Toplam traktör sayısı 2008 yılında 449 adetken 2017 yılına gelindiğinde 1.740 adede yükselmiştir (**Tablo 30**).

Tablo 30. Artvin ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2018)

Yıllar	Tek akslı			Çift akslı						Toplam	
	1-5 bg	5 bg'den fazla	Toplam	1- 10 bg	11-24 bg	25-34 bg	35-50 bg	51- 70 bg	70 bg'den fazla		Toplam
2008	0	35	35	34	32	5	94	248	1	414	449
2009	9	29	38	34	32	5	94	268	1	434	472
2010	35	29	64	61	87	5	120	394	1	668	732
2011	103	110	213	42	103	6	126	404	1	682	895
2012	117	262	379	114	112	7	126	411	4	774	1.153
2013	147	269	416	116	115	7	127	423	5	793	1.209
2014	182	315	497	125	128	10	129	431	5	828	1.325
2015	182	317	499	125	134	12	134	441	10	856	1.355
2016	289	332	621	126	127	14	136	457	16	876	1.497
2017	435	407	842	138	129	14	136	464	17	898	1.740

2017 yılında toplam traktör sayısı 1740 adettir. Mevcut arazi yapısı nedeni ile Artvin'de tarımsal üretim yapan işletmeler genellikle ufak yapılı olan tek akslı traktörleri tercih etmektedir. Bu yüzden mevcut traktör sayısının büyük bir bölümünü tek akslı traktörler oluşturmaktadır. Artvin ilinde 2017 yılı TÜİK verilerine göre mevcut traktör sayısının %25'i 1-5 beygir gücündeki tek akslı traktörler, %23'ünü de 5 beygir gücünden fazla olan tek akslı traktörler oluşturmaktadır.

Artvin ilinde birçok tarımsal alet bulunmaktadır. Yıllar itibari ile alet ekipman sayıları da giderek artmaktadır. 2017 yılı itibari ile Artvin'de en çok tercih edilen tarımsal aletler sırasıyla kreme makinesi, motorlu tırpan ve sırt pülverizatörüdür (**Tablo 31**).

Tablo 31. Artvin ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2018)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulaklı traktör pulluğu	381	354	364	363	397	398	403	418	436	473
Toprak frezesi (rotovator)	153	153	153	163	169	171	174	182	184	184
Dişli tırmık	208	213	217	233	245	226	224	239	248	252
Ot tırmığı	79	79	98	104	113	138	141	166	182	197
Traktörle çekilen çayır biçme makinesi	192	190	287	307	289	300	347	372	380	386
Fındık harman makinesi	102	102	107	112	113	113	123	122	129	129
Sırt pülverizatörü	666	676	790	805	815	831	839	839	878	884
Elektropomp	72	72	112	117	118	122	123	123	152	160
Krema makinesi	2.225	2.185	1.945	1.839	1.900	1.917	1.930	1.940	1.950	2.083
Süt sağım makinesi	13	15	28	34	123	144	186	213	290	412
Römork	359	351	550	563	574	593	608	615	640	650
Sap döver ve harman makinesi	954	956	210	201	209	206	212	216	215	212
Motorlu tırpan	150	216	276	468	484	784	846	946	958	960
Damla sulama tesisi	77	29	48	41	48	48	51	60	277	392
Yayık	544	490	423	445	350	357	362	367	423	473

1.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri

Artvin’de toplam 93 tane tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin 64 tanesi ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi yapan işletmelerdir. Ekmek ve ekmek çeşitleri üreten işletmeler toplam işletmelerin %68,8’ini oluşturmaktadırlar. İkinci sırada ise bitkisel ve siyah çay işleme tesisleri bulunmaktadır. Bitkisel ve siyah çay üreten işletme sayısı 11 adettir ve Artvin ilindeki toplam işletmelerin %11,8’ini oluşturmaktadırlar. Bölgede ayrıca 9 adet bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi grubunda üretim faaliyeti içerisinde olan 9 işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler Artvin ilinde bulunan işletmelerin %9,7’sini oluşturmaktadırlar.

Artvin ilinde ayrıca 3 adet yumurta paketleme tesisi, 1 adet Meyve ve/veya sebze işleme gurubunda buluna tesis, 1 adet tahin, helva ve pekmez üretimi grubunda bulunan işletme, 1 adet zeytinyağı üretimi yapan işletme, 1 adet et işleme tesisi, 1 adet kayda tabi et işleme tesisi ve bir adet arı yemi üreten işletme bulunmaktadır (**Tablo 32**).

Tablo 32. Artvin ili tarımsal sanayi işletme sayıları (TOB, 2017)

Artvin Tarımsal Sanayi Kolları	İşletme Sayısı	Oran (%)
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	9	9,7
Bitkisel ve siyah çay işleme	11	11,8
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	64	68,8
Meyve ve/veya sebze işleme	1	1,1
Tahin, helva ve pekmez üretimi	1	1,1
Zeytinyağı üretimi (yağhaneler hariç)	1	1,1
Et İşleme Tesisi	1	1,1
Yumurta Paketleme Tesisi	3	3,2
Kayda Tabi Karma Yem Üreten İşletme	1	1,1
Arı Yemi Üreten İşletmeler	1	1,1
Toplam	93	100

1.8. Ticaret Göstergeleri

Bölgede ticaret rakamlarına baktığımızda yıllar itibariyle ihracat rakamları 2010 yılı hariç ithalat rakamlarının üzerinde seyretmektedir. 2017 yılında yaklaşık 189 milyon TL’lik ihracat yapılmıştır. Buna karşılık 2017 yılında yaklaşık 127 milyon TL’lik ithalat gerçekleştirilmiştir. 2017 yılı ihracat-ithalat farkı yaklaşık 62 milyon TL’dir

Artvin ilinde yıllar itibari ticaret rakamları inişli çıkışlı seyretse de genel olarak hem tarımsal ihracat rakamları hem de tarım dışı ihracat rakamları yükselen bir grafik seyretmektedir. 2008 yılında yaklaşık 322 bin TL olan tarımsal ihracat 2017 yılında yaklaşık 34 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca her geçen yıl tarımın toplam ihracattaki payı daha da fazla artmaktadır. 2008 yılında tarımın toplam ihracattaki payı %0,27 iken 2017 yılındaki payı %17,72 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında yaklaşık 118 milyon TL tarım dışı ihracat miktarı 2017 yılında 156 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Tarım dışı ihracat miktarının tarımsal ihracat miktarına göre daha az oranda artmasından dolayı toplam ihracattaki payı da yıllar itibari ile düşüş göstermiştir. 2008 yılında tarım dışı ihracat toplam ihracatın %99,73'ünü oluştururken 2017 yılında tarım dışı ihracat toplam ihracatın %82,28'ini oluşturmuştur (**Tablo 33**).

Tablo 33. Artvin ili ihracat rakamları (TL) (TÜİK, 2018)

Yıllar	Tarım ürünleri ihracatı	Oran (%)	Tarım dışı ihracat	Oran (%)	Toplam ihracat
2008	321.508	0,27	118.507.065	99,73	118.828.573
2009	2.867.362	3,38	81.852.815	96,62	84.720.177
2010	4.906.957	5,33	87.214.367	94,67	92.121.324
2011	6.891.497	6,54	98.447.454	93,46	105.338.951
2012	3.755.937	2,69	136.127.636	97,31	139.883.573
2013	2.120.749	1,73	120.639.534	98,27	122.760.283
2014	17.974.571	9,96	162.471.491	90,04	180.446.062
2015	14.981.389	8,52	160.931.387	91,48	175.912.776
2016	23.625.184	14,13	143.615.167	85,87	167.240.351
2017	33.565.608	17,72	155.803.264	82,28	189.368.872

Artvin ili ithalat rakamları da ihracat rakamları gibi yıllar itibariyle inişli çıkışlı bir grafik sergilemiştir. Buna rağmen son 10 yılda toplam ithalatın tamamına yakını tarım dışı ithalat miktarı oluşturmaktadır. 2008 yılında yaklaşık 73 milyon olan tarım dışı ithalat miktarı 2017 yılında yaklaşık 127 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 34**).

Tablo 34. Artvin ili ithalat rakamları (TL) (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım ürünleri ithalatı	Oran (%)	Tarım dışı ithalat	Oran (%)	Toplam
2008	71.600	0,1	72.514.670	99,9	72.586.270
2009	211.738	0,28	74.111.255	99,72	74.322.993
2010	419.587	0,45	93.628.558	99,55	94.048.145
2011	53.795	0,06	85.948.630	99,94	86.002.425
2012	44.041	0,03	131.551.715	99,97	131.595.756
2013	181.398	0,26	68.624.114	99,74	68.805.512
2014	128.607	0,2	65.488.821	99,8	65.617.428
2015	59.573	0,08	75.105.165	99,92	75.164.738
2016	110.206	0,15	74.978.722	99,85	75.088.928
2017	26.545	0,02	127.083.365	99,98	127.109.910

1.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler

Bölgede, 2016 yılında toplamda yaklaşık olarak 42 milyon TL tarımsal destek verilmiştir. Artvin'de Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) bulunmadığından dolayı il içerisinde IPARD destekleri İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Bu desteklemelerin %10'u hayvansal üretime yapılan destekler, %36'sı bitkisel üretime yapılan desteklemeler ve %54'ü diğer desteklemelerden oluşturmaktadır (**Tablo 35, Tablo 36 ve Tablo 37**).

**Tablo 35. Artvin ilinde son 5 yılda verilen hayvansal üretim destekleme miktarları
(TOB, 2018)**

Destekleme Adı	2013 (TL)	2014 (TL)	2015 (TL)	2016 (TL)	2017 (TL)
Su Ürünleri ve Balıkçılıktan Çıkan Gemi Desteklemesi	425.100	819.943	459.352	386.055	1.469.294
Hemşin Koyununun Desteği (Yerinde Koruma)	48.750	56.000	68.000	16.000	200.000
Hemşin Koyununun Desteklemesi (İslah)	734.055	746.970	964.755	1.214.340	1.326.079
Buzağı Desteklemesi	139.045	530.485	274.897	13.300	919.100
Aktif Arılı Kovan	507.936	648.070	721.980	696.490	738.230
Kafkas Arı Irkı Korunması	140.240	159.160	158.200	159.000	143.360
Anaç Koyun-Keçi	1.099.100	1.209.780	1.209.780	1.200.000	Netleşmedi
Abaza ve Kaçkar Keçi Irkının Korunması Dest	28.875	14.800	30.800	16.880	22.320
DAK Sığırı Desteklemesi	-	36.500	40.150	39.600	49.500
Besi Sığırı Desteklemesi	40.800	9.600	9.600	-	-
Anaç Sığır Desteklemesi	1.558.185	2.759.415	2.759.415	-	-
Mera İslah ve Kiralama	152.500	246.245	336.531	631.561	657.466
Damızlık Ana Arı Desteklemesi	-	-	-	-	23.645

Tablo 36. Artvin ilinde son 5 yılda verilen bitkisel üretim destekleme miktarları (TOB, 2018)

Destekleme Adı	2013 (TL)	2014 (TL)	2015 (TL)	2016 (TL)	2017 (TL)
Mazot-Gübre	1.870.988	2.058.436	2.170.249	2.200.000	Devam ediyor
Yem Bitkileri	5.800	15.656	20.895	22.000	Devam ediyor
Alan Bazlı Fındık	12.078.137	12.634.280	12.030.725	12.056.887	12.223.427
Organik Tarım Desteği	159.000	714.717	751.580	647.136	1.352.419
İyi Tarım Desteği	-	-	-	374.102	362.046
Küçük Aile İşletme Desteği	-	-	-	44.757	Devam ediyor
Sertifikalı Fidan Desteği	-	1.223	178.197	-	3.697

Tablo 37. Artvin İlinde Son 5 yılda verilen diğer destekleme miktarları (TOB, 2018)

Destekleme Adı	2013 (TL)	2014 (TL)	2015 (TL)	2016 (TL)	2017 (TL)
KKYDP kapsamında Ekonomik Yatırım Hibe Desteği	117.3250	2.233.647	10.988.791	10.988.791	26.230.062
Genç Çiftçi Projesi Desteği	-	-	-	4.890.000	5.070.000
DOKAP Tarım Projesi Kapsamında Yapılan Desteklemeler	53.000	224.000	572.840	4.851.000	5.354.000
AKAK Projesi Kapsamında Yapısal Desteklemeler	1.294.448	677.036	4.079.821	1.529.418	9.608.226
Çoruh Havzası Projesi Desteklemeleri	-	-	-	549.651	1.100.000
Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteklemesi	24000	382800	340800	340800	87500

1.10. Finans Kaynakları

Artvin ilinde toplam 10 adet banka şubesi toplamda 30 şube ile hizmet vermektedir. Banka şubesi olmayan ilçe bulunmamaktadır. Bu bankalardan gerekli niteliğe sahip olan her vatandaş kredi hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Ayrıca bir diğer finans kaynağı olarak Ardanuç, Arhavi, Hopa, Merkez, Şavşat ve Yusufeli ilçelerinde birer adet Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. Ardanuç, Arhavi, Borçka, Hopa, Murgul, Şavşat, Yusufeli ilçeleri ve Artvin Merkezde Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi bulunmaktadır (**Tablo 38**).

Tablo 38. Artvin ilindeki banka şubelerinin dağılımı

İlçe	Banka Şubesi Sayısı	%
Merkez	8	26,67
Ardanuç	1	3,33
Borçka	3	10,00
Hopa	12	40,00
Murgul	1	3,33
Şavşat	2	6,67
Yusufeli	3	10,00
TOPLAM	30	100

İlde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bulunmadığından tarımsal yatırımcılar IPARD desteklerinden yararlanmak için İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerinden başvurularını yapabilmektedirler. Artvin'de ayrıca bir adet Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) bulunmaktadır.

Tablo 39. Artvin ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Arhavi	1	16,7
Ardanuç	1	16,7
Hopa	1	16,7
Merkez	1	16,7
Şavşat	1	16,7
Yusufeli	1	16,7
Toplam	6	100,0

1.11. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye’de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden yalnızca “Puçuko” bu ile aittir. Puçuko Artvin yöresine ait bir yemek çeşididir. 26/12/2017 tarihinde tescile alınmıştır.

Şekil 2. Puçuko yemeği

1.12. Turizm İşletmeleri

Artvin ilinde toplam 122 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin %2,5’ini 4 yıldızlı oteller, %6,6’sını 3 yıldızlı oteller, %3,3’ünü 2 yıldızlı oteller %86,9’unu belediyeden ruhsatlı otel ve pansiyonlar, %0,8’ini ise dağ evi tesisi oluşturmaktadır. mevcut yatak kapasitesinin %70,1’ini belediye ruhsatlı otel ve pansiyonlar, %13,1’ini 3 yıldızlı oteller ve %11,0’ını ise 4 yıldızlı oteller oluşturmaktadır.

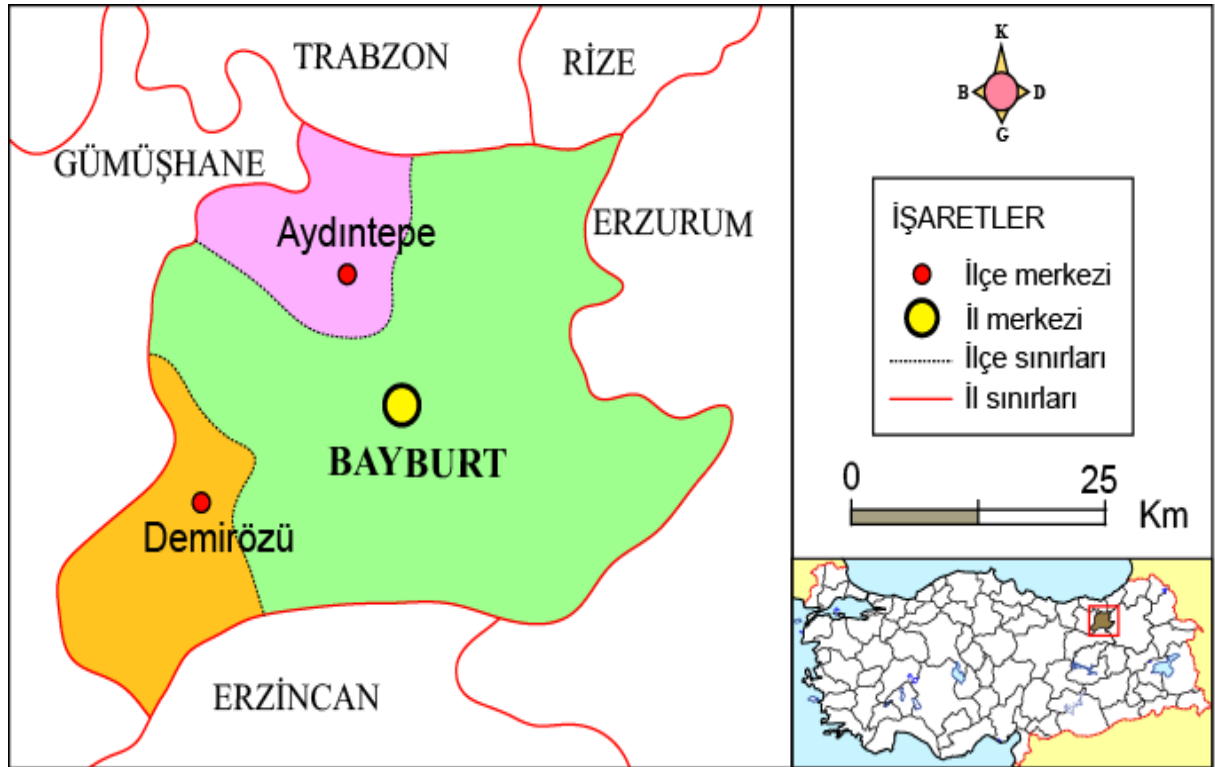
Tablo 40. Artvin ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
4 yıldızlı otel	3	2,5	247	10,2	546	11,0
3 yıldızlı otel	8	6,6	323	13,3	652	13,1
2 yıldızlı otel	4	3,3	132	5,4	255	5,1
Otel/Pansiyon	106	86,9	1.709	70,4	3.474	70,1
Dağ evi	1	0,8	16	0,7	32	0,6
Toplam	122	100,0	2.427	100,0	4.959	100,0

2. BAYBURT İLİ TARIM ENVANTERİ

2.1. Bayburt İli Genel Bilgiler

Bayburt, 3746 km²'lik yüz ölçümü ile Türkiye'nin alan bazlı sıralamada 73. sırada yer almaktadır. Kuzeyinde Trabzon ve Rize, doğusunda Erzurum, güneyinde Erzincan ve batısında Gümüşhane illeri bulunmaktadır. Büyük şehirlerden Erzurum'a 125 km, Trabzon'a ise 143 km uzaklıktadır. En önemli akarsu kaynağı il merkezinden de geçen Çoruh nehridir. 2017 Nüfus bilgilerine göre Türkiye'nin en küçük 2. ilidir. İnsanlar geçimlerini genel olarak tarım ve hayvancılık ile sağlamaktadırlar. İl rakımı 1.550 m'dir. Bayburt ilinin Aydıntepe ve Demirözü olmak üzere 2 adet ilçesi bulunmaktadır.

BAYBURT İLİ HARİTASI

R.SAYGILI 2015

Şekil 3. Bayburt ili haritası

2.2. Demografik Yapı

Bayburt'ta yıllar itibari ile nüfus miktarına bakıldığında Bayburt nüfusu yıllara göre inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. 2008 yılında 75675 olan nüfus miktarı 2017 yılında 80.417'ye yükselmiştir (Tablo 41) .

Tablo 41. Yıllara göre Bayburt ili nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam Nüfus	Artış Miktarı (%)
2008	75.675	-1,22
2009	74.710	-1,28
2010	74.412	-0,4
2011	76.724	3,11
2012	75.797	-1,21
2013	75.620	-0,23
2014	80.607	6,59
2015	78.550	-2,55
2016	90.154	14,77
2017	80.417	-10,8%

2.3. Sosyoekonomik Göstergeler

TÜİK 2017 verilerine göre altı yaş üzeri okuma yazma oranı Türkiye’de ortalama %96,74’dir. Bayburt 2017 verilerine göre bu rakamın yaklaşık %1,55 altında kalmıştır. Ancak okuma yazma oranında son yıllara baktığımızda sürekli artış gözlemlenmektedir (**Tablo 42**).

Tablo 42. Bayburt ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2018)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	58.627	5.785	2.840	8,98	91,02
2010	59.624	5.006	2.566	7,75	92,25
2011	63.284	4.513	1.771	6,66	93,34
2012	63.135	4.070	1.435	6,06	93,94
2014	67.610	4.133	1.336	5,76	94,24
2015	66.462	3.979	678	5,65	94,35
2016	77.482	3.937	767	4,84	95,16
2017	69.042	3.488	757	4,81	95,19

Bayburt’ta yıllar itibari ile genellikle verilen göç miktarı alınan göç miktarından yüksek olmuştur. Son 10 yıl içerisinde sadece 2013 ve 2014 yıllarında alınan göç miktarı verilen göç miktarından fazla gerçekleşmiştir. Alınan göç ile verilen göç arasındaki en büyük fark 2017 yılında gerçekleşmiştir. 2017 yılında verilen göç alınan göçü yaklaşık 10 bin kişi geçmiştir (**Tablo 43**).

Tablo 43. Bayburt ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan göç miktarı	Verilen göç miktarı	Net göç	Net göç hızı	İl nüfusu
2008	2.996	4.949	-1.953	-25,48	75.675
2009	3.101	4.420	-1.319	-17,5	74.710
2010	3.984	4.780	-796	-10,64	74.412
2011	3.997	4.570	-573	-7,44	76.724
2012	3.664	4.085	-421	-5,54	75.797
2013	4.787	4.677	110	1,46	75.620
2014	8.912	5.583	3.329	42,17	80.607
2015	7.150	9.281	-2.131	-26,77	78.550
2016	16.981	6.653	10.328	121,52	90.154
2017	5.648	15.820	-10.172	-118,97	80.417

Bayburt ili yaşam endeksine baktığımızda Bayburt Türkiye sıralamasında 47. sırada yer almaktadır. Bayburt yaşam memnuniyetinde 3. sırada ve güvenlikte 17. sırada ön plana çıkmaktadır. Ancak sosyal yaşam indeksinde 70. sırada, çevre indeksinde 69. sırada ve altyapı hizmetlerine erişim indeksinde 65. sırada yer almaktadır (**Tablo 44**).

Tablo 44. 2015 yılı Bayburt yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

İndeksler	İl	Bayburt
Genel endeks	Sıralama	47
	Endeks	0,5391
Konut	Sıralama	48
	Endeks	0,7083
Çalışma hayatı	Sıralama	51
	Endeks	0,5421
Gelir ve servet	Sıralama	39
	Endeks	0,4496
Sağlık	Sıralama	50
	Endeks	0,5877
Eğitim	Sıralama	50
	Endeks	0,5293
Çevre	Sıralama	69
	Endeks	0,4619
Güvenlik	Sıralama	17
	Endeks	0,7098
Sivil katılım	Sıralama	63
	Endeks	0,3732
Altyapı hizmetlerine erişim	Sıralama	65
	Endeks	0,3174
Sosyal yaşam	Sıralama	70
	Endeks	0,2995
Yaşam memnuniyeti	Sıralama	3
	Endeks	0,951

2.4. Gelişmişlik Düzeyi

Bayburt ili Türkiye GSYH sıralamasında son sırada yer almaktadır. Ancak kişi başına düşen GSYH'sinde ise 53. Sırada bulunmaktadır. Yıllar itibari ile sürekli artış gösteren GSYH hasılda zamanla hizmetler ve tarım sektörü arasında azalma göstermiştir. Ancak sanayinin tarım ve hizmetler sektörleri ile arasındaki makas yıllar itibari ile azalmaktadır. Türkiye GSYH sıralamasında sonunca sırada olan Bayburt kişi başına düşen GSYH hasılda sıralamasında ise 29. sırada yer almaktadır. 2014 yılı Bayburt ili GSYH'si 1,24 milyar TL'dir. Toplam GSYH'nin %27'sini tarım sektörü, %9'unu sanayi sektörü, %53'ünü hizmetler sektörü ve geriye kalan %11'lik kısmı ise vergi ve sübvansiyonlar oluşturmaktadır (**Tablo 45**).

Tablo 45. Yıllara göre Bayburt ilinin GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	114.799	18.669	177.211	310.679	44.831	355.510
2005	113.993	20.961	204.950	339.903	49.337	389.239
2006	117.366	27.086	245.411	389.863	55.901	445.764
2007	141.485	33.805	277.743	453.033	58.181	511.214
2008	126.870	38.894	312.154	477.917	58.897	536.815
2009	153.576	33.318	343.394	530.288	64.336	594.624
2010	220.199	42.499	376.123	638.822	87.754	726.575
2011	218.332	63.435	435.658	717.425	98.126	815.551
2012	305.211	75.874	497.511	878.596	116.853	995.449
2013	313.648	98.157	566.567	978.372	138.479	1.116.852
2014	328.665	111.662	654.953	1.095.280	143.120	1.238.400

Bayburt ilinde 2007-2014 yılları arasında kişi başına düşen GSYH toplamda 2 katının üzerine çıkarak 15 bin TL'ye çıkmıştır (Tablo 46).

Tablo 46. Yıllara göre Bayburt ilinin kişi başına düşen GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)

Yıllar	Kişi başı GSYH	% değişim
2007	6.673,03	
2008	7.093,68	6,3
2009	7.959,10	12,2
2010	9.764,22	22,68
2011	10.629,67	8,86
2012	13.133,09	23,55
2013	14.769,26	12,46
2014	15.363,43	4,02

2.5. Arazi Yapısı

Bayburt'ta toplam 373900 ha arazinin yaklaşık % 23,'si tarımsal üretime uygun olan 1-4. sınıf arazi içerisinde yer almaktadır. Geriye kalan 285,300 hektarlık arazi 5-8. sınıf arazi grubunda yer almaktadır (Tablo 47).

Tablo 47. Bayburt ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)

Sınıf	Alan (ha)	Oran (%)
1.sınıf(ha)	10.800	2,8
2.sınıf(ha)	29.900	7,9
3.sınıf(ha)	20.900	5,5
4.sınıf(ha)	27.000	7,2
5-8.sınıf(ha)	285.300	76,3
Toplam	373.900	100

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerine göre Bayburt ili yüz ölçümünün %61,64'ünü orman ve yarı doğal alanlar oluşturmaktadır. Tarımsal alanlar ise mevcut alanın %37,73'ünü oluşturmaktadır. Bayburt ilinde en az alanı %0,04 ile sulak alanlar ve %0,06 ile su yapıları oluşturmaktadır (Tablo 48).

Tablo 48. Bayburt ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018)

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
Yapay alanlar	1.993,97	0,53
Tarımsal alanlar	141.319,28	37,73
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	230.853,29	61,64
Sulak alanlar	152,75	0,04
Su yapıları	218,39	0,06
Toplam	374.537,68	100

Bayburt Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre ilde toplam 119298 ha mera alanı bulunmaktadır. Bu alanın %90,38'i merkez ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. En az mera alanı ise Aydıntepe ilçesinde bulunmaktadır. Aydıntepe ilçesindeki mevcut mera varlığı Bayburt mevcut mera varlığının %4,54'ünü oluşturmaktadır (**Tablo 49**).

Tablo 49. Bayburt ili mera varlığı (TOB, 2018)

İlçe adı	Mera alanı (ha)	Oran (%)
Merkez	107.822	90,38
Aydıntepe	5.414	4,54
Demirözü	6.062	5,08
Toplam	119.298	100

2.6. Bayburt İlinde Tarım

Bayburt ilinde 2017 yılında çiftçi kayıt sistemine kayıtlı 3164 çiftçi bulunmaktadır. Bu çiftçilerin %66'sı Bayburt merkezde, %24 Demirözü ilçesinde ve %10'u ise Aydıntepe ilçesinde tarımsal üretim gerçekleştirmektedir. Bitkisel üretimin tamamına yakını tek yıllık tarla bitkileri oluşturmaktadır (**Tablo 50**).

Tablo 50. Bayburt ilinde 2017 yılında ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayıları (TOB, 2018)

İlçe adı	ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayısı	Oran (%)
Merkez	2.097	66,28
Aydıntepe	309	9,77
Demirözü	758	23,96
Toplam	3.164	100

İlde hayvancılık yapan işletmeler daha çok büyükbaş hayvancılığı tercih etmektedirler. 2017 işletme sayılarına baktığımız zaman büyükbaş üreten işletmelerin sayısı küçükbaş üreten işletmelerin sayısının yaklaşık 6,6 katı kadardır.

Büyük baş işletmelerin %65', Bayburt merkezde, %21'i Demirözü ilçesinde ve %14'ü Aydıntepe ilçesinde bulunmaktadır. Küçükbaş işletmelerin ise %64'i Bayburt merkezde, %23'ü Demirözü ilçesinde ve %13'ü Aydıntepe'de bulunmaktadır (**Tablo 51**).

Tablo 51. Bayburt ilinde 2017 yılı hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe adı	Büyükbaş	%	Küçükbaş	%
Merkez	3.331	65,31	492	64,06
Aydıntepe	698	13,69	99	12,89
Demirözü	1.071	21,00	177	23,05
Toplam	5.100	100,00	768	100,00

2.6.1. Bitkisel Üretim

Bayburt'ta her ne kadar başka bitkisel üretim kalemleri gerçekleştirilse de en çok üretimi yapılan ürünler buğday ve arpadır.

Son 10 yılın buğday üretimine baktığımız zaman 2008 yılında 186.021 dekar olan buğday ekim alanı 2017 yılına gelindiğinde 267.833 dekar çıkmıştır. Ancak üretim miktarı 2008 yılında 36452 ton iken 2017 yılında 30.437 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun asıl nedeni son 10 yılın en düşük buğday veriminin 2017 yılından gerçekleşmesidir (**Tablo 52**).

Tablo 52. Bayburt ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	186021	186021	36452	196
2009	236055	236055	42911	182
2010	219253	219253	56764	259
2011	216880	216880	46935	216
2012	195881	195881	45454	232
2013	236313	236313	46749	198
2014	275788	275788	49932	181
2015	288050	288050	65953	229
2016	275064	269261	50171	186
2017	267833	267833	30437	114

Bayburt ilinde yıllara göre arpa ekim alanları yıllara göre inişli çıkışlı bir grafik izlemiştir. 2008 yılında 103.799 dekar olan arpa ekim alanı 2017 95.430 dekar olarak gerçekleşmiştir. Üretim miktarı da mevsim şartları ve ekim alanlarına göre değişiklik göstermektedir. 2008 yılında 23.221 ton olan üretim miktarı 2017 yılında 14.438 ton olarak gerçekleşmiştir. Son 10 yılda en yüksek arpa verimi 224 kg/dekar ile 2008 yılına aittir. En düşük arpa verimi ise 151 kg/dekar ile 2017 yılına aittir (**Tablo 53**).

Tablo 53. Bayburt ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	103.799	103.799	23.221	224
2009	108.394	108.394	19.062	176
2010	110.400	110.400	24.570	223
2011	91.680	91.680	18.804	205
2012	79.930	79.930	16.107	202
2013	107.000	107.000	20.988	196
2014	116.547	116.547	20.531	176
2015	118.348	118.348	21.098	178
2016	113.439	112.534	18.515	165
2017	95.430	95.430	14.438	151

Kuru fasulye üretim alanları her geçen yıl daha da artmaktadır. 2008 yılında 670 hektar olan kuru fasulye ekim alanı 2017 yılında yaklaşık 2,4 katına çıkarak 1.633 dekaraya yükselmiştir. Üretim miktarı da ekim alanlarıyla paralel olarak artmaktadır. 2008 yılında 94 ton olan üretim miktarı 2017 yılında 212 tona yükselmiştir. Verim miktarı ise mevsim şartlarına göre son 10 yıl içerisinde 96-140 kg/dekar arasında değişim göstermiştir (**Tablo 54**).

Tablo 54. Bayburt ilinde yıllara göre kuru fasulye üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	670	670	94	140
2009	520	520	73	140
2010	720	720	101	140
2011	730	730	102	140
2012	720	720	69	96
2013	981	981	96	98
2014	975	975	97	99
2015	1.200	1.200	130	108
2016	1.205	1.205	146	121
2017	1.633	1.633	212	130

Son 10 yıldaki patates üretimi inişli çıkışlı bir grafik izlemektedir. Son 10 yılın en büyük üretim alanı azalması 2017 yılında yaşanmıştır. 2008 yılında 10.780 dekada patates üretimi gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise toplam patates ekim alanı 3093 dekar olarak gerçekleşmiştir. Üretim miktarı da üretim alanları ve mevsim şartlarına göre farklılıklar göstermektedir. En çok üretim miktarı 28.564 ton ile 2016 yılında gerçekleşmiştir. En yüksek verim miktarı da 2.322 ton/yıl ile yine 2016 yılı içerisinde gerçekleşmiştir (**Tablo 55**).

Tablo 55. Bayburt ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	10.780	10.780	16.158	1.499
2009	8.170	8.170	12.255	1.500
2010	9.700	9.700	21.825	2.250
2011	9.750	9.750	22.038	2.260
2012	10.935	10.833	17.983	1.660
2013	9.760	9.760	20.467	2.097
2014	9.860	7.860	11.553	1.470
2015	10.420	10.420	23.457	2.251
2016	12.302	12.302	28.564	2.322
2017	3.093	3.093	5.772	1.866

Yıllara göre şeker pancarı üretimi de değişiklik göstermektedir. Bayburt ilinde en çok şeker pancarı ekim alanı 11.320 dekar ile 2017 yılında gerçekleşmiştir. Üretim alanına bağlı olarak en çok üretim miktarı 39.195 ton ile 2017 yılında gerçekleşmiştir. Son yılda şeker pancarı verimi 3,4 ton/dekar ile 4,6 ton/dekar arasında değişim göstermiştir (**Tablo 56**).

Tablo 56. Bayburt ilinde yıllara göre şekerpancarı üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	7.417	7.327	26.343	3.595
2009	7.990	7.990	27.576	3.451
2010	9.980	9.980	43.185	4.327
2011	6.440	6.434	26.027	4.045
2012	3.820	3.820	15.537	4.067
2013	1.850	1.850	6.177	3.339
2014	2.300	2.300	9.733	4.232
2015	2.030	2.030	9.373	4.617
2016	3.500	3.500	14.564	4.161
2017	11.320	11.308	39.195	3.466

2008 yılında 120.000 dekar olan yonca ekim alanı 2017 yılında 173.218 dekara kadar çıkmıştır. Ayrıca yonca verimi mevsim şartlarına göre değişse de yıllar itibariyle artış göstermektedir (Tablo 57).

Tablo 57. Bayburt ilinde yıllara göre yonca (yeşil ot) üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	120.000	120.000	-	-
2009	88.000	88.000	-	-
2010	119.000	119.000	83.300	700
2011	120.000	120.000	65.214	543
2012	163.324	161.797	196.120	1.212
2013	160.000	160.000	251.233	1.570
2014	176.946	176.946	241.941	1.367
2015	170.618	170.618	313.958	1.840
2016	173.218	173.218	328.366	1.896
2017	173.218	173.218	338.847	1.956

2008 yılında 66.000 dekar olan korunga ekim alanı 2017 yılında 89.915 dekara kadar çıkmıştır. Ayrıca korunga verimi mevsim şartlarına göre değişse de yıllar itibariyle artış göstermektedir (Tablo 58).

Tablo 58. Bayburt ilinde yıllara göre korunga (yeşil ot) üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	66.000	66.000	0	
2009	62.000	62.000	0	
2010	63.000	63.000	42.840	680
2011	67.700	67.700	41.065	607
2012	82.922	82.148	113.188	1.378
2013	84.200	84.200	125.250	1.488
2014	84.400	84.400	121.289	1.437
2015	88.905	88.905	135.822	1.528
2016	89915	89915	139006	1546
2017	89915	89915	171480	1907

Bayburt'ta iklim şartlarından dolayı çok fazla domates üretimi yapılamamaktadır. 2017 yılında toplam domates üretim alanı 121 dekadır. Toplamda 464 ton domates üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 59).

Tablo 59. Bayburt ilinde yıllara göre domates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim(kg/da)
2008	97	97	359	3.701
2009	117	117	424	3.624
2010	148	148	500	3.378
2011	308	308	1.018	3.305
2012	291	291	922	3.168
2013	288	288	1.037	3.601
2014	289	289	856	2.962
2015	264	264	786	2.977
2016	269	269	889	3.305
2017	121	121	464	3.835

Domates üretiminde olduğu gibi iklim şartlarından dolayı çok fazla taze fasulye de yetiştirilememektedir. 2017 yılında toplam taze fasulye üretim alanı 919 dekadır. Toplam üretim ise 550 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 60**).

Tablo 60. Bayburt ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	620	620	372	600
2009	530	530	318	600
2010	620	620	446	719
2011	466	466	292	627
2012	371	371	235	633
2013	539	539	333	618
2014	539	539	219	406
2015	584	584	281	481
2016	577	577	277	480
2017	919	919	550	598

Bayburt ilinde yıllar itibari ile artan bir beyaz lahana üretimi gerçekleşse de 2017 yılında toplam ekilen alanda ciddi bir düşüş yaşanmıştır. 2017 yılında beyaz lahana ekim alanı 566 dekadır. Toplam üretim miktarı ise 3.384 tondur (**Tablo 61**).

Tablo 61. Bayburt ilinde yıllara göre beyaz lahana yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	243	243	670	2.757
2009	271	271	759	2.801
2010	510	510	1.479	2.900
2011	460	460	1.267	2.754
2012	435	435	1.117	2.568
2013	5.136	5.136	18.504	3.603
2014	5.036	5.036	12.697	2.521
2015	5.116	5.116	12.907	2.523
2016	5.126	5.126	12.900	2.517
2017	566	566	3.384	5.979

2.6.2. Hayvansal Üretim

Son 10 yıla bakıldığında Bayburt ilinde büyükbaş hayvan miktarı yaklaşık 14 bin baş artış göstermiştir. Yıllar itibari toplam hayvan sayısında piyasa şartlarından kaynaklı inişli çıkışlı bir grafik gözlenmektedir. Hayvan sayısına bağlı olarak üretilen süt miktarı da yıllar itibariyle değişkenlik göstermiştir. 2008 yılında toplam hayvan sayısı yaklaşık 64 bin baş iken bu rakam 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 79 bin başa kadar yükselmiştir. Süt üretim miktarı 2008 yılında yaklaşık 66 bin ton olarak gerçekleşmişken 2017 yılında bu rakam 71 bin tona kadar yükselmiştir (**Tablo 62**).

Tablo 62. Bayburt ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	44.885	19.566	64.451	23.863	65.792
2009	49.858	8.960	58.818	29.369	82.627
2010	51.446	8.564	60.010	34.846	96.590
2011	55.773	9.061	64.834	34.106	93.085
2012	72.757	13.681	86.438	47.466	132.816
2013	57.332	19.472	76.804	32.636	89.216
2014	54.132	12.913	67.045	30.311	82.821
2015	66.788	18.671	85.459	38.608	106.453
2016	67.609	19.423	87.032	36.557	102.306
2017	57.638	21.293	78.931	25.286	70.730

Bayburt'ta son 10 yılın verilerine baktığımızda çiftçilerin büyükbaş üretiminde kültür ırklarına giderek daha fazla rağbet göstermektedir. Bu duruma bağlı olarak hem mevcut kültür ırklarının sayısındaki hem de melez hayvanların sayısında artış yaşanmıştır. Kültür ırklarına olan talebe bağlı olarak yerli ırk hayvan sayısında her geçen sene daha da azalma yaşanmaktadır. Yerli ırkların yerine kültür ırklarının tercih edilmesi de yıllar itibariyle süt üretiminde de daha fazla artış yaşanmasını sağlamıştır (**Tablo 63**).

Tablo 63. Bayburt ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	6.878	2.283	9.161	4.120	15.149
2009	8.661	1.416	10.077	5.103	18.765
2010	9.956	1.567	11.523	6.686	24.583
2011	9.889	1.636	11.525	6.082	22.364
2012	14.351	2.606	16.957	9.234	33.952
2013	8.876	3.016	11.892	5.187	19.072
2014	7.539	2.369	9.908	4.454	16.376
2015	8.614	2.070	10.684	5.404	19.871
2016	10.834	2.857	13.691	6.236	22.931
2017	8.987	2.601	11.588	3.893	14.314

İl içerisinde 2008 yılındaki toplam melez büyükbaş hayvan sayısı 51.168 başken 2017 yılında bu rakam yükselerek 65857 başa yükselmiştir. 2017 yılı içerisinde melez hayvanlarda yaklaşık 56 bin ton süt elde edilmiştir (**Tablo 64**).

Tablo 64. Bayburt ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	35.155	16.013	51.168	18.089	48.570
2009	39.654	6.473	46.127	23.366	62.738
2010	37.801	6.390	44.191	25.644	68.855
2011	39.960	6.380	46.340	24.863	66.757
2012	54.404	10.275	64.679	35.588	95.553
2013	43.995	14.969	58.964	24.965	67.030
2014	42.669	9.149	51.818	23.775	63.837
2015	55.619	16.217	71.836	31.428	84.383
2016	54.799	16.343	71.142	28.916	77.640
2017	47.388	18.469	65.857	20.693	55.559

Büyük baş hayvanda kültür ırklarına olan talepten dolayı 2018 yılında 3.818 baş olan yerli ırk büyük baş hayvan sayısı 2017 yılında 463 başa kadar gerilemiştir (Tablo 65).

Tablo 65. Bayburt ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	2.596	1.222	3.818	1.500	1.888
2009	1.260	1.010	2.270	742	935
2010	3.294	545	3.839	2.245	2.827
2011	5.511	983	6.494	2.908	3.661
2012	3.506	719	4.225	2.367	2.979
2013	4.021	1.364	5.385	2.252	2.835
2014	3.483	1.250	4.733	1.864	2.346
2015	1.614	263	1.877	1.161	1.461
2016	1.043	49	1.092	843	1.061
2017	416	47	463	290	365

Özellikle son yıllarda verilen devlet teşvikleri ile Bayburt ilinde manda üretiminde artış yaşanmıştır. 200 yılında 344 baş olan toplam manda sayısı 2017 yılında yaklaşık 3 kat artarak 1.023 başa kadar çıkmıştır. Manda sütü üretimi de hayvan sayısına bağlı olarak 2007 yılında 173 tondan 2016 yılında 473 tona ulaşmıştır (Tablo 66).

Tablo 66. Bayburt ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	256	48	304	154	185
2009	283	61	344	158	189
2010	395	62	457	271	325
2011	413	62	475	253	303
2012	496	81	577	277	332
2013	440	123	563	232	279
2014	441	145	586	218	262
2015	941	121	1.062	615	738
2016	933	174	1.107	562	674
2017	847	176	1.023	410	492

Bayburt ili toplam küçükbaş hayvan miktarında yaklaşık 15 bin baş azalma yaşanmıştır. Ancak bu azalmanın asıl nedeni kuzu etine olan talepten kaynaklıdır. 2008 yılında yetişkin küçükbaş hayvan miktarı yaklaşık olarak 38 bin baştan 39 bin başa çıkmıştır. Ancak gen-yavru küçükbaş hayvan sayısı 2008 yılında yaklaşık 23 binken 2017 yılında 6 bine kadar gerilemiştir. Sağılan hayvan sayısı da 2008 yılında yaklaşık 17 bin baştan 2017 yılında 21 bin başa kadar yükselmiştir. Sağılan hayvan sayısındaki artışa bağlı olarak küçükbaş hayvan süt üretimi de son 10 yılda artış göstermiştir. 2008 yılında 1180 ton olan küçükbaş hayvan sütü üretimi 2017 yılında 1471 ton olarak gerçekleşmiştir. Toplam küçükbaş hayvan sayısındaki azalmaya bağlı olarak toplam yün, kıl ve tiftik üretimi de azalma göstermiştir. 2008 toplam yün, kıl ve tiftik üretim miktarı yaklaşık 110 ton olarak gerçekleşmişken 2017 yılında bu rakam 86 tona kadar gerilemiştir (**Tablo 67**).

Tablo 67. Bayburt ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	37.543	23.005	60.548	16.573	1.180	59.671	109,98
2009	36.672	22.380	59.052	16.290	1.164	58.232	107,25
2010	19.289	9.795	29.084	11.547	832	28.314	50,77
2011	22.131	3.228	25.359	13.698	986	24.871	44,37
2012	28.090	6.554	34.644	16.712	1.234	33.392	58,16
2013	46.770	10.680	57.450	30.027	2.255	55.595	96,47
2014	58.631	12.352	70.983	33.518	2.508	70.933	119,86
2015	46.044	7.239	53.283	26.994	2.016	52.577	92,63
2016	49.953	5.329	55.282	30.411	2.191	54.878	97,73
2017	39.321	5.996	45.317	21.184	1.471	45.196	86,45

Bayburt ilinde son 10 yılda toplam koyun sayısı yaklaşık 21 bin baş azalarak 59 bin baştan 38 bin başa kadar gerilemiştir. En büyük azalma genç-yavru koyun sayısında yaşanmıştır. Son 10 yıl içerisinde genç-yavru koyun sayısı yaklaşık 15 bin baş azalmıştır. Yetişkin koyun sayısı ise son 10 yıl içerisinde yaklaşık 4 bin baş azalmıştır. Bu azalışa rağmen sağılan koyun sayısı yaklaşık 3 bin baş artış göstermiştir. Sağılan hayvan sayısına bağlı olarak süt üretimi yaklaşık 10 ton artarak 1247 tona kadar yükselmiştir. Toplam koyun sayısına bağlı olarak son 10 yılda yün üretimi 14 ton azalmıştır (**Tablo 68**).

Tablo 68. Bayburt ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	36.672	22.380	59.052	16.290	1.164	58.232	107,25
2009	19.289	9.795	29.084	11.547	832	28.314	50,77
2010	22.131	3.228	25.359	13.698	986	24.871	44,37
2011	28.090	6.554	34.644	16.712	1.234	33.392	58,16
2012	46.770	10.680	57.450	30.027	2.255	55.595	96,47
2013	58.631	12.352	70.983	33.518	2.508	70.933	119,86
2014	46.044	7.239	53.283	26.994	2.016	52.577	92,63
2015	49.953	5.329	55.282	30.411	2.191	54.878	97,73
2016	41.422	6.778	48.200	25.416	1.814	47.599	86,68
2017	33.098	5.337	38.435	19.362	1.247	38.435	83,49

Koyun üretimindeki azalış miktarına rağmen keçi üretimine baktığımızda 2008 yılında 2562 baş olan keçi sayısı 201 yılında 6882 başa kadar yükselmiştir. Ancak koyunda da olduğu gibi genç-yavru keçi sayısında yıllar itibari ile azalış gerçekleşmiştir. Son 10 yılda sağılan keçi sayısı ise yaklaşık 800 baş artış gösterse de bu rakam 2014 yılından itibaren giderek düşmektedir (Tablo 69).

Tablo 69. Bayburt ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Kıl, tiftik (ton)
2008	1.742	820	2.562	1.021	126	1.742	0,76
2009	1.801	770	2.571	846	104	1.801	0,79
2010	1.734	488	2.222	984	121	1.734	0,76
2011	3.309	1.252	4.561	1.785	219	3.309	1,45
2012	5.752	1.855	7.607	3.877	477	5.752	2,52
2013	7.851	1.767	9.618	4.154	511	9.568	4,19
2014	6.820	1.158	7.978	3.780	465	7.272	3,19
2015	6.492	886	7.378	2.851	349	6.974	3,07
2016	4.399	1.120	5.519	2.083	256	4.918	2,15
2017	6.223	659	6.882	1.822	224	6.761	2,96

Bayburt'ta son 10 yılda 2009 yılı dışında sadece yumurta üretimi için tavukçuluk yapılmıştır. Yumurta tavuğu sayısı ise 2013 yılına kadar yükselişten 2014 yılı itibari ile sürekli düşüş göstermiştir. En yüksek düşüş ise 2017 yılında yaşanmıştır. 2017 yılı yumurta tavuğu sayısı yaklaşık 63 bin adet azalarak 12.500 adede kadar düşmüştür (Tablo 70).

Tablo 70. Bayburt ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurta Tavuğu	Et Tavuğu
2008	63.620	0
2009	48.500	1.500
2010	40.485	0
2011	81.695	0
2012	91.150	0
2013	97.065	0
2014	93.720	0
2015	87.670	0
2016	85.530	0
2017	12.500	0

TOB; arıcılık verilerini 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Son 10 yıla baktığımızda kovan sayılarında ciddi artış gözlemlense de bu artış bal üretimine ne yazık ki yansımamıştır (**Tablo 71**).

Tablo 71. Bayburt ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıllar	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	İşletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı (adet)	Eski kovan sayısı (adet)	Toplam kovan sayısı (adet)	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	165	-	25.700	0	25.700	631	12,2
2009	165	-	23.912	88	24.000	220	14,45
2010	100	-	33.610	0	33.610	612,08	54,12
2011	99	-	25.971	0	25.971	442,36	47,51
2012	89	-	27.743	0	27.743	310,13	25,25
2013	-	402	36.218	0	36.218	324,07	29,46
2014	-	575	44.490	0	44.490	453,34	17,8
2015	-	599	42.457	100	42.557	493,72	13,76
2016	-	652	55.450	150	55.600	484,13	12,64
2017	-	583	42.965	152	43.117	243,88	38,5

Bayburt'ta 2008 yılındaki toplam kovan sayısı yaklaşık 26 bin adettir. 2017 yılında ise bu sayı ciddi bir artış göstererek yaklaşık 43 bin adede ulaşmıştır. Bayburt'ta 2017 yılı içerisinde toplam 583 işletme arıcılık yapmaktadır. 2017 yılı toplam bal üretimi yaklaşık 244 ton, balmumu üretimi ise yaklaşık 39 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir.

2.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları

Bayburt bitkisel üretimin tamamına yakını tarla bitkileri oluşturduğundan Samsun ve Tokat illeri hariç DOKAP bölgelerindeki illerin tarımsal alet ekipman varlığından çok daha çeşitlidir. Yıllar itibari ile traktör sayılarına baktığımızda 2007 yılındaki toplam traktör sayısı 2471'ken 2017 yılındaki traktör sayısı ise 2.750'dir. Yıllar itibari ile traktör sayıları artış gösterse de bu artış miktarının asıl sebebi üreticilerin daha büyük traktörleri tercih etmesinden kaynaklanmaktadır. Son 10 yılda 35-50 beygir aralığındaki iki akslı traktör sayısı 120, 51-70 beygir aralığındaki iki akslı traktör sayısı ise 127 adet azalmışken 70 beygir aralığındaki iki akslı traktör sayısı 526 adet artmıştır (**Tablo 72**).

Tablo 72. Bayburt ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	İki Akslı (35-50 Bg)	İki Akslı (51-70 Bg)	İki Akslı (70 Bg'Den Fazla)	Toplam
2008	750	1.709	12	2.471
2009	682	1.239	16	1.937
2010	683	1.239	16	1.938
2011	690	1.247	24	1.961
2012	615	1.338	24	1.977
2013	630	1.411	30	2.071
2014	645	1.445	32	2.122
2015	623	1.585	533	2.741
2016	628	1.598	538	2.764
2017	630	1.582	538	2.750

Bayburt'ta yıllara göre mevcut olan diğer bazı tarımsal alet-ekipman listesi **Tablo 73**'te belirtilmiştir. Bayburt ilinde 2017 verilerine göre en çok bulunan tarımsal alet-ekipman 3.011 adet ile krema makinesidir. Krema makinesini 1.915 adetle yayık ve 1.894 adetle römork takip etmektedir.

Tablo 73. Bayburt ilinde bulunan diğer bazı alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulaklı Traktör Pulluğu	1713	1763	1713	1770	1810	1840	1876	1876	1887	1852
Ark Açma Pulluğu	462	462	462	458	454	360	365	360	361	358
Kültivatör	160	160	160	166	208	214	217	617	624	612
Merdane	275	275	275	285	295	298	303	303	306	299
Dişli Tırmık	1519	1519	1519	1519	1509	1509	1517	1519	1528	1518
Ot Tırmığı	576	576	576	585	635	722	726	1526	1534	1540
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Makinesi	418	312	320	355	378	391	410	412	416	458
Kombine Hububat Ekim Makinesi	50	50	63	67	67	67	76	1163	1175	1177
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinesi	432	432	432	440	600	624	628	638	647	645
Orak Makinesi	916	916	916	929	909	909	895	894	907	865
Balya Makinesi	130	130	156	158	173	224	242	263	269	368
Traktörle Çekilen Çayır Bıçma Makinesi	540	582	639	701	734	844	872	881	885	902
Yem Hazırlama Makinesi	238	224	70	75	82	87	107	122	125	238
Sırt Pülverizatörü	117	117	117	122	122	124	124	224	227	222
Elektropomp	390	390	390	380	386	386	389	389	392	309
Krema Makinesi	3835	3835	3835	3835	2940	2940	2960	2960	2980	3011
Süt Sağımlık Makinesi (Seyyar)	61	71	108	215	385	507	615	1630	1641	1700
Römork	1674	1674	1674	1695	1739	1764	1826	1829	1832	1894
Sap Döver Ve Harman Makinesi (Batöz)	1175	1175	1188	1201	1210	1212	1196	1199	1206	1010
Saman Aktarma-Boşaltma Makinesi	0	0	0	0	0	18	18	22	23	208
Yayık	0	0	0	0	0	380	390	410	415	1915

2.6.4. Tarımsal Desteklemeler

Bayburt'ta 2016 yılı itibari ile yaklaşık 367 bin dekar araziye destek verilmiştir. Yıllar itibari ile mazot-gübre desteği miktarında fazla değişim olmamıştır. Bu durumun sebebi mazot gübre desteğinden her bitkisel üretim yapan işletmenin çiftçi kayıt sistemine beyan ettiği arazi miktarı oranında yararlanmasıdır. Ayrıca 2015 yılı itibari ile tarımsal işletmeler Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı (ÇATAK) desteğine ilgi göstermeye başlamıştır.

Hayvancılığın son yıllarda önem kazanması ile paralel olarak üreticiler yem bitkileri üretimine ağırlık vermeye başlamıştır. 2012 yılından günümüze kadar yem bitkilerinin desteklendiği alan miktarı sürekli artış göstermiştir. Ayrıca sertifikalı tohum kullanım desteği verilen arazi miktarı da her geçen sene artış göstermektedir (**Tablo 74**).

Tablo 74. Bayburt'ta yıllara göre bitkisel üretimde desteklenen tarım arazisi miktarı (TOB, 2018)

Destekleme Çeşidi	2012 (da)	2013 (da)	2014 (da)	2015 (da)	2016 (da)
Mazot-Gübre Desteği	284.829,62	282.707,12	292.015,00	285.431,41	286.535,66
Yem Bitkileri Desteği	38.806,13	44.109,94	52.281,62	59.309,03	66.773,37
Organik Tarım Desteği	27.457,38	17.194,45	16.101,08	13.255,47	
Fark Ödemesi Desteği	0	20.243,77	0	0	0
Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	7.180,87	8.052,00	7.810,32	10.398,16	12.158,71
Sertifikalı Fidan Kullanımı Desteği	10	0	10,3	0	
ÇATAK	0	0	0	801,223	1754,49
Alan Bazlı Fındık Desteklemesi	0	0	0	0	6,74
Toplam	358.284,00	372.307,28	368.218,32	369.195,29	367.228,97

Çiftçilere verilen bitkisel üretim desteği miktarı her yıl devletin belirlediği miktarda artmaktadır. Dolayısı ile Bayburt'ta da çiftçilerin yararlanmış olduğu bitkisel üretim destekleri artmaktadır. 2012 yılında bitkisel üretim için toplam 5,74 milyon destek verilmişken 2016 yılında bu rakam 6,68 milyon TL'ye çıkmıştır (**Tablo 75**).

Tablo 75. Bayburt'ta yıllara göre bitkisel üretim destekleme miktarı (TOB, 2018)

Destekleme Çeşidi / Yıl	2012 (TL)	2013 (TL)	2014 (TL)	2015 (TL)	2016 (TL)
Mazot-Gübre Desteği	2.438.958	2.622.977	2.894.614	3.052.169	3.151.906
Yem Bitkileri Desteği	2.341.590	2.017.876	2.260.608	2.546.439	3.007.446
Organik Tarım Desteği	686.435	172.719	161.389	131.950	
Fark Ödemesi Desteği	231.647	174.704	217.643	336.900	354.093
Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	40.690	59.749	61.083	89.506	108.815
Sertifikalı Fidan Kullanım Desteği	1.500	0	1.030	0	
ÇATAK	0	0	0	28.817	52.634
Alan Bazlı Fındık Desteklemesi	0	0	0	0	1.145
Toplam	5.740.820	5.048.025	5.596.367	6.185.781	6.676.039

Diğer verilen tarımsal üretim desteklerine baktığımızda 2017 yılında çiftçilerin en çok Genç Çiftçi Destekleme programından faydalandığı görülmektedir. 2017 yılında toplam diğer tarımsal desteklerden yararlanan çiftçilerin 1.053'ünden 1.045'i Genç Çiftçi Destekleme Programından yararlanmıştır (**Tablo 76**).

Tablo 76. Bayburt'ta yıllara göre diğer tarımsal üretim desteklemelerinden yararlanan kişi sayıları (TOB, 2018)

Destek adı / yıl	2014	2015	2016	2017
Genç çiftçi desteklemesi (sayı)			2.522	1.045
Sulama yatırımları (sayı)	2	1		
Ekonomik yatırımlar (sayı)			2	
Makine ekipman yatırımları (sayı)	174			
Damızlık boğa desteği (sayı)	72			
DAP (sayı)	1	1		
DOKAP ahır projeleri (sayı)		4	88	7
Damızlık düve yetiştiriciliği desteklemesi (sayı)				1

Diğer tarımsal üretim destekleme miktarları her sene ciddi oranda artış göstermiştir. Ancak 2017 yılında destekleme miktarlarında düşüş yaşanmıştır. 2014 yılında 1,27 milyon TL olan destekleme miktarı 2017 yılında 6,3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 77**).

Tablo 77. Bayburt'ta yıllara göre diğer tarımsal üretim destekleme miktarları (TOB, 2018)

Destek adı / Yıl	Yıllar			
	2014	2015	2016	2017
Genç çiftçi desteklemesi (TL)			3.240.000,00	3.390.000,00
Sulama yatırımları (TL)	57.204,68	26.905,00		
Ekonomik yatırımlar (TL)			684.249,08	
Makine ekipman yatırımları (TL)	567.404,55			
Damızlık boğa desteği (TL)	460.800,00			
DAP (TL)	184.600,00	216.000,00		
DOKAP ahır projeleri (TL)	--	272.049,37	4.716.615,83	711.000,00
Damızlık düve yetiştiriciliği desteklemesi (TL)				2.199.999,16
Toplam	1.270.009,2	514.954,37	8.640.864,91	6.300.999,16

2.7. Finans Kaynakları

Bayburt ilinde toplam 7 adet banka şubesi toplamda 9 şube ile hizmet vermektedir. Banka şubesi olmayan ilçe bulunmamaktadır (**Tablo 78**). Bu bankalardan gerekli niteliğe sahip olan her vatandaş kredi hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Ayrıca Bayburt'ta 6 adet tarım kredi kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatifler sırasıyla 0657 Sayılı Akşar Tarım Kredi Kooperatifi, 0184 Sayılı Bayburt Tarım Kredi Kooperatifi, 1760 Sayılı Yelpinar Tarım Kredi Kooperatifi, 1429 Sayılı Demirözü Tarım Kredi Kooperatifi, 1662 Sayılı Aydıntepe Tarım Kredi Kooperatifi ve 1660 Sayılı Konursu Tarım Kredi Kooperatifi'dir.

İlde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bulunmadığından tarımsal yatırımcılar IPARD desteklerinden yararlanmak için İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerinden

başvurularını yapabilmektedirler. Artvin’de ayrıca bir adet Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) bulunmaktadır.

Tablo 78. Bayburt ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe adı	Banka Şubesi Sayısı
Merkez	7
Aydıntepe	1
Demirözü	1
Toplam	9

Tablo 79. Bayburt ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Aydıntepe	1	16,7
Demirözü	2	33,3
Merkez	3	50,0
Toplam	6	100,0

2.8. Tarımsal Sanayi İşletmeleri

Bayburt’ta tarımsal sanayi maalesef gelişmemiştir. Toplam 44 adet tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bunlardan yaklaşık %84’ünü ekmek üretimi gerçekleştiren firmalar oluşturmaktadır. Ayrıca ikişer adet süt ürünleri üreten işletme ile un üretimi gerçekleştiren işletme bulunmaktadır (**Tablo 80**).

Tablo 80. Bayburt ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)

Bayburt Sanayi İşletmeleri	İşletme Sayısı	Oran (%)
Süt ürünleri üretimi	2	4,5
Un üretimi	2	4,5
Ekmek fırını	37	84,1
Yumurta paketleme	1	2,3
Arıcılık ürünleri	1	2,3
Yem	1	2,3
Toplam	44	100,0

2.9. Ticaret Göstergeleri

Bayburt ilinde dış ticaret miktarı yıllara göre inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. 2017 yılı toplam dış ticaret 2,5 milyon TL’dir. Mevcut dış ticaretin %81’ini tarım ürünü kalemleri, %19’unu ise tarım dışı ürün kalemleri oluşturmaktadır.

Bayburt ilinde ithalat miktarı yıllara göre değişkenlik gösterse de mevcut ihracatın tamamını tarım dışı ürün kalemleri oluşturmaktadır. 2017 yılı mevcut ihracat miktarı 422 bin TL’dir (**Tablo 81**).

Tablo 81. Bayburt ili ihracat rakamları (TL) (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım ürünleri	Oran (%)	Tarım dışı	Oran (%)	Toplam
2008	0	0,0	348.102	100,0	348.102
2009	0	0,0	273.202	100,0	273.202
2010	0	0,0	4.162.489	100,0	4.162.489
2011	0	0,0	5.683.422	100,0	5.683.422
2012	0	0,0	635.287	100,0	635.287
2013	0	0,0	600.023	100,0	600.023
2014	0	0,0	2.729.742	100,0	2.729.742
2015	517	0,0	20.570.542	100,0	20.571.059
2016	0	0,0	20.295.777	100,0	20.295.777
2017	0	0,0	421.519	100,0	421.519

İncelenen dönem içerisinde mevcut ithalat miktarı da yıllara göre inişli çıkışlı bir yapı ortaya koymaktadır. 2017 yılı toplam ithalat miktarı 2,1 milyon TL'dir. Mevcut ithalatın %97'sini tarım ürünleri, %3'ünü ise tarım dışı ürün kalemleri oluşturmaktadır (**Tablo 82**).

Tablo 82. Bayburt ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım ürünleri	Oran (%)	Tarım dışı	Oran (%)	Toplam
2008	0	0,0	1.396.423	100,0	1.396.423
2009	0	0,0	1.341.035	100,0	1.341.035
2010	0	0,0	2.833.610	100,0	2.833.610
2011	1.765.417	30,9	3.950.219	69,1	5.715.636
2012	0	0,0	9.223.605	100,0	9.223.605
2013	371.776	4,6	7.777.231	95,4	8.149.007
2014	436.153	7,3	5.500.380	92,7	5.936.533
2015	1.583.069	15,2	8.811.209	84,8	10.394.278
2016	389.974	0,9	44.220.816	99,1	44.610.790
2017	2.039.889	96,7	70.185	3,3	2.110.074

Tablo 83. Bayburt ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Aydıntepe	1	16,7
Demirözü	2	33,3
Merkez	3	50,0
Toplam	6	100,0

2.10. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye’de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden yalnızca Bayburt Lor Dolması bu ile aittir. Bayburt lor dolması Bayburt yöresine ait bir yemek çeşididir. Bu ürün 25/12/2017 tarihinde tescil edilmiştir.

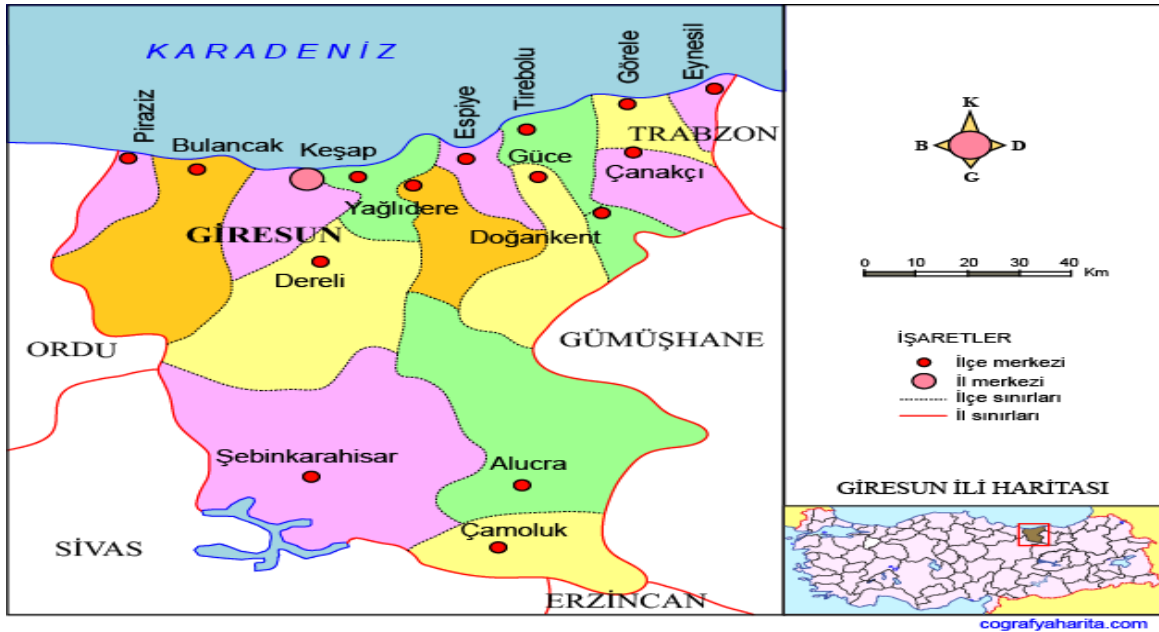
Şekil 4. Bayburt lor dolması (Anonim, 2018)

3. GİRESUN İLİ TARIM ENVANTERİ

3.1. Giresun İli Genel Bilgileri

Giresun ili Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunmaktadır. Karadeniz'e sahili bulunan ilin batısında Ordu, güneyinde Sivas ve Erzincan, doğusunda ise Trabzon ve Gümüşhane bulunmaktadır. Giresun ilinin 15 adet ilçesi bulunmaktadır. Bu ilçeler sırasıyla Alucra, Bulancak, Çamoluk, Çanakçı, Dereli, Doğankent, Espiye, Eynesil, Görele, Güce, Keşap, Piraziz, Şebinkarahisar, Tirebolu ve Yağlıdere'dir. Bu ilçelerden Alucra, Çamoluk, Çanakçı, Dereli, Doğankent, Güce, Şebinkarahisar ve Yağlıdere'nin denize kıyısı bulunmamaktadır. Giresun ili büyük şehirlerden Ordu'ya 50 km, Trabzon'a 130 km ve Samsun'a 195 km mesafededir.

Genel olarak bölgede tipik Karadeniz iklimi hâkimdir. Ancak Alucra, Çamoluk ve Şebinkarahisar ilçelerinde İç Anadolu iklimi daha hâkimdir. Karadeniz ikliminin hâkim olduğu yerlerde ağırlıklı olarak fındık üretimi gerçekleştirilmektedir. Tirebolu, Görele ve Eynesil ilçelerinde yaygın olarak çay üretimi de gerçekleştirilmektedir. Hayvancılık ağırlıklı olarak İç Anadolu ikliminin hâkim olduğu Şebinkarahisar, Çamoluk ve Alucra ilçelerinde gerçekleştirilmektedir. Bölge, aynı zamanda Kümbet yaylası, Kulakkaya yaylası ve Bektaş yaylası gibi turistik değer taşıyan yaylalara sahip olup yayla turizmcilerinin gözde merkezlerinden biridir.

Şekil 5. Giresun ili haritası

3.2. Demografik Yapı

Giresun nüfusu yıllar itibari ile artış gösterse de bu artış miktarı çok azdır. 2008 yılında 421.766 olan Giresun nüfusu 2017 yılına gelindiğinde 15.627 kişi artarak 437.393 kişiye yükselmiştir. Giresun ili genel olarak dışarıya göç veren bir ildir. Bu durumun başlıca sebepleri sosyal imkânların kısıtlılığı, istihdam sorunu ve coğrafik yapının aşırı engebeli olmasıdır (**Tablo 84**).

Tablo 84. Yıllara göre Giresun ili nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam Nüfus	Artış Miktarı (%)
2008	421.766	1,02
2009	421.860	0,02
2010	419.256	-0,62
2011	419.498	0,06
2012	419.555	0,01
2013	425.007	1,30
2014	429.984	1,17
2015	426.686	-0,77
2016	444.467	4,17
2017	437.393	-1,59

3.3. Sosyoekonomik Göstergeler

Türkiye’de, 2017 yılı itibari ile altı yaş üzeri okuma yazma oranı ortalama %96,74’dir. Giresun’da her yıl okuma yazma bilen kişi sayısı artsa da bu oran 2017 yılında %1,85 ile Türkiye ortalamasının gerisinde kalmıştır (**Tablo 85**).

Tablo 85. Giresun İli Okuma Yazma Oranları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	325.651	44.175	20.519	11,94	88,06
2010	331.430	38.605	18.244	10,43	89,57
2011	345.245	30.098	13.903	8,02	91,98
2012	355.067	22.763	12.229	6,02	93,98
2014	369.975	22.229	7.875	5,67	94,33
2015	371.254	22.511	2.845	5,72	94,28
2016	388.122	21.899	2.768	5,34	94,66
2017	381.332	20.548	3.413	5,11	94,89

Giresun ilinin net göç miktarı yıllara göre inişli çıkışlı bir grafik göstermektedir. Son 10 yılın rakamlarına baktığımızda toplam alınan göç miktarı verilen göç miktarından 1.623 kişi fazladır (**Tablo 86**).

Tablo 86. Giresun ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan Göç Miktarı	Verilen Göç Miktarı	Net Göç	Net Göç Hızı	İl Nüfusu
2008	20.089	18.539	1.550	3,68	421.766
2009	16.970	19.567	-2.597	-6,14	421.860
2010	17.474	20.514	-3.040	-7,22	419.256
2011	17.058	19.346	-2.288	-5,44	419.498
2012	18.027	17.861	166	0,40	419.555
2013	23.453	20.170	3.283	7,75	425.007
2014	26.857	23.620	3.237	7,56	429.984
2015	22.308	26.942	-4.634	-10,8	426.686
2016	35.376	20.284	15.092	34,54	444.467
2017	25.529	34.675	-9.146	-20,69	437.393

Tablo 87. Giresun 2015 yılı yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

Endeksler	Sıralama	Endeks değeri
Genel endeks	29	0,5848
Konut	13	0,8598
Çalışma hayatı	46	0,5611
Gelir ve servet	48	0,4017
Sağlık	15	0,6830
Eğitim	7	0,6683
Çevre	45	0,6032
Güvenlik	9	0,7376
Sivil katılım	56	0,3954
Altyapı hizmetlerine erişim	48	0,4013
Sosyal yaşam	28	0,4633
Yaşam memnuniyeti	22	0,6581

Yaşam endeksi verilerine baktığımızda Giresun ili genel indekste 29. sıradadır. Giresun Türkiye sıralamasında eğitim indeksinde 7. sırada, güvenlik endeksi sıralamasında 9. sırada ve konut indeksinde 13. sırada bulunmaktadır. Ancak sivil katılım indeksinde 56., altyapı hizmetlerine erişim ile gelir ve servet indeksinde 48. sırada yer almaktadır (**Tablo 87**).

3.4. Gelişmişlik Düzeyi

Giresun ilinde yıllar itibari ile her sene GSYH artış göstermektedir. Türkiye GSYH hasılası sıralamasında Giresun ili 53. sırada yer almaktadır. 2004 yılında yaklaşık 1,9 milyar TL olan GSYH 2014 yılında yaklaşık 6,4 milyar TL'ye gelmiştir. Bu miktarlardaki değişim zaman içerisinde sektörler bazında farklılıklar göstermiştir. 2004 yılında toplam sektörler bazındaki tarım sektörünün payı %15,1, sanayi sektörünün payı %14,8 ve hizmetler sektörünün payı %70,1 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında ise toplam sektörler bazında tarım sektörünün payı %9,3, sanayi sektörünün payı 21,4 ve hizmetler sektörünün payı ise %69,3 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektöründe 2004-2012 arasında genel olarak yükseliş gösteren tarımsal GSYH 2013 ve 2014 yıllarında düşüş göstermiştir. Sanayi sektörünün GSYH hasılası ise sadece 2009 yılında düşüş yaşanmıştır. Hizmetler sektörünün GSYH'sinde ise 2004-2014 yılları arasında sürekli artış yaşanmıştır (**Tablo 88**).

Tablo 88. Yıllara göre Giresun ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	254.348	249.842	1.180.957	1685.147	243.169	1.928.315
2005	514.459	302.340	1.375.350	2.192.148	318.188	2.510.336
2006	522.356	363.618	1.591.575	2.477.550	355.247	2.832.797
2007	437.839	421.866	1.797.122	2.656.827	341.202	2.998.029
2008	681.330	483.709	2.025.183	3.190.221	393.155	3.583.376
2009	528.686	453.660	2.154.706	3.137.053	380.599	3.517.652
2010	654.784	540.331	2.388.283	3.583.397	492.245	4.075.643
2011	679.099	666.139	2.717.046	4.062.285	555.619	4.617.904
2012	785.065	776.904	3.029.609	4.591.577	610.678	5.202.255
2013	654.747	976.195	3.399.000	5.029.942	711.941	5.741.883
2014	523.574	1.216.284	3.919.148	5.659.005	739.461	6.398.467

Kişi başına düşen GSYH hasılasında Giresun ili 2014 yılı itibari ile 57. sıradadır. Genel itibari ile kişi başına düşen GSHY 2009 yılı dışında sürekli artış gösterse Türkiye ortalamasının sürekli olarak altında kalmıştır (**Tablo 89**).

Tablo 89. Yıllara göre Giresun ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)

Yıllar	Giresun (TL)	Türkiye (TL)
2004	4.652	8.536
2005	6.044	9.844
2006	6.805	11.389
2007	7.187	12.550
2008	8.539	14.001
2009	8.339	13.870
2010	9.691	15.860
2011	11.011	18.788
2012	12.400	20.880
2013	13.597	23.766
2014	14.967	26.489

3.5. Arazi Yapısı

Giresun'da bitkisel üretim açısından ağırlıklı olarak fındık üretimi gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Tirebolu, Görele ve Eynesil ilçelerinde fındık üretiminin yanında çay üretimi de gerçekleştirilmektedir. İç kısımlar da ise iklimin İç Anadolu iklimine dönmesi sebebiyle ağırlıklı olarak tek yıllık tarla bitkileri yetiştirilmektedir.

Giresun ilinin mevcut arazi yapısı dağlık olduğundan 1-4. sınıf tarıma elverişli arazi miktarı toplam arazi miktarının ancak %7,06'sını oluşturmaktadır. 5-8. sınıf araziler ise toplam arazinin %92,94'ünü oluşturmaktadır (**Tablo 90**).

Tablo 90. Giresun ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2017)

Arazi Sınıfları	Alanı (ha)	Oran (%)
1. Sınıf Araziler	213	0,03
2. Sınıf Araziler	2.945	0,42
3. Sınıf Araziler	7.805	1,15
4. Sınıf Araziler	37.728	5,46
5. Sınıf Araziler	-	0
6. Sınıf Araziler	197.654	28,51
7. Sınıf Araziler	407.546	58,78
8. Sınıf Araziler	39.050	5,65
Toplam	693.400	100

İl arazi kullanımının mevcut durumuna baktığımızda mevcut arazide en çok yeri %63,72 ile orman ve yarı doğal alanlar oluşturmaktadır. Orman ve yarı doğal alanları %35,24 ile tarımsal alanlar takip etmektedir (**Tablo 91**).

Tablo 91. Giresun ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018)

Arazi Sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
Yapay Alanlar	2.626,3	0,37
Tarımsal Alanlar	247.512	35,24
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	447.574	63,72
Sulak Alanlar	0	0
Su Yapıları	4.741	0,67
Toplam	702.454	100

3.6. Giresun İlinde Tarım

Giresun ilinde ÇKS'ye kayıtlı toplam çiftçi sayısı 2017 yılında 79.831'dir. İlde en fazla çifti sayısı Bulancak'tadır. Bulancak ilçesindeki çiftçi sayısı Giresun ili toplam çiftçi sayısının %13,72'sini oluşturmaktadır. Bulancak ilçesini %13,03 ile Giresun Merkez ilçesi ve %11,39 ile Tirebolu ilçesi takip etmektedir. En az çiftçi sayısı 193 kişi ile Çamoluk ilçesinde bulunmaktadır. Çamoluk ilçesindeki toplam çiftçi sayısı Giresun ili toplam çiftçi sayısının %0,24'sini oluşturmaktadır. Çamoluk ilçesini %0,32 ile Alucra ilçesi ve %1,26 ile Şebinkarahisar ilçesi takip etmektedir (**Tablo 92**).

İl bazında toplam hayvancılık işletmesi sayısı 22.119'dur. İlçeler arasında en çok büyükbaş hayvan işletmesi Dereli ilçesinde bulunmaktadır. Dereli ilçesindeki büyükbaş hayvancılık işletme sayısı Giresun ili toplam büyükbaş hayvancılık işletme sayısının %17,01'ini oluşturmaktadır. Dereli ilçesini %15,98 ile Bulancak ilçesi ve %10,34 ile Espiye ilçesi takip etmektedir. En az büyükbaş hayvancılık işletmesi bulunan ilçe ise %1,53 ile Güce ilçesinde bulunmaktadır. Güce ilçesini %1,89 ile Doğankent ilçesi ve %2,49 ile Alucra ilçesi takip etmektedir (**Tablo 93**).

Tablo 92. Giresun ilinde ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayısı	%
Alucra	259	0,32
Bulancak	10.950	13,72
Çamoluk	193	0,24
Çanakçı	2.409	3,02
Dereli	5.185	6,49
Doğankent	2.483	3,11
Espiye	6.630	8,31
Eynesil	2.694	3,37
Görece	8.614	10,79
Güce	2.721	3,41
Keşap	6.748	8,45
Merkez	10.402	13,03
Piraziz	5.002	6,27
Şebinkarahisar	1.003	1,26
Tirebolu	9.096	11,39
Yağlıdere	5.442	6,82
Toplam	79.831	100

Tablo 93. Giresun ilinde hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	Büyükbaş Hayvancılık İşletme Sayısı	Oran (%)	Küçükbaş Hayvancılık İşletme Sayısı	Oran (%)
Alucra	551	2,49	85	7,20
Bulancak	3.534	15,98	105	8,90
Çamoluk	724	3,27	45	3,81
Çanakçı	753	3,40	28	2,37
Dereli	3.762	17,01	118	10,00
Doğankent	419	1,89	75	6,36
Espiye	2.287	10,34	34	2,88
Eynesil	587	2,65	25	2,12
Görele	879	3,97	85	7,20
Güce	339	1,53	25	2,12
Keşap	850	3,84	65	5,51
Merkez	2.163	9,78	110	9,32
Piraziz	893	4,04	85	7,20
Şebinkarahisar	1.613	7,29	165	13,98
Tirebolu	1.050	4,75	65	5,51
Yağlıdere	1.715	7,75	65	5,51
Toplam	22.119	100	1.180	100

Giresun ilinde toplam 1.180 adet küçükbaş hayvan işletmesi bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan işletmelerinin sayısı büyükbaş hayvan işletmeleri sayısının çok altındadır. 165 işletme ile en çok işletme Şebinkarahisar ilçesinde bulunmaktadır. Şebinkarahisar'ı 118 işletme ile Dereli ilçesi ve 110 işletme ile Giresun Merkez takip etmektedir.

3.6.1. Bitkisel Üretim

Giresun ilinde tarımsal üretimin çok büyük bir kısmını fındık üretimi oluşturmaktadır. Ancak iç kısımlarda mevcut iklim değişikliğinden dolayı ağırlıklı tek yıllık tarla bitkileri üretimi gerçekleştirilmektedir.

Son 10 yılda fındık üretim alanları yaklaşık 144 bin dönüm artmıştır. Her sene mevsim şartlarına göre üretim miktarı değişmektedir. Son 10 yılda ortalama olarak üreticiler 1 dönümden yaklaşık 62 kg fındık üretmişlerdir. Giresun'da 2017 yılı itibari ile yaklaşık 1,2 milyon dönüm arazi üzerinde fındık üretimi yapılmaktadır. 2017 yılında toplam fındık üretimi yaklaşık 93 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 94**).

Tablo 94. Giresun ilinde yıllara göre fındık üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.026.678	136.138	133
2009	1.028.660	68.974	67
2010	1.176.390	74.944	64
2011	1.176.390	67.603	57
2012	1.217.734	101.532	83
2013	1.177.290	81.342	69
2014	1.171.369	31.567	27
2015	1.171.112	105.023	90
2016	1.170.872	37.591	32
2017	1.171.020	93.339	80

Giresun'da çay üretimi ağırlıklı olarak Tirebolu, Görele ve Eynesil ilçelerinde yapılmaktadır. Son 16 yılda çay üretim alanları yaklaşık 2 bin dönüm azalmıştır. Yıllara göre üretim miktarı daha çok iklim şartlarına göre değişiklik göstermektedir. Giresun ilinde son 10 yılda ortalama olarak 1 dönümde 1.296 kg çay üretimi gerçekleşmiştir. 2017 yılında Giresun ili sınırları içerisinde yaklaşık olarak 30 bin ton çay üretimi gerçekleşmiştir (**Tablo 95**).

Tablo 95. Giresun ilinde yıllara göre çay üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	19.679	24.984	1.270
2009	19.698	26.007	1.320
2010	19.726	23.265	1.179
2011	19.809	24.623	1.243
2012	20.092	28.712	1.429
2013	20.238	24.062	1.189
2014	20.247	21.654	1.069
2015	20.287	25.474	1.256
2016	20.222	30.988	1.532
2017	20.178	29.722	1.473

2008 yılında yaklaşık 86 bin dekar olan mısır üretimi 2017 yılında gelindiğinde yaklaşık 62 bin dekar azalarak 24 bin dekara kadar gerilemiştir. Mevcut mısır üretim alanları genel olarak fındık üretim alanlarına dönüştürülmüştür. Her sene üretim alanlarının azalması ile üretim miktarında da orantılı olarak azalma meydana gelmiştir. 2016 yılında yaklaşık 3.256 ton mısır üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 96**).

Tablo 96. Giresun ilinde yıllara göre mısır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	86.424	86.420	15.662	181
2009	94.125	94.077	16.487	175
2010	70.865	70.756	10.452	148
2011	57.082	57.066	6.868	120
2012	36.627	36.627	5.655	154
2013	37.957	37.957	7.746	204
2014	33.271	33.271	5.716	172
2015	28.004	28.000	4.449	159
2016	25.749	25.452	3.526	139
2017	23.989	23.818	2.978	125

Buğday üretimi de mısır üretimi kadar olmasa da her sene ekilen alanında düşüş yaşanmıştır. 2008 yılında yaklaşık 115 bin dekar olan buğday ekim alanı 2017 yılında yaklaşık 108 bin dekar olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılı toplam buğday üretim miktarı yaklaşık 18 bin tondur (**Tablo 97**).

Tablo 97. Giresun ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	115.317	115.317	16.210	141
2009	109.346	109.346	13.737	126
2010	105.345	105.345	14.190	135
2011	107.627	107.627	15.180	141
2012	11.776	11.776	1.413	120
2013	108.144	108.144	17.961	166
2014	107.518	107.518	10.345	96
2015	107.053	107.053	17.533	164
2016	106.950	106.910	17.063	160
2017	107.800	107.750	17.992	167

Arpa ekim alanları son 10 yılda inişli çıkışlı bir grafiğe sahip olsa da çok fazla değişiklik yaşanmamıştır. Giresun ilinde 2017 yılında yaklaşık 66 bin dekar arpa ekilmiştir. Toplam üretim miktarı ise yaklaşık 13 bin tondur (**Tablo 98**).

Tablo 98. Giresun ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	65.245	65.245	12.001	184
2009	66.265	66.265	9.808	148
2010	70.710	70.710	10.785	153
2011	73.680	73.680	12.069	164
2012	73.590	73.590	8.168	111
2013	73.510	73.510	14.228	194
2014	73.308	73.308	7.583	103
2015	73.380	73.380	13.419	183
2016	73.370	73.320	12.732	174
2017	65.869	65781	12.929	197

2014 yılına kadar Giresun ilinde ortalama 7.600 dönüm nohut ekilmekteydi. Ancak 2015 yılı itibariyle üreticiler nohut üretiminden neredeyse vazgeçmiştir. 2017 yılında Giresun ilinde 140 dönüm nohut ekilmiştir. Toplamda ise 17 ton nohut üretilmiştir (**Tablo 99**).

Tablo 99. Giresun ilinde yıllara göre nohut üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	8.090	8.090	1.607	199
2009	7.595	7.595	1.509	199
2010	7.100	7.100	1.060	149
2011	7.090	7.090	1.233	174
2012	7.102	7.102	1.063	150
2013	9.078	9.078	1.360	150
2014	7.092	7.029	1.051	150
2015	148	148	18	122
2016	160	160	21	131
2017	140	140	17	121

Giresun ilinde son 10 yılda patates ekim alanı yaklaşık bin dönüm azalmıştır. 2017 yılı toplam patates ekim alanı yaklaşık 10 bin dönümdür. Toplam patates üretim miktarı ise yaklaşık 11 bin tondur (**Tablo 100**).

Tablo 100. Giresun ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	11.632	11.332	17.494	1.544
2009	11.735	11.435	17.719	1.550
2010	10.845	10.795	14.376	1.332
2011	10.477	10.477	13.187	1.259
2012	12.764	12.643	14.786	1.170
2013	12.108	12.108	14.560	1.203
2014	11.749	11.749	14.163	1.205
2015	11.355	11.355	13.801	1.215
2016	10.181	10.052	11.820	1.176
2017	10.468	10.365	11.468	1.106

Son 10 yılda Giresun ili Ceviz üretim alanı yaklaşık olarak yarı yarıya azalmıştır. 2017 yılında toplam ceviz üretim alanı yaklaşık 2 bin dekadır. Toplam üretim miktarı ise 1.205 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 101**). Giresun ili kiraz üretim alanları son 10 yılda yaklaşık bin dönüm azalmıştır. 2017 yılında toplam kiraz üretim alanı 865 dekadır. 2017 kiraz üretim miktarı ise toplam 2.720 tondur (**Tablo 102**).

Tablo 101. Giresun ilinde yıllara göre ceviz üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	4.041	1.767	437
2009	4.076	1.960	481
2010	4.136	1.808	437
2011	4.146	1.918	463
2012	4.314	2.042	473
2013	4.345	1.688	388
2014	3.908	565	145
2015	1.917	1.811	945
2016	1.917	601	314
2017	2.077	1.205	580

Tablo 102. Giresun ilinde yıllara göre kiraz üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	1.000	2.273	2.273
2009	1.000	2.931	2.931
2010	1.000	2.461	2.461
2011	1.105	1.926	1.743
2012	1.124	3.407	3.031
2013	1.133	1.670	1.474
2014	721	1.514	2.100
2015	853	1.933	2.266
2016	857	2.556	2.982
2017	865	2.720	3.145

Kivi üretim alanları yıllar içerisinde çok fazla değişmemiştir. 2017 yılında toplam kivi üretim alanı 2.083 dekadır. Toplam üretim miktarı ise 2.021 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 103**).

Tablo 103. Giresun ilinde yıllara göre kivi yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	2.167	2.444	1.128
2009	2.268	2.683	1.183
2010	2.278	2.629	1.154
2011	2.004	2.301	1.148
2012	2.075	2.527	1.218
2013	2.100	2.478	1.180
2014	2.123	621	293
2015	2.128	1.880	883
2016	2.125	1.525	718
2017	2.083	2.021	970

Giresun ili sınırları içerisinde az miktarda da olsa örtü altı tarımsal üretim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Üreticiler örtü altında genellikle sivri biber, domates, hıyar, taze fasulye, beyaz lahana ve karalahana yetiştiriciliği yapmaktadır (**Tablo 104**).

Tablo 104. Giresun ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alçak Tünel (da)	Cam Sera (da)	Plastik Sera (da)	Yüksek Tünel (da)	Toplam (da)
2008	37	1	12	141	191
2009	36	1	12	117	166
2010	35	1	12	110	158
2011	35	1	15	107	158
2012	35	0	14,8	116,4	166,2
2013	36	0	14,8	118,4	169,2
2014	35,4	0	14	118,9	168,3
2015	35,4	0	14	122	171,4
2016	35,4	0	11	118	164,4
2017	35,4	0	11	111	157,4

3.6.2. Hayvansal Üretim

Giresun ilinde 2007 yılında yaklaşık 88 bin büyükbaş hayvan bulunurken 2017 yılına geldiğimizde ise toplamda yaklaşık 100 bin büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvan sayısına bağlı olarak yıllar içerisinde süt üretiminde de artış yaşanmıştır 2007 yılında yaklaşık 89 bin ton süt üretilirken 2017 yılında ise toplamda yaklaşık 14 bin ton artarak 103 bin tona kadar yükselmiştir (**Tablo 105**).

Tablo 105. Giresun ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	75.362	12.954	88.316	38.369	88.965
2009	73.232	12.772	86.004	37.553	86.919
2010	68.327	14.720	83.047	33.499	79.773
2011	60.673	15.944	76.617	29.165	69.823
2012	72.077	15.034	87.111	38.078	94.163
2013	71.683	15.952	87.635	38.309	93.521
2014	69.781	15.526	85.307	37.078	89.949
2015	69.880	16.744	86.624	37.607	92.767
2016	68.001	16.849	84.850	35.954	89.915
2017	77.240	22.657	99.897	41.316	102.696

Son yıllarda kültür ırklarının üretimine artan talep ile beraber 2008 yılında 8.276 baş olan kültür ırkı sayısı 2017 yılında yaklaşık olarak 3 katına çıkarak 23.469 başa çıkmıştır. 2017 yılında kültür ırkı büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı yaklaşık 30 bin tondur (**Tablo 106**).

Tablo 106. Giresun ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	6.292	1.984	8.276	3.340	12.181
2009	6.358	2.038	8.396	3.285	11.980
2010	12.089	2.538	14.627	5.702	20.793
2011	11.205	2.273	13.478	5.443	19.851
2012	13.017	3.151	16.168	6.944	25.326
2013	12.062	3.033	15.095	6.534	23.829
2014	12.027	3.070	15.097	6.494	23.682
2015	14.313	4.744	19.057	7.179	26.183
2016	14.336	4.651	18.987	7.263	26.488
2017	16.464	7.005	23.469	8.130	29.649

Melez hayvan sayısı 2008 yılında 43 bin iken 2017 yılında bu rakam yaklaşık 3 bin artarak yaklaşık 46 bin başa kadar çıkmıştır. 2017 yılında Giresun ilinde melez büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı yaklaşık 58 bin tondur (**Tablo 107**).

Tablo 107. Giresun ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	36.647	6.440	43.087	22.022	59.922
2009	35.813	6.039	41.852	21.416	58.272
2010	29.110	6.150	35.260	16.223	44.141
2011	26.110	7.589	33.699	13.611	37.035
2012	34.806	8.277	43.083	20.130	54.775
2013	35.405	9.074	44.479	20.218	55.012
2014	33.619	8.268	41.887	18.923	51.491
2015	32.720	8.003	40.723	19.297	52.507
2016	31.778	8.204	39.982	18.673	50.810
2017	35.924	10.219	46.143	21.362	58.125

Yerli ırk üretimine baktığımızda 2008 yılında yaklaşık 35 bin baş olan büyükbaş hayvan sayısı 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 8 bin baş azalarak 27 bin başa kadar gerilemiştir. Bu durumun temel sebebi büyükbaş hayvan işletmelerinin kültür ırklarının yerli ırklara göre daha verimli olduğunu fark edip kültür ırkı üretimine dönmeleridir (**Tablo 108**).

Tablo 108. Giresun ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	30.752	4.162	34.914	12.701	16.562
2009	29.904	4.316	34.220	12.566	16.386
2010	25.625	5.673	31.298	10.789	14.069
2011	22.002	5.777	27.779	9.347	12.188
2012	22.527	3.151	25.678	10.116	13.191
2013	22.089	3.258	25.347	10.346	13.492
2014	21.732	3.508	25.240	10.329	13.469
2015	20.378	3.291	23.669	9.778	12.750
2016	19.344	3.210	22.554	8.636	11.262
2017	22.002	4.518	26.520	10.287	13.414

Son yıllarda mandacılığa verilen büyük destekler ile Giresun ili manda sayısında ciddi artış gerçekleşmiştir. 2008 yılında 2.039 baş olan manda sayısı 2017 yılında 3.765 başa kadar yükselmiştir. Giresun ili 2017 manda sütü üretim miktarı 1.508 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 109**).

Tablo 109. Giresun ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	1.671	368	2.039	306	300
2009	1.157	379	1.536	286	281
2010	1.503	359	1.862	785	770
2011	1.356	305	1.661	764	749
2012	1.727	455	2.182	888	871
2013	2.127	587	2.714	1.211	1.188
2014	2.403	680	3.083	1.332	1.307
2015	2.469	706	3.175	1.353	1.327
2016	2.543	784	3.327	1.382	1.355
2017	2.850	915	3.765	1.537	1.508

Giresun ilinde yıllar itibariyle küçükbaş hayvan sayısı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2008-2012 yılları arasında sürekli olarak düşen küçükbaş hayvan sayısı 2013 yılından itibaren sürekli artış göstermektedir. Ancak bu artışa rağmen son 10 yılda küçükbaş hayvan sayısı yaklaşık 7 bin baş azalmıştır.

Giresun ilinde 2017 yılı içerisinde toplam 3.428 ton küçükbaş hayvan sütü üretilmiştir. Toplam yün, kıl ve tiftik üretimi ise 167 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 110**).

Tablo 110. Giresun ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	83.508	24.555	108.063	55.392	4.334	106.200	194,62
2009	60.067	22.541	82.608	34.345	2.690	80.662	147,55
2010	65.495	23.374	88.869	35.660	2.795	87.670	160,74
2011	58.054	21.052	79.106	34.521	2.717	76.534	138,60
2012	55.558	18.627	74.185	32.571	2.616	70.891	122,56
2013	57.600	19.188	76.788	33.648	2.702	75.532	128,91
2014	63.849	20.846	84.695	36.899	2.955	83.331	143,34
2015	65.185	26.013	91.198	36.646	2.955	85.220	144,32
2016	66.217	25.796	92.013	37.862	3.050	86.973	146,48
2017	75.025	25.818	100.843	42.714	3.428	99.494	167,04

Giresun'da küçükbaş hayvan üretiminin düşmesinin temel nedene koyunculukta meydana gelen azalmadır. 2008 yılında yaklaşık 104 bin baş koyun varken 2017 yılında ise bu rakam yaklaşık 21 bin baş azalarak 83 bin başa kadar gerilemiştir. Ancak 2012 yılında 62.600 baş ile dip yapan koyun varlığı 2013 yılı itibari ile sürekli olarak artmaktadır. Mevcut süt üretimi ve yün üretimi de yıllar itibari ile küçükbaş hayvan sayısına göre değişiklik göstermektedir. 2008 yılında 4.257 ton olan koyun sütü üretimi 2017 yılında 2.846 ton olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında yaklaşık 193 ton olan yün üretimi ise 2017 yılında 155 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 111).

Tablo 111. Giresun ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	81.068	22.692	103.760	54.572	4.257	103.760	192,79
2009	57.380	20.595	77.975	33.411	2.605	77.975	145,49
2010	63.552	22.175	85.727	34.830	2.717	85.727	159,28
2011	54.802	18.480	73.282	33.005	2.574	73.282	136,16
2012	47.267	15.333	62.600	27.770	2.166	62.600	116,31
2013	49.297	15.910	65.207	28.804	2.247	65.207	121,16
2014	54.748	17.970	72.718	32.073	2.501	72.718	135,37
2015	53.283	19.275	72.558	30.578	2.385	72.558	134,81
2016	55.424	17.893	73.317	31.812	2.481	73.317	136,22
2017	64.249	19.008	83.257	36.523	2.846	83.257	154,85

Bölgede keçi üretimi koyun yetiştiriciliği kadar çok yapılmamaktadır. Ancak son 10 yıl içerisinde toplam keçi varlığı yaklaşık 4 kat artmıştır. 2017 yılında Giresun ili toplam keçi varlığı yaklaşık 18 bin baştır.

Keçi varlığına bağlı olarak keçi sütü üretimi ile kıl ve tiftik üretimi de yıllar itibariyle artış göstermiştir. Giresun ilinde 2017 yılı keçi sütü üretim miktarı 582 tondur. 2017 yılı kıl ve tiftik üretim miktarı ise yaklaşık 12 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 112**).

Tablo 112. Giresun ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırılan hayvan sayısı	Kıl tiftik (ton)
2007	2.681	1.901	4.582	818	77	2.681	2,01
2008	2.440	1.863	4.303	820	77	2.440	1,83
2009	2.687	1.946	4.633	934	85	2.687	2,06
2010	1.943	1.199	3.142	830	78	1.943	1,46
2011	3.252	2.572	5.824	1.516	143	3.252	2,44
2012	8.291	3.294	11.585	4.801	450	8.291	6,25
2013	8.303	3.278	11.581	4.844	455	10.325	7,75
2014	9.101	2.876	11.977	4.826	454	10.613	7,97
2015	11.902	6.738	18.640	6.068	570	12.662	9,51
2016	10.793	7.903	18.696	6.050	569	13.656	10,26
2017	10.776	6.810	17.586	6.191	582	16.237	12,19

Giresun'da yıllara göre tavuk sayısı çok değişkenlik göstermektedir. 2008- 2015 yılları arasında sadece yumurta üretimi için tavukçuluk yapılırken 2016 yılından itibaren etlik piliç üretimi de gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Giresun ili yumurta tavuğu varlığı 52 bin etlik tavuk varlığı ise yaklaşık 70 bin adettir (**Tablo 113**).

Tablo 113. Giresun ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurta Tavuğu	Et Tavuğu
2007	57.495	0
2008	59.345	0
2009	62.007	0
2010	41.680	0
2011	36.575	0
2012	24.652	0
2013	23.966	0
2014	25.348	0
2015	37.550	0
2016	39.134	50.000
2017	52.000	70.152

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Toplam kovan sayısı 2008 yılında yaklaşık 91 bin adetken 2017 yılında ise bu rakam yaklaşık 22 bin artarak 105 bin adede kadar yükselmiştir. Ancak bu artış miktarı maalesef bal üretimine yansımamıştır. 2008 yılında 1.650 ton bal üretimi gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında bu rakam 425 bin ton azalara 1.225 tona kadar gerilemiştir.

Bal mumu üretimi ise 2008 yılında 95 tonken 2017 yılında 76 tona kadar gerilemiştir (**Tablo 114**).

Tablo 114. Giresun ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	516	-	91.269	228	91.497	1.649,80	95,158
2009	501	-	86.400	135	86.535	1.496,38	92,545
2010	508	-	86.707	236	86.943	1.210,28	78,476
2011	477	-	86.737	249	86.986	1.152,84	74,344
2012	457	-	85.607	295	85.902	1.086,20	73,682
2013	-	1.398	92.111	233	92.344	1.344,29	80,119
2014	-	1.458	96.005	218	96.223	1.252,80	81,758
2015	-	1.523	102.524	186	102.710	807,526	73,856
2016	-	1.703	104.545	195	104.740	953,933	77,834
2017	-	1.774	112.762	175	112.937	1.225,70	76,120

3.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları

Giresun ilinde 2017 yılı itibari ile toplam 3.116 traktör bulunmaktadır. Son 10 yılda traktör sayıları toplamda 1.333 adet artmıştır. İl içerisinde son yıllarda özellikle tek akslı traktörlere talep fazladır. 2008 yılında toplam 40 adet olan tek akslı traktör sayısı 2017 yılında 802 adede çıkmıştır. 2017 tek akslı traktör sayısının %82'si 5 beygir gücünden yüksek olan tek akslı traktörlerdir. Çift akslı traktör sayısı ise 2008 yılında 1743 iken 2017 yılında sayı 2314'e yükselmiştir. 2017 yılı çift akslı traktörlerin %52'si 35-50 beygir güç aralığındaki çift akslı traktörlerden, %27'si 51-70 beygir güç aralığındaki çift akslı traktörlerden oluşmaktadır (**Tablo 115**).

Tablo 115. Giresun ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tek Akslı			Çift Akslı					Toplam
	1-5 Bg	+5 Bg	1-10 Bg	11-24 Bg	25-34 Bg	35-50 Bg	51-70 Bg	+70 Bg	
2008	4	36	0	272	8	1.100	272	91	1.783
2009	4	68	22	273	8	1.084	273	87	1.819
2010	18	139	30	274	8	1.215	276	87	2.047
2011	69	283	31	381	8	1.215	276	87	2.350
2012	100	423	2	395	8	1.005	569	20	2.522
2013	118	510	2	413	8	1.008	576	21	2.656
2014	142	621	1	433	8	1.018	589	17	2.829
2015	143	631	1	437	8	1.038	585	20	2.863
2016	144	650	1	445	8	1.110	607	22	2.987
2017	147	655	1	446	8	1.193	633	33	3.116

İl içerisinde diğer alet ve ekipmanlar arasında da 14.608 adet ile en çok motorlu tırpan bulunmaktadır. Motorlu tırpanı 10.879 adet ile sırt pülverizatörü ve 7.688 adet ile atomizör takip etmektedir (**Tablo 116**).

Tablo 116. Giresun ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Ekipman adı / Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulaklı Traktör Pulluğu	1.378	1.352	1.410	1.420	466	466	471	473	528	627
Kulaklı Anız Pulluğu	105	105	105	105	580	580	578	577	592	592
Kültivatör	484	483	486	490	489	489	483	487	499	500
Merdane	160	160	170	170	170	170	170	170	183	203
Dişli Tırmık	1.174	1.180	1.378	1.370	418	418	431	445	447	469
Tınaz Makinesi	1.618	1.623	1.628	1.633	1.626	1.626	1.627	1.629	1.623	1.609
Döven	445	445	445	445	401	401	392	395	392	394
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinesi	62	60	76	93	131	151	150	144	221	296
Fındık Harman Makinesi	847	861	833	871	903	889	886	884	878	893
Sırt Pülverizatörü	8.507	8.775	8.881	9.131	9.774	9.813	9.920	10.156	10.405	10.879
Motorlu Pülverizatör	1.043	608	569	346	355	355	356	356	359	364
Tozlayıcı	2.637	2.640	2.569	2.549	2.084	2.076	2.105	2.103	2.077	2.077
Atomizör	3.369	3.712	4.390	5.247	5.452	5.497	5.510	5.664	7.314	7.688
Süt Sağım Makinesi (Seyyar)	20	39	50	84	261	288	338	341	353	376
Römork	1.448	1.434	1.437	1.453	1.460	1.456	1.483	1.473	1.524	1.610
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	366	366	381	381	381	381	261	260	277	309
Sap Döver Ve Harman Makinesi	1.025	1.020	1.112	1.138	1.170	1.170	1.173	1.172	1.198	1.217
Motorlu Tirpan	3.344	4.953	5.879	8.845	9.686	11.114	11.848	12.452	13.708	14.608
Yayık	5.592	5.441	5.697	5.657	5.688	5.650	5.640	5.643	5.590	5.597

3.6.4. Tarımsal Desteklemeler

Giresun ilinde 2016 yılı içerisinde yaklaşık 176 milyon TL bitkisel üretime destek verilmiştir. Bu desteğin %92'si alan bazlı fındık desteğidir. Bu desteği yaklaşık %7 ile mazot – gübre desteği takip etmektedir (**Tablo 117**).

Tablo 117. Giresun ilinde yıllara göre destekleme miktarı (TÜİK, 2017)

Destek adı / Yıl	2012	2013	2014	2015	2016
Mazot-Gübre Desteği (TL)	9.610.999	10.712.720	11.542.381	12.357.195	11.802.497
Alan Bazlı Fındık Desteği (TL)	143.858.768	157.258.569	166.756.988	164.717.930	161.884.040
İyi Tarım Uygulamaları (TL)	67.816	376.277	555.656	902.930	1.001.051
Organik Tarım (TL)	25.233	70.967	92.975	0	239.343
ÇATAK (TL)	19.027				462.260
Fark Ödemeleri (TL)	2.339	2.519		3.810	52.500
Yem Bitkileri Desteği (TL)	149.667	98.587	131.920	130.550	138.023
Küçük Aile İşletmesi Desteği (TL)					2.209
Sertifikalı Tohum Kullanımı (TL)				1.120	4.981
Çiftlik Muhasebe Veri Desteği (TL)		23.250			52.500
Toplam (TL)	153.733.850	168.542.889	179.079.920	178.113.535	175.639.404

Her sene Giresun ilinde hayvancılık desteğinden yararlanan kişi sayısı artmaktadır. Ancak 2016 yılında yararlanan kişi sayısında düşüş gerçekleşmiştir. 2012 yılında hayvancılık desteklemelerinden 4.181 kişi yararlanmışken 2016 yılında yaklaşık üç katına çıkarak 11.155 kişiye ulaşmıştır (**Tablo 118**).

Hayvancılık sektörüne verilen destek miktarı da her sene artarak devam etmektedir. 2012 yılında yaklaşık 3,9 milyon TL olan hayvancılık desteklemeleri 2016 yılında yaklaşık dört katına çıkarak 12,3 milyon TL'ye ulaşmıştır (**Tablo 119**).

Tablo 118. Giresun ilinde hayvancılık desteklemelerinden yararlanan çiftçi sayısı (TOB, 2018)

Destekleme adı / Yıl		2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Anaç Sığır Desteklemesi		1.479	2.044	1.896	2.848	0	0		
Anaç Manda Desteklemesi		89	63	149	180	0	Devam ediyor		
Malak Desteklemesi		0	0	0	545	625	Devam ediyor		
Anaç Koyun-Keçi Desteklemesi		382	439	435	415	385	Devam ediyor		
Halk Elinde Hayvan Islahı Projesi	Anadolu Mandası		519	606	574	540	543	423	
	Karayaka Islah Projesi	Anaç Koyun Dest	Elit Sürü	6	6	0	0	0	0
			Taban Sürü	44	43	39	0	0	0
	Doğan Kuzu Dest	Elit Sürü	6	0	6	0	0	0	
		Taban Sürü	44	0	0	0	0	0	
	Besilik Materyal Üretim Desteği (Anaç Sığır) Desteklemesi		0	0	3.396	5.808	0	0	
Besilik Materyal Üretim Desteği (Buzağı) Desteklemesi		0	0	1.105	2.445	0	0		
Çiğ Süt Desteklemesi (Lt)		17	12	24	20	13	Devam ediyor		
Buzağı Desteklemesi		991	489	625	391	8531	Devam ediyor		
Besilik Erkek Sığır Desteklemesi		85	116	138	83	22	0		
Arılı Kovan Desteklemesi		506	696	786	950	979	1.059		
Hayvan Hastalıkları Tazminatları		13	42	22	10	13	24		
Sürü Yöneticisi İstihdamı Desteklemesi		0	0	1	0	0	0		
Küpe Uygulama Desteklemesi		0	0	0	0	1	Devam ediyor		
Damızlık/Ana Arı Desteklemesi		0	0	0	0	0	14		
Arıcılık Alt Yapısının Desteklenmesi Programı		0	0	0	89	43	0		
Arıcılık Yatırımlarının Desteklenmesi Hibe Projesi		0	0	0	0	0	29		
Toplam		4.181	4.556	9.196	14.324	11.155	1.549		

**Tablo 119. Giresun ilinde hayvancılık desteklemelerinden yararlanan hayvan varlığı
(TOB, 2018)**

Sayı/Adet/Ton/Yıl			2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Anaç Sığır Desteklemesi			4.474	6.160	936	285	0	0	
Anaç Manda Desteklemesi			144	99	221	266	0	-	
Malak Desteklemesi			0	0	0	982	1.005	-	
Anaç Koyun-Keçi Desteklemesi			35.061	40.082	42.062	44.821	38.494	-	
Halk Elinde Hayvan Islah Projesi	Anadolu Mandası		1.125	1.377	1.601	1.753	2.052	2.146	
	Karayaka Islah Projesi	Anaç Koyun Dest.	Elit Sürü	961	829	819	0	0	0
			Taban Sürü	4.970	4.122	4.329	0	0	0
	Doğan Kuzu Dest.	Elit Sürü	755	0	832	0	0	0	
		Taban Sürü	4.568	0	4.444	0	0	0	
	Besilik Materyal Üretim Desteği (Anaç Sığır) Desteklemesi			0	0	12.327	12.464	0	0
Besilik Materyal Üretim Desteği (Buzağı) Desteklemesi			0	0	2.682	4.943	0	0	
Çiğ Süt Desteklemesi (Lt)			467.076	296.782	249	175.940	21.343	-	
Buzağı Desteklemesi			2.010	1.189	816	452	22.744	-	
Besilik Erkek Sığır Desteklemesi			412	318	526	248	56	0	
Arılı Kovan Desteklemesi			52.287	66.894	77.685	85.967	88.962	93.960	
Hayvan Hastalıkları Tazminatları			94	448	69	29	33	2.575	
Sürü Yöneticisi İstihdamı Desteklemesi			0	0	570	0	0	0	
Küpe Uygulama Desteklemesi			0	0	0	0	33.201	-	
Damızlık/Ana Arı Desteklemesi			0	0	0	0	0	344	
Arıcılık Alt Yapısının Desteklenmesi Programı			0	0	0	-	-	0	
Arıcılık Yatırımlarının Desteklenmesi Hibe Projesi			0	0	0	0	0	-	

Tablo 120. Giresun ilinde hayvancılık desteklemeleri miktarı (TOB, 2018)

(TL)		2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Anaç Sığır Desteklemesi		1.176.268	1.635.250	631.160	610.475	0	0	
Anaç Manda Desteklemesi		50.400	34.650	88.400	106.400	0	-	
Malak Desteklemesi		0	0	0	147.300	351.750	-	
Anaç Koyun-Keçi Desteklemesi		631.098	801.640	841.240	986.062	962.350	-	
Halk Elinde Hayvan Islahı Projesi	Anadolu Mandası	731.250	895.050	1.028.300	1.206.100	1.471.650	1.469.850	
	Karayaka Islah Projesi	Anaç Koyun Dest.	Elit Sürü	33.635	29.015	28.665	0	0
			Taban Sürü	173.950	144.270	151.515	0	0
	Doğan Kuzu Dest.	Elit Sürü	30.200	0	41.600	0	0	0
		Taban Sürü	91.360	0	88.880	0	0	0
	Besilik Materyal Üretim Desteği (Anaç Sığır) Desteklemesi		0	0	3.014.900	4.362.400	0	0
Besilik Materyal Üretim Desteği (Buzacağı) Desteklemesi		0	0	402.300	738.349	0	0	
Çiğ Süt Desteklemesi (Lt)		26.756	21.063	12.679	11.684	1.494	-	
Buzacağı Desteklemesi		150.710	89.315	65.925	39.275	8.357.900	-	
Besilik Erkek Sığır Desteklemesi		123.600	95.400	105.012	37.200	11.200	0	
Arılı Kovan Desteklemesi		418.296	535.152	776.850	859.670	889.620	939.600	
Hayvan Hastalıkları Tazminatları		276.982	129.959	212.159	109.757	133.838	467.776	
Sürü Yöneticisi İstihdamı Desteklemesi		0	0	5.000	0	0	0	
Küpe Uygulama Desteklemesi		0	0	0	0	33.201	-	
Damızlık/Ana Arı Desteklemesi		0	0	0	0	0	5.586	
Arıcılık Alt Yapısının Desteklenmesi Programı		0	0	0	178.000	85.927	0	
Arıcılık Yatırımlarının Desteklenmesi Hibe Projesi		0	0	0	0	0	120.000	
Toplam		3.914.505	4.410.764	7.494.586	9.392.672	12.298.930	3.002.812	

İlde bulunan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından IPARD desteklemeleri verilmektedir. 2013 yılında çeşitli faaliyet kollarına 1,12 milyon TL destekleme sağlanmışken 2016 yılında ise 6,87 milyon TL hibe desteklemesi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 121**).

Tablo 121. Giresun ilinde yıllar itibari ile TKDK desteklemeleri (TKDK, 2018)

Desteklemeler / Yıl	2013	2014	2015	2016
Besicilik (Kırmızı Et)			421.763,64	
Besicilik (Kanatlı Eti)		1.343.556,04	307.118,93	
Su Ürünleri İşleme				1.941.163,85
Arıcılık ve Seracılık	927.278,57	231.901,08	697.002,09	
Yerel Gıda Tarım Ürünleri Ve El Sanatları		82.470,00	811.578,85	1.179.892,65
Kırsal Turizm	193.643,03	2.132.019,09	1.388.852,50	3.749.350,60
Toplam	1.120.921,60	3.789.946,21	3.626.316,01	6.870.407,10

3.7. Finans Kaynakları

Giresun'da vatandaşlar birçok kurumdan kredi ve hibe desteği imkânına sahiptirler. Giresun'da 15 banka toplamda 55 şubesi ile vatandaşlara hizmet vermektedir. Bu bankalardan gerekli niteliğe sahip olan her vatandaş kredi hizmetlerinden yararlanabilmektedirler (**Tablo 122**).

Tablo 122. Giresun ili banka şubesi sayıları

İlçe	Banka Şubesi Sayısı
Merkez	18
Alucra	1
Bulancak	8
Çamoluk	1
Çanakçı	1
Dereli	1
Doğankent	1
Espiye	4
Eynesil	1
Görece	7
Güce	1
Keşap	1
Piraziz	1
Şebinkarahisar	4
Tirebolu	4
Yağlıdere	1
Toplam	55

Tablo 123. Giresun ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin İlçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Alucra	1	5,9
Bulancak	1	5,9
Çanakçı	1	5,9
Dereli	1	5,9
Espiye	1	5,9
Görece	1	5,9
Güce	1	5,9
Merkez	3	17,6
Piraziz	1	5,9
Şebinkarahisar	1	5,9
Tirebolu	4	23,5
Yağlıdere	1	5,9
Toplam	17	100,0

Giresun'da vatandaşların çeşitli tarımsal içerikli ve kırsal kalkınmaya yönelik IPARD desteklerden faydalanabilecekleri Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli desteklerden yararlanabilecekleri Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) bulunmaktadır. Ayrıca Giresun Merkezde ve ilçelerinde toplam 18 adet Tarım Kredi kooperatifi bulunmaktadır. Yine Giresun Merkezde ve ilçelerinde toplam 15 adet Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi bulunmaktadır.

3.8. Tarımsal Sanayi İşletmeleri

2017 Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre Giresun ili içerisinde toplam 400 adet tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin yaklaşık %85'i ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi gerçekleştirmektedir. Maalesef ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi gerçekleştiren işletmelerin dışında çok fazla tarımsal sanayi işletmesi bulunmamaktadır. Geriye kalan işletmelerin yaklaşık % 5'i entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme tesisi ve %3'ü de bitkisel ve siyah çay işleme tesisidir (**Tablo 124**).

Tablo 124. Giresun ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)

Giresun Tarımsal Sanayi Sektörü	İşletme Sayısı	Oran (%)
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	2	0,5
Bitkisel ve siyah çay işleme	12	3
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	341	85,25
Entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme	21	5,25
Meyve sebze paketleme, boylama, sarartma ve muhlama	2	0,5
Meyve ve/veya sebze işleme	2	0,5
Tahin, helva ve pekmez üretimi	1	0,25
Un üretimi	2	0,5
Balıkçılık İşleme Tesisi	2	0,5
Çiğ Süt İşleme Tesisi	3	0,75
Çiğ süt Toplama Merkezi	2	0,5
Yumurta Paketleme Tesisi	7	1,75
Kayda Tabi Karma Yem Üreten İşletme	3	0,75
Toplama	400	100

3.9. Ticaret Göstergeleri

Giresun ilinin dış ticaretinde yıllar itibari ile ihracat sürekli olarak ithalattan fazla olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında yaklaşık 298 milyon olan bu fark 2016 yılında yaklaşık 565 milyon TL'ye çıkmıştır.

İhracat rakamlarını ağırlıklı olarak tarım ve ormancılık ürünleri ile imalat sanayi oluşturmaktadır. Tarım ve ormancılık sektöründeki ihracat miktarının çok büyük bir kısmını fındık oluşturmaktadır. Dolayısı ile yıllar itibari ile tarım ve ormancılık sektöründeki dalgalanma fındık üretim miktarından kaynaklanmaktadır.

Giresun ilinde 2012 yılında tarım - ormancılık sektörü ve imalat sanayi sektörü ihracat rakamları neredeyse aynıdır. Ancak 2016 yılında imalat sanayi sektörü ihracat rakamı, tarım ve ormancılık sektörü ihracat rakamının yaklaşık beş buçuk katına ulaşmıştır (**Tablo 125**).

Tablo 125. Giresun ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım ve ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve taş ocakçılığı	İmalat sanayi	Toptan ve perakende ticaret	Toplam
2012	156.363.880	0	0	159.223.183	0	315.587.063
2013	101.801.963	0	53.337	187.254.447	0	289.109.747
2014	195.787.396	0	10.105	277.094.790	0	472.892.291
2015	136.146.926	0	14.683	385.989.893	0	522.151.502
2016	77.604.285	0	10.924	432.101.832	0	509.717.041

Giresun ilinin ithalatının büyük bir çoğunluğunu imalat sanayi oluşturmaktadır. İmalat sanayisini tarım ve ormancılık sektörü izlemektedir. 2012 yılında yaklaşık 6,5 milyon TL olan tarım ve ormancılık ürünleri ithalatı 2016 yılında yaklaşık 2 milyon TL'ye kadar gerilemiştir. İmalat sanayi ise 2012 yılında 11 milyon TL'den 4 katına çıkarak 42 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2016 yılında toplam ithalat miktarı yaklaşık 44 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 126**).

Tablo 126. Giresun ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım ve ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve taş ocakçılığı	İmalat sanayi	Toptan ve perakende ticaret	Toplam
2012	6.582.229	35.653	0	11.050.144	0	17.668.026
2013	3.444.550	0	0	15.849.700	61.749	19.355.999
2014	2.420.768	165.259	0	32.973.203	362.775	35.922.005
2015	5.345.285	638.713	0	31.268.039	85.830	37.337.867
2016	2.005.786	0	0	42.143.622	0	44.149.408

3.10. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye’de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden Giresun Tombul Fındığı, Piraziz Elması ve Çamoluk Şeker Kuru Fasulyesi olmak üzere 3 tanesi Giresun iline aittir Giresun fındığı 18.02.2001 tarihinde coğrafi işaretli ürünler listesine alınmıştır. Piraziz elması 05.03.2013 tarihinde coğrafi işaretli ürünler listesine alınmıştır. Çamoluk Şeker Kuru Fasulyesi ise 21.11.2017 tarihinde coğrafi işaretli ürünler listesine almıştır

Şekil 6. Giresun tombul fındığı (Anonim, 2018)

Şekil 7. Piraziz elması (Anonim, 2018)

Şekil 8. Çamoluk şeker kuru fasulyesi (Anonim, 2018)

3.11. Turizm İşletmeleri

Giresun ilinde toplam 44 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. İl içerisinde bulunan konaklama tesislerinin toplam oda sayısı 1.320 ve toplam yatak kapasitesi 2.651'dir. Mevcut işletmelerin %63,6'sını Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı işletmeler, %36,4'ünü ise belediye ruhsatlı konaklama tesisleri oluşturmaktadır.

Tablo 127. Giresun ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

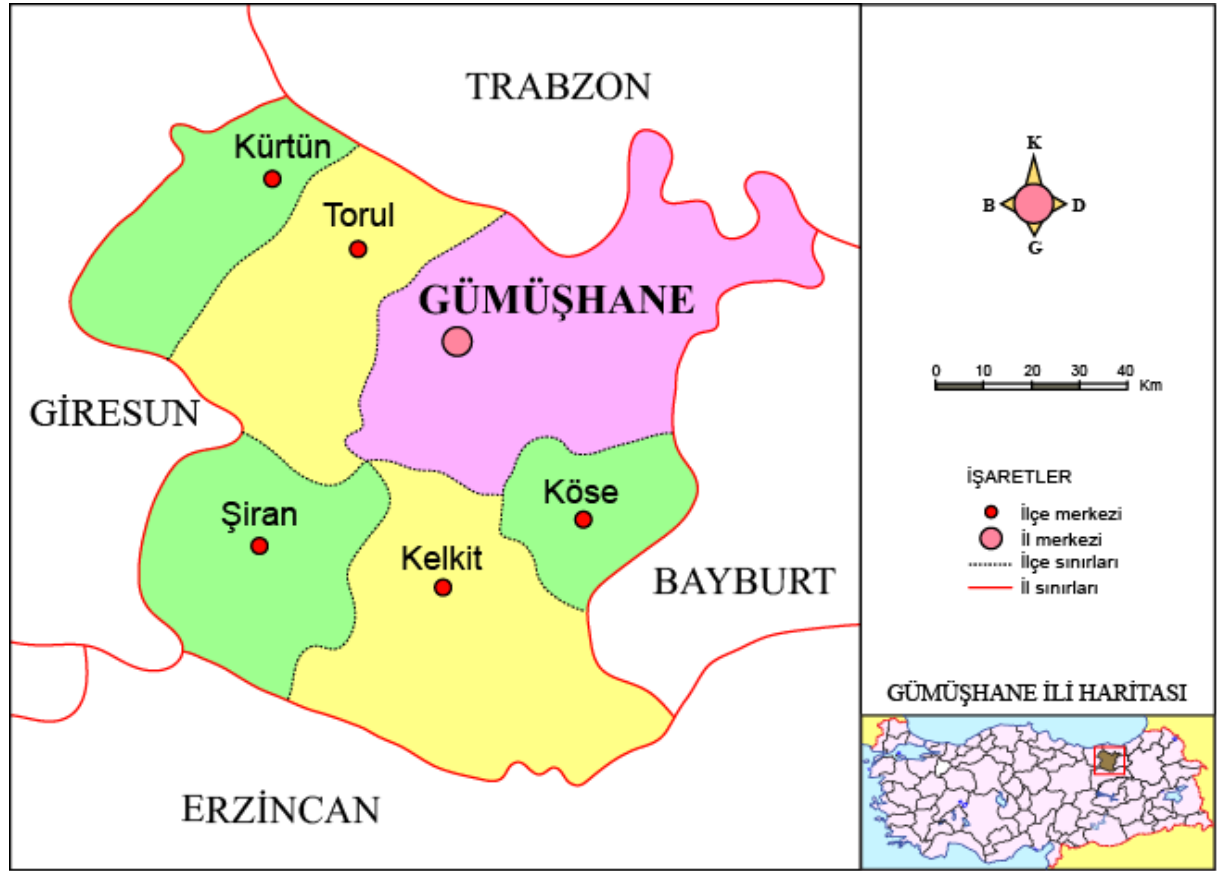
İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
4 yıldızlı otel	2	4,5	183	13,9	417	15,7
3 yıldızlı otel	17	38,6	570	43,2	1.125	42,4
2 yıldızlı otel	6	13,6	173	13,1	313	11,8
1 yıldızlı otel	1	2,3	25	1,9	50	1,9
Butik otel	1	2,3	12	0,9	17	0,6
Dağ evi	1	2,3	7	0,5	17	0,6
Otel	11	25,0	265	20,1	540	20,4
Pansiyon	5	11,4	85	6,4	172	6,5
Toplam	44	100,0	1.320	100,0	2.651	100,0

4. GÜMÜŞHANE İLİ TARIM ENVANTERİ

4.1. Gümüşhane İli Genel Bilgiler

Gümüşhane ili doğu Karadeniz Bölgesinin iç kısmında yer almaktadır. İlin kuzey doğusunda Giresun, kuzeyinde Trabzon, doğusunda Bayburt ve Güneyinde Erzincan bulunmaktadır. Gümüşhane ili büyükşehirlerden Trabzon'a 102 km, Erzurum'a 200 km ve Ordu'ya 279 km uzaklıktadır. En yakın hava alanı ise Trabzon ilinde bulunmaktadır.

Gümüşhane'de Kürtün, Torul, Şiran, Kelkit ve Köse olmak üzere toplam 5 adet ilçe bulunmaktadır. İlde daha çok karasal iklim şartları hâkimdir.

Şekil 9. Gümüşhane ili haritası

4.2. Demografik Yapı

Gümüşhane ilinde nüfus miktarı yıllar içerisinde inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da genel olarak son 10 yılda yükselmiştir. 2008 yılında yaklaşık 131 bin olan Gümüşhane nüfusu 39 bin artarak 2017 yılında yaklaşık 170 bine kadar çıkmıştır. En büyük nüfus artışı 2015-2016 yılları arasında gerçekleşmiştir (Tablo 128).

Tablo 128. Yıllara göre Gümüşhane ili nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam Nüfus	Artış Miktarı (%)
2008	131.367	0,41
2009	130.976	-0,30
2010	129.618	-1,04
2011	132.374	2,13
2012	135.216	2,15
2013	141.412	4,58
2014	146.353	3,49
2015	151.449	3,48
2016	172.034	13,59
2017	170.173	-1,08

4.3. Sosyoekonomik Göstergeler

Türkiye’de 2017 yılı altı yaş üzeri okuma yazma oranı ortalama %96,74’tür. Gümüşhane ili her yıl artan okuma yazma oranına rağmen 2017 yılı verilerine göre okuma yazma oranı Türkiye ortalamasının %0,77 altında kalmıştır. 2017 yılı 6 yaş üstü okuma yazma bilenlerin sayısı yaklaşık 136 bin, bilmeyenlerin sayısı ise yaklaşık 6 bindir (**Tablo 129**).

Tablo 129. Gümüşhane ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	103.026	9.852,00	6.251	8,73	91,27
2010	103.143	8.920,00	5.828	7,96	92,04
2011	109.652	6.719,00	4.431	5,77	94,23
2012	112.771	6.401,00	4.580	5,37	94,63
2014	123.873	6.399,00	4.381	4,91	95,09
2015	128.333	6.507,00	4.080	4,83	95,17
2016	142.517	6.214,00	8.396	4,18	95,82
2017	136.436	5.729,00	13.560	4,03	95,97

Gümüşhane yılı net göç verilerine göre genellikle göç alan bir şehirdir. Son 10 yıl içerisindeki toplam net göç miktarı yaklaşık 11508 kişidir. Gümüşhane ilinden dışarıya 2008-2017 yılları arasında gerçekleşen en büyük göç 2017 yılında yaşanmıştır. 2017 yılında Gümüşhane’den dışarıya göç eden kişi sayısı 8553 kişidir. Yine aynı dönem içerisinde Gümüşhane iline gerçekleşen en büyük göç 2016 yılında yaşanmıştır. 2016 yılında dışarıdan Gümüşhane iline göç eden kişi sayısı 8338 kişidir.

Tablo 130. Gümüşhane ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan Göç Miktarı	Verilen Göç Miktarı	Net Göç	Net Göç Hızı	İl Nüfusu
2008	9.281	9.073	208	1,58	131.367
2009	8.681	10.444	-1.763	-13,37	130.976
2010	8.848	10.128	-1.280	-9,83	129.618
2011	10.426	8.988	1.438	10,92	132.374
2012	11.166	9.001	2.165	16,14	135.216
2013	16.677	11.162	5.515	39,78	141.412
2014	18.811	16.071	2.740	18,90	146.353
2015	20.437	17.737	2.700	17,99	151.449
2016	26.681	18.343	8.338	49,67	172.034
2017	18.795	27.348	-8.553	-49,03	170.173

TÜİK verilerine göre iller arası genel yaşam indeksinde Gümüşhane 50. sıradadır. Türkiye sıralamasına göre kendi içerisinde en önde olduğu endeks ise güvenlik endeksidir. Gümüşhane güvenlik endeksinde Türkiye’de 3. sırada yer almaktadır. Güvenlik endeksini 31. Sıra ile çalışma hayatı endeksi takip etmektedir. Endeks sıralamalarında en düşük sıra ise 72. sıra ile sivil katılım endeksine aittir. Sivil katılım endeksini 66. sıra ile sosyal yaşam endeksi takip etmektedir (**Tablo 131**).

Tablo 131. 2015 yılı Gümüşhane yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

Endeksler	Sıralama	Endeks değeri
Genel endeks	50	0,5306
Konut	47	0,7245
Çalışma hayatı	31	0,6078
Gelir ve servet	46	0,4209
Sağlık	40	0,6254
Eğitim	36	0,5941
Çevre	56	0,5687
Güvenlik	3	0,7697
Sivil katılım	72	0,2918
Altyapı hizmetlerine erişim	51	0,3851
Sosyal yaşam	66	0,3141
Yaşam memnuniyeti	36	0,5345

4.4. Gelişmişlik Düzeyi

Gümüşhane ilinde yıllar itibari ile GSYH sürekli olarak artmaktadır. Türkiye GSYH sıralamasına göre Gümüşhane ili 76. Sıradadır. TÜİK verilerine göre 2014 yılı GSYH’deki en büyük pay %53 ile hizmetler sektörüne aittir. Hizmetler sektörünü %24 ile sanayi ve %12 ile tarım sektörü izlemektedir. 2014-2014 yıllar arasında Gümüşhane ili GSYH’si toplamda 3,68 katına çıkmıştır (**Tablo 132**).

Tablo 132. Yıllara göre Gümüşhane ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	192.970	74.291	359.827	627.088	90.489	717.577
2005	197.231	100.189	414.367	711.787	103.315	815.102
2006	210.976	136.877	480.563	828.416	118.784	947.200
2007	227.818	181.421	545.754	954.992	122.645	1.077.637
2008	229.550	229.691	620.873	1.080.115	133.111	1.213.225
2009	234.670	220.605	660.400	1.115.675	135.358	1.251.033
2010	286.731	267.283	750.145	1.304.159	179.150	1.483.310
2011	326.167	398.926	866.030	1.591.123	217.626	1.808.748
2012	284.814	470.862	1.023.339	1.779.016	236.608	2.015.624
2013	285.579	578.826	1.173.763	2.038.168	288.484	2.326.652
2014	310.153	635.007	1.390.775	2.335.934	305.236	2.641.170

2014 yılı verilerine göre Gümüşhane ili kişi başına düşen GSYH sıralamasında 34. sıradadır. Gümüşhane ilinde 2014 yılı kişi başına düşen GSYH miktarı yaklaşık 18 bin TL'dir (**Tablo 133**).

Tablo 133. Yıllara göre Gümüşhane ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)

Yıllar	Kişi başı GSYH
2007	8.237,24
2008	9.235,39
2009	9.551,62
2010	11.443,70
2011	13.663,93
2012	14.906,70
2013	16.453,00
2014	18.046,57

4.5. Arazi Yapısı

Gümüşhane ilinde mevcut arazinin %37,8'ini tarımsal üretimi elverişli olan 1-4. sınıf araziler oluşturmaktadır. Tarıma elverişli olan 1-4. Sınıf arazi miktarı 248 bin hektardır. Geriye kalan ve tarıma uygun olmayan 5-8.sınıf araziler ise toplam arazinin %62,2'sini oluşturmaktadır. 5-8. sınıf arazi miktarı 409 bin hektardır (**Tablo 134**).

Tablo 134. Gümüşhane ilinin arazi sınıfları dağılımı

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
1. Sınıf	6.648	1,0
2. Sınıf	31.804	4,8
3. Sınıf	29.409	4,5
4. Sınıf	180.577	27,5
5. Sınıf	0	0,0
6. Sınıf	71.770	10,9
7. Sınıf	175.047	26,6
8. Sınıf	162.245	24,7
Toplam	657.500	100,0

İl içerisindeki arazilerin kullanım durumuna göre dağılımında mevcut alanın %78,7'sini oran ve yarı doğal alanlar oluşturmaktadır. Orman ve yarı doğal alanları %20,8 ile tarımsal alanlar takip etmektedir (**Tablo 135**).

Tablo 135. Gümüşhane ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018)

Arazi Sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
Yapay Alanlar	2.101	0,3
Tarımsal Alanlar	138.876	20,8
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	524.696	78,7
Sulak Alanlar	27	0,0
Su Yapıları	1.216	0,2
Toplam	666.915	100,0

Tablo 136. Gümüşhane ili mera varlığı (TOB, 2018)

İlçe Adı	Mera Alanı (Ha)	Oran (%)
Merkez	50.035	28,9
Kelkit	50.540	29,2
Şiran	14.708	8,5
Köse	5.180	3,0
Kürtün	30.320	17,5
Torul	22.291	12,9
Toplam	173.074	100,0

Gümüşhane ilinde yaklaşık 173 bin hektar mera alanı bulunmaktadır. İl sınırları içerisinde en fazla meraya sahip ilçe Kelkit'tir. Kelkit ilçesi Gümüşhane ili mevcut mera varlığının %29,2'sine sahiptir. Kelkit ilçesini %28,9 ile Gümüşhane merkez ilçesi takip etmektedir. En az mera alanına sahip ilçe ise Köse'dir. Köse ilçesi mevcut Gümüşhane mera varlığının %3'üne sahiptir. Köse ilçesini %8,5 ile Şiran ilçesi takip etmektedir (**Tablo 136**).

4.6. Gümüşhane İlinde Tarım

Gümüşhane ilinde 2018 İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre çiftçi kayıt sistemine kayıtlı yaklaşık 4 bin işletme bulunmaktadır. İl içerisinde en fazla işletme Köse ilçesinde bulunmaktadır. Köse ilçesinde bulunan işletme sayısı Gümüşhane ilinde bulunan toplam işletme sayısının %31,6'sını oluşturmaktadır. Köse ilçesini %26,6 ile merkez ilçe takip etmektedir. En az işletme sayısı 286 adet ile Torul ilçesinde bulunmaktadır. Torul ilçesinde bulunan işletme sayısı Gümüşhane ilçesinde bulunan toplam işletme sayısının %7,1'ini oluşturmaktadır. Torul ilçesini %7,6 ile kürtün ilçesi takip etmektedir (**Tablo 137**).

Tablo 137. Artvin ilinde 2017 yılı ÇKS' ye kayıtlı çiftçi sayısı (TOB,2018)

İlçe	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı	Oran (%)
Merkez	1.076	26,6
Kelkit	530	13,1
Köse	1.278	31,6
Kürtün	308	7,6
Şiran	570	14,1
Torul	286	7,1
Toplam	4.048	100,0

İldeki hayvan işletmelerinin % 94,6 gibi büyük bir oranını büyük baş hayvancılık işletmeleri oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvancılık işletme sayısı ise toplam hayvancılık işletmelerinin yalnızca % 5,4'ünü oluşturmaktadır. Gümüşhane ilçesinde toplam 7.950 adet büyükbaş hayvan işletmesi 454 adet küçükbaş hayvancılık işletmesi bulunmaktadır. Mevut büyükbaş hayvancılık işletmelerin %30,6'sı Kelkit ilçesinde bulunmaktadır. Kelkit ilçesini %21,8 ile kürtün ilçesi takip etmektedir. En az işleme ise %6,5 ile Köse ilçesinde bulunmaktadır. İl içerisindeki mevcut küçükbaş hayvancılık işletmelerin %32,8'si Şiran ilçesinde bulunmaktadır. Şiran ilçesini %25,6 ile Kelkit ilçesi takip etmektedir. En az küçükbaş hayvancılık işletmesi ise %4,6 ile Torul'da bulunmaktadır. Torul ilçesini %4,8 ile köse ilçesi takip etmektedir (**Tablo 138**).

Tablo 138. Artvin ilinde hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	Büyükbaş İşletme Sayısı	Büyükbaş İşletme Sayısı (%)	Küçükbaş İşletme Sayısı	Küçükbaş İşletme Sayısı (%)
Merkez	951	12	109	24
Kelkit	2.434	30,6	116	25,6
Köse	518	6,5	22	4,8
Kürtün	1.732	21,8	37	8,1
Şiran	1.362	17,1	149	32,8
Torul	953	12	21	4,6
Toplam	7.950	100,0	454	100,0

4.6.1. Bitkisel Üretim

Gümüşhane ilinde en çok üretimi yapılan tarımsal ürün buğdaydır. Ancak buğday üretim alanları yıllar itibari ile azalmaktadır. 2008 yılında yaklaşık 184 bin dekar olan buğday ekim alanı 2017 yılında 6 bin dekar azalarak yaklaşık 178 bin dekara gerilemiştir. Üretim alanlarındaki azalışa rağmen özellikle sertifikalı tohum kullanımının artmasından dolayı olarak buğday üretimi yıllar itibariyle artmıştır. 2008 yılında yaklaşık 29 bin ton buğday üretimi gerçekleştirilmişken 2017 yılında buğday üretimi yaklaşık 39 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 139).

Tablo 139. Gümüşhane ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	184.414	184.414	29.161	158
2009	186.501	186.501	25.877	139
2010	183.739	183.739	22.928	125
2011	186.922	186.922	22.373	120
2012	180.463	180.463	34.566	192
2013	173.961	173.961	28.838	166
2014	182.139	182.139	27.031	148
2015	178.975	178.975	37.265	208
2016	178.026	177.881	37.328	210
2017	178.210	178.210	39.289	220

İl içerisinde buğday üretiminden sonra en fazla üretim alanına sahip olan bitkisel ürün arpadır. Ancak arpa ekim alanları yıllar içerisinde giderek azalmıştır. 2008 yılında arpa üretim alanı yaklaşık 104 bin dekarken bu rakam 2017 yılında yaklaşık 68 bin dekara kadar gerilemiştir. 2017 yılı içerisinde yaklaşık 18 bin ton arpa üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 140).

Yıllar içerisinde çavdar ekim alanları sürekli olarak değişiklik göstermektedir. 2017 yılında toplam çavdar ekim alanı yaklaşık bin dönümdür. Yine aynı yıl içerisinde toplam 251 ton çavdar üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 141).

Tablo 140. Gümüşhane ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	104.338	104.338	20.628	198
2009	106.801	106.801	17.530	164
2010	117.872	117.872	17.312	147
2011	119.450	119.450	17.757	149
2012	102.970	102.970	20.551	200
2013	97.320	97.320	20.252	208
2014	89.765	89.765	17.696	197
2015	88.599	88.599	22.500	254
2016	77.714	77.144	18.873	245
2017	68.414	68.414	17.542	256

Tablo 141. Gümüşhane ilinde yıllara göre çavdar üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	2.130	2.130	329	154
2009	2.100	2.100	325	155
2010	1.677	1.677	257	153
2011	1.610	1.610	248	154
2012	1.450	1.450	211	146
2013	1.659	1.659	243	146
2014	1.608	1.608	278	173
2015	1.537	1.537	271	176
2016	1.024	1.024	219	214
2017	1.004	1.004	251	250

Tablo 142. Gümüşhane ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	5.277	5.277	847	161
2009	5.400	5.400	809	150
2010	4.111	4.111	567	138
2011	2.938	2.938	304	103
2012	2.035	2.035	463	228
2013	1.461	1.461	205	140
2014	1.573	1.573	212	135
2015	1.365	1.365	156	114
2016	641	641	63	98
2017	630	630	52	83

Gümüşhane ilinde yıllar itibari ile mısır üretim alanları ciddi miktarda azalış göstermiştir. 2008 yılında yaklaşık 5 bin dekarlık alanda dane mısır üretimi gerçekleştirilmişken 2017 yılında 630 dekar alanda dane mısır üretimi gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında toplam dane mısır üretimi 52 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 142**).

Yıllar itibari ile Gümüşhane ilinde patates üretimi alanları farklılık göstermektedir. 2017 yılında yaklaşık 19 bin dekar alanda patates üretimi gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içerisinde toplam patates üretim miktarı ise yaklaşık 44 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 143**).

Tablo 143. Gümüşhane ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	21.125	21.125	45.048	2.132
2009	20.250	20.250	43.077	2.127
2010	19.050	19.050	41.205	2.163
2011	19.390	19.390	41.893	2.161
2012	23.236	23.018	40.458	1.758
2013	22.781	22.781	42.066	1.847
2014	23.000	14.900	28.337	1.902
2015	22.005	22.005	46.387	2.108
2016	19.144	19.142	43.862	2.291
2017	19.263	19.263	43.583	2.263

Gümüşhane ilinde son 10 yıl içerisinde şekerpancarı üretim alanları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 5.615 dekar üretim alanına karşılık toplamda yaklaşık 22 bin ton şeker pancarı üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 144**).

Tablo 144. Gümüşhane ilinde yıllara göre şekerpancarı üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	7.370	7.370	26.416	3.584
2009	5.240	5.240	17.528	3.345
2010	6.550	6.550	29.657	4.528
2011	5.880	5.880	20.978	3.568
2012	2.800	2.800	10.214	3.648
2013	3.000	3.000	8.056	2.685
2014	2.100	2.100	10.428	4.966
2015	1.565	1.565	7.998	5.111
2016	2.218	2.215	8.470	3.824
2017	5.615	5.608	22.185	3.956

Son 10 yıl içerisinde Gümüşhane ilindeki ceviz üretim alanları ciddi oranda artmıştır. 2017 yılında toplam ceviz üretim alanı yaklaşık 4 bin dönüm olarak gerçekleşmiştir. Toplam üretim miktarı ise 905 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 145**).

Gümüşhane ilinde son 10 yılda elma üretim alanları yaklaşık olarak bin dönüm azalmıştır. 2017 yılında Gümüşhane elma üretim alanı miktarı 3.576 dekadır. Mevcut üretim alanı içerisinde 4508 ton elma üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 146**).

Tablo 145. Gümüşhane ilinde yıllara göre ceviz üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	888	1.761	1.983
2009	1.016	1.080	1.063
2010	981	1.125	1.147
2011	1.022	1.281	1.253
2012	1.080	1.298	1.202
2013	1.330	1.116	839
2014	1.733	912	526
2015	1.815	823	453
2016	2.597	976	376
2017	3.856	905	235

Tablo 146. Gümüşhane ilinde yıllara göre elma üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2009	4.643	4.084	880
2010	4.648	4.048	871
2011	3.745	4.243	1.133
2012	3.832	4.293	1.120
2013	3.886	3.903	1.004
2014	3.906	4.008	1.026
2015	3.940	4.076	1.035
2016	3.580	4.091	1.143
2017	3.576	4.508	1.261

Gümüşhane ilinde Giresun ilinde yakın olan yerlerde fındık üretimi gerçekleştirilmektedir. Son 10 yıl içerisinde fındık üretim alanları yaklaşık 5 bin dekar artış göstermiştir. 2017 yılı Gümüşhane ili toplam fındık üretim miktarı 500 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 147**).

Tablo 147. Gümüşhane ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	3.127	223	71
2009	3.530	225	64
2010	7.782	648	83
2011	8.246	758	92
2012	8.246	903	110
2013	8.371	876	105
2014	8.220	878	107
2015	8.020	723	90
2016	8.020	483	60
2017	8.100	500	62

İl içerisinde kiraz yetiştiriciliği yapılan alan miktarı son 10 yıl içerisinde inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılı toplam kiraz üretim alanı 553 dekadır. Toplam kiraz üretimi ise 643 ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 148**).

Tablo 148. Gümüşhane ilinde yıllara göre kiraz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	522	693	1.328
2009	365	538	1.474
2010	375	537	1.432
2011	375	528	1.408
2012	398	549	1.379
2013	397	523	1.317
2014	398	471	1.183
2015	396	427	1.078
2016	535	647	1.209
2017	553	643	1.163

Son 10 yıl içinde Gümüşhane ili içerisindeki vişne üretim alanları fazla değişiklik göstermemiştir. 2017 yılı vişne üretim alanı 782 dekadır. Vişne üretim miktarı ise 932 ton

olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 149**). Gümüşhane ilinde son 10 yıl içerisinde domates ekim alanları yaklaşık 400 dekar artış göstermiştir. 2017 yılı içerisinde domates yetiştiriciliği yapılan alan 1.259 dekadır. Mevcut üretim alanı içerisinde yaklaşık 3 ton domates üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 150**).

Tablo 149. Gümüşhane ilinde yıllara göre vişne yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	724	680	939
2009	755	683	905
2010	762	684	898
2011	765	845	1.105
2012	778	841	1.081
2013	783	666	851
2014	779	450	578
2015	769	455	592
2016	802	950	1.185
2017	782	932	839

Tablo 150. Gümüşhane ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	864	2.085	2.413
2009	862	2.124	2.464
2010	889	2.157	2.426
2011	895	2.370	2.648
2012	906	2.342	2.585
2013	818	1.579	1.930
2014	869	1.667	1.918
2015	879	1.682	1.914
2016	1.261	2.977	2.361
2017	1.259	2.988	2.373

Gümüşhane ilinde son 10 yıl içerisinde hıyar ekim alanları yaklaşık 700 dekar artış göstermiştir. 2017 yılı içerisinde hıyar yetiştiriciliği yapılan alan 1.097 dekadır. Mevcut üretim alanı içerisinde 2.667 ton hıyar üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 151**).

Tablo 151. Gümüşhane ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	445	1.012	2.274
2009	434	1.015	2.339
2010	429	994	2.317
2011	456	1.050	2.303
2012	456	1.073	2.353
2013	304	674	2.217
2014	325	755	2.323
2015	338	788	2.331
2016	1.150	2.872	2.497
2017	1.097	2.667	2.431

İl içerisindeki beyaz baş lahana yetiştirilen alanlar son 10 yıl içerisinde yaklaşık 1.400 dekar azalış göstermiştir. Ordu ili 2017 yılı beyaz baş lahana üretim alanı 472 dekadır. Mevcut üretim alanında 1.136 ton beyaz baş lahana üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 152**).

Tablo 152. Gümüşhane ilinde yıllara göre lahana(beyaz) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.875	4.458	2.378
2009	1.855	4.473	2.411
2010	1.530	3.581	2.341
2011	970	2.243	2.312
2012	936	2.158	2.306
2013	936	1.841	1.967
2014	936	1.836	1.962
2015	876	1.758	2.007
2016	497	1.106	2.225
2017	472	1.136	2.407

4.6.2 Hayvansal Üretim

Gümüşhane ilinde son 10 yılda büyükbaş hayvan varlığı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. Ancak toplam büyükbaş hayvan varlığı az da olsa yükselmiştir. Yıllar itibari ile büyükbaş hayvan işletmeleri kültür ırkı hayvan üretimine ve süt sığırcılığına olan taleplerinden dolayı hem sağmal büyükbaş hayvan sayısı hem de süt üretim miktarı ciddi oranda artmıştır. 2008-2017 yılları arasında sağılan hayvan sayısı 6.536 baş artmıştır. Yine aynı yıllar içerisinde süt üretimi ise yaklaşık 31 bin ton artış göstermiştir (**Tablo 153**).

Tablo 153. Gümüşhane ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	52.073	19.098	71.171	24.671	62.346
2009	46.828	17.160	63.988	22.392	57.492
2010	45.595	17.024	62.619	21.952	56.163
2011	47.726	17.171	64.897	25.909	68.250
2012	59.956	18.493	78.449	33.642	85.194
2013	60.613	20.106	80.719	33.842	87.467
2014	51.891	16.487	68.378	27.999	77.196
2015	55.902	17.969	73.871	30.168	83.111
2016	51.178	17.706	68.884	28.572	80.157
2017	58.086	18.017	76.103	31.207	93.349

Büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerin kültür ırklarına gösterdiği talep neticesinde son 10 yılda kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı yaklaşık 2 kat artış göstermiştir. 2017 yılının toplam kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı yaklaşık 35 bin baştır. Aynı yıl mevcut kültür ırkı büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı yaklaşık 55 bin tondur (**Tablo 154**).

Tablo 154. Gümüşhane ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	14.132	3.252	17.384	7.197	26.116
2009	12.407	2.951	15.358	6.800	24.679
2010	12.057	3.319	15.376	6.579	23.875
2011	14.257	4.156	18.413	8.580	31.139
2012	16.555	5.228	21.783	10.376	37.653
2013	18.472	6.116	24.588	11.096	40.266
2014	21.430	5.858	27.288	12.246	44.442
2015	23.374	7.288	30.662	13.190	47.866
2016	21.840	7.577	29.417	12.734	46.212
2017	28.052	7.417	35.469	15.293	55.498

Tablo 155. Gümüşhane ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	19.702	9.411	29.113	9.511	26.042
2009	18.425	8.884	27.309	8.815	24.137
2010	18.271	8.606	26.877	8.652	23.688
2011	18.112	6.628	24.740	10.245	28.050
2012	20.145	7.165	27.310	12.184	33.360
2013	20.385	7.214	27.599	12.410	33.979
2014	15.612	5.244	20.856	8.646	23.674
2015	16.966	5.759	22.725	9.274	25.392
2016	17.238	5.462	22.700	9.384	25.694
2017	23.056	8.408	31.464	12.001	32.858

Son 10 yılın melez ırk büyükbaş hayvan sayıları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında yılı toplam melez ırk büyükbaş hayvan sayısı yaklaşık 31 bin baştır. Aynı yıl melez ırkı büyükbaş hayvanlardan yaklaşık 33 bin ton süt elde edilmiştir (**Tablo 155**).

Gümüşhane ilinde kültür ırkı büyükbaş hayvanlarına olan talepten ötürü yerli ırk hayvan sayısı son 10 yılda %63 oranında azalmıştır. TÜİK verilerine göre 2017 yılı yerli ırk büyükbaş hayvan sayısı yaklaşık 9 bin baştır. Aynı yıl yerli ırk büyük baş hayvanlardan elde edilen süt miktarı ise yaklaşık 5 bin tondur (**Tablo 156**).

Tablo 156. Gümüşhane ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	18.162	6.412	24.574	7.922	10.148
2009	15.958	5.316	21.274	6.757	8.656
2010	15.187	5.071	20.258	6.690	8.570
2011	15.274	6.357	21.631	7.036	9.014
2012	23.167	6.067	29.234	11.032	14.133
2013	21.653	6.743	28.396	10.279	13.167
2014	14.736	5.370	20.106	7.027	9.002
2015	15.464	4.901	20.365	7.651	9.801
2016	11.991	4.641	16.632	6.401	8.200
2017	6.836	2.161	8.997	3.848	4.930

Gümüşhane ilinde az da olsa manda üretimi de gerçekleştirilmektedir. TÜİK verilerine göre 2017 yılı manda sayısı 173 baştır. Toplamda 63 ton manda sütü üretilmiştir (**Tablo 157**).

Tablo 157. Gümüşhane ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	77	23	100	41	40
2009	38	9	47	20	20
2010	80	28	108	31	30
2011	83	30	113	48	47
2012	89	33	122	50	48
2013	103	33	136	57	55
2014	113	15	128	80	78
2015	98	21	119	53	52
2016	109	26	135	53	51
2017	142	31	173	65	63

Gümüşhane ilinde büyük baş hayvancılık kadar olmasa da küçükbaş hayvancılık üretimi gerçekleştirilmektedir. Yıllar itibariyle içerisinde küçükbaş hayvan sayıları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da yıllar itibari ile bir azalma söz konusudur. Son 10 yılda küçükbaş hayvan miktarı 13 bin baş azalmıştır. 2017 yılı toplam küçükbaş hayvan sayısı yaklaşık 35 bin baştır. Toplam küçükbaş ise 1.328 tondur. Yine aynı yıl içerisinde elde edilen toplam yün, kıl ve tiftik üretimi ise yaklaşık 63 tondur (**Tablo 158**).

Tablo 158. Gümüşhane ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	36.312	12.240	48.552	21.344	1.608	46.622	87,43
2009	23.509	8.580	32.089	13.477	971	30.504	65,40
2010	18.195	6.058	24.253	10.383	781	22.733	42,37
2011	26.786	7.190	33.976	16.283	1.222	32.378	61,14
2012	29.733	8.257	37.990	16.820	1.257	36.787	69,58
2013	28.943	8.267	37.210	16.562	1.236	36.840	69,03
2014	31.607	6.842	38.449	19.060	1.426	37.939	71,87
2015	30.723	5.837	36.560	19.773	1.483	36.073	67,39
2016	24.140	5.324	29.464	16.032	1.213	28.838	52,70
2017	32.368	2.832	35.200	17.178	1.328	35.200	63,31

Gümüşhane ilinde mevcut küçükbaş hayvancılığın büyük bir bölümünü koyunculuk oluşturmaktadır. Ancak son 10 yılda koyun sayısı yaklaşık 13 bin baş düşmüştür. 2017 yılı koyun varlığı yaklaşık 30 bin baştır. Toplam koyun sütü üretimi ise yaklaşık bin tondur. Yine aynı yıl içerisinde yaklaşık 61 ton yün üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 159**).

Tablo 159. Gümüşhane ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	33.062	10.310	43.372	19.496	1.423	43.372	86,01
2009	21.290	6.995	28.285	12.285	852	28.285	64,43
2010	16.442	4.538	20.980	9.513	694	20.980	41,60
2011	24.369	5.592	29.961	15.014	1.095	29.961	60,08
2012	27.223	7.054	34.277	15.645	1.140	34.277	68,48
2013	26.663	7.237	33.900	15.544	1.134	33.900	67,74
2014	28.822	5.502	34.324	17.556	1.276	34.324	70,29
2015	28.027	4.650	32.677	18.201	1.326	32.677	65,90
2016	21.665	3.935	25.600	14.394	1.049	25.600	51,28
2017	27.641	2.380	30.021	14.305	1.041	30.021	61,04

Yıllar itibari ile Gümüşhane ilindeki keçi sayısı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da toplam keçi sayısında fazla bir değişiklik gerçekleşmemiştir. 2017 yılı toplam keçi varlığı yaklaşık 5 bin baştır. Toplam keçi sütü üretimi ise 287 ton olarak gerçekleştirilmiştir. Yine aynı yıl toplam kıl ve tiftik üretim miktarı 2,27 tondur (Tablo 160).

Tablo 160. Gümüşhane ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırılan hayvan sayısı	Kıl, tiftik (ton)
2008	3.250	1.930	5.180	1.848	185	3.250	1,42
2009	2.219	1.585	3.804	1.192	119	2.219	0,97
2010	1.753	1.520	3.273	870	87	1.753	0,77
2011	2.417	1.598	4.015	1.269	127	2.417	1,06
2012	2.510	1.203	3.713	1.175	117	2.510	1,10
2013	2.280	1.030	3.310	1.018	102	2.940	1,29
2014	2.785	1.340	4.125	1.504	150	3.615	1,58
2015	2.696	1.187	3.883	1.572	157	3.396	1,49
2016	2.475	1.389	3.864	1.638	164	3.238	1,42
2017	4.727	452	5.179	2.873	287	5.179	2,27

Gümüşhane ilinde 2010 yılına kadar etlik tavuk üretimi de gerçekleştirilmekteydi. Ancak 2011 yılı itibari ile üreticiler etlik tavuk üretiminden vazgeçmişlerdir. Yumurtalık tavuk sayısı ise yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da son 10 yılda yaklaşık 3 bin adet artış göstermiştir (Tablo 161).

Tablo 161. Gümüşhane ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurtalık tavuk	Etlik tavuk
2008	92.350	5.000
2009	88.650	4.800
2010	94.086	9.000
2011	97.752	0
2012	95.905	0
2013	98.610	0
2014	86.970	0
2015	92.620	0
2016	86.980	0
2017	95.110	0

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Yıllar Gümüşhane ili kovan sayıları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılı toplam kovan varlığı yaklaşık 41 bin adettir. Bal üretimi ise yaklaşık 711 ton olarak gerçekleştirilmiştir. Yine aynı yıl içerisinde yaklaşık 32 ton bal mumu üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 162**).

Tablo 162. Gümüşhane ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	235	-	43.300	181	43.481	757,30	31,10
2009	237	-	41.201	182	41.383	689,70	29,10
2010	230	-	41.450	178	41.628	725,60	27,40
2011	219	-	39.160	152	39.312	578,30	17,70
2012	213	-	34.274	115	34.389	361,40	10,90
2013	-	356	34.052	52	34.104	576,90	19,80
2014	-	379	44.214	505	44.719	954,30	27,00
2015	-	556	61.948	480	62.428	807,50	18,60
2016	-	455	48.416	488	48.904	595,10	21,50
2017	-	473	40.636	390	41.026	711,30	32,30

4.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları

Gümüşhane ilinde son 10 yılda traktör sayısı 611 adet artmıştır. İldeki traktörlerin büyük kısmını iki akslı 51-70 beygir gücü aralığındaki traktörler ile iki akslı 35-50 beygir gücü aralığındaki traktörler oluşturmaktadır. İki akslı 51-70 beygir gücü aralığındaki traktör sayısı toplam traktör sayısının %37,2'sini, iki akslı 35-50 beygir gücü aralığındaki traktör sayısı ise %36,1'ini oluşturmaktadır (**Tablo 163**).

Tablo 163. Gümüşhane ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tek Akslı		İki Akslı						Toplam
	1-5 Bg	5 Bg'den Fazla	1-10 Bg	11-24 Bg	25-34 Bg	35-50 Bg	51-70 Bg	70 Bg'den Fazla	
2008	0	1	6	7	330	969	994	27	2.334
2009	9	1	6	9	360	1.002	992	210	2.589
2010	9	7	18	12	361	1.004	992	211	2.614
2011	45	32	18	12	336	1.022	1.019	216	2.700
2012	46	35	18	12	341	1.031	1.024	216	2.723
2013	46	38	19	13	341	1.039	1.030	216	2.742
2014	48	47	19	13	341	1.043	1.032	216	2.759
2015	49	50	19	14	343	1.046	1.054	239	2.814
2016	49	50	19	13	343	1.047	1.064	244	2.829
2017	51	59	26	19	346	1.062	1.095	287	2.945

İl içerisinde çok çeşitli tarımsal alet ve ekipmanlar bulunmaktadır. Gümüşhane ilinde en çok bulunan tarımsal alet-ekipman 2.750 adet ile kulaklı traktör pulluğudur. Kulaklı traktör pulluğunu 2.721 adet ile krema makinesi ve 2.714 adet ile tarımsal amaçlı kullanılan römork takip etmektedir (Tablo 164).

Tablo 164. Gümüşhane ilinde bulunan diğer bazı alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Diğer Alet ve Ekipmanlar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulaklı Traktör Pulluğu	2.493	2.595	2.652	2.688	2.693	2.694	2.696	2.718	2.732	2.750
Kültivatör	1.005	1.016	1.023	1.025	1.028	1.038	1.050	1.058	1.074	1.085
Merdane	111	112	739	745	746	753	757	759	772	784
Dişli Tırmık	984	975	975	980	982	992	1.047	1.058	1.061	1.062
Ot Tırmağı	518	540	519	530	530	530	546	533	508	518
Tınaz Makinesi	2.428	2.326	2.275	2.224	2.124	2.124	2.094	2.042	1.792	1.640
Döven	1.935	1.847	1.747	1.647	1.597	1.572	1.447	1.215	1.170	998
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinesi	224	210	229	318	324	373	401	431	452	470
Sap Parçalama Makinesi	290	293	286	295	297	299	299	300	300	300
Sırt Pülverizatörü	351	374	392	408	414	428	433	494	494	507
Elektropomp	428	437	474	534	534	548	573	608	620	628
Krema Makinesi	2.945	2.897	2.886	2.965	2.955	2.966	2.760	2.765	2.745	2.721
Süt Sağım Makinesi (Seyyar)	109	109	144	226	398	450	518	531	560	576
Römork	2.521	2.517	2.542	2.585	2.588	2.617	2.666	2.679	2.686	2.714
Sap Döver Ve Harman Makinesi (Batöz)	1.710	1.713	1.715	1.815	1.815	1.705	1.600	1.448	1.445	1.459
Yayık	2.062	1.963	1.922	1.912	1.907	1.910	1.865	1.816	1.816	1.821

4.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri

Gümüşhane ilinde toplamda 111 adet tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin %70,3'ünü ekmek ve ekmek çeşitleri üreten tarımsal sanayi işletmeleri oluşturmaktadır. Ekme ve ekmek çeşitleri üreten tarımsal sanayi işletmelerini %21,6 ile şekerleme üretimi yapan tarımsal sanayi işletmeleri takip etmektedir.

İl içerisinde ayrıca 2 adet çiğ süt toplama merkezi, birer adet bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama grubunda işletme, bitkisel ve siyah çay işleme tesisi, entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme grubunda işletme, meyve ve/veya sebze işleme tesisi, tahin, helva ve pekmez üretim grubunda işletme, ve kayda tabi karma yem üreten işletme bulunmaktadır (Tablo 165).

Tablo 165. Gümüşhane ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)

Gümüşhane tarımsal sanayi işletmeleri	İşletme sayısı	%
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	1	0,9
Bitkisel ve siyah çay işleme	1	0,9
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	78	70,3
Entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme	1	0,9
Meyve ve/veya sebze işleme	1	0,9
Süt ve süt ürünleri üreten iş yerleri	1	0,9
Şekerleme üretimi	24	21,6
Tahin, helva ve pekmez üretimi	1	0,9
Çiğ süt toplama merkezi	2	1,8
Kayda tabi karma yem üreten işletme	1	0,9
Toplam	111	100

4.8. Ticaret Göstergeleri

Gümüşhane ilinde yıllar itibari ile tarımsal ihracat hiç olmamıştır. İhracat miktarının tamamına yakını genellikle tarım dışı sektörlerden gerçekleşmiştir. 2017 yılında gerçekleşen yaklaşık 187 milyon TL'lik ihracatın tamamı tarım dışı sektörlerle aittir. Yıllar itibari ile ihracat rakamları çok fazla değişiklik göstermektedir (Tablo 166).

Tablo 166. Gümüşhane ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	8.274	87,3	1.201	12,7	9.475
2009	0	0,0	170.058	100,0	170.058
2010	0	0,0	504.388	100,0	504.388
2011	0	0,0	414.242	100,0	414.242
2012	0	0,0	389.080	100,0	389.080
2013	0	0,0	10.938	100,0	10.938
2014	0	0,0	460.094	100,0	460.094
2015	46.550	71,5	18.557	28,5	65.107
2016	0	0,0	118.161	100,0	118.161
2017	0	0,0	186.508.640	100,0	186.508.640

Son 10 yılda yıllar itibariyle ithalat rakamları da ihracat rakamları gibi inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. Toplam ithalat miktarı 2017 yılında yaklaşık 504 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın yaklaşık 451 bin TL'si tarımsal, 53 bin TL'si ise tarım dışı ihracat kalemlerinden oluşmaktadır (**Tablo 167**).

Tablo 167. Gümüşhane ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım dışı %	Toplam
2008	0	0,0	158.160	100,0	158.160
2009	0	0,0	18.885	100,0	18.885
2010	519.711	58,6	367.410	41,4	887.121
2011	0	0,0	44.667	100,0	44.667
2012	0	0,0	7.234.997	100,0	7.234.997
2013	3.859.353	93,5	266.381	6,5	4.125.734
2014	0	0,0	180.079	100,0	180.079
2015	2.493.059	96,9	79.116	3,1	2.572.175
2016	438.067	93,4	30.919	6,6	468.986
2017	451.142	89,5	52.786	10,5	503.928

4.9. Kırsal Alanda Verilen Desteklemeler

Gümüşhane ilinde birçok tarımsal destek verilmektedir. Bitkisel üretim desteklemeleri genellikle üretim sezonun ertesi sene verilmektedir. Bu yüzden 2017 destekleme ödemeleri hala devam etmektedir. 2016 yılı rakamlarına göre en çok destekleme yaklaşık 1,8 milyon TL ile mazot ve gübre desteklemesidir. Mazot ve gübre desteklemesini yaklaşık 1,3 milyon TL ile alan bazı fındık desteklemesi takip etmektedir (**Tablo 168**).

Tablo 168. Gümüşhane ilinde son 5 yılda verilen hayvansal üretim destekleme miktarları (TOB, 2018)

Bitkisel Üretim Desteklemeleri	2013	2014	2015	2016	2017
Mazot ve Gübre Desteği	1.642.318	1.744.528	1.848.263	1.847.251	1.289.086
Yem Bitkisi Desteği	1.794.953	1.364.644	1.071.575	761.470	86.355
Organik Tarım Desteği	34.056	40.878	20.166	47.001	-
Hububat Baklagil Fark Ödemesi	123.827	130.995	150.600	166.994	-
Fındık Alan Bazlı Destek	1.332.504	1.291.887	1.279.987	1.284.057	-
Sertifikalı Tohum Üretim	43.432	43.432	52.896	40.300	-
Sertifikalı Tohum Kullanımı yazlık	1.665	1.224	897	2.391	6.712
Sertifikalı Tohum Kullanımı güzülük	4.655	12.579	10.328	22.877	-
Sertifikalı Fidan Kullanım	1.010	53.134	15.733	9.224	1.211
Küçük Aile İşletmesi Desteği	-	-	-	23.039	21.842
ÇATAK	-	-	-	-	30.035
Toplam	4.978.420	4.683.300	4.450.444	4.204.603	1.435.240

Yine 2016 rakamlarına göre yaklaşık 1 milyon TL ayrıca hibe desteklemesi yapılmıştır. Bu paranın yaklaşık yarısı yeni tesislerin kurulmasına yaklaşık diğer yarasıda mevcut işletmelerin teknolojilerini geliştirmeleri için kullanılmıştır (**Tablo 169**).

Tablo 169. Gümüşhane ilinde son 5 yılda verilen hibe destekleme miktarları (GYHB, 2018)

Yıllar	Yeni Tesis		Teknoloji Yenileme	
	Makine	İnşaat	Makine	İnşaat
2013	98.000	361.246	206.009	-
2014	933.950	-	1.097.450	918.134
2015	286.750	501.650	680.175	-
2016	343.500	154.500	157.150	342.400
2017	-	-	973.200	-

4.10. Finans Kaynakları

Gümüşhane ilinde 10 ayrı bankanın toplamda 18 şubesi bulunmaktadır. En çok şube Gümüşhane merkezde bulunmaktadır. Gümüşhane’de bulunan ilçelerin hepsinde en az 1 adet banka şubesi bulunmaktadır.

İl sınırları içinde ayrıca 4 adet Tarımsal Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Gümüşhane merkezde, diğerleri ise Şiran, Kelkit ve Köse ilçelerinde bulunmaktadır. Ayrıca Gümüşhane merkez, Kelkit, Köse ve Torul ilçelerinde birer adet esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifi bulunmaktadır (**Tablo 170**).

Tablo 170. Gümüşhane ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	Banka Şubesi Sayısı	%
Merkez	10	55,6
Kelkit	3	16,7
Köse	1	5,6
Kürtün	1	5,6
Şiran	1	5,6
Torul	2	11,1
TOPLAM	18	100,0

İlde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bulunmadığından tarımsal yatırımcılar IPARD desteklerinden yararlanmak için İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerinden başvurularını yapabilmektedirler. Gümüşhane’de ayrıca bir adet Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) bulunmaktadır.

Tablo 171. Gümüşhane ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Kelkit	1	25,0
Köse	1	25,0
Merkez	1	25,0
Şiran	1	25,0
Toplam	4	100,0

4.11. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye’de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden Gümüşhane Dut Pestili, Gümüşhane Ekmeği, Gümüşhane Kömesi ve Gümüşhane Sironu olmak üzere 4 tanesi Gümüşhane iline aittir. Gümüşhane Dut Pestili ve Gümüşhane Kömesi 11.04.2004 tarihinde, Gümüşhane Ekmeği ve Gümüşhane Sironu ise 21.03.2014 tarihinde patent almıştır.

Şekil 10. Gümüşhane kömesi

Şekil 11. Gümüşhane sironu

Şekil 12. Gümüşhane pestili

Şekil 13. Gümüşhane ekmeği

4.12. Turizm İşletmeleri

Gümüşhane ilinde toplam 21 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. İl içerisinde bulunan işletmelerin toplam 547 oda ve 1.125 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Mevcut konaklama tesislerinin %33,3'ü Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı işletmeler %66,7'sini ise belediye ruhsatlı işletmeler oluşturmaktadır.

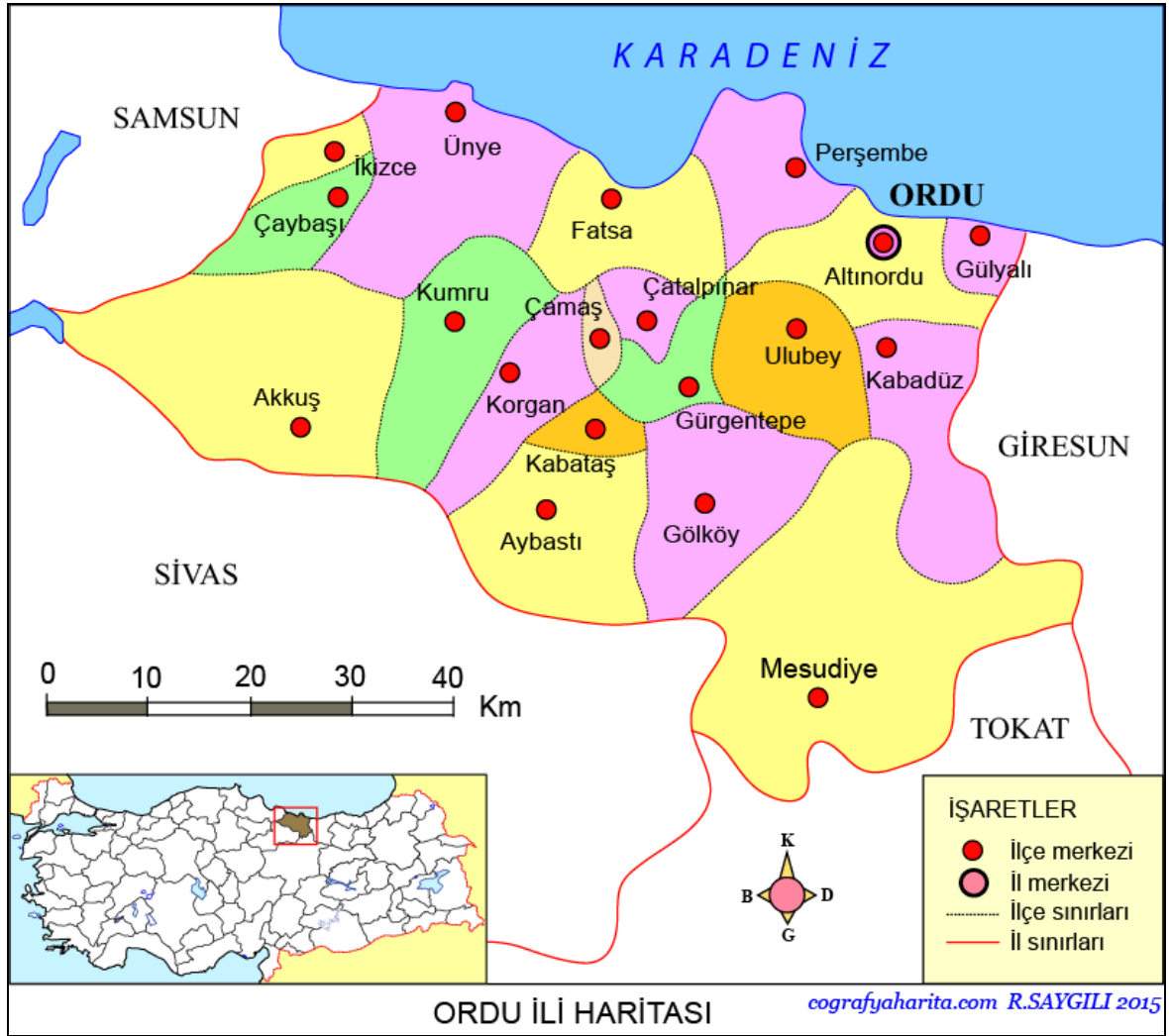
Tablo 45. Gümüşhane ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
4 yıldızlı otel	1	4,8	106	19,4	226	20,1
3 yıldızlı otel	4	19,0	136	24,9	278	24,7
2 yıldızlı otel	2	9,5	62	11,3	103	9,2
Otel	9	42,9	136	24,9	277	24,6
Pansiyon	5	23,8	107	19,6	241	21,4
Toplam	21	100,0	547	100,0	1.125	100,0

5. ORDU İLİ TARIM ENVANTERİ

5.1. Ordu İli Genel Bilgiler

Ordu ili Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan 5.952 km² ile yüz ölçümü olarak Türkiye'nin en büyük 57. şehridir. İlin batısında Samsun, doğusunda Giresun, güneyinde ise Tokat ve Sivas illeri bulunmaktadır. Ordu ili büyükşehirlerden Samsun'a 151 km ve Trabzon'a 177 km uzaklıktadır. Ordu ilinin toplamda 19 ilçesi bulunmaktadır. Bu ilçelerden Ünye, Fatsa, Perşembe, Altınordu ve Gülyalı ilçelerinin denize sahili bulunmaktadır. İilde en fazla üretimi yapılan tarımsal ürün fındıktır.

Şekil 14. Ordu ili haritası

5.2. Demografik Yapı

Ordu ili nüfusu yıllar içerisinde inişli çıkışlı bir durum ortaya koymuştur. İnişli çıkışlı bu duruma rağmen son 10 yılda Ordu ili nüfusu yaklaşık 23 bin artmıştır. 2017 yılı TÜİK verilerine göre Ordu ili nüfusu yaklaşık 742 bindir. Son 10 yıl içerisinde en çok nüfus artış miktarı %3,78 ile 2012 yılında gerçekleşmiştir. Nüfusta en büyük gerileme ise %1,10 ile 2017 yılında gerçekleşmiştir (Tablo 172).

Tablo 172. Yıllara göre Ordu ili nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam Nüfus	Artış Miktarı (%)
2008	719.278	0,54
2009	723.507	0,59
2010	719.183	-0,60
2011	714.390	-0,67
2012	741.371	3,78
2013	731.452	-1,34
2014	724.268	-0,98
2015	728.949	0,65
2016	750.588	2,97
2017	742.341	-1,10

5.3. Sosyoekonomik Göstergeler

Türkiye 2017 yılı altı yaş üzeri okuma yazma bilme oranı %96,74'dır. Yıllar itibari ile Ordu ilinde okuma yazma oranı yükselse de 2017 verilerine göre Türkiye ortalamasının %3,01 oranında gerisinde kalmıştır. Ordu ilinde 2017 yılında 6 yaş üzeri okuma yazma bilen kişi sayısı yaklaşık 635 bin, okuma yazma bilmeyen sayısı ise yaklaşık 42 bin kişidir (**Tablo 173**).

Tablo 173. Ordu ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	553.834	82.064	26.072	12,91	87,09
2010	563.175	72.447	23.118	11,40	88,60
2011	576.036	60.680	18.348	9,53	90,47
2012	613.279	50.119	17.193	7,55	92,45
2014	610.443	46.696	10.291	7,11	92,89
2015	618.818	47.033	4.660	7,06	92,94
2016	641.311	45.064	3.642	6,57	93,43
2017	634.831	42.494	4.175	6,27	93,73

Son 10 yılda nüfus miktarı artış göstermiş olsa da Ordu ili daha çok göç veren bir şehirdir. 2008-2017 yılları arasında toplam verilen göç miktarı ile toplam alınan göç miktarı arasındaki fark yaklaşık 28 bin kişidir. Ordu ilinde son 10 yılda net göç miktarı en fazla net göç miktarı yaklaşık 22 bin kişi ile 2012 yılında gerçekleşmiştir. Verilen göç miktarının alınan göç miktarından en fazla olduğu yıl ise yaklaşık 16 bin kişi ile 2013 yılıdır (**Tablo 174**).

Tablo 174. Ordu ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan Göç Miktarı	Verilen Göç Miktarı	Net Göç	Net Göç Hızı	İl Nüfusu
2008	27.719	31.458	-3.739	-5,18	719.278
2009	30.335	31.296	-961	-1,33	723.507
2010	27.896	36.241	-8.345	-11,54	719.183
2011	23.963	34.472	-10.509	-14,60	714.390
2012	48.240	26.595	21.645	29,63	741.371
2013	30.792	46.332	-15.540	-21,02	731.452
2014	28.555	39.937	-11.382	-15,59	724.268
2015	29.835	32.600	-2.765	-3,79	728.949
2016	42.995	27.229	15.766	21,23	750.588
2017	28.111	40.305	-12.194	-16,29	742.341

Türkiye Yaşam Endeksi genel sıralamasında Ordu ili 55. sırada yer almaktadır. Ordu ili kendi içerisindeki en iyi endeks sıralaması güvenlik endeksine aittir. Türkiye güvenlik endeksi sıralamasında Ordu ili 25. sırada yer almaktadır. Güvenlik endeksini 32. sıra ile sağlık endeksi ve 43. sıra ile çevre endeksi takip etmektedir (**Tablo 175**).

Tablo 175. 2015 yılı Ordu yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

Endeksler	Sıralama	Endeks değeri
Genel endeks	55	0,5086
Konut	46	0,7413
Çalışma hayatı	50	0,5461
Gelir ve servet	56	0,3343
Sağlık	32	0,6451
Eğitim	49	0,532
Çevre	43	0,6103
Güvenlik	25	0,685
Sivil katılım	57	0,3909
Altyapı hizmetlerine erişim	61	0,3539
Sosyal yaşam	69	0,3015
Yaşam memnuniyeti	52	0,4543

5.4. Gelişmişlik Düzeyi

Ordu ili Türkiye GSYH'si sıralamasında 34. sırada yer almaktadır. İl GSYH'si 2004-2014 yılları arasında 2009 yılı haricinde sürekli olarak artış göstermiştir. TÜİK verilerine göre tarım sektörünün 2014 yılı GSYH'deki payı %11,6, sanayi sektörünün payı %21,2 hizmetler sektörünün payı %56,2 ve Vergi-sübvansiyon payı ise %11,6 olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 176**).

Tablo 176. Yıllara göre Ordu ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	468.230	521.695	1.744.029	2.733.955	394.513	3.128.467
2005	873.209	642.215	2.004.196	3.519.621	510.869	4.030.490
2006	909.626	747.057	2.389.410	4.046.093	580.156	4.626.248
2007	914.659	864.095	2.682.040	4.460.795	572.876	5.033.671
2008	997.089	948.785	3.054.034	4.999.909	616.176	5.616.085
2009	767.923	881.985	3.243.638	4.893.547	593.703	5.487.250
2010	960.582	1.001.379	3.595.635	5.557.596	763.438	6.321.034
2011	971.990	1.290.030	4.109.166	6.371.186	871.419	7.242.605
2012	1.218.207	1.480.133	4.673.108	7.371.449	980.400	8.351.849
2013	1.260.971	1.766.972	5.226.942	8.254.884	1.168.402	9.423.286
2014	1.174.183	2.244.133	5.964.334	9.382.651	1.226.030	10.608.680

Yıllar itibari ile artış gösteren GSYH ile birlikte kişi başına düşen GSYH da artmıştır. Kişi başına düşen GSYH 2007-2014 yılları arasında yaklaşık 2 katına yükselerek 14.647 TL'ye çıkmıştır. Türkiye kişi başına düşen GSYH sırasında ordu ili 60. sırada bulunmaktadır (**Tablo 177**).

Tablo 177. Yıllara göre Ordu ilinin kişi başına düşen GSYH(TÜİK, 2017)

Yıllar	Kişi başı GSYH (TL)
2007	7.036
2008	7.808
2009	7.584
2010	8.789
2011	10.138
2012	11.265
2013	12.883
2014	14.648

5.5. Arazi Yapısı

Ordu ili yüz ölçümünün yaklaşık %16,3'ü tarımsal üretime uygun olan 1-4. sınıf araziden oluşmaktadır. Geriye kalan %83,7'si ise tarıma uygun olmayan 5-8. sınıf araziden oluşmaktadır (Tablo 178).

Tablo 178. Ordu ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
1. Sınıf	1.786	0,3
2. Sınıf	7.738	1,3
3. Sınıf	22.022	3,7
4. Sınıf	66.067	11,1
5. Sınıf	0	0,0
6. Sınıf	252.365	42,4
7. Sınıf	242.842	40,8
8. Sınıf	2.976	0,5
Toplam	595.200	100,0

Ordu ilinin mevcut arazi varlığının en büyük kısmını tarımsal alanlar oluşturmaktadır. Tarımsal alanlar Ordu ilinin arazi yapısının %54,7'sini oluşturmaktadır. İkinci sırada ise %43,8 ise orman ve yarı doğal alanlar yer almaktadır (Tablo 179).

Tablo 179. Ordu ilinin arazi mevcut durumu (ÇSB, 2018)

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
Yapay alanlar	7.195	1,2
Tarımsal alanlar	320.438	53,8
Orman ve yarı doğal alanlar	256.758	43,1
Sulak alanlar	0	0,0
Su yapıları	1.712	0,3
Diğer	9.097	1,5
Toplam	595.200	100,0

İlde yaklaşık 49 bin hektar mera bulunmaktadır. İl içerisindeki toplam mera varlığının %32,8'i Kabadüz ilçesinde bulunmaktadır. Kabadüz ilçesini %29,1 ile Mesudiye ve %10,3 ile Korgan ilçesi takip etmektedir (Tablo 180).

Tablo 180. Ordu ili mera varlığı

İlçe adı	Mera alanı (ha)	Oran (%)
Akkuş	1.298	2,6
Aybastı	4.418	9,0
Fatsa	2	0,0
Gölköy	3.904	7,9
Kabadüz	16.152	32,8
Korgan	5.079	10,3
Kumru	3.875	7,9
Mesudiye	14.361	29,1
Ünye	1	0,0
Ulubey	194	0,4
Toplam	49.284	100,0

5.6. Ordu İlinde Tarım

Ordu ilinde toplamda Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı yaklaşık 124 bin tarım işletmesi bulunmaktadır. İlde en çok tarımsal işletmeye sahip olan ilçe Ünye ilçesidir. Ünye ilçesine ait toplamda 14.115 tarımsal işletme mevcuttur. Ünye ilçesini Altınordu ve Fatsa ilçeleri takip etmektedir. En az işletme ise 848 adet ile Mesudiye ilçesinde bulunmaktadır. Mesudiye ilçesinde bulunan tarımsal işletmeler Ordu ilindeki işletmelerin %0,8'ini oluşturmaktadır. Mesudiye ilçesini %1,7 ile Gülyalı ve %2,2 ile Çaybaşı ilçeleri takip etmektedir (**Tablo 181**).

Tablo 181. Ordu ilinde 2017 yılı ÇKS' ye kayıtlı çiftçi sayısı (TOB, 2018)

İlçe	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı	Oran (%)
Akkuş	5.163	4,2
Altınordu	14.103	11,4
Aybastı	6.973	5,6
Çamaş	3.280	2,7
Çatalpınar	3.547	2,9
Çaybaşı	2.773	2,2
Fatsa	13.148	10,6
Gölköy	9.137	7,4
Gülyalı	2.094	1,7
Gürgentepe	5.886	4,8
İkizce	4.271	3,5
Kabadüz	3.101	2,5
Kabataş	3.804	3,1
Korgan	7.169	5,8
Kumru	6.764	5,5
Mesudiye	848	0,7
Perşembe	9.419	7,6
Ulubey	7.965	6,4
Ünye	14.115	11,4
Toplam	123.560	100,0

Ordu iline bulunan hayvancılık işletmelerinin tamamına yakın bir kısmı büyükbaş hayvan işletmeciliği yapan işletmelerde oluşmaktadır. İl içerisinde yaklaşık 35 bin adet büyükbaş hayvancılık yapan işletme bulunmaktadır. En çok büyükbaş hayvan işletmesi Ünye ilçesinde

bulunmaktadır. Mevcut hayvancılık işletmelerinin %10,5'i Ünye ilçesinde bulunmaktadır. Ünye ilçesini %10,1 ile Korgan ve %9,6 ile kumru ilçesi takip etmektedir. En az işletme ise Gülyalı ilçesinde bulunmaktadır. Gülyalı ilçesinde bulunan büyükbaş hayvan işletme sayısı toplam işletmelerin %1,3'ünü oluşturmaktadır. Gülyalı ilçesini %1,5 ile Kabadüz ve %1,7 ile Çamaş ilçeleri takip etmektedir.

İl içerisinde ayrıca 1574 adet küçükbaş hayvan işletmesi bulunmaktadır. En çok küçükbaş hayvan işletmesi Altınordu ilçesinde bulunmaktadır. Altınordu ilçesinde bulunan küçükbaş hayvancılık işletme sayısı il içerisindeki toplam küçükbaş hayvancılık işletme sayısının %15,1'ini oluşturmaktadır. En az işletme ise Çamaş ilçesinde bulunmaktadır. Çamaş ilçesinde toplam 5 adet küçükbaş hayvancılık işletmesi bulunmaktadır (**Tablo 182**).

Tablo 182. Ordu ilinde hayvancılık işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	Büyükbaş İşletme Sayısı	Büyükbaş İşletme Sayısı %	Küçükbaş İşletme Sayısı	Küçükbaş İşletme Sayısı %
Akkuş	2.837	8,1	160	10,2
Altınordu	2.846	8,1	238	15,1
Aybastı	2.097	6,0	140	8,9
Çamaş	597	1,7	5	0,3
Çatalpınar	1.226	3,5	28	1,8
Çaybaşı	1.518	4,3	31	2,0
Fatsa	2.219	6,3	108	6,9
Gölköy	2.240	6,4	89	5,7
Gülyalı	465	1,3	27	1,7
Gürgentepe	1.276	3,6	36	2,3
İkizce	1.571	4,5	35	2,2
Kabadüz	509	1,5	44	2,8
Kabataş	1.319	3,8	61	3,9
Korgan	3528	10,1	67	4,3
Kumru	3.350	9,6	133	8,4
Mesudiye	821	2,3	96	6,1
Perşembe	1.502	4,3	111	7,1
Ulubey	1.377	3,9	93	5,9
Ünye	3.684	10,5	72	4,6
Toplam	34.982	100,0	1.574	100,0

5.6.1 Bitkisel Üretim

Ordu ilinde tarımsal arazilerin büyük çoğunluğu fındık üretim alanlarından oluşmaktadır. Son 10 yıl içerisinde fındık üretim alanları yaklaşık 150 bin dekar artış göstermiştir. 2017 yılı verilerine göre toplam fındık üretim alanı yaklaşık 2.3 milyon dekadır.

Fındık üretim miktarı ise yıllara göre mevsim şartlarına bağlı olarak çok fazla değişkenlik göstermektedir. 2017 yılında toplam fındık üretimi yaklaşık olarak 214 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 183**).

Ordu ilinin iç kısımlarında tek yıllık tarla bitkileri üretimi de gerçekleştirilmektedir. Son 10 yılda buğday ekim alanları yaklaşık olarak 50 bin dekar azalış gerçekleşmiştir. 2017 yılında buğday üretim alanı yaklaşık 29 bin dekar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl buğday üretim miktarı 3.312 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 184**).

Tablo 183. Ordu ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	2.140.526	215.649	115.080.815	3.680.600	118.761.415
2009	1.961.232	117.751	120.467.950	11.832.230	132.300.180
2010	2.005.378	141.714	110.534.767	422.121	110.956.888
2011	2.270.539	99.881	112.173.630	296.245	112.469.875
2012	2.271.185	145.353	119.283.705	256.245	119.539.950
2013	2.271.830	178.357	119.747.280	61.500	119.808.780
2014	2.271.828	84.874	120.486.330	62.500	120.548.830
2015	2.271.830	200.938	121.514.355	42.500	121.556.855
2016	2.270.923	93.030	122.657.555	96.715	122.754.270
2017	2.270.923	213.572	122.657.620	85.130	122.742.750

Tablo 184. Ordu ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	89.221	89.221	10.805	121
2009	74.354	65.850	7.584	102
2010	65.850	65.850	6.809	103
2011	67.116	67.103	6.728	100
2012	67.103	67.103	8.363	125
2013	66.156	66.757	5.983	90
2014	66.757	66.757	4.666	70
2015	37.142	37.142	2.561	69
2016	30.916	30.916	2.441	79
2017	28.916	28.916	3.312	115

İl içerisinde buğday üretimi gibi arpa üretim alanlarında da yıllar itibariyle düşüş yaşanmıştır. Son 10 yıl içerisinde arpa ekim alanları yaklaşık 9 bin dekar azalma yaşanmıştır. 2017 yılında toplam arpa ekim alanı yaklaşık 15 bin dekar olarak gerçekleşmiştir. Toplam arpa üretimi ise 2.320 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 185**).

Tablo 185. Ordu ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	23.977	21.453	3.442	144
2009	21.453	21.453	2.136	100
2010	19.145	19.145	1.842	96
2011	19.145	19.145	1.626	85
2012	19.350	19.350	2.047	106
2013	19.350	19.350	1.903	98
2014	19.339	17.839	1.723	89
2015	17.839	17.839	1.979	111
2016	16.999	16.999	1.810	106
2017	15.003	15.003	2.320	155

Ordu ilinde 2017 yılı içerisinde 4 bin dekar çavdar üretimi gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içerisinde çavdar üretim miktarı ise 710 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 186**). Son 10 yılda çavdar üretim alanları toplamda 9 bin dekar azalmıştır.

Tablo 186. Ordu ilinde yıllara göre çavdar üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	4.000	4.000	600	150
2009	4.000	4.167	600	150
2010	4.167	4.167	600	144
2011	4.000	6.500	600	150
2012	6.500	6.500	975	150
2013	7.570	7.706	1.136	150
2014	7.706	7.706	1.412	183
2015	4.500	1.950	727	162
2016	4.000	4.000	585	146
2017	4.000	4.000	710	178

İlde yıllar itibariyle dane mısır üretimin alanları da çok ciddi oranda azalmıştır. Son 10 yıl içerisinde dane mısır üretim alanları yaklaşık %65 azalmıştır. 2017 yılı dane mısır üretim alanı yaklaşık 54 bin dekar olarak gerçekleştirilmiştir. Üretim miktarı ise yaklaşık 7 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 187**).

Tablo 187. Ordu ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	156.765	156.765	27.929	178
2009	127.939	128.194	22.652	177
2010	128.228	128.194	22.912	179
2011	117.698	92.284	17.751	151
2012	92.284	92.284	15.097	164
2013	79.053	74.275	10.900	138
2014	74.328	74.275	7.957	107
2015	59.693	95.070	6.450	108
2016	56.100	56.091	6.089	109
2017	54.391	54.391	6.691	123

Ordu ilinde patates üretimi de son 10 yıl içerisinde yaklaşık 12 bin dekar azalmıştır. 2017 yılı patates ekim alanı yaklaşık 20 bin dekadır. Mevcut üretim alanında yaklaşık 26 bin ton patates üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 188**).

Tablo 188. Ordu ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	33.411	20.724	43.750	1.309
2009	20.724	18.672	30.081	1.452
2010	18.672	15.712	28.191	1.510
2011	15.712	23.161	21.451	1.365
2012	23.382	23.171	26.787	1.157
2013	23.329	20.960	28.263	1.220
2014	21.068	20.148	26.929	1.285
2015	20.148	830	25.753	1.278
2016	18.921	18.921	23.180	1.225
2017	19.927	19.927	25.700	1.290

İl içerisinde yulaf üretilen alan alanları yıllar içerisinde %69 azalmıştır. Ordu ili 2017 yılı yulaf ekim alanı yaklaşık 8 bin dekadır. 2017 yılı yulaf üretim miktarı ise 746 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 189**).

Tablo 189. Ordu ilinde yıllara göre yulaf üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	25.970	25.970	3.204	123
2009	27.002	26.615	3.260	121
2010	26.615	26.615	3.280	123
2011	26.610	26.400	3.279	123
2012	26.400	26.400	3.279	124
2013	20.416	19.308	2.471	121
2014	19.308	19.308	2.338	121
2015	13.775	13.775	1.563	113
2016	9.400	9.400	943	100
2017	8.166	8.166	746	91

Yıllar itibari ile ceviz üretim alanları çok fazla değişmemiştir. Ordu ili 2017 yılı ceviz üretim alanı 2.426 dekadır. Aynı yıl ceviz üretim miktarı yaklaşık 3 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 190**).

Ordu ilinde az da olsa çilek yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ordu ili 2017 yılı çilek yetiştiriciliği yapılan alan yaklaşık 300 dekadır. 2017 yılı üretim miktarı ise 709 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 191**).

Tablo 190. Ordu ilinde yıllara göre ceviz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	2.608	4.177	139.779	52.792	192.571
2009	2.620	4.033	135.456	54.717	190.173
2010	2.884	3.891	133.736	55.417	189.153
2011	2.889	4.320	138.388	54.690	193.078
2012	2.132	4.277	132.296	42.830	175.126
2013	2.226	4.171	127.876	37.914	165.790
2014	2.140	515	128.836	55.079	183.915
2015	2.147	3.151	135.486	46.815	182.301
2016	2.147	3.118	142.226	26.478	168.704
2017	2.426	2.961	145.776	31.797	177.573

Tablo 191. Ordu ilinde yıllara göre çilek yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim(ton)	Verim (kg/dekar)
2008	705	573	813
2009	700	560	800
2010	12	3	250
2013	130	96	738
2014	153	243	1.588
2015	222	528	2.378
2016	256	590	2.305
2017	300	709	2.363

İl içerisinde son 10 yılda toplam kivi üretim alanı 1.149 dekar artmıştır. Ordu ili 2017 yılı kivi üretim alanı yaklaşık 3 bin dekadır. 2017 yılı üretim miktarı ise yaklaşık 7 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 192**).

Tablo 192. Ordu ilinde yıllara göre kivi yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	1.828	3.002	86.761	32.560	119.321
2009	2.033	4.048	96.427	37.410	133.837
2010	2.191	6.242	110.804	35.310	146.114
2011	2.436	5.951	111.961	37.075	149.036
2012	2.645	6.707	125.619	26.444	152.063
2013	2.931	6.070	137.552	29.601	167.153
2014	2.936	1.825	141.568	22.748	164.316
2015	2.969	6.263	143.578	23.378	166.956
2016	2.974	4.841	150.293	17.038	167.331
2017	2.977	7.102	150.738	15.583	166.321

Ordu ilinde 2017 yılında toplam 640 dekar alanda domates üretimi gerçekleştirilmiştir. İlde 2017 yılı toplam domates üretim miktarı ise 2.467 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 193**).

Tablo 193. Ordu ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	477	1.958	4.105
2009	492	1.826	3.711
2010	696	1.785	2.565
2011	529	1.153	2.180
2012	515	1.254	2.435
2013	546	2.506	4.590
2014	619	2.606	4.210
2015	616	2.453	3.982
2016	626	2.453	3.919
2017	640	2.467	3.855

İl içerisinde taze fasulye üretim alanları yıllar itibariyle çok fazla değişiklik göstermemiştir. 2017 yılında toplamda 4.872 dönüm alanda taze fasulye üretimi yapılmıştır. Aynı yıl toplam taze fasulye üretimi 2.870 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 194**).

Tablo 194. Ordu ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	5.604	4.270	762
2009	5.811	4.505	775
2010	5.307	3.957	746
2011	5.001	3.709	742
2012	4.887	3.361	688
2013	5.086	3.420	672
2014	4.764	2.829	594
2015	4.764	2.914	612
2016	4.855	2.917	601
2017	4.872	2.870	589

Tablo 195. Ordu ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	471	2.205	4.682
2009	435	2.044	4.699
2010	399	1.532	3.840
2011	314	1.078	3.433
2012	347	1.176	3.389
2013	300	1.669	5.563
2014	384	1.679	4.372
2015	385	1.649	4.283
2016	396	1.775	4.482
2017	379	1.717	4.530

Ordu ilinde 2017 yılında toplam 379 dönüm alanda hıyar yetiştiriciliği gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında toplamda 1.717 ton hıyar üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 195**).

İl içerisinde yıllar itibari ile karalahana üretim alanları çok fazla değişmemiştir. Ordu ilinde 2017 yılında toplam 5.354 dekar alanda karalahana üretimi gerçekleştirilmiştir. Toplam üretim miktarı ise 4.538 ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 196**).

Tablo 196. Ordu ilinde yıllara göre karalahana yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	5.174	5.548	1.072
2009	4.780	4.346	909
2010	4.630	4.753	1.027
2011	4.825	4.875	1.010
2012	5.577	4.912	881
2013	5.532	4.868	880
2014	5.417	4.638	856
2015	5.437	4.517	831
2016	5.439	4.767	876
2017	5.354	4.538	848

Ordu ilinde az da olsa seracılık faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Ancak yapılan seracılık daha çok kişisel ihtiyaçların karşılanması ve hobi amaçlıdır. Ordu ili 2017 yılı sera varlığı yaklaşık 190 dekardır. Bu seraların yaklaşık 112 dekarı plastik sera, 77 dekarı yüksek tünel tipi sera ve 1 dekarı da cam seradan oluşmaktadır (**Tablo 197**).

Tablo 197. Ordu ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Cam Sera (da)	Plastik Sera (da)	Yüksek Tünel (da)	Toplam (da)
2008	1	79	73	153
2009	0	101	106	207
2010	0	238	136	374
2011	1	113	55	169
2012	1	124	81	205
2013	1	202	0	203
2014	1	155	26	182
2015	1	180	17	198
2016	1	119	83	204
2017	1	112	77	190

5.6.2. Hayvansal Üretim

Ordu ilinde yıllar itibari ile toplam büyükbaş hayvan sayısı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da genel olarak artış eğilimi göstermektedir. Son 10 yılda toplam hayvan sayısı yaklaşık 32 bin baş artmıştır. Sağılan hayvan miktarı ise yaklaşık yaklaşık 8 bin baş artmıştır. Sağılan hayvan sayısına bağlı olarak toplam süt üretimi ise yaklaşık 43 bin ton artmıştır. Ordu ili 2017 yılı toplam büyükbaş hayvan varlığı yaklaşık 143 bin baştır. Bu hayvanların yaklaşık 58 bini sağılmaktadır. Toplam süt üretim miktarı ise yaklaşık 164 bin tondur (**Tablo 198**).

Tablo 198. Ordu ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	85.136	25.639	110.775	49.268	120.858
2009	76.061	23.366	99.427	46.575	123.225
2010	80.014	23.882	103.896	46.823	126.097
2011	82.316	25.657	107.973	52.663	140.953
2012	119.733	32.927	152.660	74.423	200.010
2013	115.233	33.432	148.665	72.731	194.982
2014	94.937	29.368	124.305	60.425	162.126
2015	92.445	31.795	124.240	56.546	154.027
2016	92.139	31.936	124.075	56.421	156.771
2017	95.922	46.787	142.709	57.633	163.519

Ordu ilinde yıllar itibari ile kültür ırklarına olan ilginin artmasından dolayı melez kültür ırkı ve melez büyükbaş hayvan sayıları artmaktayken yerli ırk büyükbaş hayvan sayısı da azalmaktadır.

2008 - 2017 yılında toplam kültür ırkı miktarı yaklaşık 25 bin baş artarak 40 bin başa yükselmiştir. Mevcut kültür ırkı büyükbaş hayvanların yaklaşık 16 bini sağılmaktadır. 2017 yılı içerisinde kültür ırkı büyükbaş hayvanlardan toplamda yaklaşık 56 bin ton süt üretimi gerçekleşmiştir (**Tablo 199**).

Tablo 199. Ordu ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	10.174	4.499	14.673	5.055	18.300
2009	13.251	5.384	18.635	7.062	25.566
2010	10.603	3.826	14.429	5.938	21.496
2011	13.796	4.838	18.634	8.876	32.130
2012	18.369	6.384	24.753	10.351	37.470
2013	16.741	7.006	23.747	9.745	35.278
2014	15.881	6.488	22.369	9.266	33.541
2015	16.700	6.010	22.710	9.796	35.460
2016	19.649	6.979	26.628	11.883	43.015
2017	27.453	12.647	40.100	15.586	56.422

Son 10 yıl içerisinde melez büyükbaş hayvan sayısı yaklaşık 26 bin baş artmıştır. 2017 yılı melez büyükbaş hayvan sayısı yaklaşık 87 bin baştır. Bu hayvanların yaklaşık 35 bini sağılmaktadır. Melez büyükbaş hayvanlardan 2017 yılı içerisinde yaklaşık 98 bin ton süt üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 200**).

Tablo 200. Ordu ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	48.368	13.017	61.385	29.981	83.497
2009	48.684	14.189	62.873	30.963	86.231
2010	57.908	16.941	74.849	34.503	96.092
2011	54.162	17.310	71.472	34.738	96.746
2012	83.521	21.332	104.853	53.113	147.919
2013	81.049	21.746	102.795	52.173	145.302
2014	63.559	18.954	82.513	41.589	115.825
2015	62.904	22.013	84.917	38.759	107.942
2016	61.303	22.005	83.308	37.484	104.393
2017	57.708	29.584	87.292	35.185	97.989

Ordu ilinde yerli ırk büyükbaş hayvan sayısı son 10 yılda yaklaşık 20 bin baş azalmıştır. İl genelinde 2017 yılı verilerine göre toplam yerli ırk büyük baş hayvan sayısı yaklaşık 14 bin baştır. Ordu ilinde 2017 yılı içerisinde yerli ırk hayvanlardan toplamda yaklaşık 9 bin ton süt elde edilmiştir (**Tablo 201**).

Tablo 201. Ordu ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	26.200	7.989	34.189	14.045	18.849
2009	13.679	3.655	17.334	8.330	11.179
2010	10.989	2.944	13.933	6.116	8.207
2011	13.769	3.336	17.105	8.732	11.718
2012	17.206	5.071	22.277	10.550	14.158
2013	16.580	4.518	21.098	10.292	13.812
2014	14.793	3.691	18.484	9.175	12.312
2015	12.020	3.563	15.583	7.520	10.092
2016	10.340	2.708	13.048	6.557	8.800
2017	9.967	4.196	14.163	6.384	8.567

Son yıllarda verilen manda destekleri ile beraber Ordu ilinde manda üretim miktarı da artış göstermektedir. Son 10 yılda manda sayısı 626 baş artmıştır. 2017 yılı toplam manda sayısı 1.154 baştır. 2017 yılı manda sütü üretim miktarı ise 541 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 202**).

Tablo 202. Ordu ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	394	134	528	187	212
2009	447	138	585	220	249
2010	514	171	685	266	302
2011	589	173	762	317	359
2012	637	140	777	409	463
2013	863	162	1.025	521	590
2014	704	235	939	395	448
2015	821	209	1.030	471	533
2016	847	244	1.091	497	563
2017	794	360	1.154	478	541

Ordu ilinde son yıllarda küçükbaş hayvan sayısında gözle görülen bir artış yaşanmaktadır. Son 10 yılda küçükbaş hayvan sayısı yaklaşık 30 bin baş artarak 64 bin başa kadar çıkmıştır. Küçükbaş hayvan sayısında bağlı olarak toplam üretilen süt miktarı da yıllar son 10 yılda 2.325 ton artarak 5.037 tona çıkmıştır. Küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam yün, kıl ve tiftik miktarı ise yaklaşık 73 ton artarak 226 tona kadar yükselmiştir (**Tablo 203**).

Tablo 203. Ordu ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	57.253	31.033	88.286	34.747	2.712	87.904	153,72
2009	49.070	26.384	75.454	30.101	2.352	75.080	130,82
2010	55.182	31.460	86.642	33.035	2.581	86.261	150,37
2011	57.806	30.165	87.971	33.127	2.589	87.558	152,69
2012	77.223	35.046	112.269	42.021	3.283	111.671	194,43
2013	87.635	32.947	120.582	45.085	3.528	120.254	209,05
2014	86.039	36.322	122.361	47.687	3.738	121.481	210,27
2015	84.369	39.321	123.690	48.958	3.831	123.181	214,02
2016	86.426	35.182	121.608	48.732	3.812	121.305	210,72
2017	101.263	28.129	129.392	64.489	5.037	129.374	226,26

İl içerisinde toplam küçükbaş hayvan varlığının tamamına yakını koyun varlığından oluşmaktadır. 2017 yılı toplam koyun varlığı yaklaşık 128 bin baştır. Toplam koyun sütü üretimi yaklaşık 5 bin ton yün üretimi ise yaklaşık 225 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 204**).

Ordu ilinde azda olsa keçi üretimi yapılmaktadır. 2017 yılı topla keçi varlığı 1.383 baştır. Yine aynı yıl içerisinde toplamda 60 ton keçi sütü ve yaklaşık 1 ton kıl ve tiftik üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 205**).

Tablo 204. Ordu ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	56.560	30.651	87.211	34.422	2.683	87.211	153,06
2009	48.344	26.010	74.354	29.742	2.320	74.354	130,12
2010	54.438	31.079	85.517	32.669	2.548	85.517	149,66
2011	57.067	29.752	86.819	32.751	2.555	86.819	151,98
2012	75.966	34.448	110.414	41.539	3.240	110.414	193,23
2013	86.258	32.127	118.385	44.115	3.441	118.385	207,26
2014	83.641	34.794	118.435	46.176	3.602	118.435	207,35
2015	82.736	38.361	121.097	47.947	3.740	121.097	212,03
2016	84.901	34.310	119.211	47.762	3.725	119.211	208,71
2017	100.062	27.947	128.009	63.819	4.977	128.009	224,96

Tablo 205. Ordu ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	693	382	1.075	325	29	693	0,66
2009	726	374	1.100	359	32	726	0,70
2010	744	381	1.125	366	33	744	0,71
2011	739	413	1.152	376	34	739	0,71
2012	1.257	598	1.855	482	43	1.257	1,20
2013	1.377	820	2.197	970	87	1.869	1,79
2014	2.398	1.528	3.926	1.511	136	3.046	2,92
2015	1.633	960	2.593	1.011	91	2.084	1,99
2016	1.525	872	2.397	970	87	2.094	2,00
2017	1.201	182	1.383	670	60	1.365	1,31

Ordu ilinde yıllar itibari ile yumurtalık tavuk sayısı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da son 10 yılda çok fazla değişiklik göstermemektedir. Etlik tavuk sayısı ise son 10 yılda yaklaşık 184 bin adet artmıştır. Ordu ilinde 2017 yılında toplamda yaklaşık 427 bin adet tavuk bulunmaktadır. Bu tavukların %56,6'sı yumurtalık tavuk %43,4'ü ise etlik tavuktur (**Tablo 206**).

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Son 10 yıl içerisinde kovan sayısı yaklaşık 238 bin adet artmıştır. Artan kovan sayısına bağlı olarak bal üretimi de artış göstermiştir. 2017 yılı itibari ile toplamda 2.716 adet arıcılık işletmesi bulunmaktadır. Mevcut işletmelerde toplamda yaklaşık 562 bin adet kovan bulunmaktadır. 2017 yılı bal üretimi yaklaşık 17 bin ton balmumu üretimi ise 115 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 207**).

Tablo 206. Ordu ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurtalık tavuk	Etlik tavuk
2008	240.975	1.043
2009	188.284	6.538
2010	196.030	3.215
2011	203.709	0
2012	203.776	18.500
2013	199.815	45.850
2014	287.270	174.000
2015	241.898	231.200
2016	247.100	218.500
2017	241.500	185.250

Tablo 207. Ordu ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	467	-	323.901	0	323.901	9.203	182
2009	480	-	406.204	230	406.434	9.645	176
2010	502	-	436.142	140	436.282	10.380	198
2011	448	-	458.037	236	458.273	11.820	213
2012	455	-	487.091	123	487.214	11.458	220
2013	-	3.881	519.697	139	519.836	12.865	200
2014	-	2.549	526.978	100	527.078	15.039	80
2015	-	2.674	556.508	85	556.593	16.601	92
2016	-	2.783	577.757	101	577.858	16.278	89
2017	-	2.716	562.274	25	562.299	16.799	115

5.6.3. Tarım Alet ve Ekipmanları

Ordu ilinde yıllar itibari ile traktör sayısında ciddi bir artış göstermiştir. Son 10 yılda traktör sayısı 4.376 adet artmıştır. Mevcut artışın en büyük sebebi tek akslı 5 beygir gücünden fazla olan traktörlere olan ilginin aşırı artışından kaynaklanmaktadır. 2008 yılında tek akslı 5 beygirden fazla olan traktör sayısı 9'ken 2017 yılında bu sayı 4.387 adede yükselmiştir. Ordu ilinde bulunan traktörlerin %71'i tek akslı 5 beygir gücünden fazla olan traktördür (**Tablo 208**).

Tablo 208. Ordu ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tek Akslı		İki Akslı						Toplam
	1-5 Bg	5 Bg'den Fazla	1-10 Bg	11-24 Bg	25-34 Bg	35-50 Bg	51-70 Bg	70 Bg'den Fazla	
2008	524	9	7	53	82	310	769	12	1.766
2009	529	61	7	50	79	290	742	17	1.775
2010	364	225	7	46	75	291	745	16	1.769
2011	431	1.354	54	46	81	306	803	51	3.126
2012	442	1.512	63	46	105	309	781	51	3.309
2013	641	3.305	7	46	101	305	428	51	4.884
2014	679	3.711	7	50	119	312	438	51	5.367
2015	685	3.848	7	50	124	319	456	53	5.542
2016	718	4.029	8	52	130	324	438	57	5.756
2017	717	4.387	9	54	136	339	437	63	6.142

Yıllar itibari ile diğer alet ekipman sayıları da giderek artmaktadır. Ordu ilinde diğer alet ve ekipmanlar içerisinde en çok 23.099 adetle sırt pülverizatörü bulunmaktadır. Sırt pülverizatörünü 18.212 adet ile motorlu tırpan ve 6.150 adet ile atomizör takip etmektedir. (Tablo 209).

Tablo 209. Ordu ilinde bulunan diğer bazı alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Diğer Alet ve Ekipmanlar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulaklı Traktör Pulluğu	829	761	737	724	724	719	654	626	625	619
Dişli Tırmık	5.154	5.109	5.115	5.119	5.119	5.120	220	221	227	228
Döven	1.283	1.252	1.241	1.239	1.239	1.239	289	189	189	182
Fındık Harman Makinesi	648	649	637	656	655	652	646	665	681	638
Sırt Pülverizatörü	20.758	20.485	20.727	21.365	21.727	21.287	21.971	22.394	22.980	23.099
Motorlu Pülverizatör	3.170	3.223	3.340	3.629	3.717	3.715	3.765	3.020	3.007	4.417
Tozlayıcı	2.469	2.356	2.276	1.856	1.706	1.639	1.585	1.586	1.510	667
Atomizör	4.216	4.605	4.877	4.958	4.900	5.224	5.240	5.195	5.958	6.150
Yağmurlama Tesisi	43	54	73	79	83	83	277	286	287	291
Süt Sağım Makinesi (Seyyar)	298	306	357	657	866	954	1.027	1.052	1.194	1.216
Römork	1.350	1.354	1.351	1.839	1.919	2.115	2.314	2.331	2.412	2.381
Motorlu Tırpan	3.118	3.946	6.924	12.473	12.702	14.505	15.371	16.901	17.754	18.212
Yayık	3.754	3.562	3.520	3.220	3.190	3.214	3.197	3.222	3.230	3.109

5.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri

Ordu ilinde 2017 İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre 492 adet tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin %74,8'ini ekmek ve ekmek çeşidi üreten işletmeler oluşturmaktadır. Ekmek ve ekmek çeşidi üreten işletmeleri %5,1 ile entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme grubundaki tarımsal işletmeler ve %4,3 ile bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama grubundaki işletmeler takip etmektedir (**Tablo 210**).

Tablo 210. Ordu ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)

Ordu tarımsal sanayi işletmeleri	İşletme sayısı	%
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	21	4,3
Bisküvi, çikolata, kakaolu ve benzeri ürünler üretimi	3	0,6
Bitkisel ve siyah çay işleme	2	0,4
Doğal veya fabrikasyon olarak kurutulmuş gıda, kuruyemiş işleme	20	4,1
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	368	74,8
Entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme	25	5,1
Fermente ve salamura ürün üretimi	1	0,2
Meyve sebze paketleme, boylama, sarartma ve muhlama	2	0,4
Meyve ve/veya sebze işleme	1	0,2
Sıvı ve katı bitkisel yağ üretimi	1	0,2
Şekerleme üretimi	5	1,0
Tahin, helva ve pekmez üretimi	4	0,8
Un üretimi	4	0,8
Balıkçılık işleme tesisi	1	0,2
Çiğ süt işleme tesisi	13	2,6
Çiğ süt toplama merkezi	3	0,6
Yumurta paketleme tesisi	12	2,4
Arı yemi üreten işletmeler	4	0,8
Gıda amaçlı hayvanlar için karma yem üreten işletmeler	2	0,4
Toplam	492	100,0

5.8. Ticaret Göstergeleri

Ordu ilinde son 10 yılda ihracat miktarı yaklaşık olarak 2 katına çıkmıştır. İlde 2017 yılı toplam ihracat miktarı yaklaşık 823 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın %34'ünü tarım ürünleri %66'sını ise tarım dışı ürünler oluşturmaktadır. Yıllar itibari ihracat miktarında tarım ürünlerinin ihracattaki payı azalırken tarım dışı ürünlerin ihracattaki payı artmaktadır (**Tablo 211**).

Tablo 211. Ordu ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	168.094.694	40,9	243.217.849	59,1	411.312.543
2009	118.033.598	37,2	199.100.025	62,8	317.133.623
2010	183.418.008	35,0	341.367.750	65,0	524.785.758
2011	219.947.616	35,2	405.547.182	64,8	625.494.798
2012	189.312.970	31,4	412.960.053	68,6	602.273.023
2013	115.371.311	35,7	207.570.771	64,3	322.942.082
2014	144.898.910	32,5	300.766.848	67,5	445.665.758
2015	203.682.518	33,4	405.362.978	66,6	609.045.496
2016	142.888.905	28,7	354.927.404	71,3	497.816.309
2017	279.738.729	34,0	542.919.583	66,0	822.658.312

İl içerisinde ithalat rakamları genel olarak ihracat rakamlarının çok altında gerçekleşmiştir. Son 10 yıl içerisinde ithalat miktarı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da genel olarak artış göstermiştir. 2017 yılı toplam ithalat miktarı yaklaşık 237 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu miktarın %24,7'sini tarım ürünleri %75,3'ünü tarım dışı ürünler oluşturmaktadır. Yıllar itibari ile tarım ürünlerin toplam ithalattaki payı artarken tarım dışı ürünlerinin payı azalmaktadır (**Tablo 212**).

Tablo 212. Ordu ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	19.827.516	14,7	115.320.813	85,3	135.148.329
2009	20.672.620	19,5	85.590.513	80,5	106.263.133
2010	22.055.598	19,4	91.891.647	80,6	113.947.245
2011	30.928.735	23,4	101.170.563	76,6	132.099.298
2012	44.318.212	23,6	143.307.918	76,4	187.626.130
2013	18.314.673	29,0	44.745.541	71,0	63.060.214
2014	46.020.788	41,6	64.498.454	58,4	110.519.242
2015	51.633.047	39,0	80.764.502	61,0	132.397.549
2016	32.880.431	27,1	88.603.998	72,9	121.484.429
2017	58.520.925	24,7	178.052.710	75,3	236.573.635

5.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler

İl içerisinde yıllar itibari ile Tarımsal birçok destekleme ve hibe desteklemesi verilmektedir. 2016 yılında toplamda 303 milyon TL bitkisel üretim desteği verilmiştir bu desteklemelerin %92,1'i alan bazlı fındık desteklemesi, %6,5'i ise mazot ve gübre desteklemesidir (**Tablo 213**).

Tablo 213. Ordu ilinde yıllara göre bitkisel üretim desteklemeleri (TOB, 2018)

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016
Mazot-Gübre	16.025.242	17.685.849	19.155.660	20.376.995	19.673.193
Alan Bazlı Fındık	240.267.074	262.828.332	283.826.157	280.488.209	279.118.516
İyi Tarım	86.559	197.352	335.869	2.050.868	2.167.755
Organik Tarım	523.226	1.145.825	1.267.121	991.412	2.081.814
Yem Bitkileri	23.597	30.374	30.322	18.299	13.238
Sertifikalı Fidan	1.100	10.367		1.826	
Alt Ürün Desteği		3.042	1.521		
Toplam	256.926.797	281.901.141	304.616.650	303.927.610	303.054.516

Tarım ve Orman Bakanlığı aracılığı ili son 5 yılda toplamda 4,3 milyon TL ahır ve ağıl yapımı için üreticilere hibe olarak verilmiştir. Bu yapıların %37,5'i Korgan ilçesine %25'i Aybastı ilçesine ve %12,5'i Mesudiye ilçesine yapılmıştır (**Tablo 214**).

Tablo 214. Ordu ilinde yıllara göre ahır/ağıl yapımı desteklemeleri (TOB, 2018)

İlçe	2014	2015	2016	2017	Toplam	Ödenen Miktar
Akkuş		1			1	63.770
Aybastı	2	7	5		14	1.076.664
Çamaş		1			1	78.000
Çatalpınar	1				1	72.423
Gölköy		2			2	164.922
Kabadüz		1	1		2	229.336
Kabataş	2		1		3	116.550
Korgan		6	12	3	21	1.325.518
Mesudiye		5	2		7	805.682
Ulubey	1	1			2	87.633
Ünye			1	1	2	294.000
Toplam	6	24	22	4	56	4.314.498

Yıllar itibari ile hayvancılık desteklemeleri giderek artmaktadır. 2017 yılında Ordu ilindeki üreticilere toplam 17,5 milyon TL hayvancılık desteği verilmiştir. Bu desteklemelerin %54,1'ini buzağı desteklemeleri oluşturmaktadır (**Tablo 215**).

Tablo 215. Ordu ilinde yıllara göre hayvancılık desteklemeleri

Destekleme çeşidi	2012	2013	2014	2016	2017
Arılı kovan desteği	3.527.760	3.752.656	5.156.650	5.393.720	5.564.730
Anaç koyun-keçi desteği	1.232.118	1.428.560	1.860.200	1.893.606	1.874.825
Anaç sığır desteği	1.036.225	1.147.660	387.720	202.360	
Besilik materyal anaç sığır desteği			2.098.250	4.726.050	
Suni tohumlamadan doğan buzağı Desteği	477.825	406.710	255.340	212.040	
Besilik materyal buzağı desteği			414.600	915.600	
Çiğ süt desteği	641.062	626.543	435.415	377.060	435.793
Anaç manda desteği	122.150	159.600	199.600	216.000	
Kırmızı et desteği	344.100	579.900	461.600	283.790	47.800
Buzağı destelemesi					9.483.700
Malak destelemesi				390.000	94.500
Çoban destelemesi					25.000
Toplam	7.381.240	8.101.629	11.269.375	14.610.226	17.526.348

2017 yılında 8 tarımsal işletmeye yaklaşık 2,7 milyon TL diğer tarımsal faaliyetler için hibe desteği verilmiştir (**Tablo 216**). Son yıllarda ülkemizde Genç Çiftçi Desteklemeleri yapılmaktadır. 2016 yılında toplam 216 kişi 2017 yılında ise 232 kişi genç çiftçi desteklemesinden yararlanmıştır. Yine 2016 yılında yaklaşık 6,5 milyon TL, 2017 yılında ise 7 milyon TL genç çiftçi destelemesi kapsamında üreticilere verilmiştir (**Tablo 217**).

Tablo 216. Ordu ilinde yıllara göre diğer tarımsal hibe desteklemeleri

Yıllar	Yararlanan Kişi Sayısı	Toplam Hibe Tutarı
2013	7	1.980.317
2014	8	2.951.950
2015	2	991.490
2016	3	1.187.080
2017	8	2.659.071

Tablo 217. Ordu ilinde yıllara göre genç çiftçi desteği

Yıllar	2016		2017	
	Adet	Hibe Tutarı (TL)	Adet	Hibe Tutarı (TL)
Altınordu	15	450.000	19	570.000
Akkuş	11	330.000	15	450.000
Aybastı	13	390.000	15	450.000
Çamaş	9	270.000	6	180.000
Çatalpınar	11	330.000	9	270.000
Çaybaşı	6	180.000	13	390.000
Fatsa	13	390.000	18	540.000
Gölköy	12	360.000	12	360.000
Gülyalı	7	210.000	6	180.000
Gürgentepe	12	360.000	10	300.000
İkizce	10	300.000	10	300.000
Kabadüz	10	300.000	7	210.000
Kabataş	11	330.000	14	420.000
Korgan	11	330.000	12	360.000
Kumru	14	420.000	13	390.000
Mesudiye	11	330.000	12	360.000
Perşembe	14	420.000	7	210.000
Ulubey	10	300.000	13	390.000
Ünye	16	480.000	21	630.000
Toplam	216	6.480.000	232	6.960.000

Tablo 218. Ordu ilinde yıllara göre TKDK desteklemeleri (TKDK, 2018)

Destekleme kalemleri	2012	2013	2014	2015	2016
Süt üretimi			922.420		
Besicilik (kırmızı et)			226.809	388.442	123.442
Besicilik (kanatlı eti)		1.013.477	2.104.467	1.496.233	82.668
Süt ve süt ürünleri işleme					172.925
Süt toplama merkezi					93.734
Et ve et ürünleri işleme (kanatlı et)		1.176.487		1.239.780	864.171
Meyve ve sebze işleme				2.098.828	1.877.779
Su ürünleri işleme	1.391.752	2.290.992	2.302.717	915.369	884.612
Arıcılık ve seracılık		1.178.797	2.025.802	6.913.903	1.318.015
Kırsal turizm		1.214.428	764.635	64.368	3.367.815
Toplam	1.391.752	6.874.181	8.346.849	13.116.923	8.785.163

5.10. Finans Kaynakları

Ordu ilinde 15 adet farklı banka toplamda 73 adet şubesiyle hizmet vermektedir. İl genelinde her ilçede en az 1 adet banka şubesi bulunmaktadır. Mevcut banka şubelerinin %35,6'sı Altınordu ilçesinde bulunmaktadır. Altınordu ilçesini %17,8 ile Fatsa ve Ünye ilçeleri takip etmektedir. Bu banka şubelerinden gerekli niteliklere sahip olan her vatandaş kredi hizmetlerinden yararlanabilmektedir (**Tablo 220**).

Bir diğer finans kaynağı olarak Ordu ilinde 10 adet Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. Mevcut Tarım Kredi Kooperatiflerinde Altınordu ve Perşembe ilçelerinde ikişer tane, Ünye, Fatsa, İkizce, Çaybaşı Kumru ve Korgan ilçelerinde birer adet bulunmaktadır (**Tablo 219**).

Tablo 219. Ordu ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Altınordu	2	20,0
Perşembe	2	20,0
Fatsa	1	10,0
Ünye	2	20,0
İkizce	1	10,0
Kumru	1	10,0
Korgan	1	10,0
Toplam	10	100,0

Tablo 220. Ordu ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	Banka Şubesi Sayısı	Oran (%)
Altınordu	26	35,6
Akkuş	1	1,4
Aybastı	2	2,7
Çamaş	1	1,4
Çatalpınar	1	1,4
Çaybaşı	1	1,4
Fatsa	13	17,8
Gölköy	3	4,1
Gülyalı	1	1,4
Gürgentepe	1	1,4
İkizce	1	1,4
Kabadüz	1	1,4
Kabataş	1	1,4
Korgan	2	2,7
Kumru	2	2,7
Mesudiye	1	1,4
Perşembe	1	1,4
Ulubey	1	1,4
Ünye	13	17,8
Toplam	73	100

İl ide ayrıca Altınordu ve Ünye ilçelerinde ikişer diğer illerde de birer adet olmak üzere toplamda 21 adet Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi bulunmaktadır. İl içerisinde IPARD desteklemeleri için Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bulunmaktadır. Ordu Merkezde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Müdürlüğü bulunmaktadır.

5.11. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye’de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden Kabataş Helvası, Ordu Perşembe Ceviz Helvası, Ordu Yayla Pancarı Turşusu (Ordu Dürme Turşusu) ve Akkuş Şeker Kuru Fasulyesi olmak üzere 4 tanesi Ordu iline aittir. Kabataş Helvası 05.10.2017, Ordu Perşembe Ceviz Helvası 29.09.2011, Ordu Yayla Pancarı Turşusu 31.01.2014, Akkuş Şeker Kuru Fasulyesi 26.03.2010 tarihinde coğrafi işaretli ürün listesine girmiştir.

Şekil 15. Kabataş helvası
(Anonim, 2018)

Şekil 16. Ordu yayla pancarı turşusu
(Anonim, 2018)

Şekil 17. Ordu perşembe ceviz helvası
(Anonim, 2018)

Şekil 18. Akkuş şeker kuru fasulyesi
(Anonim, 2018)

5.12. Turizm İşletmeleri

Tablo 221. Ordu ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
4 yıldızlı otel	2	4,5	183	13,9	417	15,7
3 yıldızlı otel	17	38,6	570	43,2	1.125	42,4
2 yıldızlı otel	6	13,6	173	13,1	313	11,8
1 yıldızlı otel	1	2,3	25	1,9	50	1,9
Butik otel	1	2,3	12	0,9	17	0,6
Dağ evi	1	2,3	7	0,5	17	0,6
Otel	11	25,0	265	20,1	540	20,4
Pansiyon	5	11,4	85	6,4	172	6,5
Toplam	44	100,0	1.320	100,0	2.651	100,0

Ordu ilinde toplam 44 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %63,6'sını Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı işletmeler, %36,4'ü ise belediye ruhsatlı işletmeler oluşturmaktadır. Mevcut işletmelerin toplam oda sayısı 1.320 ve toplam yatak kapasitesi ise 2.651'dir.

RİZE İLİ TARIM ENVANTERİ

6.1. Rize İli Genel Bilgiler

Rize ili Doğu Karadeniz bölgesinde bulunmaktadır. Doğusunda Artvin, batısında Trabzon, güneyinde ise Bayburt ve Erzurum illeri yer almaktadır. Rize ilinin büyük şehirlerden Trabzon iline olan uzaklığı 79 km, Ordu iline uzaklığı 255 km ve Erzurum iline uzaklığı ise 257 km'dir. İlin merkezi hariç toplam 11 ilçesi bulunmaktadır. Rize ili merkezi ile İyidere, Derepazarı, Güneysu, Çayeli, Pazar, Ardeşen ve Fındıklı ilçelerinin denize kıyısı bulunmaktayken Kalkandere, İkizdere, Hemşin ve Çamlıhemşin ilçelerinin ise Karadeniz'e sahili bulunmamaktadır. İlide yoğun olarak çay tarımı yapılmaktadır.

RİZE İLİ HARİTASI

R.SAYGILI 2015

Şekil 19. Rize ili haritası (Anonim, 2018)

6.2. Demografik Yapı

2017 Rize ili nüfusu 331 bindir. Son 10 yılda Rize nüfusu yaklaşık 12 bin artmıştır. Yıllar itibarıyla Rize ili nüfusu artış eğilimi göstermektedir. Ancak bu artış eğilimi çok yüksek miktarlarda gerçekleşmemektedir (**Tablo 222**).

Tablo 222. Yıllara göre Rize ili nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam nüfus	Artış Miktarı (%)
2008	319.410	1,00
2009	319.569	0,05
2010	319.637	0,02
2011	323.012	1,06
2012	324.152	0,35
2013	328.205	1,25
2014	329.779	0,48
2015	328.979	-0,24
2016	331.048	0,63
2017	331.041	0,00

6.3. Sosyoekonomik Göstergeler

2017 yılında altı yaş üzeri okuma yazma bilenlerin oranı Türkiye'de %96,74'dır. Rize ili bu oranın %0,40 oranında altında kalmıştır. Rize ili okuma yazma oranı Türkiye ortalamasının altında kalmış olsa da bu oran her yıl artış göstermektedir (**Tablo 223**).

Tablo 223. Rize ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	258.331	20.273	14.246	7,28	92,72
2010	263.934	17.180	12.260	6,11	93,89
2011	274.914	13.165	8.805	4,57	95,43
2012	277.541	12.491	8.303	4,31	95,69
2014	286.895	12.186	4.988	4,07	95,93
2015	289.457	12.546	1.370	4,15	95,85
2016	292.249	11.828	1.138	3,89	96,11
2017	292.743	11.114	1.415	3,66	96,34

Tablo 224. Rize ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan Göç Miktarı	Verilen Göç Miktarı	Net Göç	Net Göç Hızı	İl Nüfusu
2008	13.253	13.825	-572	-1,79	319.410
2009	12.428	14.575	-2.147	-6,70	319.569
2010	13.070	14.819	-1.749	-5,46	319.637
2011	14.558	14.560	-2	-0,01	323.012
2012	12.315	13.856	-1.541	-4,74	324.152
2013	16.842	15.859	983	3,00	328.205
2014	17.311	17.932	-621	-1,88	329.779
2015	15.514	18.936	-3.422	-10,35	328.979
2016	15.006	15.604	-598	-1,80	331.048
2017	14.561	16.310	-1.749	-5,27	331.041

Rize nüfusu her ne kadar artış eğilimi gösterse de son 10 yılda net göç oranı sadece 2013 yılında pozitif değerlere ulaşmıştır. Rize ilinin 2017 yılında aldığı göç miktarı verdiği göç miktarından 1.749 kişi azdır (**Tablo 224**).

Türkiye genel yaşam endeksi sıralamasında Rize ili 14. sırada yer almaktadır. Ayrıca Rize sağlık endeksinde Türkiye’de 3. sırada yer almaktadır. Çalışma hayatı, güvenlik ve sivil katılım sıralamalarında ise Türkiye’de 5. sırada yer almaktadır. Ancak Türkiye sıralamasında sosyal yaşam endeksinde 48., altyapı hizmetlerine ulaşım endeksinde 36. ve yaşam memnuniyetinde 34. sırada yer almaktadır (**Tablo 225**).

Tablo 225. 2015 yılı Rize yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

Endeksler	Sıralama	Endeks değeri
Genel endeks	14	0,6252
Konut	7	0,8934
Çalışma hayatı	5	0,6976
Gelir ve servet	27	0,4851
Sağlık	3	0,7695
Eğitim	27	0,6100
Çevre	11	0,7100
Güvenlik	5	0,7472
Sivil katılım	5	0,5713
Altyapı hizmetlerine erişim	36	0,4517
Sosyal yaşam	48	0,3924
Yaşam memnuniyeti	34	0,5485

6.4. Gelişmişlik Düzeyi

Rize ili GSYH’si 2004-2014 yılları arasında 3,67 katına çıkmıştır. İlin 2014 yılı Toplam GSYH’si toplam 7,35 milyar TL’dir. Toplam GSYH’nin %14’ünü tarım sektörü, %28’ini sanayi sektörü, %46’sını hizmetler sektörü ve geriye kalan %12’sini vergi ve sübvansiyonlar oluşturmaktadır. İller arası GSYH sıralamasında Rize ili 47. sırada yer almaktadır (**Tablo 226**).

Rize ilinde yıllara göre kişi başına düşen GSYH sürekli olarak yükselmektedir. 2007-2014 yılları arasında kişi başına düşen GSYH 2,31 katına çıkmıştır. Türkiye’de kişi başına düşen GSYH il sıralamasında Rize 26. sırada yer almaktadır (**Tablo 227**).

Tablo 226. Yıllara göre Rize ilinin GSYH’si (TÜİK, 2017)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	385.563	418.162	94.402	1.747.127	252.112	1.999.239
2005	423.778	531.668	1.088.371	2.043.816	296.658	2.340.474
2006	518.766	642.364	1.270.117	2.431.246	348.608	2.779.855
2007	516.103	740.164	1.441.301	2.697.569	346.434	3.044.003
2008	491.914	885.874	1.642.314	3.020.103	372.190	3.392.293
2009	537.824	859.388	1.741.466	3.138.678	380.796	3.519.473
2010	733.665	967.202	1.950.900	3.651.767	501.637	4.153.404
2011	767.685	1.212.564	2.265.548	4.245.797	580.719	4.826.516
2012	930.343	1.480.394	2.594.987	5.005.724	665.759	5.671.483
2013	911.748	1.744.907	2.945.684	5.602.339	792.959	6.395.298
2014	1.063.882	2.061.728	3.371.512	6.497.122	848.978	7.346.100

Tablo 227. Yıllara göre Rize ilinin kişi başına düşen GSYH'sı (TÜİK, 2017)

Yıllar	Kişi başı GSYH (TL)
2007	9.625
2008	10.620
2009	11.013
2010	12.994
2011	14.942
2012	17.496
2013	19.486
2014	22.276

6.5. Arazi Yapısı

Rize ilinde mevcut arazinin %97'si 5-8. sınıf arazi sınıfı aralığında bulunmaktadır. Tarım elverişli olan 1-4. sınıf arazi varlığı ise sadece %3'tür. Rize ilinin toplam arazi varlığı ise 390 bin hektardır (**Tablo 228**).

Tablo 228. Rize ilinin arazi sınıfları dağılımı

Sınıf	Alan (ha)	Oran (%)
1.sınıf (ha)	483	0,12
2.sınıf (ha)	1.351	0,35
3.sınıf (ha)	1.493	0,38
4.sınıf (ha)	8.492	2,18
5-8.sınıf (ha)	378.187	96,97
Toplam	390.006	100,00

İlde bulunan mevcut arazilerin 288 bin hektarını mera varlığı oluşturmaktadır. Rize ilinde en çok mera Ardeşen ilçesinde bulunmaktadır. Rize'de bulunan toplam mera varlığının %44,64'ü Ardeşen ilçesindedir. Ardeşen ilçesini %23,97 ile Çayeli ilçesi ve %11,52 ile Çamlıhemşin izlemektedir. Derepazarı ve İyi dere ilçelerinde ise mera bulunmamaktadır (**Tablo 229**).

Tablo 229. Rize'de ilçelere göre mera varlığı dağılımı

İlçeler	Toplam alan (hektar)	Oran (%)
Ardeşen	128.400	44,64
Çamlıhemşin	33.141	11,52
Çayeli	68.950	23,97
Derepazarı	0	0,00
Fındıklı	4.010	1,39
Güneysu	4.000	1,39
Hemşin	140	0,05
İkizdere	48.654	16,92
İyidere	0	0,00
Kalkandere	5	0,00
Pazar	97	0,03
Merkez	218	0,08
Toplam	287.615	100,00

6.6. Rize İlinde Tarım

Rize ilinde ÇKS'ye kayıtlı 11.408 kayıtlı işletme bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %22,83'ü Ardeşen ilçesinde bulunmaktadır. Ardeşen ilçesini %22,48 ile Fındıklı ilçesi ve %10,60 ile Çamlıhemşin ilçesi takip etmektedir (**Tablo 230**).

Tablo 230. Rize ilinde ilçelere göre ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları

İlçe	ÇKS'ye kayıtlı işletme sayısı	Oran (%)
Ardeşen	2.605	22,83
Çamlıhemşin	1.209	10,60
Çayeli	860	7,54
Derepazarı	85	0,75
Fındıklı	2.564	22,48
Güneysu	687	6,02
Hemşin	173	1,52
İkizdere	1.127	9,88
İyidere	76	0,67
Kalkandere	360	3,16
Pazar	1000	8,77
Merkez	662	5,80
Toplam	11408	100,00

6.6.1 Bitkisel Üretim

Rize ilinde en çok çay tarımı yapılmaktadır. Son 10 yılda içerisinde de çay üretim alanları giderek artış göstermiştir. 2017 yılı toplam çay üretim alanı 557 bin dekadır. Çay üretim miktarı ise çay üretim alanlarına bağlı olarak yıllar itibariyle artış göstermektedir. 2017 yılı çay üretim miktarı 904 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Çay verimi ise mevsimsel şartlara göre her yıl değişiklik göstermektedir. 2017 yılı çay verimi ise 1.621 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 231**).

Tablo 231. Rize ilinde yıllara göre yaş çay üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim Alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	497.657	836.628	1.681
2009	497.800	828.977	1.665
2010	497.848	880.443	1.768
2011	497.953	960.270	1.928
2012	497.395	942.424	1.895
2013	501.979	798.201	1.590
2014	498.283	838.995	1.684
2015	497.693	869.387	1.747
2016	499.318	859.356	1.721
2017	557.412	903.660	1.621

Çay tarımından sonra Rize ilinde en fazla üretim alanına sahip olan tarımsal ürün fındıktır. Ancak son 10 yılda toplam fındık üretim alanı yaklaşık 11 bin dekar azalmıştır. Üretim alanlarının miktarına bağlı olarak üretim miktarı da azalış göstermektedir. 2017 yılında 1.331 ton fındık üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 232**).

Tablo 232. Rize ilinde yıllara göre dane fındık üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	35.651	2.502	1,8	1.426.040	0	1.426.040
2009	35.582	2.159	1,5	1.423.280	0	1.423.280
2010	35.582	1.962	1,4	1.423.240	0	1.423.240
2011	35.582	2.174	1,5	1.423.240	0	1.423.240
2012	35.582	1.633	1,2	1.413.440	0	1.413.440
2013	36.097	1.377	1,0	1.413.440	0	1.413.440
2014	36.068	1.122	0,8	1.413.440	0	1.413.440
2015	36.068	1.303	0,9	1.438.600	0	1.438.600
2016	25.389	881	0,8	1.173.440	0	1.173.440
2017	24.389	1.331	1,1	1.173.440	0	1.173.440

Fındık üretiminde olduğu gibi son 10 yılda dane mısır üretimi de giderek azalmaktadır. Son 10 yılda dane mısır üretim alanları 1,73 kat azalmıştır. Üretim alanlarına bağlı olarak toplam dane mısır üretimi de giderek düşmektedir. Rize ilinde 2017 yılında toplam 343 ton dane mısır üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 233**).

Tablo 233. Rize ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	6.097	6.097	1395,0	229
2009	6.587	6.587	1439,0	218
2010	5.200	5.200	1023,0	197
2011	4.096	4.096	720,0	176
2012	4.316	4.316	849,0	197
2013	3.692	3.692	587,0	159
2014	3.452	3.452	490,0	142
2015	2.621	2.621	284,0	108
2016	2.587	2.587	245,0	95
2017	2.581	2.581	343,0	133

Son 10 yılda Rize’de bulunan kivi üretim alanları yaklaşık 10 bin dönü artmıştır. Artan üretim alanlarına bağlı olarak yıllar itibari ile üretilen kivi miktarı da 2.164 ton artmıştır. Rize ilinde 2017 yılında 3.620 dönüm kivi üretim alanında 5.464 ton kivi üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 234**).

Tablo 234. Rize ilinde yıllara göre kivi üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	2.654	3.300	27	123.665	18.929	142.594
2009	3.115	5.360	41	132.000	28.560	160.560
2010	3.225	5.108	37	138.715	27.150	165.865
2011	3.308	5.263	37	143.755	25.985	169.740
2012	3.443	6.011	41	146.455	26.565	173.020
2013	3.508	6.273	41	153.495	22.880	176.375
2014	3.632	4.584	29	155.445	21.645	177.090
2015	3.671	5.126	31	163.250	17.817	181.067
2016	3.624	5.554	34	164.839	16.120	180.959
2017	3.620	5.464	33	165.154	15.400	180.554

Rize ilinde az da olsa taze fasulye üretimi gerçekleştirilmektedir. Son 10 yıl içerisinde taze fasulye üretim alanı 85 dekar azalmıştır. TÜİK verilerine göre 2017 yılında Rize ilinde toplam 721 dönüm arazide 355 ton taze fasulye üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 235**).

Tablo 235. Rize ilinde yıllara göre taze fasulye üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	806	510	633
2009	806	514	638
2010	803	455	567
2011	758	413	545
2012	752	406	540
2013	747	398	533
2014	762	387	508
2015	726	351	483
2016	727	353	486
2017	721	355	492

Rize'de karalahana üretim alanı son 10 yılda 615 dönüm azalış gerçekleşmiştir. Yıllar itibari ile azalan üretim alanları ile birlikte karalahana üretim miktarı da azalış göstermiştir. İlde 2017 yılı içerisinde 1.297 dönüm üretim alanında 520 ton karalahana üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 236**).

Tablo 236. Rize ilinde yıllara göre karalahana üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.812	703	388
2009	1.795	694	387
2010	1.797	665	370
2011	1.757	631	359
2012	1.727	622	360
2013	1.700	597	351
2014	1.596	560	351
2015	1.307	463	354
2016	1.294	462	357
2017	1.297	520	401

6.6.2 Hayvansal Üretim

Rize ilinde yıllar itibari ile büyükbaş hayvan varlığı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. Son 10 yıl içerisinde büyükbaş hayvan varlığı toplamda 378 baş azalış göstermiştir. Ancak büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı yaklaşık 6 bin litre artış göstermiştir. Hem sağılan hayvan sayısının artması hem de üreticilerin yerli ırk büyükbaş hayvan yerine kültür ırkı hayvanları tercih etmesinden dolayı yıllar itibari ile süt üretim miktarı artış göstermiştir (Tablo 237).

Tablo 237. Rize ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam
2008	18.372	5.034	23.406
2009	15.195	4.419	19.614
2010	13.980	4.534	18.514
2011	14.746	4.607	19.353
2012	19.637	4.206	23.843
2013	19.398	4.355	23.753
2014	18.036	4.391	22.427
2015	23.367	4.953	28.320
2016	16.154	4.720	20.874
2017	16.482	6.546	23.028

Son 10 yılda Rize ilinde toplam kültür ırkı hayvan varlığı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da toplamda 1.403 baş artmıştır. Artan hayvan sayısına bağlı olarak kültür ırkı hayvanlardan elde edilen süt miktarı ise 1.763 ton artmıştır. Rize ilinde 2017 yılında toplamda 3.912 baş kültür ırkı büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu hayvanlardan 1.427'si sağılmaktadır. Sağılan bu hayvanlardan toplamda 5.107 ton süt elde edilmiştir (Tablo 238).

Tablo 238. Rize ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	1.821	694	2.515	934	3.344
2009	1.040	502	1.542	563	2.017
2010	603	367	970	360	1.289
2011	702	388	1.090	414	1.482
2012	4.426	826	5.252	2.182	7.810
2013	2.108	456	2.564	1.138	4.073
2014	2.152	590	2.742	1.145	4.098
2015	5.066	875	5.941	2.895	10.365
2016	1.937	919	2.856	1.030	3.686
2017	3.165	747	3.912	1.427	5.107

Tablo 239. Rize ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	9.940	2.432	12.372	3.940	10.524
2009	7.888	2.150	10.038	3.909	10.440
2010	7.897	2.422	10.319	4.046	10.806
2011	8.325	2.486	10.811	4.231	11.301
2012	9.891	2.146	12.037	5.167	13.801
2013	13.921	2.985	16.906	7.285	19.457
2014	13.479	3.155	16.634	7.270	19.419
2015	15.584	3.366	18.950	8.617	23.015
2016	11.749	3.316	15.065	6.410	17.121
2017	11.585	5.452	17.037	6.472	17.286

Üreticilerin kültür ırkı büyükbaş hayvanlara olan talebinden dolayı yıllar itibari ile melez hayvan sayısı da son 10 yılda yaklaşık 5 bin baş artış göstermiştir. 2017 yılında Rize ilinde toplam 17 bin melez büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu hayvanlardan 6.472 başı sağılmaktadır. Toplam süt üretimi ise yaklaşık 17 bin ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 239**).

Yıllar itibari ile üreticilerin kültür ırkı hayvanlara gösterdiği talep yerli ırk hayvan varlığında çok büyük azalmaya sebep olmuştur. Son 10 yılda yerli ırk hayvan varlığı yaklaşık olarak %76 oranında azalmıştır. Rize ilinde 2017 yılında toplam yerli ırk hayvan sayısı 2.079 baştır ve bu hayvanlardan 1.130 başı sağılmaktadır. Sağılan yerli ırk büyükbaş hayvanlardan 1.486 ton süt elde edilmiştir (**Tablo 240**).

Tablo 240. Rize ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)
2008	6.611	1.908	8.519	2.865	3.770
2009	6.267	1.767	8.034	2.951	3.884
2010	5.480	1.745	7.225	2.681	3.528
2011	5.719	1.733	7.452	2.902	3.819
2012	5.320	1.234	6.554	2.659	3.499
2013	3.369	914	4.283	1.612	2.121
2014	2.400	646	3.046	1.192	1.568
2015	2.717	712	3.429	1.385	1.823
2016	2.468	485	2.953	1.343	1.767
2017	1.732	347	2.079	1.130	1.486

Yıllar itibari ile Rize ilinde toplam küçükbaş hayvan sayısında ciddi oranda artış göstermiştir. Rize ilinde son 10 yılda küçükbaş hayvan sayısı %70 artmıştır. Küçükbaş hayvan sayısına bağlı olarak yıllar itibari ile hem üretilen süt miktarı hem de yün, kıl ve tiftik miktarları da artış göstermiştir. 2017 yılında toplam 29.314 küçükbaş hayvandan 1.003 ton süt ve 29,52 ton yün, kıl ve tiftik üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 241**).

Tablo 241. Rize ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	12.082	5.167	17.249	6.311	540	13.941	16,72
2009	11.147	4.413	15.560	6.018	509	12.465	15,07
2010	10.259	4.136	14.395	5.875	500	11.413	13,19
2011	10.383	4.261	14.644	6.214	529	11.566	13,28
2012	13.583	6.496	20.079	6.744	573	15.411	16,80
2013	16.464	7.311	23.775	8.351	710	23.289	22,38
2014	18.794	5.705	24.499	7.354	626	23.576	22,91
2015	20.903	7.993	28.896	8.215	706	26.875	22,15
2016	18.297	8.917	27.214	7.090	610	25.985	21,88
2017	23.026	6.288	29.314	11.929	1.003	29.200	29,52

Rize ilinde toplam koyun sayısı son 10 yılda %46 artarak 8.549 başa çıkmıştır. Koyun sayısına bağlı olarak üretilen koyun sütü miktarı aynı dönemde 191 ton yün üretimi ise 6,51 ton artmıştır (Tablo 242).

Tablo 242. Rize ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	3.992	1.859	5.851	1.780	132	5.851	12,68
2009	3.982	1.318	5.300	2.050	152	5.300	11,49
2010	3.335	1.154	4.489	1.821	135	4.489	9,73
2011	3.312	1.183	4.495	1.856	137	4.495	9,74
2012	3.627	1.828	5.455	2.149	159	5.455	11,82
2013	4.688	1.752	6.440	2.598	192	6.440	13,96
2014	5.550	1.107	6.657	2.171	160	6.657	14,45
2015	4.025	1.187	5.212	2.073	153	5.212	11,32
2016	3.482	1.841	5.323	1.685	124	5.323	11,55
2017	6.997	1.552	8.549	4.370	323	8.549	19,19

İl içerisindeki toplam keçi sayısı ise son 10 yılda %82 artarak 20.765 başa çıkmıştır. Keçi sayısına bağlı olarak üretilen keçi sütü miktarı aynı dönemde 272 ton yün üretimi ise 6,28 ton artmıştır (Tablo 243).

Tablo 243. Rize ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	8.090	3.308	11.398	4.531	408	8.090	4,05
2009	7.165	3.095	10.260	3.968	357	7.165	3,58
2010	6.924	2.982	9.906	4.054	365	6.924	3,46
2011	7.071	3.078	10.149	4.358	392	7.071	3,54
2012	9.956	4.668	14.624	4.595	414	9.956	4,98
2013	11.776	5.559	17.335	5.753	518	16.849	8,43
2014	13.244	4.598	17.842	5.183	466	16.919	8,46
2015	16.878	6.806	23.684	6.142	553	21.663	10,83
2016	14.815	7.076	21.891	5.405	486	20.662	10,33
2017	16.029	4.736	20.765	7.559	680	20.651	10,33

Rize ilinde yumurtalık tavuk sayısı son 10 yıl içerisinde yaklaşık 6 katına çıkarak 23.767 adede yükselmiştir. Etlik tavuk üretimi ise yine aynı dönemde sadece 2013 yılında üretilmiştir (**Tablo 244**).

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Rize ilinde toplam kovan sayısı son 10 yıl içerisinde toplamda %74 artmıştır. Artan kovan sayısına bağlı olarak bal üretimi %67, balmumu üretimi ise %68 artmıştır. 2017 yılında Rize ilinde toplamda 114 bin arı kovanı bulunmaktadır. Aynı yıl içerisinde toplamda 1.368 ton bal ve 41 ton bal mumu üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 245**).

Tablo 244. Rize ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurta Tavuğu	Et Tavuğu
2008	4.015	0
2009	10.810	10
2010	11.752	0
2011	12.100	0
2012	11.445	0
2013	10.218	1.500
2014	13.805	0
2015	15.544	0
2016	18.900	0
2017	23.767	0

Tablo 245. Rize ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	305	-	63.657	4.305	67.962	699	24,24
2009	299	-	66.617	3.899	70.516	709	24,30
2010	327	-	73.289	2.880	76.169	834	27,45
2011	318	-	79.484	2.650	82.134	684	36,39
2012	324	-	82.559	2.630	85.189	645	35,72
2013	-	2.965	90.312	3.571	93.883	793	49,47
2014	-	2.969	87.883	3.848	91.731	692	48,36
2015	-	2.655	90.799	3.704	94.503	661	46,81
2016	-	2.377	93.854	3.613	97.467	1.046	33,84
2017	-	2.458	110.893	2.723	113.616	1.368	40,60

6.6.3 Tarımsal Alet ve Ekipmanları

Rize ilinde mevcut arazi yapısı ve çay üretiminde ihtiyaç duyulmaması sebebi ile çiftçiler traktöre ihtiyaç duymamaktadır. 2017 yılında Rize'de toplamda 11 adet traktör bulunmaktadır. Bunlardan 9'u tek akslı, 2 tanesi ise iki akslıdır (**Tablo 246**).

Tablo 246. Rize ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)

Traktör	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tek Akslı (1-5 Bg)	0	0	0	0	5	5	6	6	6	6
Tek Akslı (5 Bg'Den Fazla)	0	0	0	0	0	0	3	3	3	3
İki Akslı (1-10 Bg)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
İki Akslı (11-24 Bg)	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1
İki Akslı (51-70 Bg)	3	3	3	3	3	3	0	0	0	0
İki Akslı (70 Bg'Den Fazla)	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0

Diğer alet ve ekipmanlar arasında Rize'de bulunan çiftçiler en çok krema makinesi kullanılmaktadır. Rize ilinde toplamda 7.351 adet krema makinesi bulunmaktadır. Krema makinesini 1.227 adet ile yayık ve 629 adet ile motorlu tırpan takip etmektedir (**Tablo 247**).

Tablo 247. Rize ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Diğer Alet ve Ekipmanlar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ot Tırmağı	70	70	70	70	90	110	115	137	185	202
Sırt Pülverizatörü	386	394	331	329	354	364	361	364	367	376
Atomizör	69	69	57	57	56	56	54	57	54	54
Krema Makinesi	8.540	8.330	8.120	7.900	7.705	7.643	7.649	7.655	7.483	7.351
Süt Sağım Makinesi (Seyyar)	4	5	11	12	12	38	55	59	65	76
Motorlu Tırpan	0	0	113	130	135	149	354	451	601	629
Yayık	1.259	1.242	1.201	1.104	1.051	1.341	1.345	1.374	1.227	1.227

6.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri

Rize ilinde 303 adet tarımsal sanayi işletme bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %47,9'unu bitkisel ve siyah çay işleme sınıfındaki işletmeler oluşturmaktadır. Bitkisel ve siyah çay işleme sınıfındaki işletmeleri %38,3 ile ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi gerçekleştiren işletmeler takip etmektedir (**Tablo 248**).

Tablo 248. Rize ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)

Rize Tarımsal Sanayi İşletme Kolları	İşletme Sayısı	Oran (%)
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	8	2,6
Bitkisel ve siyah çay işleme	145	47,9
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	116	38,3
Hububat ve bakliyat üretimi	1	0,3
Meyve sebze paketleme, boylama, sarartma ve muhlama	1	0,3
Şekerleme üretimi	2	0,7
Tahin, helva ve pekmez üretimi	2	0,7
Un üretimi	7	2,3
Et Ürünleri İşleme Tesisi	8	2,6
Yumurta Paketleme Tesisi	7	2,3
Kayda Tabi Karma Yem Üreten İşletme	3	1,0
Arı Yemi Üreten İşletmeler	3	1,0
Toplam	303	100,0

6.8. Ticaret Göstergeleri

Rize ilinde ihracat rakamları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da son 10 yıl içerisinde toplamda 143 milyon TL artış göstermiştir. 2017 yılında toplam 586 milyon TL'lik ihracat gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşen ihracatın %3,9'unu tarım ürünleri oluşturmaktadır. Geriye kalan %96,1'ini ise tarım dışı sektörler oluşturmaktadır (**Tablo 249**).

Tablo 249. Rize ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	9.460.163	2,1	433.758.165	97,9	443.218.328
2009	22.093.145	5,5	376.496.699	94,5	398.589.844
2010	21.698.020	4,1	505.246.005	95,9	526.944.025
2011	25.272.604	3,9	629.167.022	96,1	654.439.626
2012	18.373.333	2,6	683.975.744	97,4	702.349.077
2013	19.656.774	2,9	654.027.927	97,1	673.684.701
2014	20.410.260	3,0	665.647.690	97,0	686.057.950
2015	16.085.693	3,1	508.688.136	96,9	524.773.829
2016	26.123.509	5,4	461.109.020	94,6	487.232.529
2017	22.889.556	3,9	563.426.698	96,1	586.316.254

2017 yılında İl içerisinde gerçekleşen toplam ithalat miktarı toplam ihracat miktarının %6'sı kadardır. Son 10 yıl içerisinde ithalat miktarı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılı içerisinde toplam ihracat miktarı 38 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam ihracatın %2,4'ü tarımsal ürünler oluştururken geriye kalan %97,6'sını tarım dışı ürünler oluşturmaktadır (**Tablo 250**).

Tablo 250. Rize ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	1.076.892	2,4	44.358.714	97,6	45.435.606
2009	1.334.070	5,3	23.903.107	94,7	25.237.177
2010	2.047.047	10,1	18.281.059	89,9	20.328.106
2011	643.100	1,7	36.206.898	98,3	36.849.998
2012	1.105.520	2,4	45.635.870	97,6	46.741.390
2013	2.813.640	3,9	68.967.128	96,1	71.780.768
2014	645.747	0,8	82.848.279	99,2	83.494.026
2015	1.612.066	3,0	52.987.360	97,0	54.599.426
2016	1.683.850	2,7	60.295.604	97,3	61.979.454
2017	910.874	2,4	37.068.786	97,6	37.979.660

6.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler

Rize ilinde çiftçiler Tarım ve Orman Bakanlığının çeşitli desteklemelerinden yararlanmaktadır. 2012-2016 yılları arasında mevcut fındık alanlarının azalması ile alan bazlı fındık desteklemesinden yararlanan tarımsal işletme sayısı giderek azalmıştır. 2016 yılında Rize ilinde toplamda 2.611 işletme 17.524 dekarlık alandan yaklaşık 3 milyon TL alan bazlı fındık desteklemesi almıştır (**Tablo 251**).

Tablo 251. Rize ilinde yıllara göre alan bazlı fındık desteklemesi

Yıllar	İşletme Sayısı	Destekleme alanı (da)	Miktarı (TL)
2012	3.105	28.331	4.249.616
2013	3.122	28.004	4.480.691
2014	3.105	28.331	4.249.616
2015	3.265	28.699	4.878.800
2016	2.611	17.524	2.979.106

Her yıl artan destekleme miktarı ve yararlanan işletme sayısı ile toplam mazot ve gübre desteği 2012-2016 yılları arasında toplamda 279 bin TL artmıştır. 2016 yılında 11.271 işletmeye toplamda 1,5 milyon TL mazot ve gübre desteği ödenmiştir. Ayrıca 9 işletmeye toplamda 1.245 TL toprak analizi desteklemesi ödemesi yapılmıştır (**Tablo 252**).

Tablo 252. Rize ilinde yıllara göre MGD ve Toprak Analizi desteklemeleri

Yıllar	İşletme sayısı	MGD (TL)	Toprak analizi yapan işletme sayısı	Toprak analizi tutarı (TL)	Toplam destekleme miktarı (TL)
2012	8.629	1.256.536	7	1.135	1.257.671
2013	8.794	1.368.133	4	838	1.368.970
2014	10.318	1.594.522	1	125	1.594.647
2015	9.952	1.555.901	3	746	1.556.647
2016	11.271	1.535.455	9	1.245	1.536.699

Rize'de bulunan işletmelerin her yıl organik tarıma olan ilgileri artmaktadır. 2012 yılında 81 adet organik tarım yapan işletme bulunurken 2016 yılında bu rakam 3.488 işletmeye çıkmıştır. 2016 yılında toplamda 2,3 milyon TL organik tarım desteklemesi ödemesi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 253**).

Tablo 253. Rize ilinde yıllara göre Organik Tarım Desteklemesi

Yıl	İşletme sayısı	Organik tarım desteği (TL)
2012	81	82.261
2013	655	624.570
2014	1.456	1.257.555
2015	1.064	715.378
2016	3.488	2.282.837

İlde 2016 yılında 1913 işletmeye toplamda 1,2 milyon TL buzağı desteklemesi ödemesi yapılmıştır (**Tablo 254**).

Rize'de 2012 yılında 8 işletme anaç sığır desteklemesinden yararlanırken 2016 yılında bu rakam 141'e yükselmiştir. 2016 yılında toplam 55 bin TL anaç sığır destekleme ödemesi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 255**).

Tablo 254. Rize ilinde yıllara göre buzağı desteklemesi

Yıl	İşletme sayısı	Destekleme miktarı (TL)
2011	-	18.450
2012	155	13.550
2013	155	15.650
2014	102	8.770
2015	142	14.250
2016	1.913	1.209.430

Tablo 255. Rize ilinde yıllara göre anaç sığır desteklemesi

Yıl	Desteklenen işletme	Ödenen destekleme Miktarı (TL)
2012	8	15.300
2013	17	18.450
2014	87	47.250
2015	339	99.000
2016	141	54.675

İl içerisinde besilik erkek sığır desteklemesinden çok fazla yararlanan işletme bulunmamaktadır. 2016 yılında 5 işletmeye toplamda 1.950 TL besilik sığır destekleme ödemesi yapılmıştır (**Tablo 256**).

Tablo 256. Rize ilinde yıllara göre besilik erkek sığır desteklemesi

Yıl	Desteklenen işletme sayısı	Ödenen destekleme miktarı (TL)
2012	1	2.100
2013	5	3.900
2014	9	8.400
2015	14	7.800
2016	5	1.950

2012-2016 yılları arasında anaç koyun ve keçi desteğinde yararlanan işletme sayısı iki katına çıkmıştır. 2016 yılında 60 küçükbaş hayvancılık yapan işletmeye toplamda 334 bin TL anaç sığır destekleme ödemesi yapılmıştır (**Tablo 257**).

Tablo 257. Rize ilinde yıllara göre anaç koyun keçi desteklemesi

Yıl	İşletme sayısı	Toplam destekleme (TL)
2012	30	76.176
2013	43	145.300
2014	68	250.260
2015	64	290.730
2016	60	334.025

Rize ilinde yıllara göre hem artan destekleme miktarı hem de arıcılık yapan işletme sayısında gerçekleşen artış nedeniyle toplam ödenen arılı kovan desteği her yıl artmaktadır. 2016 yılında 810 işletmeye toplamda 648 bin TL arılı kovan destekleme ödemesi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 258**).

Kırsal kalkınma yatırımlarını destekleme programı kapsamında Rize ilinde 7 işletmeye toplamda 4,3 milyon TL hibe ödemesi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 259**). Ayrıca il genelinde 2017 yılında genç çiftçi projesi kapsamında 174 genç girişimciye toplamda 5,2 milyon TL hibe ödemesi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 260**).

Tablo 258. Rize ilinde yıllara göre arılı kovan desteklemesi

Yıl	Desteklenen çiftçi sayısı	Ödenen destekleme miktarı (TL)
2012	689	389.592
2013	778	465.072
2014	737	563.460
2015	798	624.480
2016	810	647.850

Tablo 259. Rize ilinde yıllara göre KKYDP desteklemesi

Yıl	Proje sayısı	Hibe tutarı (TL)
2013	4	868.930
2014	7	1.391.100
2015	4	1.275.500
2016	1	500.000
2017	7	4.303.420

Tablo 260. Rize ilinde yıllara göre genç çiftçi desteklemesi

Yıllar	Proje sayısı	Hibe tutarı (TL)
2016	175	5.250.000
2017	174	5.220.000

6.10. Finans Kaynakları

Rize ilinde 21 bankaya ait toplamda 54 banka şubesi bulunmaktadır. Bu şubelerin %44,4'ü Rize'nin merkezinde bulunmaktadır. Rize merkezi %14,8 ile Ardeşen ve %13,0 ile Çayeli ilçeleri takip etmektedir. Rize'nin her ilçesinde en az 1 adet banka şubesi bulunmaktadır. Bu banka şubelerinden gerekli niteliklere sahip olan her vatandaş kredi hizmetlerinden

yararlanabilmektedir. Bir diğer finans kaynağı olarak Rize ilinde toplam 6 adet tarım kredi kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatiflerden bir tanesi Rize Merkez'de diğerleri ise İyidere, Çayeli, Pazar, Ardeşen ve Fındıklı ilçelerinde bulunmaktadır (**Tablo 261**).

Tablo 261. Rize ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	Banka Şubesi Sayısı	Oran (%)
Merkez	24	44,4
Ardeşen	8	14,8
Çamlıhemşin	1	1,9
Çayeli	7	13
Derepazarı	1	1,9
Fındıklı	3	5,6
Güneysu	1	1,9
Hemşin	1	1,9
İkizdere	1	1,9
İyidere	1	1,9
Kalkandere	1	1,9
Pazar	5	9,3
Toplam	54	100

Ayrıca Ardeşen, Çamlıhemşin, Çayeli, Fındıklı, İkizdere, Kalkandere, Pazar ilçeleri ve Rize Merkezde birer adet olmak üzere toplam 8 adet Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi bulunmaktadır. Rize Merkezde bir adet te Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Müdürlüğü bulunmaktadır (**Tablo 262**).

Tablo 262. Rize ilindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Ardeşen	1	16,7
Çayeli	1	16,7
Fındıklı	1	16,7
İyidere	1	16,7
Merkez	1	16,7
Pazar	1	16,7
Toplam	6	100,0

6.11. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye'de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden Rize Bezi (Feretiko) ve Çayeli Kuru Fasulye Yemeği Rize iline aittir. Bu ürünlerden Rize Bezi 27.12.2007 tarihinde, Çayeli Kuru Fasulye Yemeği ise 02.01.2018 tarihinde coğrafi işaretli ürün olmaya hak kazanmıştır.

Şekil 20. Rize bezi (Feretiko)

Şekil 21. Çayeli kuru fasulye yemeği

6.12. Turizm İşletmeleri

Rize ilinde toplam 74 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %18,9'u Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı işletmeler, %81,1'ini ise belediye onaylı işletmeler oluşturmaktadır. Mevcut konaklama tesislerinin toplam oda sayısı 2.339, toplam yatak kapasitesi ise 4.831 adettir.

Tablo 263. Rize ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
5 yıldızlı otel	2	2,7	364	15,6	732	15,2
4 yıldızlı otel	1	1,4	61	2,6	122	2,5
3 yıldızlı otel	8	10,8	304	13,0	618	12,8
2 yıldızlı otel	3	4,1	81	3,5	162	3,4
Otel / pansiyon	60	81,1	1.529	65,4	3.197	66,2
Toplam	74	100,0	2.339	100,0	4.831	100,0

7. SAMSUN İLİ TARIM ENVANTERİ

7.1. Samsun İli Genel Bilgileri

Samsun ili Karadeniz Bölgesinin en büyük ilidir. Toplam 17 ilçesi bulunmaktadır. Bu ilçelerden Alaçam, Yakakent, Bafra, Ondokuzmayıs, Atakum, İlkadım, Canik, Tekkeköy, Çarşamba ve Terme'nin denize kıyısı bulunmaktayken, Vezirköprü, Havza, Kavak, Ladik, Asarcık, Ayvacık ve Salıpazarı'nın denize kıyısı bulunmamaktadır. Özellikle Çarşamba ve Bafra Ovaları Samsun ilini önemli tarım merkezlerinden biri haline getirmiştir. Bölgedeki diğer büyükşehirlerden Ordu'ya 151 km, Trabzon'a 328 ve Ankara'ya 407 km mesafede bulunmaktadır. Samsun ilinde sahil kesimlerinde ılıman iklim hakimken Vezirköprü, Havza ve Ladik ilçelerinde tipik iç Anadolu iklimi hakimdir.

R.SAYGILI 2015

Şekil 22. Samsun ili haritası (Anonim, 2018)

7.2. Demografik Yapı

Samsun il nüfusu son 10 içinde toplamda 79 bin kişi artmıştır. 2008-2009 yılları arasında ortalama nüfus artışı %0,71'dir. TÜİK verilerine göre 2017 yılı Samsun toplam nüfusu 1,31 milyon kişidir. Son 5 yıl içerisindeki nüfus artış miktarları önceki 5 yıllık döneme göre daha fazladır (Tablo 264).

Tablo 264. Yıllara göre Samsun ili nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam nüfus	Artış miktarı (%)
2008	1.233.677	0,38
2009	1.250.076	1,33
2010	1.252.693	0,21
2011	1.251.729	-0,08
2012	1.251.722	0,00
2013	1.261.810	0,81
2014	1.269.989	0,65
2015	1.279.884	0,78
2016	1.295.927	1,25
2017	1.312.990	1,32

7.3. Sosyoekonomik Göstergeler

2017 yılında altı yaş üzeri okuma yazma bilenlerin oranı Türkiye'de %96,74'dır. Samsun ili Türkiye okuma yazma oranının ortalamasının %0,64 üzerindedir. Yıllar itibari ile okuma yazma bilmeyen kişilerin sayısı da giderek azalmaktadır. Samsun ilinde okuma yazma bilmeyen kişi sayısı 6.512'dir (**Tablo 265**).

Tablo 265. Samsun ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	997.913	95.034	47.532	8,70	91,30
2010	1.024.960	77.618	41.795	7,04	92,96
2011	1.060.420	57.629	25.879	5,15	94,85
2012	1.085.848	40.113	18.782	3,56	96,44
2014	1.116.132	35.119	10.745	3,05	96,95
2015	1.126.795	35.025	5.906	3,01	96,99
2016	1.141.241	32.942	5.168	2,81	97,19
2017	1.151.957	31.025	6.512	2,62	97,38

Samsun'da yıllar itibari ile nüfus miktarı azalmasa da son 10 yılda alınan göç miktarı verilen göç miktarından 2016 ve 2017 yılları hariç sürekli olarak fazla gerçekleşmiştir. Aynı dönem içerisinde toplam verilen göç toplam alınan göçten yaklaşık 41 bin kişi fazladır. 2017 yılında Samsun iline 43.709 kişi göç etmiştir. Samsun ilinden göç edenlerin sayısı ise 42.422 kişidir. Samsun 2017 yılı net göç miktarı 1287 kişidir (**Tablo 266**).

Tablo 266. Samsun ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan göç miktarı	Verilen göç miktarı	Net göç	Net göç hızı	İl nüfusu
2008	35.404	40.633	-5.229	-4,23	1.233.677
2009	38.874	39.581	-707	-0,57	1.250.076
2010	35.418	44.825	-9.407	-7,48	1.252.693
2011	35.103	43.408	-8.305	-6,61	1.251.729
2012	32.249	41.561	-9.312	-7,41	1.251.722
2013	38.644	42.504	-3.860	-3,05	1.261.810
2014	41.057	44.519	-3.462	-2,72	1.269.989
2015	41.718	44.627	-2.909	-2,27	1.279.884
2016	41.687	41.187	500	0,39	1.295.927
2017	43.709	42.422	1.287	0,98	1.312.990

Samsun ili Türkiye genel yaşam endeksi sıralamasında 33. sırada yer almaktadır. Yine Türkiye sıralamasına göre sağlık endeksinde 18., eğitim endeksinde 22. ve sivil katılım endeksinde 26. sırada yer almaktayken, çalışma hayatı endeksinde 41, gelir ve servet endeksinde ile güvenlik endekslerinde 40. sıralarda yer almaktadır (**Tablo 266**).

Tablo 267. 2015 yılı Samsun yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

Endeksler	Sıralama	Endeks değeri
Genel endeks	33	0,5746
Konut	31	0,7942
Çalışma hayatı	41	0,5804
Gelir ve servet	40	0,4495
Sağlık	18	0,6801
Eğitim	22	0,6332
Çevre	38	0,6193
Güvenlik	40	0,6271
Sivil katılım	26	0,4599
Altyapı hizmetlerine erişim	30	0,4848
Sosyal yaşam	29	0,4590
Yaşam memnuniyeti	37	0,5334

7.4. Gelişmişlik Düzeyi

2004-2014 yılları arasında Samsun ili GSYH'si yaklaşık 17,3 milyar TL artarak 24,3 milyar TL'ye çıkmıştır. İncelenen dönem içerisinde GSYH tarım sektöründeki payı 1,73 milyar TL, sanayi sektöründeki payı 4,2 milyar TL ve hizmetler sektöründeki payı 9,5 milyar TL artış göstermiştir. Yıllar itibari ile tarım sektörünün toplam GSYH'sindeki payı azalmaktadır. 2004 yılında tarım sektörünün GSYH'deki payı %17,8'ken, 2014 yılındaki payı ise %12,3'e gerilemiştir (**Tablo 268**).

Tablo 268. Yıllara göre Samsun ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	1.250.484	1.004.938	3.897.157	6.152.579	887.824	7.040.403
2005	1.453.135	1.232.427	4.526.411	7.211.973	1.046.810	8.258.783
2006	1.576.068	1.587.124	5.319.136	8.482.328	1.216.252	9.698.580
2007	1.460.251	1.837.912	5.998.740	9.296.903	1.193.951	10.490.854
2008	1.873.794	2.125.357	6.910.764	10.909.915	1.344.510	12.254.425
2009	1.770.653	2.056.212	7.021.756	10.848.621	1.316.195	12.164.815
2010	2.388.589	2.519.579	7.587.025	12.495.193	1.716.444	14.211.637
2011	2.491.592	3.154.691	8.889.106	14.535.389	1.988.078	16.523.467
2012	2.886.331	3.722.215	10.182.766	16.791.312	2.233.238	19.024.550
2013	2.696.265	4.433.957	11.754.973	18.885.195	2.673.024	21.558.219
2014	2.983.895	5.158.552	13.380.244	21.522.691	2.812.367	24.335.058

2007-2014 yılları arasında kişi başına düşen GSYH 2,24 katına çıkarak 19 bin TL'ye yükselmiştir. İncelenen dönem içerisinde kişi başına düşen GSYH miktarı her yıl artış göstermektedir (**Tablo 269**).

Tablo 269. Yıllara göre Samsun ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)

Yıllar	Kişi başı GSYH
2007	8.536
2008	9.933
2009	9.731
2010	11.345
2011	13.201
2012	15.199
2013	17.085
2014	19.162

7.5. Arazi Yapısı

Samsunda bulunan mevcut 954 bin hektar arazinin %40,6'sı tarımsal üretime uygun olan 1-4. sınıf arazilerden oluşmaktadır. Geriye kalan %59,4'lük arazi ise tarımsal üretime uygun olmayan 5-8. sınıf arazilerden oluşmaktadır (**Tablo 270**).

İlde bulunan arazilerin %45,37 tarımsal üretim amaçlı kullanılmaktadır. Mevcut arazinin %40,44'ü ise orman ve fundalık alanlar kaplamaktadır. Samsun'da mera varlığı çok kısıtlıdır. Toplam arazinin %1,75'i meralardan oluşmaktadır (**Tablo 271**).

Tablo 270. Samsun ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
1. Sınıf Araziler	37.416	3,92
2. Sınıf Araziler	116.298	12,19
3. Sınıf Araziler	92.881	9,74
4. Sınıf Araziler	140.630	14,75
5. Sınıf Araziler	390	0,04
6. Sınıf Araziler	305.063	31,99
7. Sınıf Araziler	249.799	26,19
8. Sınıf Araziler	11.226	1,18
Toplam	953.703	100,00

Tablo 271. Samsun ilinde bulunan arazilerin kullanım durumuna göre dağılımı (ÇSB, 2018)

Kullanım Yeri	Alanı (ha)	Oran (%)
Tarım Alanı	432.718	45,37
Orman ve Fundalık Alan	385.654	40,44
Çayır-Mera Alanı	16.683	1,75
Tarım Dışı Alan	116.369	12,20
Diğer	2278,99	0,24
Toplam	953.703	100,00

7.6. Samsun İlinde Tarım

Samsun ilinde Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 64.544 adet tarımsal işletme bulunmaktadır. En çok işletme 8.998 adet ile Terme ilçesinde bulunmaktadır. Terme ilçesinde bulunan işletme sayısı toplam işletme sayısının %13,94'ünü oluşturmaktadır. Terme'yi %13,89 ile Çarşamba ve %11,65 ile Vezirköprü ilçeleri takip etmektedir. Samsun'da en az tarımsal işletme İlkadım ilçesinde bulunmaktadır. İlkadım ilçesinde bulunan işletme sayısı toplam işletme sayısının %0,97'sini oluşturmaktadır. İlkadım ilçesini %1,22 ile Yakakent ve %1,62 ile Kavak ilçeleri takip etmektedir (**Tablo 272**).

İl genelinde toplam 51 bin adet sığırcılık yapan işletme bulunmaktadır. Samsun ilçeleri arasında en çok sığırcılık yapan işletme %14,38 ile Vezirköprü ilçesinde bulunmaktadır. Vezirköprü ilçesinin %14,09 ile Çarşamba ve %13,37 ile Bafra ilçeleri takip etmektedir. En az işletme ise %1,60 ile Yakakent ilçesinde bulunmaktadır. Yakakent ilçesini %1,84 ile İlkadım ve %2,00 ile Ladik ilçeleri takip etmektedir.

Tablo 272. Samsun ili 2017 yılı ilçelere göre ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçesi	İşletme sayısı	Oran (%)
Alaçam	2.759	4,27
Asarcık	1.335	2,07
Atakum	2.025	3,14
Ayvacık	5.346	8,28
Bafra	6.399	9,91
Canik	2.123	3,29
Çarşamba	8.963	13,89
Havza	4.108	6,36
İlkadım	623	0,97
Kavak	1.047	1,62
Ladik	1.850	2,87
Ondokuzmayıs	1.649	2,55
Salıpazarı	5.594	8,67
Tekkeköy	3.422	5,30
Terme	8.998	13,94
Vezirköprü	7.518	11,65
Yakakent	785	1,22
Toplam	64.544	100,00

Samsun ili Türkiye'de manda varlığı açısından 1. sırada yer almaktadır. İlde toplamda 1.945 adet mandacılık yapan işletme bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %29,41'i Vezirköprü ilçesinde bulunmaktadır. Vezirköprü ilçesini %18,56 ile Bafra ve % 10,85 ile Alaçam ilçeleri takip etmektedir. En az mandacılık yapan işletmeye sahip olan ilçeler ise sırasıyla İlkadım, Atakum ve Ayvacık ilçeleridir (**Tablo 273**).

Tablo 273. Samsun ili 2017 yılı ilçelere göre büyükbaş hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	Sığır	Sığır (%)	Manda	Manda (%)	Büyükbaş Toplam	Büyükbaş (%)
Ondokuzmayıs	2.196	4,30	51	2,62	2.247	4,24
Alaçam	2.744	5,37	211	10,85	2.955	5,57
Asarcık	1.696	3,32	81	4,16	1.777	3,35
Atakum	2.108	4,13	6	0,31	2.114	3,99
Ayvacık	2.182	4,27	7	0,36	2.189	4,13
Bafra	6.827	13,37	361	18,56	7.188	13,56
Canik	2.276	4,46	11	0,57	2.287	4,31
Çarşamba	7.192	14,09	210	10,80	7.402	13,96
Havza	2.595	5,08	107	5,50	2.702	5,10
İlkadım	938	1,84	2	0,10	940	1,77
Kavak	1.409	2,76	62	3,19	1.471	2,78
Ladik	1.019	2,00	53	2,72	1.072	2,02
Salıpazarı	1.732	3,39	37	1,90	1.769	3,34
Tekkeköy	2.971	5,82	19	0,98	2.990	5,64
Terme	5.016	9,82	133	6,84	5.149	9,71
Vezirköprü	7.342	14,38	572	29,41	7.914	14,93
Yakakent	817	1,60	22	1,13	839	1,58
Toplam	51.060	100,00	1.945	100,00	53.005	100,00

Yine il genelinde toplam 3.696 adet küçükbaş hayvancılık yapan işletme bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %22,75'i Vezirköprü, %22,10'u Bafra ve %8,82'si Havza ilçelerinde bulunmaktadır. En az küçükbaş hayvancılık yapan işletme sayısına sahip ilçeler ise sırasıyla Asarcık, Ayvacık ve Salıpazarı ilçeleridir (**Tablo 274**).

Tablo 274. Samsun ili 2017 yılı ilçelere göre küçükbaş hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	Küçükbaş	Küçükbaş %
Ondokuzmayıs	103	2,79
Alaçam	250	6,76
Asarcık	40	1,08
Atakum	91	2,46
Ayvacık	45	1,22
Bafra	817	22,10
Canik	197	5,33
Çarşamba	155	4,19
Havza	326	8,82
İlkadım	54	1,46
Kavak	93	2,52
Ladik	155	4,19
Salıpazarı	48	1,30
Tekkeköy	280	7,58
Terme	64	1,73
Vezirköprü	841	22,75
Yakakent	137	3,71
Toplam	3.696	100,00

7.6.1 Bitkisel Üretim

Arpa üretim alanları son 10 yıl içerisinde yaklaşık 11 bin dekar azalmıştır. Azalan üretim alanları ile doğru orantılı olarak üretim miktarı da yıllar itibari ile azalış göstermektedir. 2017 yılı içerisinde 69 bin dekar arazide toplam 20 bin ton arpa üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 275**).

Buğday üretimi de arpa üretimi gibi yıllar itibari ile azalmaktadır. Son 10 yıl içerisinde buğday üretim alanları toplamda 26 bin dekar azalış göstermiştir. Buğday üretim alanlarında gerçekleşen azalma ile birlikte yıllar itibari ile üretim miktarı da düşmektedir. 2017 yılı içerisinde yaklaşık 1,08 milyon dekar arazide 315 bin ton buğday üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 276**).

Tablo 275. Samsun ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	79.855	79.855	26.783	335
2009	80.758	80.758	21.249	263
2010	84.178	84.178	20.073	238
2011	77.350	77.350	20.074	260
2012	78.210	78.210	18.255	233
2013	72.555	72.555	18.572	256
2014	74.750	74.750	16.808	225
2015	75.782	75.782	20.558	271
2016	77.339	77.339	20.756	268
2017	68.592	68592	20.234	295

Tablo 276. Samsun ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.271.251	1.271.251	416.373	328
2009	1.180.318	1.180.318	343.910	291
2010	1.030.576	1.030.565	251.907	244
2011	1.058.582	1.058.582	302.342	286
2012	1.036.173	1.036.173	269.627	260
2013	1.027.520	1.027.520	280.557	273
2014	1.094.420	1.094.390	271.098	248
2015	1.082.200	1.082.200	325.224	301
2016	1.072.688	1.072.688	324.411	302
2017	1.082.887	1.082.887	314.977	291

Samsun ilinde sulanabilir arazi miktarının artmasıyla birlikte çeltik üretimi de yıllar itibari ile artış göstermiştir. Son 10 yıl içerisinde çeltik yetiştiriciliği yapılan alanlar yaklaşık 2 katına çıkmıştır. Üretim alanlarındaki artış ile beraber çeltik üretimi de son 10 yıl içerisinde 2 katına çıkmıştır. 2017 yılı içerisinde 166 bin dekar çeltik arazisinde toplam 133 bin ton çeltik üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 277**).

Tablo 277. Samsun ilinde yıllara göre çeltik üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	85.833	85.822	65.405	762
2009	98.950	98.950	81.336	822
2010	144.638	144.638	125.182	865
2011	135.622	135.622	125.691	927
2012	154.201	153.695	111.754	727
2013	144.128	144.128	122.710	851
2014	160.375	160.375	114.698	715
2015	149.821	149.821	122.600	818
2016	156.297	156.297	128.715	824
2017	165.965	165.965	133.038	802

Dane mısır üretimi son 10 yıl içerisinde %39,8 azalmıştır. Dane mısır ekim alanlarındaki azalış ile beraber yıllar itibari ile üretim miktarı da azalmaktadır. Dane mısır üretimi 2017 yılı içerisinde 165 bin dönüm arazide 75 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 278**).

Tablo 278. Samsun ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	274.929	274.929	128.560	468
2009	293.038	293.038	129.873	443
2010	260.271	260.271	120.928	465
2011	244.438	242.849	113.782	469
2012	186.683	186.683	94.076	504
2013	167.063	167.063	81.209	486
2014	166.234	166.234	76.099	458
2015	151.535	151.535	68.983	455
2016	165.433	163.316	73.244	448
2017	165.447	165.447	74.945	453

Samsun ilinde tritikale üretimi yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuş olsa da son 10 yıl içerisinde üretim alanı yaklaşık 2 bin dekar atmıştır. İlde 2017 yılında toplam 15 bin dekarlık bir arazide 4.241 ton tritikale üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 279**).

Tablo 279. Samsun ilinde yıllara göre tritikale (dane) üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	12.400	12.400	4.196	338
2009	12.815	12.815	4.301	336
2010	10.163	10.163	3.328	327
2011	13.525	13.525	4.308	319
2012	14.898	14.898	5.566	374
2013	16.661	16.661	5.273	316
2014	14.820	14.820	4.512	304
2015	15.386	15.386	4.580	298
2016	12.207	12.207	3.259	267
2017	14.657	14.675	4.241	289

Yıllar itibari ile Samsun ilinde kivi üretim alanları giderek artmaktadır. Son 10 yıl içerisinde toplam kivi üretim alanı 2 bin dönüm artmıştır. Artan üretim alanları ile orantılı olarak kivi üretim miktarı da sürekli olarak artmıştır. İlde kivi üretimi 2017 yılı içerisinde 2.778 dekar arazide toplam 3.925 ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 280**).

Tablo 280. Samsun ilinde yıllara göre kivi üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	796	626	33	18.950	22.600	41.550
2009	1.074	693	22	32.230	28.300	60.530
2010	1.338	1.648	41	40.130	33.150	73.280
2011	1.372	1.874	39	47.580	28.205	75.785
2012	1.515	2.729	47	58.460	24.277	82.737
2013	1.498	2.293	42	54.685	25.895	80.580
2014	1.572	876	14	64.155	27.580	91.735
2015	1.841	2.715	37	72.635	35.545	108.180
2016	1.848	2.337	33	71.171	33.949	105.120
2017	2.778	3.925	38	103.414	58.498	161.912

Samsun ilinde şeftali üretim alanları yıllar itibari ile azalış göstermektedir. Son 10 yılda şeftali üretim alanı 4.458 dönüm azalmıştır. İlde 2017 yılında toplam 12 bin dönüm arazide yaklaşık 20 bin ton şeftali üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 281**).

Tablo 281. Samsun ilinde yıllara göre şeftali yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	16.515	27.385	42	647.297	51.135	698.432
2009	13.665	8.053	15	538.912	46.925	585.837
2010	14.610	15.854	28	557.887	65.735	623.622
2011	15.199	16.818	29	572.767	75.300	648.067
2012	14.897	26.729	46	584.364	43.424	627.788
2013	13.143	20.296	45	454.147	115.829	569.976
2014	12.844	14.588	31	468.270	92.850	561.120
2015	12.734	21.221	45	476.060	80.800	556.860
2016	12.481	19.015	42	448.050	82.621	530.671
2017	12.057	19.653	43	453.140	76.732	529.872

Kiraz üretim alanları son 10 yılda yaklaşık yarı yarıya azalmıştır. Samsun ilinde 2017 yılı içerisinde 894 dönüm arazide yaklaşık 2,3 bin ton kiraz üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 282**).

Samsun ilinde fındık üretim alanları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da son 10 yıl içerisinde yaklaşık 9 bin dönüm artmıştır. Fındık üretim miktarı ise son 10 yıl içerisinde mevsim şartlarına göre değişiklik göstermektedir. İl sınırları içerisinde 2017 yılında 936 bin dönüm fındık arazisinde 96 bin ton fındık üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 283**).

Tablo 282. Samsun ilinde yıllara göre kiraz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	1.748	3.947	38	103.658	67.472	171.130
2009	1.426	2.153	20	107.321	69.715	177.036
2010	1.716	3.239	32	100.541	82.598	183.139
2011	1.716	2.327	22	106.234	78.550	184.784
2012	1.748	2.511	23	108.680	77.555	186.235
2013	1.564	2.342	22	107.572	77.205	184.777
2014	1.426	2.153	20	107.321	69.715	177.036
2015	909	2.180	21	104.387	39.110	143.497
2016	903	2.153	21	103.578	36.999	140.577
2017	894	2.331	22	105.431	38.705	144.136

Tablo 283. Samsun ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	927.272	114.886	41.513.945	5.123.365	46.637.310
2009	909.760	66.617	44.114.151	4.048.169	48.162.320
2010	883.410	83.830	44.190.146	4.151.019	48.341.165
2011	883.410	52.087	43.019.886	3.992.779	47.012.665
2012	883.410	88.392	43.292.155	3.969.495	47.261.650
2013	895.936	69.392	43.011.737	3.652.081	46.663.818
2014	895.936	73.544	43.506.462	2.377.790	45.884.252
2015	906.229	90.857	42.994.955	3.475.925	46.470.880
2016	936.087	67.855	44.621.942	3.352.529	47.974.471
2017	936.182	96.240	43.333.467	4.089.745	47.423.212

Ceviz üretimi alanları son 10 yıl içerisinde inişli çıkışlı bir yapı ortaya koysa da çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Ceviz üretimi 2017 yılında 11 bin dönümlük üretim alanında 2.309 ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 284**).

Son 10 yıl içerisinde toplam mevcut elma üretim alanı 453 dönüm azalmıştır. 2017 yılı içerisinde 4226 dönüm elma dikili alanda toplamda 20 bin ton elma üretimi gerçekleştirilmiştir. Ağaç başına ortalama verim 29 kg'dır (**Tablo 285**).

Tablo 284. Samsun ilinde yıllara göre ceviz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	10.764	2.679	21	126.045	100.648	226.693
2009	9.992	2.634	24	108.065	104.956	213.021
2010	10.770	2.762	26	107.045	112.730	219.775
2011	11.226	2.882	25	113.745	116.915	230.660
2012	11.816	3.275	28	117.494	125.471	242.965
2013	12.080	2.903	24	120.134	123.722	243.856
2014	12.468	1.624	13	124.107	130.232	254.339
2015	10.129	2.249	18	127.056	111.900	238.956
2016	11.411	2.256	17	130.342	133.533	263.875
2017	11.172	2.309	17	134.712	139.028	273.740

Tablo 285. Samsun ilinde yıllara göre elma yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	3.773	14.470	35	414.794	260.955	675.749
2009	1.960	7.258	30	243.328	123.770	367.098
2010	4.369	15.548	30	488.369	395.945	884.314
2011	4.782	15.226	26	623.514	348.854	972.368
2012	5.458	18.175	28	702.967	410.563	1.113.530
2013	5.953	16.269	23	789.698	332.755	1.122.453
2014	5.930	18.308	25	827.348	374.980	1.202.328
2015	3.908	13.197	29	465.959	338.180	804.139
2016	5.354	19.481	27	975.591	253.829	1.229.420
2017	4.226	20.049	29	862.801	212.668	1.075.469

Salçalık biber toplam üretim alanları son 10 yıl içerisinde çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Samsun ilinde 2017 yılında toplam 29 bin dönüm salçalık biber üretim alanında 95 bin ton salçalık biber üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 286**).

Tablo 286. Samsun ilinde yıllara göre salçalık biber yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	28.400	85.000	2.993
2009	25.400	76.000	2.992
2010	27.430	82.250	2.999
2011	27.480	82.400	2.999
2012	27.525	68.533	2.490
2013	30.525	91.032	2.982
2014	26.475	85.813	3.241
2015	28.625	92.812	3.242
2016	28.675	94.501	3.296
2017	28.725	94.663	3.295

Samsun'da dolmalık biber üretimi yapılan alan miktarı son 10 yıl içerisinde 6 bin dönüm azalmıştır. Azalan üretim alanı ile birlikte yıllar itibariyle toplam üretim miktarı da azalmaktadır. 2017 yılı içerisinde 13 bin dönüm arazide toplam 40 bin ton dolmalık biber üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekar başına verim miktarı ise yaklaşık 3 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 287**).

Tablo 287. Samsun ilinde yıllara göre dolmalık biber yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	19.459	53.371	2.743
2009	20.074	64.080	3.192
2010	22.326	68.626	3.074
2011	22.067	68.932	3.124
2012	23.878	73.759	3.089
2013	22.329	69.190	3.099
2014	20.565	63.909	3.108
2015	17.659	54.681	3.096
2016	15.098	46.300	3.067
2017	13.078	39.897	3.051

Son 10 yıl içerisinde Samsun'da bezelye üretim alanları yarı yarıya azalış göstermiştir. Azalan üretim alanları ile beraber üretim miktarı da yaklaşık yarı yarıya azalmıştır. İl genelinde 2017 yılı bezelye üretimi toplam 1.282 dönüm arazinde 1.288 ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 288**).

Tablo 288. Samsun ilinde yıllara göre bezelye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	2.481	2.421	976
2009	2.567	2.552	994
2010	2.806	2.774	989
2011	3.113	3.047	979
2012	3.547	3.470	978
2013	3.160	3.176	1.005
2014	3.196	3.207	1.003
2015	2.727	2.754	1.010
2016	1.670	1.738	1.041
2017	1.282	1.288	1.005

Samsun'da barbunya üretim alanları son 10 yılda %50 oranında artmıştır. Yıllar itibariyle artan üretim alanları ile doğru orantılı olarak barbunya üretim miktarı da artmıştır. 2017 yılında 18 bin dönümlük barbunya üretim alanında 16 bin ton barbunya üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 289**).

Tablo 289. Samsun ilinde yıllara göre barbunya yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	12.035	11.701	972
2009	12.340	12.425	1.007
2010	14.000	12.444	889
2011	14.435	13.356	925
2012	14.425	13.427	931
2013	14.158	13.163	930
2014	14.395	13.320	925
2015	16.260	15.143	931
2016	16.196	15.320	946
2017	18.070	16.343	904

Samsun'da son 10 yıl içerisinde toplam domates üretim alanı yaklaşık 19 bin dönüm azalmıştır. Domates üretimi 2017 yılında 25 bin dönüm ekili alanda toplam 151 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 290**).

Tablo 290. Samsun ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	43.808	241.234	5.507
2009	45.299	265.083	5.852
2010	50.220	308.265	6.138
2011	51.034	317.839	6.228
2012	49.069	303.333	6.182
2013	48.482	307.887	6.351
2014	41.313	254.903	6.170
2015	32.388	198.920	6.142
2016	26.927	176.421	6.552
2017	24.882	151.492	6.088

Hıyar üretim alanları 2008-2017 yılları arasında yaklaşık üçte iki oranında azalmıştır. Üretim alanında gerçekleşen azalma ile orantılı olarak hıyar üretim miktarı da aynı o içerisinde azalmıştır. Samsun ilinde 2017 yılı hıyar üretimi 6 bin dekarlık arazide 40 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 291**). Yıllar itibari ile samsunda taze fasulye üretim alanları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. 2017 yılında 61 dönüm arazide 84 bin ton taze fasulye üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 1.378 kg'dır (**Tablo 292**).

Tablo 291. Samsun ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	19.212	107.599	5.601
2009	13.427	91.259	6.797
2010	12.654	68.415	5.407
2011	10.695	61.054	5.709
2012	10.258	52.617	5.129
2013	8.806	51.121	5.805
2014	5.917	39.526	6.680
2015	6.047	41.071	6.792
2016	5.974	40.617	6.799
2017	5.969	40.326	6.756

Tablo 292. Samsun ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	63.624	88.381	1.389
2009	64.646	99.708	1.542
2010	79.373	105.092	1.324
2011	82.093	124.072	1.511
2012	84.288	125.473	1.489
2013	77.607	116.251	1.498
2014	76.593	115.105	1.503
2015	78.671	118.673	1.508
2016	68.609	102.391	1.492
2017	60.598	83.504	1.378

Samsun ilinde 2017 yılında toplam 12 bin dönüm arazide ıspanak üretimi gerçekleştirilmiştir. Mevcut ıspanak üretim alanında 18 bin ton ıspanak üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 1.499kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 293**).

Tablo 293. Samsun ilinde yıllara göre ıspanak yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	13.608	15.428	1.134
2009	15.518	19.108	1.231
2010	18.123	22.980	1.268
2011	18.599	24.226	1.303
2012	18.508	23.720	1.282
2013	17.440	23.559	1.351
2014	16.903	22.589	1.336
2015	16.973	25.761	1.518
2016	15.781	24.056	1.524
2017	11.843	17.748	1.499

Brokoli üretim alanları son 10 yıl içerisinde 2 katının üzerine çıkmıştır. 2017 yılında 2.505 dekarlık üretim alanından 2.755 ton brokoli elde edilmiştir. Dekara verim ise 1.100 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 294**).

Tablo 294. Samsun ilinde yıllara göre brokoli yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.117	2.130	1.907
2009	1.030	2.033	1.974
2010	1.030	1.230	1.194
2011	1.020	1.220	1.196
2012	520	620	1.192
2013	1.022	1.022	1.000
2014	2.015	2.015	1.000
2015	2.010	2.010	1.000
2016	2.510	2.760	1.100
2017	2.505	2.755	1.100

Samsun ilinde mevcut sera varlıkları inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. 2008-2013 yılları arasında sürekli artan sera varlığı 2015 yılından sonra giderek azalmaya başlamıştır. Bu azalmaya rağmen yüksek tünel sera varlığı ise her sene sürekli olarak artmaktadır. 2017 yılı itibari ile Samsun ilinde toplam 13 bin dönüm sera varlığı bulunmaktadır. Mevcut sera varlığının %57,18'ini yüksel tünel seralar, %41,61'ini alçak tünel seralar ve %1,21'ini plastik seralar oluşturmaktadır (**Tablo 295**).

Tablo 295. Samsun ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alçak Tünel (da)	Plastik Sera (da)	Yüksek Tünel (da)	Toplam (da)
2008	3.950	5.342	702	9.994
2009	11.430	248	5.802	17.480
2010	14.060	267	6.162	20.489
2011	14.070	295	6.473	20.838
2012	14.580	302	6.313	21.195
2013	16.130	346	6.468	22.944
2014	14.690	348	6.473	21.512
2015	15.030	36	6.984	22.050
2016	13.280	115	7.139	20.534
2017	5.530	161	7.600	13.291

Son 10 yılda örtü altında domates yetiştirilen alanlar toplamda 940 dönüm artış göstermiştir. 2017 yılında 1.944 dekarlık sera alanında 23 bin ton domates üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 296**).

Tablo 296. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/dekar)
2008	1.004	12.182	12.133
2009	755	11.029	14.608
2010	1.631	21.162	12.975
2011	2.199	32.040	14.570
2012	2.048	28.120	13.730
2013	2.031	28.960	14.259
2014	1.617	19.141	11.837
2015	1.617	19.108	11.817
2016	1.755	21.134	12.042
2017	1.944	22.669	11.661

Samsun'da yıllar itibari ile örtü altında hıyar yetiştirilen alanların sayısı giderek azalmaktadır. Son 10 yıl içinde hıyar üretimi yapılan sera varlığı 1.450 dekar azalmıştır. İlde 2017 yılı içerisinde 1.990 dekarlık sera üretim alanında 28 bin ton hıyar üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 297).

Tablo 297. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/dekar)
2008	3.440	56.553	16.440
2009	3.347	59.611	17.810
2010	2.866	39.124	13.651
2011	2.519	37.418	14.854
2012	2.019	28.869	14.299
2013	2.146	31.428	14.645
2014	1.799	26.281	14.609
2015	1.905	27.796	14.591
2016	1.936	28.096	14.512
2017	1.990	28.031	14.086

Son 10 yıl içerisinde kıvrıcık marul üretimi yapılan sera alanı 2.462 dekar artmıştır. 2017 yılında 6.537 dekarlık sera alanında yaklaşık 10 bin ton kıvrıcık marul üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 298). Karpuz üretilen sera alanları yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. 2017 yılında üçte iki oranında azalan karpuz üretimi gerçekleştirilen toplam üretim miktarı 11 bin tondur (Tablo 299).

Tablo 298. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı kıvrıcık marul yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/dekar)
2008	4.075	12.130	2.977
2009	736	1.151	1.564
2010	1.141	1.524	1.336
2011	5.166	8.193	1.586
2012	5.266	8.130	1.544
2013	5.263	8.125	1.544
2014	5.332	8.225	1.543
2015	4.758	7.163	1.505
2016	5.857	8.831	1.508
2017	6.537	10.139	1.551

Tablo 299. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı karpuz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/dekar)
2008	2.200	12.100	5.500
2009	6.000	36.000	6.000
2010	6.000	36.000	6.000
2011	6.000	36.000	6.000
2012	6.500	35.750	5.500
2013	7.500	45.000	6.000
2014	6.650	39.900	6.000
2015	7.000	39.200	5.600
2016	6.000	36.000	6.000
2017	2.000	11.000	5.500

Kavun yetiştirilen sera alanları da karpuz üretilen sera alanları gibi son 10 yıl içerisinde inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. Samsun ilinde 2017 yılında toplam 3 bin dönümlük sera alanında 7.800 ton kavun üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 300**).

Tablo 300. Samsun ilinde yıllara göre örtü altı kavun yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen Alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/dekar)
2008	150	338	2.253
2009	4.500	11.250	2.500
2010	6.500	14.300	2.200
2011	6.500	16.900	2.600
2012	6.500	16.900	2.600
2013	7.000	18.200	2.600
2014	6.800	17.680	2.600
2015	7.200	18.000	2.500
2016	6.500	16.900	2.600
2017	3.000	7.800	2.600

7.6.2. Hayvansal Üretim

Samsun ilinde yıllar itibari ile büyükbaş hayvan sayısı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da son 10 yıl içerisinde toplam %34,44 oranında artmıştır. Toplam süt üretimi ise incelenen dönemde %40,24 oranında artış göstermektedir. Toplam süt üretiminde meydana gelen değişimin toplam sığır sayısından fazla gerçekleşmesinin sebebi sığır yetiştiricilerinin son yıllarda kültür ırkı sığırların üretimine daha fazla ilgi göstermesidir (**Tablo 301**).

Tablo 301. Samsun ilinde yıllara göre sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	220.894	78.229	299.123	106.808	261.994
2009	208.473	76.326	284.799	102.112	253.957
2010	213.764	80.109	293.873	111.340	282.441
2011	230.014	90.987	321.001	117.137	298.684
2012	268.869	99.731	368.600	135.764	342.944
2013	249.768	94.997	344.765	129.366	326.919
2014	237.265	88.417	325.682	124.284	308.339
2015	229.114	81.735	310.849	115.769	287.587
2016	225.402	88.996	314.398	113.735	290.316
2017	286.463	118.670	405.133	141.030	367.443

Son 10 yıl içerisinde kültür ırkı sığır sayısı yaklaşık 2 kat artış göstermiştir. 2017 yılında toplam kültür ırkı sığır sayısı 106 bin baştır. Aynı yıl kültür ırkı hayvanlardan toplam 135 bin ton süt elde edilmiştir (**Tablo 302**).

Tablo 302. Samsun ilinde yıllara göre kültür ırkı sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	37.664	16.511	54.175	17.846	68.154
2009	34.986	15.726	50.712	17.866	68.230
2010	42.317	18.432	60.749	21.013	80.249
2011	48.029	22.382	70.411	24.393	93.156
2012	58.393	24.481	82.874	28.595	109.204
2013	55.550	23.119	78.669	28.794	109.963
2014	46.169	19.665	65.834	24.663	94.187
2015	52.308	17.979	70.287	22.832	87.196
2016	53.166	20.998	74.164	24.693	94.304
2017	75.041	31.008	106.049	35.291	134.776

Sığırcılık yapan işletmelerin kültür ırklarına olan talebi ile melez ırk sığır sayıları da 2008-2017 yılları arasında toplamda 50 bin baş artmıştır. 2017 yılında melez ırk sığırlardan elde edilen süt miktarı 191 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 303**).

Tablo 303. Samsun ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	118.024	35.360	153.384	56.638	155.188
2009	112.835	37.418	150.253	55.193	151.230
2010	115.192	40.187	155.379	61.358	168.120
2011	116.161	41.413	157.574	61.663	168.956
2012	131.952	48.813	180.765	68.765	188.417
2013	121.201	46.929	168.130	63.082	172.844
2014	121.102	47.630	168.732	62.213	170.465
2015	114.733	45.524	160.257	58.631	160.650
2016	115.168	49.296	164.464	58.858	161.271
2017	142.100	61.504	203.604	69.729	191.058

Samsun'daki üreticilerin kültür ırkı sığırlara olan talebi yerli ırk sığır sayılarında düşüşe sebep olmuştur. İlde 2008-2017 yılları arasında toplam yerli ırk sığır sayısı 7.465 baş azalmıştır. 2017 yılı içerisinde yerli ırk sığırlardan elde edilen süt miktarı yaklaşık 32 bin tondur (**Tablo 304**).

Tablo 304. Samsun ilinde yıllara göre yerli ırk sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	58.253	24.796	83.049	29.168	35.527
2009	51.923	21.142	73.065	25.151	30.634
2010	47.025	19.340	66.365	23.652	28.808
2011	55.554	24.310	79.864	25.445	30.992
2012	67.412	23.508	90.920	32.031	39.014
2013	61.668	21.974	83.642	30.687	37.377
2014	56.704	17.929	74.633	29.179	35.540
2015	48.132	15.130	63.262	25.343	30.868
2016	43.164	14.662	57.826	21.313	25.959
2017	53.899	21.685	75.584	26.138	31.836

Türkiye’de en çok manda Samsun ilinde bulunmaktadır. Son 10 yıl içerisinde toplam manda varlığı 2 katının üzerine çıkmıştır. Samsun 2017 yılı toplam manda varlığı 20 bin baştır. Manda sütü üretimi ise 9.773 tondur (**Tablo 305**).

Son 10 yılda küçükbaş hayvan varlığı toplamda %81,99 oranında atmıştır. 2017 yılı toplam küçükbaş hayvan varlığı 244 bin baştır. Bu hayvanlardan 131 bin başı sağılmaktadır. Sağılan küçükbaş hayvanlardan toplam 240 bin ton süt ile 469 ton yün, kıl ve tiftik elde edilmiştir. Mevcut küçükbaş hayvanların büyük bir kısmını koyun varlığı oluşturmaktadır. Koyun varlığı toplam küçükbaş hayvan varlığının %89,71’ini oluştururken, geriye kalan %10,29’u ise keçi varlığı oluşturmaktadır (**Tablo 306**).

Tablo 305. Samsun ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	6.953	1.562	8.515	3.156	3.125
2009	8.729	2.040	10.769	3.902	3.863
2010	9.230	2.150	11.380	5.317	5.264
2011	10.270	2.882	13.152	5.636	5.580
2012	11.112	2.929	14.041	6.373	6.309
2013	11.349	2.975	14.324	6.803	6.735
2014	13.290	3.193	16.483	8.229	8.147
2015	13.941	3.102	17.043	8.963	8.873
2016	13.904	4.040	17.944	8.871	8.782
2017	15.423	4.473	19.896	9.872	9.773

Tablo 306. Samsun ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün, kıl ve tiftik üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	123.811	41.929	165.740	71.887	6.010	163.620	330,56
2009	90.477	37.116	127.593	49.253	4.103	125.862	255,91
2010	114.835	30.634	145.469	69.512	5.857	142.857	280,80
2011	126.870	34.616	161.486	72.758	6.133	158.713	312,31
2012	290.952	79.137	370.089	183.484	15.220	370.089	770,87
2013	155.057	42.991	198.048	98.116	8.241	194.342	380,96
2014	169.775	30.511	200.286	112.147	9.388	198.201	384,36
2015	173.762	30.406	204.168	114.311	9.569	202.203	392,92
2016	167.565	31.376	198.941	110.346	9.240	196.936	382,67
2017	201.448	42.580	244.028	130.824	10.945	239.981	468,89

Samsun ilinde koyun varlığı son 10 yıl içerisinde %38,73 oranında artmıştır. 2017 yılı Samsun ili koyun varlığı 219 bin baştır. Bu hayvanların 119 bin başı sağılmaktadır. Aynı yıl koyun sütü üretimi miktarı 9808 tondur. Yün üretimi ise 486 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 307**).

Son 10 yılda Samsun keçi varlığı 3 katının üzerine çıkmıştır. 2017 yılı toplam keçi varlığı 25 bin baştır. Mevcut keçilerden 12 bin başı sağılabilmektedir. 2017 yılı keçi sütü üretim miktarı

1.137 tondur. Keçilerden elde edilen toplam kıl ve tiftik miktarı ise 10 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 308).

Tablo 307. Samsun ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	117.991	39.809	157.800	68.279	5.664	157.800	327,71
2009	86.986	35.385	122.371	47.833	3.967	122.371	254,19
2010	104.832	28.022	132.854	62.605	5.195	132.854	275,88
2011	115.604	31.843	147.447	65.303	5.417	147.447	306,75
2012	145.002	38.960	183.962	91.630	7.605	183.962	381,72
2013	141.286	36.743	178.029	89.402	7.405	178.029	372,94
2014	152.300	26.426	178.726	101.083	8.327	178.726	374,79
2015	156.250	26.616	182.866	103.293	8.511	182.866	383,42
2016	150.887	27.369	178.256	99.882	8.235	178.256	373,50
2017	183.352	35.568	218.920	118.982	9.808	218.920	458,55

Tablo 308. Samsun ilinde yıllara göre keçi sayıları, süt ile tiftik ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Kıl tiftik (ton)
2008	5.820	2.120	7.940	3.608	346	5.820	2,86
2009	3.491	1.731	5.222	1.420	136	3.491	1,71
2010	10.003	2.612	12.615	6.907	662	10.003	4,92
2011	11.266	2.773	14.039	7.455	716	11.266	5,56
2012	145.950	40.177	186.127	91.854	7.615	186.127	389,15
2013	13.771	6.248	20.019	8.714	836	16.313	8,01
2014	17.475	4.085	21.560	11.064	1.061	19.475	9,57
2015	17.512	3.790	21.302	11.018	1.058	19.337	9,49
2016	16.678	4.007	20.685	10.464	1.005	18.680	9,17
2017	18.096	7.012	25.108	11.842	1.137	21.061	10,34

Samsun ilinde son 10 yılda hem yumurtalık tavuk miktarı hem de etlik tavuk miktarı ciddi oranda artmıştır. İncelenen dönem içerisinde yumurtalık tavuk miktarı %44,44, etlik tavuk miktarı ise %138,27 oranında artmıştır. 2017 yılı toplam yumurtalık tavuk sayısı 1,64 milyon etlik tavuk sayısı ise 1,68 milyon adettir (Tablo 309).

Tablo 309. Samsun ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurtalık tavuk	Etlik tavuk
2008	1.136.677	703.000
2009	1.104.570	796.500
2010	1.286.778	1.361.400
2011	1.209.975	1.858.300
2012	1.332.145	1.835.950
2013	1.313.675	1.155.801
2014	1.408.734	1.740.400
2015	1.429.480	2.990.999
2016	1.378.526	2.598.020
2017	1.641.800	1.675.023

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Son 10 yıl içerisinde toplam kovan sayısı %19,56 artarak 83 bin adete çıkmıştır. Ancak kovan sayısındaki artış bal üretimine ne yazık ki yansımamıştır. Son 10 yıl içerisinde toplam bal üretimi %11,44 oranında azalarak bin tona kadar gerilemiştir. İncelenen dönem içerisinde bal mumu üretimi ise yarısından fazla azalarak 45,28 tona kadar gerilemiştir (**Tablo 310**).

Tablo 310. Samsun ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	545	-	67.919	1.671	69.590	1.136	103,05
2009	538	-	69.003	1.668	70.671	1.146	94,51
2010	538	-	69.923	1.695	71.618	1.157	102,40
2011	544	-	71.456	1.454	72.910	1.193	102,59
2012	583	-	74.605	1.681	76.286	1.185	69,28
2013	-	1.515	77.111	1.415	78.526	1.167	70,67
2014	-	1.659	78.019	1.348	79.367	975	52,04
2015	-	1.679	76.389	1.288	77.677	992	49,88
2016	-	1.569	80.151	1.163	81.314	1.012	49,23
2017	-	1.496	82.586	616	83.202	1.006	45,28

7.6.3 Tarım Alet ve Ekipmanları

Samsun'da tek akslı traktör sayıları son 10 yıl içerisinde büyük miktarda artmıştır. Özellikle 5 beygirden büyük motor gücüne sahip olan tek akslı traktör sayısı aynı dönemde büyük artış göstermiştir. 2008-2017 yılları arasında tek akslı 5 beygir gücünden fazla olan traktör sayısı toplamda 3,30 katına, 1-5 beygir güç aralığındaki traktör sayısı ise 1,77 katına çıkmıştır. 2017 yılı Samsun ilindeki tek akslı traktör sayısı 2.652 adettir. Bu sayının 166'sı 1-5 beygir güç aralığındaki tek akslı traktörlerden, geriye kalan 2.486 adedi ise 5 beygirden fazla güç üretebilen tek akslı traktörlerden oluşmaktadır.

Toplam çift akslı traktör sayısı ise incelenen dönem içerisinde toplamda %2,15 artış yaşanmıştır. 2017 yılı Samsun 2 akslı traktör sayısı yaklaşık 22 bin adettir. Bu traktörlerin %62,50'sini 51-70 beygir güç aralığındaki, %14,21'ini 70 beygir gücünden fazla olan traktörler, %13,63'ünü ise 25-34 beygir güç aralığındaki traktörler oluşturmaktadır.

2017 yılı Samsun ili toplam traktör sayısı yaklaşık 25 bin adettir. Mevcut traktörlerin %10,55'ini tek akslı traktörler, geriye kalan %89,45'ini ise çift akslı traktörlerden oluşmaktadır (**Tablo 311**).

Tablo 311. Samsun ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2018)

Yıllar	Tek akslı			Çift akslı							Toplam
	1-5 bg	5 bg'den fazla	Toplam	1-10 bg	11-24 bg	25-34 bg	35-50 bg	51-70 bg	70 bg'den fazla	Toplam	
2008	94	709	803	88	703	2.987	18.237	11.330	1.664	22.015	22.818
2009	99	955	1.054	282	1.120	3.149	16.809	11.491	2.439	21.360	22.414
2010	118	1.071	1.189	287	1.173	3.169	16.397	11.606	2.460	21.026	22.215
2011	118	1.373	1.491	288	1.323	3.179	16.422	11.804	2.607	21.212	22.703
2012	118	1.877	1.995	299	1.339	3.199	16.651	11.834	2.659	21.488	23.483
2013	121	2.385	2.506	312	1.151	3.329	18.265	12.647	3.330	23.057	25.563
2014	165	2.436	2.601	313	1.170	3.048	17.693	13.735	3.102	22.224	24.825
2015	166	2.445	2.611	317	1.176	3.054	17.834	13.821	3.140	22.381	24.992
2016	166	2.451	2.617	318	1.183	3.056	17.876	13.871	3.163	22.433	25.050
2017	166	2.486	2.652	321	1.182	3.064	17.921	14.056	3.196	22.488	25.140

İl genelinde toplam 330 biçerdöver bulunmaktadır. Mevcut biçerdöverlerin %5,76'sı 0-5 yaş, %26,36'sı 6-10 yaş, %35,15'i 11-20 yaş ve %22,73'ü ise 21 yaş ve üzeri biçerdöverlerden oluşmaktadır (Tablo 312).

Tablo 312. Samsun ilinde yıllara göre biçerdöver sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	(0-5 yaş)	(6-10 yaş)	(11-20 yaş)	(21 yaş ve üzeri)	Toplam
2008	57	75	85	80	297
2009	70	74	86	89	319
2010	80	80	100	105	365
2011	75	103	98	104	380
2012	55	122	113	94	384
2013	16	101	84	135	336
2014	16	110	84	143	353
2015	18	84	117	119	338
2016	18	86	119	116	339
2017	19	87	116	108	330

Samsun ilinde bir çok tarımsal alet ve ekipman bulunmaktadır. Bu durumun en büyük sebebi mevcut iklim ve arazi yapısının birçok ürünün yetiştiriciliğinin yapılmasına izin vermesinden kaynaklanmaktadır. İl genelinde en çok bulunan alet-ekipman 34 bin adet ile kulaklı traktör pulluğudur. Kulaklı traktör pulluğunu 33 bin adet ile römork ve 27 bin adet ile dişli tırmık takip etmektedir (Tablo 313).

Tablo 313. Samsun ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kulaklı Traktör Pulluğu	32.672	32.751	32.807	33.139	33.448	34.169	33.764	33.921	34.060	33.968
Römork	31.969	30.555	31.593	31.900	32.021	32.922	33.019	33.123	33.190	33.232
Dişli Tırmık	26.724	25.495	26.457	26.578	26.699	27.076	27.044	27.080	27.098	27.139
Yayık	22.008	18.592	18.101	17.530	17.693	19.423	18.823	18.921	18.895	18.926
Sırt Pülverizatörü	18.552	15.674	15.746	15.991	16.234	16.996	18.239	18.425	18.479	18.555
Su Tankeri	15.248	13.857	13.865	13.910	14.075	14.734	14.361	14.424	14.441	14.445
Elektropomp	7.614	6.902	7.326	7.575	7.801	8.924	8.998	9.089	9.147	9.246
Sap Döver Ve Harman Makinesi (Batöz)	6.091	6.190	6.246	7.912	7.924	8.006	7.854	7.855	7.860	7.865
Kültivatör	6.603	6.629	7.456	7.475	7.526	7.043	6.741	6.771	6.801	6.814
Motorlu Tırpan	3.681	2.396	2.473	2.845	4.635	5.067	5.722	5.816	5.927	6.210
Damla Sulama Tesisi	757	1.148	1.445	1.804	2.512	5.267	5.742	5.869	5.907	6.083
Yağmurlama Tesisi	4.276	4.909	5.034	5.046	5.259	5.584	5.342	5.409	5.426	5.439
Santrifüj Pompa	2.871	2.717	2.756	2.772	2.814	2.997	5.097	5.097	5.102	5.100
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinesi	3.451	3.525	3.559	3.603	3.648	4.222	4.757	4.835	4.872	4.920
Kuyruk Milinden Hareketli Pülverizatör	1.686	1.760	1.827	4.242	4.334	4.585	4.723	4.802	4.822	4.835
Motopomp (Termik)	4.693	4.564	4.584	4.587	4.635	4.635	3.887	3.887	3.890	3.897
Süt Sağım Makinesi (Seyyar)	637	632	887	1.119	1.173	3.025	3.643	3.718	3.744	3.775
Hayvanla Ve Traktörle Çekilen Ara Çapa Makinesi	2.757	2.629	2.734	2.752	2.786	2.922	3.437	3.447	3.432	3.447
Derin Kuyu Pompa	3.040	2.794	2.811	2.884	2.949	3.249	3.279	3.303	3.318	3.325
Orak Makinesi	2.897	2.893	2.891	2.899	2.899	2.898	2.899	2.899	2.896	2.891
Toprak Frezesi (Rotovator)	2.176	1.759	1.790	1.805	1.845	2.137	2.560	2.570	2.587	2.611
Mısır Silaj Makinesi	885	876	957	1.075	1.153	1.358	2.530	2.556	2.583	2.589
Atomizör	2.850	2.380	2.325	2.411	2.431	2.502	2.506	2.520	2.534	2.555
Motorlu Pülverizatör	2.311	1.920	1.946	1.972	2.054	2.428	2.419	2.455	2.470	2.480
Diskli Tırmık (Diskarolar)	1.764	2.100	2.129	2.270	2.344	2.204	2.262	2.319	2.333	2.342
Fide Dikim Makinesi	1.818	1.827	1.827	1.832	1.867	2.099	2.144	2.140	2.138	2.135
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinesi	639	730	1.092	1.636	1.651	1.921	2.033	2.042	2.057	2.078
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Makinesi	1.203	1.289	1.742	1.814	1.870	1.838	1.853	1.862	1.871	1.870
Mısır Daneleme Makinesi	1.626	1.643	1.659	1.670	1.673	1.784	1.784	1.786	1.783	1.777
Kombine Hububat Ekim Makinesi	782	963	1.026	1.459	1.469	1.531	1.624	1.632	1.647	1.671
Ark Açma Pulluğu	1.412	1.446	1.500	1.587	1.657	1.544	1.567	1.572	1.589	1.597
Fındık Harman Makinesi	1.413	1.441	1.441	1.488	1.536	1.544	1.530	1.541	1.538	1.544
Kepçe (Tarımda Kullanılan)	1.264	1.143	1.154	1.361	1.386	1.435	1.458	1.482	1.496	1.530
Biçer Bağlar Makinesi	737	735	801	919	963	1.104	1.162	1.167	1.179	1.194
Balya Makinesi	610	645	672	698	726	770	787	796	808	827
Krema Makinesi	915	902	910	916	927	931	805	800	804	805
Ot Tırmığı	408	425	435	441	458	547	611	626	633	635

7.7. Tarımsal Sanayi İşletmeleri

İl genelinde toplam 830 adet tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %51,8'ini ekmek ve ekmek çeşitleri üreten işletmeler oluşturmaktadır. Ekmek ve ekmek çeşitleri üreten işletmeleri %18,1 ile unlu mamuller üretimi yapan işletmeler ve %9,8 ile çiğ süt ve süt ürünleri üreten işletmeler takip etmektedir (**Tablo 314**).

Tablo 314. Samsun ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)

Samsun Sanayi İşletmeleri	İşletme Sayısı	Oran (%)
Aromatik sular ve aromatik yağ üretimi	2	0,2
Baharat işleme	11	1,3
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	2	0,2
Bisküvi, çikolata, kakaolu ve benzeri ürünler üretimi	3	0,4
Bitkisel ve siyah çay işleme	6	0,7
Buz üretimi	1	0,1
Çerez, cips ve benzeri ürünler üretimi	2	0,2
Diğer gıda üreten iş yerleri	6	0,7
Doğal veya fabrikasyon olarak kurutulmuş gıda, kuruyemiş işleme	11	1,3
Dondurma ve yenilebilir buz ürünleri üretimi	7	0,8
Dondurulmuş gıda maddesi üretimi	2	0,2
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	430	51,8
Entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme	16	1,9
Et ve et ürünleri üretim tesisleri (sakatat temizleme ve işleme yerleri dâhil)	9	1,1
Fermente ve salamura ürün üretimi	3	0,4
Şekerleme üretimi	12	1,4
Tahin, helva ve pekmez üretimi	6	0,7
Takviye edici gıdaların üretimi	2	0,2
Tuz işleme	2	0,2
Un üretimi	42	5,1
Unlu mamuller üretimi	150	18,1
Çiğ süt ve süt ürünleri üretimi	81	9,8
Et ürünleri	2	0,2
Kanatlı ve tavşanımsıların eti	4	0,5
Yem üreten işletmeler	18	2,2
Toplam	830	100,0

7.8. Ticaret Göstergeleri

Samsun ilinin mevcut 2017 yılı dış ticaret hacmi 4,58 milyar TL'dir. Toplam dış ticaretin %37'sini ihracat kalemleri %63'ünü ise ithalat kalemleri oluşturmaktadır. Son 10 yıl içerisinde Samsun ilinde ithalat miktarı ihracat miktarının sürekli olarak üzerinde gerçekleşmiştir.

İl genelinde 2008-2017 yılları arasında ihracat miktarı toplamda 2,89 katına çıkarak 1,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. Samsun ilinde 2017 yılında gerçekleştirilen mevcut ihracatın %10,7'sini tarım ürünleri kalemleri, %89,3'ünü ise tarım dışı ürün kalemleri oluşturmaktadır (**Tablo 315**).

Tablo 315. Samsun ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım (%)	Tarım dışı	Tarım Dışı (%)	Toplam
2008	40.588.899	6,9	545.549.477	93,1	586.138.376
2009	51.724.937	11,0	418.204.268	89,0	469.929.205
2010	55.035.439	13,3	357.654.257	86,7	412.689.696
2011	74.974.854	10,0	672.321.175	90,0	747.296.029
2012	60.064.196	7,9	699.871.252	92,1	759.935.448
2013	86.036.866	10,6	725.946.799	89,4	811.983.665
2014	111.992.863	11,0	906.278.653	89,0	1.018.271.516
2015	171.212.050	15,7	918.251.626	84,3	1.089.463.676
2016	111.779.384	10,0	1.002.454.463	90,0	1.114.233.847
2017	181.681.364	10,7	1.511.558.931	89,3	1.693.240.295

İncelenen dönem içerisinde ithalat miktarı %2,89 artarak 2,9 milyar TL'ye yükselmiştir. İlde gerçekleştirilen 2017 yılı mevcut ithalatının %20,7'sini tarım ürünleri kalemleri geriye kalan %79,3'lük kısmını ise tarım dışı ürün kalemleri oluşturmaktadır (**Tablo 315**).

Tablo 316. Samsun ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım (%)	Tarım dışı	Tarım Dışı (%)	Toplam
2008	183.965.900	18,4	813.990.110	81,6	997.956.010
2009	177.307.803	24,0	560.856.274	76,0	738.164.077
2010	183.284.505	19,9	736.628.605	80,1	919.913.110
2011	444.895.070	28,2	1.131.122.987	71,8	1.576.018.057
2012	335.827.957	18,5	1.479.880.466	81,5	1.815.708.423
2013	317.437.947	21,6	1.151.249.423	78,4	1.468.687.370
2014	364.002.312	21,2	1.356.859.598	78,8	1.720.861.910
2015	492.695.716	27,2	1.321.983.280	72,8	1.814.678.996
2016	339.671.604	19,2	1.429.418.555	80,8	1.769.090.159
2017	596.845.712	20,7	2.285.704.851	79,3	2.882.550.563

7.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler

Samsun Tarım ve Orman Bakanlığı İl müdürlüğü tarafından 2016 yılı destekleme ödemeleri kapsamında 188 milyon TL ödeme gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde verilen desteklemelerin %11,96'sı hayvancılık destekleme kalemleri, %74,17'si bitkisel üretim desteklemeleri ve %13,87'si ise diğer destekleme kalemlerinden oluşmaktadır. 2012-2016 yılları arasında tarımsal destekleme ödemesi miktarı toplamda 28 milyon TL artmıştır (**Tablo 316**).

Tablo 317. Samsun ilinde yıllara göre tarımsal desteklemeler

Yıllar	Hayvancılık desteklemeleri		Bitkisel üretim desteklemeleri		Diğer destekleme kalemleri		Toplam destekleme miktarı
	TL	%	TL	%	TL	%	
2012	27.174.661	16,95	124.070.169	77,4	9.097.544	5,67	160.342.374
2013	26.746.784	14,49	139.428.395	75,5	18.426.015	9,98	184.601.194
2014	30.895.294	15,59	146.370.267	73,9	20.934.991	10,56	198.200.553
2015	11.274.946	6,75	138.152.220	82,8	17.503.202	10,49	166.930.369
2016	22.523.842	11,96	139.676.024	74,2	26.116.498	13,87	188.316.365

İncelenen dönemde hayvancılık destekleme ödemeleri toplamda 4,7 milyon TL azalmıştır. 2016 yılı hayvancılık desteklemelerinde ilk sırayı 10,7 milyon TL ile suni tohumlamadan doğan buzağı desteği almaktadır. Bu desteği 2,7 milyon TL ile anaç koyun-keçi desteği ve 2,4 milyon TL ile anaç manda desteği takip etmektedir (**Tablo 318**).

Tablo 318. Samsun ilinde yıllara göre hayvancılık desteklemeleri

Hayvancılık desteklemeleri (TL)	2012	2013	2014	2015	2016
Anaç koyun-keçi desteği	1.980.216	0	2.684.140	0	2.673.925
Koyun ıslah desteği	260.310	284.990	289.700	252.230	0
Anaç manda desteği	2.178.750	2.252.250	2.460.000	2.724.400	0
Malak desteği	0	0	0	801.000	603.750
Islah projesi manda desteği	1.307.150	1.652.350	1.880.900	2.228.000	2.375.750
Islah projesi malak desteği	0	26.700	27.400	58.050	190.600
Anaç sığır desteği	6.859.322	6.940.925	11.690.480	0	0
Suni tohumlamadan doğan buzağı desteği	1.261.775	1.053.240	1.609.870	0	10.737.855
Süt desteği	1.828.358	2.558.619	1.704.669	965.324	1.218.312
Aricılık desteklemeleri (kovan desteği)	368.840	415.800	571.290	611.240	656.540
Et teşviki	3.514.000	4.577.600	2.847.400	711.000	740.006
Çoban (Sürü Yöneticisi) istihdam desteği	0	0	0	0	70.000
Çiğ sütün değerlendirilmesine yönelik destekleme (süt tozu teşviki)	0	0	0	0	571.548
Programlı küpe uygulamaları	0	0	0	0	2.667
Hastalıklarla mücadele desteği (uygulayıcı aşı)	0	0	8.098	0	0
Hastalıktan ari işletme	343.125	684.938	67.875	0	0
Onaylı süt çiftliği desteklemesi	0	157.650	0	0	0
Hastalık tazminat desteği	3.206.027	2.265.464	1.799.819	0	0
Avcılık tekne	2.033.394	1.938.129	1.929.600	0	736.500
Su ürünleri desteği	2.033.394	1.938.129	1.324.053	2.923.703	1.946.390
Toplam	27.174.661	26.746.784	30.895.294	11.274.946	22.523.842

2012-2016 yılları arasında alan bazlı destekleme ödemeleri sürekli artmıştır. 2016 yılı alan bazlı toplam destekleme ödemesi 111,6 milyon TL'dir. Alan bazlı desteklemelerde il sırayı 69,3 milyon TL ile alan bazlı fındık desteklemesi bulunmaktadır. Alan bazlı fındık desteklemesini

21,6 milyon TL ile mazot gübre ve toprak analizi desteklemeleri ile 12,5 milyon TL ile yem bitkisi ödemeleri takip etmektedir (**Tablo 319**).

Tablo 319. Samsun ilinde yıllara göre alan bazlı desteklemeler

Alan bazlı desteklemeler	2012	2013	2014	2015	2016
Mazot ve gübre + toprak analizi desteği	18.968.227	20.904.232	21.662.527	22.863.121	21.561.019
Organik tarım	552.162	1.370.751	1.525.837	924.933	2.571.361
İyi tarım uygulamaları	208.872	214.509	733.876	1.197.481	2.050.042
Fındık	52.644.435	59.100.778	64.527.915	65.155.161	69.320.701
Yem bitkileri	13.182.589	15.841.379	14.281.299	10.074.037	12.499.040
Çatak	2.712.005	4.577.411	6.636.726	9.505.073	3.623.461
Toplam	88.268.290	102.009.060	109.368.180	109.719.806	111.625.624

Samsun ilinde 2012-2016 yılları arasında fark ödemeleri toplamda 8,1 milyon TL azalmıştır. 2016 yılı fark ödemelerinin %37,4'ünü hububat ve baklagil fark ödemesi geriye kalan %62,6'lık kısmı ise yağlı tohum bitkileri fark ödemeleri oluşturmaktadır (**Tablo 320**).

Tablo 320. Samsun ilinde yıllara göre fark ödemesi desteklemeleri

Fark ödemesi desteklemeleri	2012	2013	2014	2015	2016
Hububat ve baklagil (buğday, arpa, çeltik)	12.281.511	11.728.912	12.203.552	13.777.269	9.997.162
Yağlı tohumlu bit. (ayçiçeği, soya, dane mısır)	11.302.994	12.268.993	11.806.328	13.443.947	16.764.996
Yağlı tohumlar (ayçiçeği)	11.083.860	11.984.123	11.573.563	0	0
Yağlı tohumlar (kanola)	0	0	0	0	0
Yağlı tohumlar (soya)	0	0	0	0	0
Yağlı tohumlar (dane mısır)	219.134	284.870	232.764	0	0
Toplam	34.887.499	36.266.898	35.816.207	27.221.216	26.762.158

2012-2016 yılları arasında telafi edici ödemeler sürekli olarak artmaktadır. İncelenen dönemde telafi edici ödemeler toplamda 374 bin TL artmıştır. 2016 yılı toplam telafi edici ödeme miktarı 1,3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 321**).

Tablo 321. Samsun ilinde yıllara göre telefi edici ödemeler

Telafi edici ödemeler	2012	2013	2014	2015	2016
Fındık destekleme ürünleri (telafi)	37.796	111.626	65.378	0	0
Sertifikalı tohum ve fidan kullanım desteği	863.734	1.040.811	1.120.502	1.211.198	1.278.727
Yurtiçi sertifikalı tohum üretim	12.850	0	0	0	9.515
Toplam	914.380	1.152.437	1.185.880	1.211.198	1.288.242

Samsun ilinde kırsal kalkınma yatırımları destekleme programı kapsamında yapılan ödemeler 2012 yılında 5,3 milyon TL iken, bu miktar 2016 yılında 11,7 milyon TL'ye yükselmiştir (**Tablo 322**).

Tablo 322. Samsun ilinde kırsal kalkınma yatırımları destekleme programı ödemeleri

KKYDP	2012	2013	2014	2015	2016
Ekonomik yatırımlar	3.750.199	6.101.790	4.496.090	0	3.429.992
Makine ekipman	1.510.639	4.520.509	2.874.120	0	0
DOKAP projesi	0	0	1.335.603	2.381.524	1.138.871
Genç çiftçi projesi		0	0	0	7.170.000
Toplam	5.260.838	10.622.299	8.705.813	2.381.524	11.738.862

Samsun'da 2016 yılında diğer kalemlerden verilen destek miktarı 14,4 milyon TL'dir. Bu desteklemelerin %87,87'sini tarımsal sigorta ödemeleri, %11,68'ini tarımsal yayım ve danışmanlık ödemeleri ve %0,45'ini ise çiftlik muhasebesi veri ağı desteklemesi oluşturmaktadır (**Tablo 323**).

Tablo 323. Samsun ilinde verilen diğer desteklemeler

Diğer tarımsal amaçlı destekler	2012	2013	2014	2015	2016
Çiftlik muhasebe veri ağı	20.250	25.125	43.500	62.050	63.750
Tarım sigortaları (devlet tarafından ödenen)	0	2.736.472	2.983.494	9.821.357	8.861.769
Tarım sigortaları (tazminat miktarı)	1.858.056	2.525.119	6.164.384	1.550.071	3.772.117
Tarımsal Yayım ve Danışmanlık	1.958.400	2.517.000	3.037.800	3.688.200	1.680.000
Toplam	3.836.706	7.803.716	12.229.178	15.121.678	14.377.636

Samsun 2016 yılında Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından 5,3 milyon TL değerinde destekleme ödemesi yapılmıştır. 2014 yılında 47,8 milyon TL'ye kadar çıkan destekleme ödemeleri 2016 yılına kadar büyük oranda azalmıştır (**Tablo 324**).

Tablo 324. Samsun ilinde yıllara göre TKDK desteklemeleri

Destekleme kalemi	2012	2013	2014	2015	2016
Süt üretimi	737.310	3.466.250	1.091.138		2.881.296
Besicilik (kırmızı et)		193.137		1.059.134	
Besicilik (kanatlı eti)		18.497.533	24.151.143	11.057.042	
Süt ve süt ürünleri işleme		1.360.365	1.711.094		
Süt toplama merkezi				334.929	
Et ve et ürünleri işleme (kırmızı et)		1.929.985	1.046.971		
Meyve ve sebze işleme		1.136.627	547.905		
Su ürünleri işleme		1.040.649		1.789.124	
Arıcılık ve seracılık		3.445.202	18.406.267	1.994.812	306.514
Yerel gıda tarım ürünleri ve el sanatları	550.990				277.599
Kırsal turizm			611.072	638.647	1.808.904
Kültür balıkçılığı			267.178		
Toplam	1.288.300	31.069.748	47.832.768	16.873.688	5.274.313

7.10. Finans Kaynakları

Samsun il genelinde 23 farklı banka toplamda 153 şubesi ile hizmet vermektedir. Her ilçede en az 1 adet banka şubesi bulunmaktadır. Bu banka şubelerinden gerekli niteliklere sahip olan her vatandaş kredi hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Mevcut banka şubelerinin %37,91'i İlkadım ilçesinde, %11,11'i Atakum ilçesinde bulunmaktadır (**Tablo 325**).

Bir diğer finans kaynağı olarak Samsun ilinde 32 adet Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. İlkadım ilçesi dışındaki her ilçede en az 1 adet Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır (**Tablo 326**).

Ayrıca il içerisinde Ayvacık ilçesi hariç diğer ilçelerde en az birer adet olmak üzere 20 adet Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi bulunmaktadır. İl içerisinde IPARD desteklemeleri için Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bulunmaktadır. Samsun'da ayrıca il merkezinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Müdürlüğü bulunmaktadır.

Tablo 325. Samsun ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	Banka şubesi sayısı	Oran (%)
Atakum	17	11,1
Canik	13	8,5
İlkadım	58	37,9
Alaçam	2	1,3
Asarcık	1	0,7
Ayvacık	1	0,7
Bafra	13	8,5
Çarşamba	11	7,2
Havza	5	3,3
Kavak	2	1,3
Ladik	1	0,7
Ondokuzmayıs	1	0,7
Salıpazarı	1	0,7
Tekkeköy	11	7,2
Terme	7	4,6
Vezirköprü	8	5,2
Yakakent	1	0,7
Toplam	153	100,0

Tablo 326. Samsun ilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Alaçam	5	15,2
Asarcık	1	3,0
Ayvacık	1	3,0
Bafra	6	18,2
Çarşamba	3	9,1
Havza	2	6,1
Ladik	1	3,0
Ondokuzmayıs	1	3,0
Salıpazarı	1	3,0
Tekkeköy	1	3,0
Terme	6	18,2
Vezirköprü	4	12,1
Yakakent	1	3,0
Toplam	33	100,0

7.11. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye’de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden 9 tanesi ise Samsun iline aittir. Bu ürünler sırası ile Bafra Zembili, Bafra Nokulu, Bafra Pidesi, Çarşamba Pidesi, Samsun Kaz Tiridi, Samsun Simidi, Terme Pidesi, Vezirköprü Semaverisi ve Yakakent Mantısıdır. Yine bu ürünlerden Bafra Zembili 04.05.2012, Bafra Nokulu 20.06.2012, Bafra Pidesi 20.05.2015, Çarşamba Pidesi 22.12.2016, Samsun Kaz tiridi 27.12.2011, Samsun Simidi 20.03.2012, Terme Pidesi 31.03.2008, Vezirköprü Semaverisi 26.09.2017 ve Yakakent Mantısı 08.08.2017 tarihinde coğrafi işaret almıştır.

Şekil 23. Bafra zembili

Şekil 24. Bafra nokulu

Şekil 25. Samsun kaz tirdi

Şekil 26. Çarşamba pidesi

Şekil 27. Terme pidesi

Şekil 28. Bafra pidesi

Şekil 29. Vezirköprü semaveri

Şekil 30. Yakakent mantısı

Şekil 31. Samsun simidi

7.12. Turizm İşletmeleri

Samsun ilinde Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı toplam 31 adet konaklama tesis bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin toplam oda sayısı 2.179, toplam yatak kapasitesi ise 4.377 adettir.

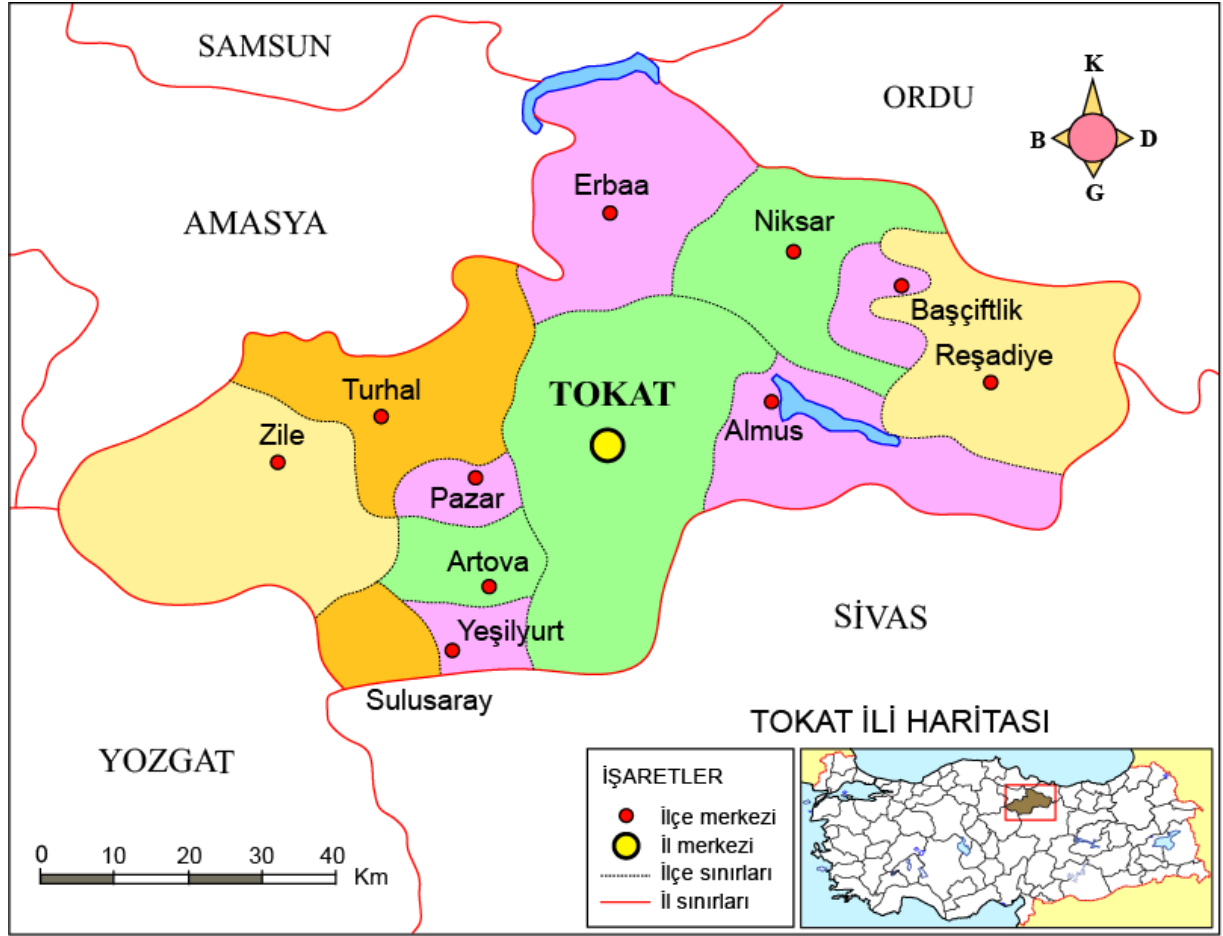
Tablo 327. Samsun ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
5 yıldızlı otel	4	12,9	655	30,1	1.332	30,4
4 yıldızlı otel	9	29,0	823	37,8	1.644	37,6
3 yıldızlı otel	12	38,7	506	23,2	1.011	23,1
2 yıldızlı otel	4	12,9	155	7,1	310	7,1
Butik otel	2	6,5	40	1,8	80	1,8
Toplam	31	100,0	2.179	100,0	4.377	100,0

8. TOKAT İLİ TARIM ENVANTERİ

8.1. Tokat İli Genel Bilgileri

Tokat ili Orta Karadeniz Bölgesinde yer almaktadır. Kuzeyinde Samsun ve Ordu, batısında Amasya, güneyinde ise Yozgat ve Sivas illeri bulunmaktadır. Tokat ilinin merkezi ile birlikte toplam 12 ilçesi bulunmaktadır. Bu ilçeler sırasıyla, Almus, Artova, Başçiftlik, Erbaa, Merkez, Niksar, Pazar, Reşadiye, Sulusaray, Turhal, Yeşilyurt ve Zile ilçeleridir. İl, büyük şehirlerden Sivas'a 107 km, Ordu'ya 215 km ve Samsun'a 227 km uzaklıktadır.

Şekil 32. Tokat ili haritası (Anonim, 2018)

8.2. Demografik Yapı

Tokat ili nüfusu inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. Son 10 yıl içerisinde toplam nüfus miktarı yaklaşık 15 bin azalış göstermiştir. TÜİK verilerine göre Tokat ili 2017 yılı nüfusu 602 bin kişidir (Tablo 328).

Tablo 328. Yıllara göre Tokat ili nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam nüfus	Artış miktarı (%)
2008	617.158	-0,57
2009	624.439	1,18
2010	617.802	-1,06
2011	608.299	-1,54
2012	613.990	0,94
2013	598.708	-2,49
2014	597.920	-0,13
2015	593.990	-0,66
2016	602.662	1,46
2017	602.086	-0,10

8.3. Sosyoekonomik Göstergeler

2017 yılında altı yaş üzeri okuma yazma bilenlerin oranı Türkiye’de %96,74’tür. Tokat ili okuma yazma bilenlerin oranı Türkiye ortalamasından %0,35 daha fazladır. İl genelinde okuma yazma bilen kişi sayısı 534 bin okuma yazma bilmeyenlerin sayısı ise 16 bindir (**Tablo 329**).

Tablo 329. Tokat ili okuma yazma oranları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	488.431	56.997	23.017	10,45	89,55
2010	493.555	49.504	20.368	9,12	90,88
2011	505.273	35.874	14.226	6,63	93,37
2012	534.937	19.248	7.056	3,47	96,53
2014	525.371	17.963	5.135	3,31	96,69
2015	524.882	18.078	2.136	3,33	96,67
2016	533.746	16.996	1.722	3,09	96,91
2017	533.577	16.005	2.248	2,91	97,09

Tokat ili genellikle göç veren bir ildir. 2008-2017 yılları arasında 2012 ve 2016 yılları dışında alınan göç miktarı verilen göç miktarından sürekli olarak daha az olmuştur. İncelen dönem içerisinde verilen toplam göç miktarı, alınan göç miktarından 57 bin kişi daha fazladır (**Tablo 330**).

Tablo 330. Tokat ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan göç miktarı	Verilen göç miktarı	Net göç	Net göç hızı	İl nüfusu
2008	29.593	35.892	-6.299	-10,15	617.158
2009	32.655	34.213	-1.558	-2,49	624.439
2010	25.430	40.995	-15.565	-24,88	617.802
2011	29.576	36.342	-6.766	-11,06	608.299
2012	34.725	31.812	2.913	4,76	613.990
2013	26.987	47.071	-20.084	-32,99	598.708
2014	35.891	38.737	-2.846	-4,75	597.920
2015	34.586	40.805	-6.219	-10,42	593.990
2016	36.572	33.380	3.192	5,31	602.662
2017	34.735	38.746	-4.011	-6,64	602.086

Türkiye yaşam genel endeksinde Tokat ili 39. sırada yer almaktadır. Türkiye yaşam endeksleri sıralamalarında Tokat ilinin en önde olduğu endeks sivil katılım endeksidir. Tokat sivil katılım endeksinde Türkiye sıralamasında 9. sırada yer almaktadır. Sivil katılım endeksi sıralamasını 21. sıra ile eğitim endeksi ve 24. sıra ile güvenlik endeksi takip etmektedir. Türkiye sıralamasında en geride olduğu endeksler ise 47. sıra ile altyapı hizmetlerine erişim endeksi, yine 47. sıra ile yaşam memnuniyeti endeksi ve 44. sıra ile sağlık endeksi gelmektedir (**Tablo 331**).

Tablo 331. 2015 yılı Tokat yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

Endeksler	Sıralama	Endeks değeri
Genel endeks	39	0,5619
Konut	40	0,7706
Çalışma hayatı	34	0,5967
Gelir ve servet	51	0,3753
Sağlık	44	0,6016
Eğitim	21	0,6347
Çevre	31	0,6361
Güvenlik	24	0,6887
Sivil katılım	9	0,5496
Altyapı hizmetlerine erişim	47	0,4076
Sosyal yaşam	34	0,4340
Yaşam memnuniyeti	47	0,4863

8.4. Gelişmişlik Düzeyi

Tokat ili GSYH'si 2004-2014 yılları arasında yaklaşık 3 katına yükselmiştir. İncelenen dönemde GSYH'nin tarım sektörü kalemi 2,1 katına, sanayi kalemi 4,3 katına ve hizmet sektörü kalemi ise 3,2 katına yükselmiştir. 2014 GSYH'sinin %21,52'sini tarım sektörü, %14,95'ini sanayi sektörü ve %54,46'sını ise hizmetler sektörü oluşturmaktadır. 2014 yılı toplam GSYH ise 8,4 milyon TL'dir (**Tablo 332**). İlde 2007-2014 yılları arasında içerisinde kişi başına düşen GSYH miktarı ise 2,2 katına çıkmıştır. 2014 yılında Tokat'ta kişi başına düşen GSYH 14 bin TL'dir (**Tablo 333**).

Tablo 332. Yıllara göre Tokat ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	764.576	292.700	1.429.645	2.486.921	358.865	2.845.786
2005	833.516	347.254	1.621.130	2.801.900	406.692	3.208.592
2006	862.640	424.363	1.909.182	3.196.185	458.290	3.654.476
2007	895.961	484.970	2.139.691	3.520.623	452.135	3.972.757
2008	1.131.443	569.687	2.470.215	4.171.345	514.066	4.685.411
2009	1.224.255	518.875	2.570.337	4.313.467	523.326	4.836.792
2010	1.471.657	611.845	2.774.726	4.858.228	667.367	5.525.595
2011	1.502.166	755.775	3.181.669	5.439.610	744.003	6.183.612
2012	1.716.770	909.805	3.612.930	6.239.505	829.852	7.069.356
2013	1.692.171	1.075.131	4.058.435	6.825.737	966.119	7.791.856
2014	1.605.045	1.260.178	4.592.084	7.457.307	974.445	8.431.753

Tablo 333. Yıllara göre Tokat ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)

Yıllar	Kişi başı GSYH
2007	6.400
2008	7.592
2009	7.746
2010	8.944
2011	10.165
2012	11.514
2013	13.014
2014	14.102

8.5. Arazi Yapısı

Tokat'ta bulunan mevcut 1 milyon hektarlık arazinin %31,2'si tarımsal üretim için uygun olan 1-4. sınıf arazi sınıfları arasında yer almaktadır. Geriye kalan %68,8'lik arazi ise tarımsal üretime uygun olmayan 5-8. sınıf araziler ile su satırları ve meskûn mahaller oluşturmaktadır (Tablo 334).

Tablo 334. Tokat ilinin arazi sınıfları dağılımı

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
1. Sınıf araziler	76.853	7,6
2. Sınıf araziler	66.741	6,6
3. Sınıf araziler	95.055	9,4
4. Sınıf araziler	76.853	7,6
5. Sınıf araziler	2.022	0,2
6. Sınıf araziler	146.628	14,5
7. Sınıf araziler	529.883	52,4
8. Sınıf araziler	10.112	1,0
Su satırları ve meskûn sahalar	8.090	0,8
Toplam	1.011.228	100,0

Mevcut arazi üzerinde en çok orman arazisi bulunmaktadır. Orman arazileri Tokat'ta bulunan mevcut arazilerin %40,44 ünü kaplamaktadır. Orman arazilerini %36,82 ile tarım arazileri, %12,00 ile çayır-mera arazileri ve %10,75 ile diğer araziler izlemektedir (Tablo 335).

Tablo 335. Tokat ilinin arazi kullanım dağılımı

Arazi dağılımı	Alan (ha)	Oran (%)
Tarım arazisi işlenen	372.303	36,82
Çayır-mera arazileri	121.313	12,00
Orman arazisi	408.895	40,44
Diğer araziler	108.717	10,75
Toplam	1.011.228	100,00

8.6. Tokat İlinde Tarım

Tokat ilinde Tarım ve Orman Bakanlığının Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı toplam 30.521 adet tarımsal işletme bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin % 19,99'u Zile'de bulunmaktadır. Zile ilçesini %17,87 ile Tokat merkez ve %17,04 ile Erbaa ilçeleri takip etmektedir. En az tarımsal

işletmeye sahip olan ilçe ise Başçiftlik ilçesidir. Mevcut işletmelerin %1,44'ü Başçiftlik ilçesinde bulunmaktadır. Başçiftlik ilçesini %2,66 ile Almus ve %3,04 ile Yeşilyurt ilçeleri takip etmektedir (Tablo 336).

Tablo 336. Tokat ilinde Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı İşletmelerin İlçelere göre dağılımı

İlçeler	ÇKS'ye kayıtlı tarımsal işletme sayısı	Oran (%)
Almus	812	2,66
Artova	1.378	4,51
Başçiftlik	441	1,44
Erbaa	5.201	17,04
Merkez	5.455	17,87
Niksar	2.900	9,50
Pazar	1.466	4,80
Reşadiye	1.389	4,55
Sulusaray	1.280	4,19
Turhal	3.172	10,39
Yeşilyurt	927	3,04
Zile	6.100	19,99
Toplam	30.521	100,00

8.6.1 Bitkisel Üretim

Tokat ili sınırları içerisinde en çok üretim alanına sahip olan tarımsal ürün buğdaydır. Yıllar itibari ile buğday üretim alanları değişiklik gösterse de son 10 yıl içerisinde 34 bin dekar artmıştır. Tokat'ta 2017 yılında 1,18 milyon dekarlık arazide toplam 284 bin ton buğday üretimi gerçekleştirilmiştir. Tokat ili 2017 yılı buğday verimi ise 241 kg/da olarak gerçekleşmiştir (Tablo 337).

Tablo 337. Tokat ilinde yıllara göre buğday üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(da)	Hasat edilen alan(da)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2008	1.147.102	1.147.102	332.549	290
2009	1.114.678	1.113.793	283.394	254
2010	1.123.352	1.120.672	272.708	243
2011	1.213.198	1.212.814	328.193	271
2012	1.204.794	1.204.794	300.614	250
2013	1.139.989	1.139.809	283.235	248
2014	1.202.546	1.202.386	215.785	179
2015	1.228.053	1.227.955	342.867	279
2016	1.167.116	1.166.953	315.144	270
2017	1.181.512	1.181.492	284.425	241

Arpa üretim alanları da yıllar itibari ile buğday üretim alanları gibi inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. Son 10 yıl içerisinde arpa üretim alanları 41 bin dekar artış göstermiştir. 2017 yılında mevcut 246 bin dekar tarımsal arazi üzerinde 72 bin ton arpa üretimi gerçekleştirilmiştir. Tokat ili 2017 yılı arpa verimi 293kg/da olarak gerçekleşmiştir (Tablo 338).

Tablo 338. Tokat ilinde yıllara göre arpa üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	204.902	203.104	55.157	272
2009	213.929	213.929	46.615	218
2010	251.475	250.375	53.092	212
2011	241.670	241.450	57.820	239
2012	242.440	242.440	56.211	232
2013	235.310	235.200	56.752	241
2014	260.795	260.644	51.901	199
2015	262.191	262.052	70.094	267
2016	245.058	244.904	66.564	272
2017	245.736	245.692	72.031	293

Tokat ilinde son yıllarda yulaf üretim alanları büyük artış göstermektedir. 2008-2017 yılları arasında yulaf ekim alanları toplamda 4 katının üzerine çıkmıştır. 2017 yılında 16 bin dekarlık yulaf ekili alanda 3 bin tonluk üretim gerçekleştirilmiştir. Tokat ili 2017 yılı yulaf verimi 192kg/da olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 339**).

Tablo 339. Tokat ilinde yıllara göre yulaf üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	3.890	3.890	751	193
2009	3.989	3.989	715	179
2010	5.266	5.266	925	176
2011	7.445	7.445	1.377	185
2012	9.955	9.955	1.654	166
2013	9.349	9.301	1.697	182
2014	9.785	9.737	1.534	158
2015	10.293	10.233	1.970	193
2016	13.021	13.021	2.509	193
2017	15.972	15.972	3.063	192

Kuru fasulye üretim alanları son 10 yıl içerisinde çok büyük oranlarda düşmüş olsa da son 4 yılda yavaş yavaş tekrar artış göstermektedir. 2017 yılında 10 bin dekarlık arazide toplam 1.603 ton kuru fasulye üretimi gerçekleştirilmiştir. Kuru fasulye verimi ise 156 kg/da olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 340**). Dane fiğ üretim alanları yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da, son 10 yıl içerisinde toplam 22 bin dekar artmıştır. 2017 yılında 164 bin dekarlık arazide toplam 19 bin ton dane fiğ üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 341**).

Tablo 340. Tokat ilinde yıllara göre kuru fasulye üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	28.494	28.494	3.926	138
2009	26.585	26.585	4.108	155
2010	20.250	20.240	3.118	154
2011	17.385	17.375	2.677	154
2012	12.633	12.633	2.026	160
2013	8.872	8.872	1.450	163
2014	8.201	8.181	1.059	129
2015	8.670	8.668	1.253	145
2016	9.030	9.030	1.360	151
2017	10.440	10.255	1.603	156

Tablo 341. Tokat ilinde yıllara göre dane fiğ üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	142.059	142.059	14.815	104
2009	181.006	181.006	19.826	110
2010	162.945	162.895	16.327	100
2011	164.005	163.885	17.473	107
2012	196.641	194.767	20.392	104
2013	179.006	178.780	19.540	109
2014	162.845	162.825	17.609	108
2015	161.690	161.660	18.451	114
2016	174.404	173.994	20.709	119
2017	163.894	163.894	19.489	119

Tokat ilinde son 10 yılda yeşil mercimek üretim alanları %46 oranında azalmıştır. Mevcut azalmaya rağmen son 3 yıldır yeşil mercimek üretim alanları az da olsa artış göstermiştir. 2017 yılında toplam 3365 dekarlık arazide 522 ton yeşil mercimek üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 342**).

Tablo 342. Tokat ilinde yıllara göre yeşil mercimek üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	6.190	6.190	749	121
2009	6.735	6.735	872	129
2010	5.046	5.046	681	135
2011	4.651	4.651	630	135
2012	4.484	4.484	818	182
2013	4.597	4.591	643	140
2014	2.553	2.548	328	129
2015	2.548	2.546	372	146
2016	2.789	2.789	411	147
2017	3.365	3.365	522	155

İlde 2008-2017 yılları arasında nohut üretim alanları %58 oranında azalmıştır. Üretim alanlarında meydana gelen değişme ile orantılı olarak nohut üretim miktarı da yıllar itibariyle düşmüştür. 2017 yılında Tokat ilinde 40 bin dekarlık tarımsal arazide 5.899 ton nohut üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 343**).

Tablo 343. Tokat ilinde yıllara göre nohut üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	95.706	95.706	12.281	128
2009	100.902	100.902	15.219	151
2010	92.814	92.774	11.802	127
2011	69.235	69.215	8.769	127
2012	45.257	45.257	6.063	134
2013	44.680	44.669	6.187	139
2014	31.510	31.510	3.495	111
2015	33.010	33.010	4.428	134
2016	34.145	34.145	5.077	149
2017	39.880	39.875	5.899	148

Son 10 yılda patates üretim alanları da yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koysa da incelenen dönem içerisinde yaklaşık 3 bin dekar artış göstermiştir. 2017 yılı içerisinde Tokat ilinde 29 bin dekarlık arazide toplam 73 bin tonluk patates üretimi gerçekleştirilmiştir. Patates verimi ise 2.535 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 344**).

Tablo 344. Tokat ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	25.820	25.820	51.490	1.994
2009	28.613	28.613	67.471	2.358
2010	30.363	30.363	73.075	2.407
2011	30.247	30.217	79.916	2.645
2012	35.016	34.688	77.264	2.227
2013	28.611	28.594	68.387	2.392
2014	29.890	29.885	69.815	2.336
2015	29.236	29.227	70.764	2.421
2016	28.282	28.282	67.902	2.401
2017	28.616	28.616	72.542	2.535

Şeker pancarı üretimi alanları yıllara göre inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 113 bin dekarlık üretim alanından 643 bin ton şeker pancarı üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 5.691 kg/dekar olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 345**).

Tablo 345. Tokat ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	120.144	120.144	588.644	4.899
2009	129.060	129.060	644.010	4.990
2010	144.226	144.226	729.095	5.055
2011	131.239	131.239	617.640	4.706
2012	103.369	103.369	422.240	4.085
2013	94.818	94.818	476.447	5.025
2014	118.817	116.610	511.294	4.385
2015	92.119	92.116	511.112	5.549
2016	106.414	106.402	556.181	5.227
2017	113.111	112.980	642.956	5.691

Son 10 yıl içerisinde Tokat ilinde ayçiçeği üretim alanları 3 katının üzerine çıkmıştır. 2017 yılında 157 bin dekarlık arazide toplam 42 bin tonluk ayçiçeği üretimi gerçekleştirilmiştir. Tokat ilinde 2017 yılı verimi ise 265 kg/kg olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 346**).

Tablo 346. Tokat ilinde yıllara göre ayçiçeği üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	49.730	49.730	12.560	253
2009	42.703	42.609	11.488	270
2010	55.050	55.050	13.775	250
2011	90.973	90.973	25.132	276
2012	102.023	102.023	28.241	277
2013	177.694	177.694	47.096	265
2014	164.041	164.041	33.740	206
2015	134.962	134.962	41.593	308
2016	137.141	137.141	39.306	287
2017	156.778	156.778	41.549	265

Son 10 yıl içerisinde dane mısır üretim alanları yaklaşık olarak iki katına çıkmıştır. 2017 yılı içerisinde 40 bin dekarlık üretim alanı içerisinde 38 bin dane mısır üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 952 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 347**).

Silajlık mısır üretim alanları 2008-2017 yılları arasında 10 bin dekar artış göstermiştir. 2017 yılında 49 bin dekarlık üretim alanı içerisinde 253 bin ton silajlık mısır üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 5,2 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 348**).

Tablo 347. Tokat ilinde yıllara göre dane mısır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	21.669	21.669	11.246	519
2009	24.143	24.143	12.347	511
2010	22.123	22.123	11.926	539
2011	25.319	25.319	14.741	582
2012	34.001	34.001	19.981	588
2013	34.894	34.894	24.322	697
2014	29.686	29.686	21.781	734
2015	30.207	30.207	25.024	828
2016	33.461	33.461	29.784	890
2017	40.370	40.370	38.428	952

Tablo 348. Tokat ilinde yıllara göre silajlık mısır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	39.313	39.313	164.702	4.190
2009	41.011	41.011	181.108	4.416
2010	37.420	37.390	163.641	4.377
2011	37.283	37.273	164.258	4.407
2012	40.315	40.115	180.844	4.508
2013	31.040	31.040	136.015	4.382
2014	30.890	30.880	124.967	4.047
2015	43.080	43.080	43.090	4.310
2016	44.800	44.800	220.209	4.915
2017	49.330	49.330	252.673	5.222

Tokat ilinde armut üretim alanları yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 3.278 dekarlık üretim alanında 6.381 ton armut üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 349**).

Tablo 349. Tokat ilinde yıllara göre armut üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	3.096	5.126	43	119.203	23.211	142.414
2009	3.228	5.217	43	120.783	27.601	148.384
2010	3.236	4.349	33	132.152	29.292	161.444
2011	3.277	5.246	39	134.372	28.922	163.294
2012	3.502	5.450	39	140.009	47.466	187.475
2013	3.511	5.366	39	137.769	47.488	185.257
2014	3.500	1.779	13	139.389	50.703	190.092
2015	3.372	6.494	46	140.639	50.468	191.107
2016	3.374	6.065	43	139.632	60.541	200.173
2017	3.278	6.381	45	140.491	58.225	198.716

Şeftali üretim alanları da son 10 yıl içerisinde armut üretim alanları gibi inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 9.507 dekarlık üretim alanında 12 bin ton şeftali üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 350**).

Tablo 350. Tokat ilinde yıllara göre şeftali yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	6.670	8.088	35	231.754	44.250	276.004
2009	6.700	7.159	31	234.654	40.415	275.069
2010	11.644	13.114	32	407.486	60.581	468.067
2011	11.634	12.747	32	394.316	55.431	449.747
2012	11.510	7.547	19	398.067	46.672	444.739
2013	11.374	14.607	37	397.397	53.572	450.969
2014	11.174	4.758	12	396.972	50.047	447.019
2015	10.954	15.958	41	388.087	50.162	438.249
2016	10.094	12.066	34	353.287	50.012	403.299
2017	9.507	12.281	37	331.787	47.742	379.529

Tokat ilinde kiraz üretilen alanlar 2008-2017 yılları arasında toplamda 1.417 dekar artmıştır. İlde 2017 yılı kiraz üretimi toplam 5.942 dekarlık arazide 8.349 ton olarak gerçekleştirilmiştir (**Tablo 351**).

Tablo 351. Tokat ilinde yıllara göre kiraz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	4.525	6.506	50	131.116	41.319	172.435
2009	4.702	6.610	50	132.416	40.539	172.955
2010	6.062	6.827	32	213.634	56.036	269.670
2011	6.422	8.691	40	217.366	66.134	283.500
2012	6.507	6.769	31	219.966	60.049	280.015
2013	6.006	7.395	36	207.856	72.109	279.965
2014	6.020	1.918	9	214.616	68.769	283.385
2015	6.021	10.038	47	215.466	67.489	282.955
2016	5.987	6.435	30	214.716	66.994	281.710
2017	5.942	8.349	39	214.286	61.219	275.505

Son 10 yıl içerisinde Tokat ilinde mevcut vişne üretimi gerçekleştirilen arazi miktarı %61 oranında azalmıştır. 2017 yılında 5.277 dekarlık üretim alanında 8.349 ton vişne üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 352**).

Tablo 352. Tokat ilinde yıllara göre vişne yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	13.371	9.347	30	316.373	308.573	624.946
2009	11.221	7.945	26	304.163	239.913	544.076
2010	8.048	6.257	23	274.567	167.359	441.926
2011	7.648	6.000	22	275.037	148.379	423.416
2012	7.556	9.453	33	290.418	139.787	430.205
2013	7.056	7.729	30	255.108	126.067	381.175
2014	6.928	3.892	15	258.135	120.432	378.567
2015	5.333	7.746	31	249.030	114.533	363.563
2016	5.277	6.268	26	244.436	114.907	359.343
2017	5.277	8.349	30	234.675	115.448	350.123

2008-2017 yılları arasında Tokat ilinde toplam fındık üretim alanı 2 bin dekar artmıştır. 2017 yılında toplam 28 bin dekar olan fındık dikili arazide toplamda 1.869 ton fındık üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 353**).

Tablo 353. Tokat ilinde yıllara göre fındık yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	26.180	1.996	2	992.300	331.270	1.323.570
2009	26.180	1.800	2	994.300	54.270	1.048.570
2010	26.280	1.999	2	995.300	57.270	1.052.570
2011	26.330	2.001	2	996.500	58.070	1.054.570
2012	26.330	2.013	2	1.002.600	56.105	1.058.705
2013	27.520	2.918	3	1.002.000	100.020	1.102.020
2014	27.520	506	1	1.002.000	520.025	1.522.025
2015	28.020	3.511	4	1.002.100	120.025	1.122.125
2016	28.120	1.921	2	1.002.150	124.050	1.126.200
2017	28.220	1.869	1	1.252.220	140.890	1.393.110

Tokat ilinde Ceviz üretim alanları son 10 yıl içerisinde yaklaşık 4 bin dekar artmıştır. 2017 yılında 18 bin dekarlık ceviz dikili araziden 5.077 ton ceviz üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 354**).

İncelenen dönem içerisinde Tokat ilinde elma üretim alanları 4 bin dekar azalmıştır. 2017 yılında 10 bin dekarlık elma üretim alanında 14 bin ton üretim gerçekleştirilmiştir (**Tablo 355**).

Tablo 354. Tokat ilinde yıllara göre ceviz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	13.330	2.659	27	99.453	92.865	192.318
2009	13.880	3.359	32	104.013	100.465	204.478
2010	14.088	3.384	30	112.945	100.253	213.198
2011	14.531	3.179	26	121.195	106.093	227.288
2012	15.797	5.043	37	134.768	97.935	232.703
2013	14.532	5.270	39	133.761	102.477	236.238
2014	14.342	1.268	9	135.938	112.367	248.305
2015	14.367	4.451	27	165.368	118.352	283.720
2016	15.864	4.461	26	171.830	141.228	313.058
2017	17.561	5.077	25	200.635	185.603	386.238

Tablo 355. Tokat ilinde yıllara göre elma yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	14.392	19.069	55	327.635	168.145	495.780
2009	14.514	17.542	536	319.255	176.820	496.075
2010	11.613	15.468	506	307.064	178.063	485.127
2011	12.007	17.510	562	310.220	196.014	504.234
2012	12.214	18.245	57	317.844	190.543	508.387
2013	11.504	15.710	55	288.941	193.230	482.171
2014	11.563	6.595	218	298.160	199.050	497.210
2015	11.408	14.150	47	360.031	196.475	502.506
2016	11.107	13.228	484	283.980	196.328	480.308
2017	10.492	14.109	48	277.736	185.351	463.087

2008-2017 yılları arasında dolmalık biber üretim alanı toplamda 1.376 dekar artmıştır. 2017 yılında 9 bin dekarlık üretim alanında 37 bin ton dolmalık biber üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 356).

Tablo 356. Tokat ilinde yıllara göre dolmalık biber (dolmalık) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan(da)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
2008	7.574	9.978	1.317
2009	7.589	10.167	1.340
2010	7.503	11.355	1.513
2011	7.578	11.883	1.568
2012	8.307	14.129	1.701
2013	8.817	22.524	2.555
2014	9.032	22.942	2.540
2015	8.959	30.696	3.426
2016	8.552	31.931	3.734
2017	8.950	37.056	4.140

Sivri biber üretimi gerçekleştirilen üretim alanları yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 8 bin dekarlık üretim alanında 36 bin ton sivri biber üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 357**).

Tablo 357. Tokat ilinde yıllara göre sivri biber (sivri) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	7.201	8.576	1.191
2009	7.274	7.986	1.098
2010	7.321	10.440	1.426
2011	7.701	11.226	1.458
2012	8.028	12.041	1.500
2013	7.875	19.134	2.430
2014	8.201	19.653	2.396
2015	8.352	31.475	3.769
2016	8.021	32.349	4.033
2017	7.996	35.704	4.465

Tokat ilinde 2017 yılı içerisinde sofralık üzüm üretim alanı 9 bin dekar azalmıştır. Yine aynı yıl 13 bin dekarlık üretim alanında 8 bin ton sofralık üzüm üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 358**).

Tablo 358. Tokat ilinde yıllara göre sofralık üzüm yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	22.865	9.493	415
2009	23.627	11.449	485
2010	23.765	10.955	461
2011	23.805	13.352	561
2012	24.015	13.194	549
2013	24.355	13.348	548
2014	22.564	4.662	207
2015	22.565	9.078	402
2016	21.755	10.720	493
2017	12.817	8.012	625

İl içerisinde sofralık üzüm üretim alanlarının aksine şaraplık üzüm üretim alanları her geçen yıl artmaktadır. 2008-2017 yılları arasında toplam şaraplık üzüm üretim alanı 13 bin dekar artmıştır. 2017 yılı içerisinde 47 bin dekarlık üretim alanında 38 bin ton şaraplık üzüm üretimi gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl dekara verim ise 708 kg/dekar olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 359**).

Tablo 359. Tokat ilinde yıllara göre şaraplık üzüm yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	33.780	21.441	635
2009	34.325	23.744	692
2010	35.853	22.103	616
2011	36.073	23.508	652
2012	37.193	21.740	585
2013	37.823	22.554	596
2014	41.153	21.534	523
2015	41.653	26.868	645
2016	45.050	31.905	708
2017	46.558	38.166	820

Taze barbunya üretim alanları son 10 yıl içerisinde inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 5 bin dekarlık üretim alanında 5108 ton taze barbunya üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 360).

Tablo 360. Tokat ilinde yıllara göre taze barbunya yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	5.310	5.010	944
2009	5.715	5.965	1.044
2010	5.695	5.897	1.035
2011	5.585	5.877	1.052
2012	6.042	6.492	1.074
2013	6.239	6.854	1.099
2014	6.190	6.850	1.107
2015	6.100	6.930	1.136
2016	4.810	5.355	1.113
2017	4.875	5.108	1.048

Son 10 yıl içerisinde salçalık domates üretim alanları %60 azalmıştır. 2017 yılında 4 bin dekarlık üretim alanı içerisinde 21 bin tonluk sofralık domates üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 5,2 ton/dekar olarak gerçekleşmiştir (Tablo 361).

Tablo 361. Tokat ilinde yıllara göre salçalık domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	10.300	37.313	3.623
2009	11.350	42.440	3.739
2010	13.070	52.457	4.014
2011	13.250	53.718	4.054
2012	11.880	45.308	3.814
2013	10.400	42.335	4.071
2014	10.000	40.625	4.063
2015	9.310	37.916	4.073
2016	8.080	41.828	5.177
2017	4.080	21.070	5.164

Sofralık domates üretim alanları 2008-2017 yılları arasında toplamda %23 azalmıştır. 2017 yılında toplam 56 bin dekarlık üretim alanında 435 bin ton sofralık domates üretimi gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl verim ise 7,8 ton/dekar olarak gerçekleşmiştir (Tablo 362).

Tablo 362. Tokat ilinde yıllara göre sofralık domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	72.403	504.290	6.965
2009	62.795	437.650	6.970
2010	58.244	412.224	7.078
2011	63.573	461.437	7.258
2012	64.549	436.201	6.758
2013	63.923	440.431	6.890
2014	65.247	461.617	7.075
2015	63.420	488.002	7.695
2016	54.578	440.015	8.062
2017	55.889	435.308	7.789

Tokat ilinde hıyar üretim alanları yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 6 bin dekarlık üretim alanı içerisinde 31 bin tonluk hıyar üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 363).

Tablo 363. Tokat ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	7.877	22.059	2.800
2009	8.516	30.511	3.583
2010	8.283	26.004	3.139
2011	7.026	26.497	3.771
2012	6.765	24.963	3.690
2013	6.712	25.538	3.805
2014	6.936	26.411	3.808
2015	6.882	29.885	4.342
2016	5.879	29.615	5.037
2017	6.033	30.573	5.068

Taze fasulye üretim alanları da hıyar üretim alanları gibi yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 27 bin dekarlık üretim alanından 43 bin ton taze fasulye üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 364). İl genelinde ıspanak üretim alanları son yıllarda giderek azalmıştır. 2017 yılında 5.306 dekarlık üretim alanında 9.376 ton ıspanak üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 1.767 kg/dekar olarak gerçekleşmiştir (Tablo 365).

Tablo 364. Tokat ilinde yıllara göre taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	25.154	31.733	1.262
2009	27.312	37.571	1.376
2010	26.837	39.061	1.455
2011	27.350	41.697	1.525
2012	28.712	47.468	1.653
2013	29.351	54.517	1.857
2014	29.917	54.605	1.825
2015	30.124	54.783	1.819
2016	26.589	46.360	1.744
2017	26.823	42.706	1.592

Tablo 365. Tokat ilinde yıllara göre ıspanak yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)
2008	6.105	9.589	1.571
2009	6.280	10.326	1.644
2010	6.164	10.186	1.652
2011	5.974	10.005	1.675
2012	6.044	9.937	1.644
2013	5.763	9.854	1.710
2014	5.556	9.445	1.700
2015	5.616	9.603	1.710
2016	5.356	9.413	1.757
2017	5.306	9.376	1.767

Tokat ilinde karpuz üretim alanlarının miktarı inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılı içerisinde 12 bin dekarlık üretim alanı içerisinde toplam 53 bin ton karpuz üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 3.779 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 366**).

Tablo 366. Tokat ilinde yıllara göre karpuz yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	13.680	34.880	2.550
2009	12.910	34.248	2.653
2010	12.025	41.913	3.485
2011	12.430	43.640	3.511
2012	13.030	45.893	3.522
2013	11.532	40.236	3.489
2014	11.950	41.125	3.441
2015	11.775	44.494	3.779
2016	12.425	51.108	4.113
2017	12.030	52.560	4.369

Kavun üretim alanları da karpuz üretim alanları gibi son 10 yıl içerisinde inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında yaklaşık 7 bin dekarlık üretim alanında 19 bin ton kavun üretimi gerçekleştirilmiştir. Tokat ilinde kavun verimi ise 2.780 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 367**).

Tablo 367. Tokat ilinde yıllara göre kavun yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	5.400	10.530	1.950
2009	5.325	11.532	2.166
2010	5.560	14.817	2.665
2011	8.345	28.299	3.391
2012	8.030	23.168	2.885
2013	6.400	16.189	2.530
2014	6.785	16.773	2.472
2015	6.240	16.206	2.597
2016	6.735	18.685	2.774
2017	6.690	18.600	2.780

Son 10 yıl içerisinde sarımsak üretim alanları toplamda %55 oranında artmıştır. 2017 yılında toplam 8.205 dekarlık üretim alanında 7.460 ton kuru sarımsak üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 909 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 368**).

Tablo 368. Tokat ilinde yıllara göre sarımsak (kuru) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)
2008	5.280	5.281	1.000
2009	4.750	4.715	993
2010	4.805	3.645	759
2011	4.770	3.610	757
2012	5.746	3.832	667
2013	5.525	3.882	703
2014	5.575	3.640	653
2015	5.700	4.985	875
2016	6.705	6.108	911
2017	8.205	7.460	909

Soğan üretim alanları son 10 yıl içerisinde inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymuştur. 2017 yılında 42 bin dekarlık üretim alanından 122 bin ton kuru soğan üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise 2.866 kg/da olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 369**).

Tablo 369. Tokat ilinde yıllara göre soğan (kuru) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	42.475	130.363	3.069
2009	42.425	129.293	3.048
2010	43.340	125.690	2.900
2011	43.636	128.804	2.952
2012	49.403	101.012	2.045
2013	38.805	90.775	2.339
2014	38.605	87.544	2.268
2015	41.075	138.342	3.368
2016	40.860	133.571	3.269
2017	42.490	121.786	2.866

Tokat ilinde çok fazla seracılık faaliyeti yapılmamaktadır. Ancak son 10 yıl içerisinde sera üretim alanı toplamda %81 artarak 1.113 dekara yükselmiştir. Mevcut seraların %85'i plastik, %12'si yüksek tünel, %3'ü alçak tünel tipi seralar oluşturmaktadır. Toplam cam sera alanı sadece 5,3 dekadır (**Tablo 370**).

Tablo 370. Tokat ilinde yıllar itibariyle sera çeşitleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alçak Tünel (da)	Cam Sera (da)	Plastik Sera (da)	Yüksek Tünel (da)	Toplam (da)
2008	224,0	5,0	252,0	135,0	616,0
2009	9,0	1,0	385,0	204,0	599,0
2010	47,0	4,0	284,0	147,0	482,0
2011	52,0	5,3	380,0	147,0	584,3
2012	50,0	5,3	407,5	150,5	613,3
2013	51,0	5,3	409,2	144,5	610,0
2014	46,0	5,3	480,2	125,6	657,1
2015	46,0	5,3	593,2	135,6	780,1
2016	41,0	5,3	726,5	130,6	903,4
2017	35,0	5,3	943,8	128,6	1.112,7

8.6.2 Hayvansal Üretim

Tokat ilinde son 10 yılda toplam büyükbaş hayvan varlığı toplamda %15, toplam süt üretimi ise %62 artmıştır. Toplam süt üretimindeki artışın toplam büyükbaş hayvan üretimine oranla çok daha fazla artış göstermesinin nedeni büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerin kültür ırkı hayvanların üretimine yönelmesinden kaynaklanmaktadır. 2017 yılı toplam büyükbaş hayvan sayısı 279 bin baştır. Bu hayvanların 102 bin başı sağılmaktadır. Aynı yıl toplam süt üretimi 290 bin tondur (**Tablo 371**).

Büyükbaş hayvancılık yapan üreticilerin üretimde büyükbaş hayvanları tercih etmesinden dolayı son 10 yıl içerisinde toplam kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı 2,65 katına çıkmıştır.

2017 yılı toplam kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı 89 bin baştır. Mevcut 89 bin büyükbaş hayvanın 32 bin başı sağılmaktadır. 2017 yılında kültür ırkı büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı 126 bin tondur (**Tablo 372**).

Tablo 371. Tokat ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	173.757	67.558	241.315	80.778	179.334
2009	160.909	60.845	221.754	79.653	199.877
2010	176.716	53.840	230.556	88.325	233.379
2011	180.081	57.657	237.738	88.303	236.623
2012	186.045	63.254	249.299	89.835	241.346
2013	202.075	67.564	269.639	98.384	262.002
2014	199.389	66.660	266.049	98.509	265.702
2015	182.936	62.781	245.717	94.534	258.128
2016	187.441	77.358	264.799	94.073	257.879
2017	191.457	87.195	278.652	101.856	290.367

Tablo 372. Tokat ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	23.761	9.675	33.436	10.710	42.253
2009	35.263	10.820	46.083	17.522	69.123
2010	45.021	9.627	54.648	23.325	92.017
2011	47.105	10.684	57.789	24.027	94.785
2012	49.095	11.361	60.456	24.841	97.998
2013	52.982	12.939	65.921	26.579	104.855
2014	56.193	14.146	70.339	27.774	109.567
2015	53.971	14.261	68.232	27.656	109.102
2016	56.462	22.007	78.469	27.504	108.502
2017	63.669	24.949	88.618	32.007	126.266

İşletmelerin üretimde kültür ırkı büyükbaş hayvanları tercih etmeleri son 10 yıl içerisinde melez hayvan varlığının da artmasına sebep olmuştur. İncelenen dönem içerisinde melez ırk büyükbaş hayvan varlığı toplamda %49 oranında artmıştır. 2017 yılı melez büyükbaş hayvan varlığı 140 bin baştır (**Tablo 373**).

Tablo 373. Tokat ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	65.378	28.484	93.862	29.463	81.818
2009	65.130	26.990	92.120	32.792	91.063
2010	74.317	25.231	99.548	37.623	104.480
2011	79.066	28.799	107.865	38.724	107.537
2012	81.884	32.124	114.008	39.203	108.867
2013	88.542	35.744	124.286	42.393	117.725
2014	85.647	34.102	119.749	42.794	118.838
2015	79.521	34.022	113.543	41.712	115.833
2016	82.728	39.767	122.495	42.088	116.877
2017	90.569	49.408	139.977	49.587	137.702

Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerin kültür ırklarına gösterdiği talep yıllar itibari ile yerli ırk hayvan varlığında son 10 yıl içerisinde toplamda %62 oranında düşüşe neden olmuştur. 2017 yılı toplam yerli ırk büyük baş hayvan varlığı 41 bin baştır (**Tablo 374**).

Tablo 374. Tokat ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	79.658	27.315	106.973	38.369	53.141
2009	55.957	21.106	77.063	27.175	37.638
2010	52.520	17.109	69.629	25.005	34.631
2011	48.909	16.345	65.254	23.055	31.931
2012	49.196	17.830	67.026	22.948	31.783
2013	54.399	16.908	71.307	26.400	36.564
2014	51.048	16.440	67.488	24.727	34.247
2015	42.147	12.956	55.103	21.353	29.574
2016	41.537	13.204	54.741	21.257	29.440
2017	30.483	10.414	40.897	16.447	22.779

Tokat ili manda varlığı bakımından Türkiye’de 4. sırada bulunmaktadır. Son 10 yıl içerisinde toplam manda varlığı 2 bin baş artış göstermiştir. 2017 yılı toplam manda varlığı 9.160 baştır. Mevcut mandaların 3.815’i sağılmaktadır. Aynı yıl toplam manda sütü üretimi 3.620 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 374**).

Tablo 375. Tokat ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	4.960	2.084	7.044	2.236	2.122
2009	4.559	1.929	6.488	2.164	2.053
2010	4.858	1.873	6.731	2.372	2.251
2011	5.001	1.829	6.830	2.497	2.370
2012	5.870	1.939	7.809	2.843	2.698
2013	6.152	1.973	8.125	3.012	2.858
2014	6.501	1.972	8.473	3.214	3.050
2015	7.297	1.542	8.839	3.813	3.619
2016	6.714	2.380	9.094	3.224	3.060
2017	6.736	2.424	9.160	3.815	3.620

Tokat ilinde toplam küçükbaş hayvan sayısı son 10 yılda toplam %64 artarak 352 bin başa yükselmiştir. İncelenen dönem içerisinde sağılan küçükbaş hayvan sayısı ise 2 katının üzerine çıkmıştır. Sağılan hayvan sayısı ile doğru orantılı olarak küçükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı da aynı dönemde iki katının üzerine çıkmıştır. 2017 yılı TÜİK verilerine göre Tokat ilinde küçükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı yaklaşık 13 bin tondur. Aynı yıl üretilen toplam yün, kıl ve tiftik miktarı ise 560 tondur (**Tablo 376**).

Tablo 376. Tokat ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	141.945	72.190	214.135	70.734	5.559	209.435	375,54
2009	115.282	65.523	180.805	55.284	4.393	173.928	303,56
2010	172.538	51.942	224.480	99.405	7.885	215.700	368,84
2011	191.709	51.841	243.550	112.766	8.927	233.585	400,05
2012	198.874	60.070	258.944	117.283	9.247	248.903	430,26
2013	220.578	79.399	299.977	128.427	10.187	294.075	483,45
2014	236.088	81.442	317.530	136.304	10.855	310.749	503,59
2015	241.647	67.724	309.371	145.039	11.560	303.976	495,01
2016	260.724	77.451	338.175	158.761	12.658	332.295	543,45
2017	272.368	79.820	352.188	160.695	12.815	344.912	559,93

2017 yılı verilerine göre tokat ilinde küçükbaş hayvan varlığının %80'i koyun varlığı oluşturmaktadır. Son 10 yıl içerisinde koyun varlığı toplamda 85 bin baş artmıştır. 2017 yılı toplam koyun varlığı 283 bin baştır. Mevcut koyun varlığının 135 bin başı sağılmaktadır. Sağılan hayvanlardan elde edilen süt miktarı ise 10 bin tondur (**Tablo 376**).

Tablo 377. Tokat ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	130.714	67.490	198.204	64.472	4.964	198.204	370,25
2009	100.006	58.646	158.652	47.731	3.675	158.652	296,36
2010	147.669	43.162	190.831	86.057	6.617	190.831	357,12
2011	165.121	41.876	206.997	98.502	7.572	206.997	387,52
2012	172.620	50.029	222.649	103.363	7.925	222.649	417,89
2013	185.602	59.875	245.477	109.857	8.423	245.477	460,56
2014	194.661	59.743	254.404	114.939	8.825	254.404	477,06
2015	200.660	50.564	251.224	122.166	9.387	251.224	470,17
2016	217.064	58.979	276.043	133.403	10.249	276.043	516,95
2017	225.341	57.750	283.091	134.743	10.350	283.091	530,81

Tokat ilinde mevcut küçükbaş hayvanların %20'sini keçi varlığı oluşturmaktadır. Son 10 yıl içerisinde keçi varlığı toplam 4 katının üzerine çıkarak 69 bin başa kadar yükselmiştir. Bu hayvanların 26 bin başı sağılmaktadır. 2017 yılında 2465 bin ton keçi sütü ile 29 ton kıl ve tiftik üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 378**).

İlde 2011 yılına kadar etlik tavuk üretimi yapan üreticiler 2012 yılında etlik tavuk üretimini bırakarak yumurta üretimine geçmişlerdir. Ancak 2012 yılında 231 bin olan yumurtalık tavuk sayısı son beş yılda toplam 51 bin adet azalarak 180 bin adede kadar gerilemiştir (**Tablo 379**).

Tablo 378. Tokat ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Kıl ve tiftik (ton)
2008	11.231	4.700	15.931	6.262	595	11.231	5,29
2009	15.276	6.877	22.153	7.553	718	15.276	7,20
2010	24.869	8.780	33.649	13.348	1.268	24.869	11,71
2011	26.588	9.965	36.553	14.264	1.355	26.588	12,52
2012	26.254	10.041	36.295	13.920	1.322	26.254	12,37
2013	34.976	19.524	54.500	18.570	1.764	48.598	22,89
2014	41.427	21.699	63.126	21.365	2.030	56.345	26,54
2015	40.987	17.160	58.147	22.873	2.173	52.752	24,85
2016	43.660	18.472	62.132	25.358	2.409	56.252	26,50
2017	47.027	22.070	69.097	25.952	2.465	61.821	29,12

Tablo 379. Tokat ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurtalık tavuk	Etlik tavuk
2008	0	86.043
2009	0	93.000
2010	0	40.000
2011	0	18.800
2012	230.805	0
2013	222.617	0
2014	220.065	0
2015	200.071	0
2016	178.476	0
2017	179.665	0

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Son 10 yıl içerisinde toplam kovan sayısı 6 bin adet artarak 41 bine yükselmiştir. Ancak bal üretimi aynı dönem içerisinde 73 ton azalarak 548 tona gerilemiştir. Toplam balmumu üretimi de bal üretimi gibi düşerek 28 tona gerilemiştir (Tablo 380).

Tablo 380. Tokat ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıllar	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	473	-	34.293	500	34.793	621	30,44
2009	468	-	34.052	385	34.437	612	30,75
2010	490	-	35.802	463	36.265	616	33,05
2011	495	-	34.923	529	35.452	609	32,13
2012	497	-	35.738	497	36.235	626	32,53
2013	-	1.769	36.851	482	37.333	542	29,60
2014	-	982	39.925	448	40.373	502	28,75
2015	-	959	41.210	425	41.635	518	28,65
2016	-	959	40.111	428	40.539	515	27,71
2017	-	686	40.336	403	40.739	548	27,84

8.6.3 Tarım Alet ve Ekipmanları

2017 yılı TÜİK verilerine göre Tokat ili mevcut traktör varlığının %9'unu tek akslı %91'ini ise çift akslı traktörler oluşturmaktadır. Son 10 yıl içerisinde toplam traktör varlığı %24 artarak 31 bin adede yükselmiştir.

İncelenen dönem içerisinde tek akslı traktör sayısı %333 çift akslı traktör sayısı ise %17 artmıştır. 2017 yılı tek akslı traktör sayısının %32'si 1-5 beygir gücü, %68'i ise 5 beygirden büyük güce sahip tek akslı traktörlerden oluşmaktadır. Mevcut çift akslı traktörlerin %48'ini 35-50 beygir, %40'ını 51-70 beygir ve %16'ını 25-34 beygir gücü aralığındaki çift akslı traktörler oluşturmaktadır (**Tablo 381**).

Tablo 381. Tokat ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tek akslı			Çift akslı							Toplam
	1-5 bg	5 bg'den fazla	Toplam	1-10 bg	11-24 bg	25-34 bg	35-50 bg	51-70 bg	70 bg'den fazla	Toplam	
2008	32	577	609	54	95	1.861	13.615	7.635	1.036	24.296	24.905
2009	339	369	708	57	98	1.906	13.472	7.840	1.052	24.425	25.133
2010	378	583	961	65	95	1.898	13.451	8.103	1.062	24.674	25.635
2011	544	1.011	1.555	65	95	1.816	13.412	8.476	1.126	24.990	26.545
2012	598	1.172	1.770	63	94	1.798	16.115	10.819	1.137	30.026	31.796
2013	644	1.315	1.959	64	96	1.802	16.317	10.994	1.163	30.436	32.395
2014	728	1.437	2.165	66	124	1.875	16.604	11.126	1.220	31.015	33.180
2015	731	1.649	2.380	64	126	1.874	16.605	11.168	1.231	31.068	33.448
2016	842	1.776	2.618	65	129	1.877	13.622	11.364	1.289	28.346	30.964
2017	851	1.787	2.638	63	124	1.865	13.532	11.377	1.403	28.364	31.002

Tokat ilinde mevcut biçerdöver sayısı 2008-2017 yılları arasında %76 artarak 195 adede yükselmiştir. 2017 yılındaki mevcut biçerdöverlerin %31'ini 0-5 yaş aralığındaki, %25'ini 21 yaş üzeri, %22'sini 6-10 yaş aralığındaki ve geriye kalan %22'sini de 11-20 yaş aralığındaki biçerdöverler oluşturmaktadır (**Tablo 382**).

Tablo 382. Tokat ilinde yıllara göre biçerdöver sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	0-5 Yaş	6-10 Yaş	11-20 Yaş	21 Yaş Ve Üzeri	Toplam
2008	61	24	13	13	111
2009	54	32	18	22	126
2010	44	34	27	29	134
2011	39	36	32	32	139
2012	41	37	30	36	144
2013	48	39	29	34	150
2014	49	37	37	41	164
2015	51	37	44	37	169
2016	59	40	41	46	186
2017	61	43	43	48	195

Tokat ilinde 2017 yılı içerisinde en çok bulunan diğer alet ve ekipmanlara baktığımızda en fazla 23.917 adet ile römork, 23.638 adet ile kulaklı traktör pulluğu ve 19.496 adet ile yayık bulunmaktadır (**Tablo 383**).

Tablo 383.Tokat ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Diğer Alet ve Ekipmanlar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Römork	22.591	22.967	23.266	23.449	23.480	23.539	23.658	23.750	23.836	23.917
Kulaklı Traktör Pulluğu	22.536	22.720	22.993	23.155	23.258	23.323	23.358	23.395	23.574	23.638
Yayık	18.864	18.912	19.275	19.201	19.080	18.925	18.963	19.506	19.484	19.496
Kültivatör	10.599	10.639	10.896	10.953	10.886	1.926	10.964	11.037	11.096	11.131
Sap Döver Ve Harman Makinesi (Batöz)	9.738	9.731	9.955	10.080	10.043	10.043	10.065	10.040	9.948	9.895
Dişli Tırmık	9.365	9.409	9.775	9.329	9.323	9.346	9.229	9.300	9.345	9.327
Sırt Pülverizatörü	7.004	7.142	7.351	7.430	7.488	7.571	7.657	7.690	77.60	7.888
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinesi	2.194	2.453	2.912	2.980	3.109	3.140	3.164	3.620	3.640	3.702
Kuyruk Milinden Hareketli Pülverizatör	2.823	2.939	3.052	3.223	3.303	3.363	3.410	3.530	3.566	3.599
Diskli Tırmık (Diskarolar)	2.027	2.791	3.058	3.161	3.224	3.320	3.366	3.520	3.468	3.486
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	2.181	2.256	2.304	2.309	2.322	2.332	2.390	2.418	2.461	2.501
Yağmurlama Tesisi	1.899	2.032	2.135	2.158	2.182	2.201	2.223	2.281	2.302	2.336
Motopomp (Termik)	1.949	1.976	1.982	1.954	1.928	1.928	1.931	2.034	2.004	1.992
Santrifüj Pompa	1.729	1.804	1.848	1.874	1.905	1.923	1.934	1.953	1.974	1.984
Orak Makinesi	1.946	1.876	1.954	1.949	1.898	1.902	1.906	1.901	1.882	1.854
Atomizör	1.412	1.430	1.450	1.464	1.488	1.523	1.523	1.787	1.800	1.807
Süt Sağım Makinesi (Seyyar)	484	548	776	982	1.099	1.197	1.283	1.602	1.666	1.729
Damla Sulama Tesisi	623	729	888	923	1.002	1.039	1.052	1.469	1.527	1.646
Hayvanla Ve Traktörle Çekilen Ara Çapa Makinesi	1.488	1.475	1.458	1.437	1.388	1.399	1.334	1.343	1.336	1.332
Kombine Hububat Ekim Makinesi	699	787	1.056	1.099	1.124	1.165	1.197	1.266	1.281	1.295
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinesi	363	458	687	916	1.001	1.083	1.193	1.230	1.251	1.291

8.7. Sanayi İşletmeleri

Tokat İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre 2017 yılı içerisinde il genelinde 334 tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin %41'ini ekmek ve ekmek çeşitleri üreten işletmeler, %30,2'sini unlu mamuller üreten işletmeler ve %5,4'ünü çiğ süt işleme tesisleri oluşturmaktadır (**Tablo 384**).

Tablo 384. Tokat ili tarımsal sanayi işletme sayıları (TOB, 2017)

Tokat Sanayi İşletmeleri	İşletme Sayısı	Oran (%)
Alkollü içki üretimi	1	0,3
Alkolsüz içecek üretimi	2	0,6
Aromatik sular ve aromatik yağ üretimi	1	0,3
Baharat işleme	9	2,7
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	1	0,3
Doğal veya fabrikasyon olarak kurutulmuş gıda, kuruyemiş işleme	15	4,5
Dondurma ve yenilebilir buz ürünleri üretimi	6	1,8
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	137	41
Fermente ve salamura ürün üretimi	11	3,3
Un üretimi	18	5,4
Unlu mamuller üretimi	101	30,2
Yağhaneler ve yağ dolumu	1	0,3
Yeniden ambalajlama/Gıda ambalajlama	6	1,8
Çiğ Süt İşleme Tesisleri	18	5,4
Et Ürünleri İşleme Tesisleri	3	0,9
Yem İşletmeleri	4	1,2
TOPLAM	334	100

8.8. Ticaret Göstergeleri

Tokat ili 2017 yılı toplam dış ticaret hacmi 1,5 milyar TL'dir. Mevcut dış ticaret hacminin %43'ünü ihracat kalemleri %57'sini ise ithalat kalemleri oluşturmaktadır. Son 10 yıl içerisinde toplam ihracat miktarı 2,34 kat artarak 65 milyar TL'ye yükselmiştir. Yıllar itibari ile toplam ihracatın tamamına yakını tarım dışı ihracat kalemleri oluşturmaktadır (**Tablo 385**).

Tablo 385. Tokat ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	187.102	0,7	27.546.205	99,3	27.733.307
2009	249.812	0,7	33.383.227	99,3	33.633.039
2010	810.862	2,3	35.060.672	97,7	35.871.534
2011	173.993	0,3	66.893.880	99,7	67.067.873
2012	38.612	0,1	67.230.912	99,9	67.269.524
2013	313.357	0,5	58.176.599	99,5	58.489.956
2014	267.268	0,4	60.489.511	99,6	60.756.779
2015	287.201	0,5	61.656.102	99,5	61.943.303
2016	59.858	0,1	52.251.510	99,9	52.311.368
2017	98.986	0,2	64.895.906	99,8	64.994.892

İncelenen dönem içerisinde toplam ithalat miktarı ise 3,7 katına çıkarak 86 milyar TL'ye yükselmiştir. 2017 yılı mevcut ithalat miktarının %37,9'unu tarım ürünleri, %62,1'ini ise tarım dışı ürünler oluşturmaktadır (**Tablo 386**).

Tablo 386. Tokat ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	4.194.204	18,0	19.060.505	82,0	23.254.709
2009	5.015.747	23,2	16.636.244	76,8	21.651.991
2010	4.121.697	15,0	23.373.469	85,0	27.495.166
2011	4.804.216	13,6	30.436.941	86,4	35.241.157
2012	6.143.781	16,6	30.856.108	83,4	36.999.889
2013	5.428.041	13,1	36.129.036	86,9	41.557.077
2014	5.253.977	11,5	40.488.876	88,5	45.742.853
2015	20.486.139	29,2	49.647.961	70,8	70.134.100
2016	20.232.051	35,1	37.329.013	64,9	57.561.064
2017	32.676.705	37,9	53.470.279	62,1	86.146.984

8.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler

2017 yılında Tokat ilinde bitkisel üretim için verilen toplam destekleme miktarı 46 milyon TL'dir, bitkisel üretim desteklemelerin %28,38'ini yağlı tohumlar için ödenen fark ödemesi desteklemeleri %25,94'ünü mazot desteği ve %15,12'sini hububat ve baklagil üretimi için verilen fark ödemesi desteği oluşturmaktadır (**Tablo 387**).

Tablo 387. Tokat ili 2017 yılı bitkisel üretim desteklemeleri

Destekleme kalemi	Destek Miktarı (TL)	Oran (%)
Mazot desteği	12.000.000	25,94
Kimyevi gübre desteği	5.000.000	10,81
Sertifikalı fide, fidan kullanım desteği	102.236	0,22
Sertifikalı tohum üretim desteği	350.000	0,76
Sertifikalı tohum kullanım desteği	609.654	1,32
Fark ödemesi (yağlık tohumlu bitkiler)	13.130.749	28,38
Fark ödemesi (dane mısır)	446.489	0,97
Fark Ödemesi (Hububat ve Baklagil)	6.993.728	15,12
Yem bitkisi desteklemeleri	4.359.751	9,42
Organik tarım	251.263	0,54
İyi tarım Uygulamaları	15.378	0,03
Çatak	941.810	2,04
Çiftlik muhasebe veri ağı katılım desteği (CMVA) bitkisel üretim yapan küçük aile işletmelerinin desteklenmesi	40.500	0,09
Fındık alan bazlı gelir desteği (özel ürün)	2.026.285	4,38
Toplam	46.267.842	100,00

Tokat ilinde 2017 yılında hayvancılık için verilen toplam destekleme miktarı ise 44 milyon TL'dir. Mevcut hayvancılık desteklemelerinin %68,20'sini buzağı desteklemeleri, %11,54'ünü küçükbaş hayvancılık desteklemeleri ve %5,80'ini su ürünleri desteklemeleri oluşturmaktadır (Tablo 388).

Tablo 388. Tokat ili 2017 yılı hayvansal üretim desteklemeleri

Hayvansal üretim desteklemesi	Destek Miktarı (TL)	Oran (%)
Buzağı desteklemesi	30.000.000	68,2
Küçükbaş hayvancılık desteklemesi	5.075.550	11,54
Süt teşvik primi (çiğ süt desteklemeleri)	1.057.572	2,4
Halk elinde ülkesel manda ıslah projesi	1.714.600	3,9
Arıcılık desteklemesi	290.520	0,66
Su ürünleri desteklemeleri	2.552.691	5,8
Halk elinde ülkesel küçükbaş hayvan ıslahı projesi (karayaka-akkaraman ırkı)	1.134.910	2,58
Hayvan gen kaynaklarının korunması projesi (karagül koyunu projesi)	31.200	0,07
Kıl Keçisi Irkı ıslahı projesi	389.100	0,88
Sürü yöneticisi istihdamı desteklemeleri	235.000	0,53
Malak desteklemesi	798.700	1,82
Hayvan hastalıkları tazminat desteklemesi	710.067	1,61
Toplam	43.989.910	100

Tokat ilinde bitkisel ve hayvansal üretim desteklemelerinin dışında toplam 17 milyon TL destekleme ödenmiştir. Bu desteklemelerin %43,65'ini genç çiftçi desteklemeleri ve %22,01'ini genel bütçe kaynaklı projelere verilen desteklemeler oluşturmaktadır (Tablo 389).

Tablo 389. Tokat ili 2017 yılı diğer destekleme kalemleri

Diğer desteklemeler	Destek Miktarı (TL)	Oran (%)
KKYD ekonomik yatırımlar verilen hibe	263.965	1,52
KKYDP bireysel basınçlı sulama yatırımları verilen hibe	18.533	0,11
DOKAP (hayvancılık yatırımları)	2.970.000	17,15
DOKAP (bağcılık)	1.539.061	8,89
İl özel idaresi kaynaklı projeler	809.678	4,68
Genel bütçe kaynaklı projeler	3.811.966	22,01
Tarımsal Yayım ve Danışmanlığı Hizmeti Desteklemesi	315.000	1,82
Genç çiftçi destekleme projesi	7.560.000	43,65
Küçük aile işletmesi desteği (KAİD)	30.969	0,18
Toplam	17.319.172	100

Tarım ve Kırsal Kalkınmaya Destekleme Kurumu Tokat İl Koordinatörlüğü tarafından her yıl çeşitli kalemlerden girişimcilere hibe destekleri verilmektedir. 2012 yılından 5 milyon TL olan toplam hibe desteklemeleri 2016 yılına gelindiğinde 27 milyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 390).

Tablo 390. Tokat ili yıllara göre TKDK desteklemeleri

Destekleme Kalemi	2012	2013	2014	2015	2016
Süt Üretimi	1.996.679	3.837.073	3.392.521	3.234.718	15.977.213
Besicilik (Kırmızı Et)	2.846.959	460.102	2.426.144	1.564.343	17.371
Süt Ve Süt Ürünleri İşleme			216.247		457.500
Süt Toplama Merkezi					
Et Ve Et Ürünleri İşleme (Kırmızı Et)					6.512.599
Meyve ve Sebze İşleme				355.466	2.995.318
Arıcılık ve Seracılık	13.015	4.802.954	819.795	353.481	27.565
Kırsal Turizm		463.557	361.693	1.412.002	1.111.760
Kültür Balıkçılığı		31.634			
Toplam	4.856.652	9.595.320	7.216.400	6.920.010	27.099.326

8.10. Finans Kaynakları

Tokat ili genelinde 15 ayrı bankanın toplam 64 adet şubesi bulunmaktadır. Mevcut banka şubelerinin %32,81'i Tokat Merkezde bulunmaktadır. Tokat Merkezi %17,19 ile Erbaa ve 14,06 ile Turhal İlçeleri takip etmektedir. Tokat ilinin bütün ilçelerinde en az 1 adet banka şubesi bulunmaktadır (**Tablo 391**).

Tablo 391. Tokat ilinde ilçelere göre banka şubelerinin dağılımı

İlçe	Banka Şubesi Sayısı	Oran (%)
Merkez	21	32,81
Almus	1	1,56
Artova	1	1,56
Başçiftlik	1	1,56
Erbaa	11	17,19
Niksar	8	12,50
Pazar	1	1,56
Reşadiye	2	3,13
Turhal	9	14,06
Yeşilyurt	1	1,56
Zile	7	10,94
Sulusaray	1	1,56
Toplam	64	100,00

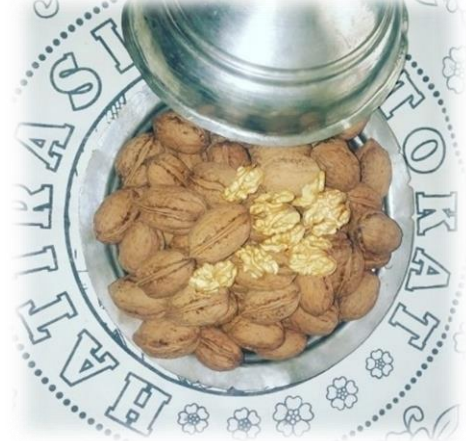
Ayrıca il içerisinde Başçiftlik ve Sulusaray ilçeri dışında her ilçede en az birer adet olmak üzere toplamda 13 adet Esnaf ve Sanatçılar Kredi ve Kefalet Kooperatifi bulunmaktadır. İl içerisinde IPARD desteklemeleri için Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bulunmaktadır. Tokat'ta ayrıca il merkezinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Müdürlüğü bulunmaktadır.

8.11. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye’de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden 6 tanesi Tokat iline aittir. Bu ürünlerden Erbaa Narince Bağ Yaprağı 23.06.2016, Niksar Cevizi 17.05.2011, Tokat Kebabı 26.08.2013, Turhal Yoğurtmacı 31.07.2012, Zile Kömesi 14.03.2014, Zile Pekmezi 20.10.2016 tarihlerinde coğrafi işaret almışlardır.

Şekil 33. Erbaa narince bağ yaprağı (Anonim, 2018)

Şekil 34. Niksar cevizi (Anonim, 2018)

Şekil 35. Tokat kebabı (Anonim, 2018)

Şekil 36. Turhal yoğurtmacı (Anonim, 2018)

Şekil 37. Zile pekmezi (Anonim, 2018)

Şekil 38. Zile kömesi (Anonim, 2018)

8.12. Turizm İşletmeleri

Tokat ilinde toplam konaklama imkânı sağlayan işletme bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %65,9'unu belediye onaylı işletmeler, %34,1'ini ise Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı işletmeler oluşturmaktadır. Tokat ilinde konaklama hizmeti veren işletmelerin toplam 1.320 odası ve 2.651 yatak kapasitesi bulunmaktadır (**Tablo 392**).

Tablo 392. Tokat ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
4 yıldızlı otel	3	6,8	356	27,0	730	27,5
3 yıldızlı otel	9	20,5	316	23,9	626	23,6
2 yıldızlı otel	3	6,8	85	6,4	166	6,3
Otel/Pansiyon	25	56,8	650	49,2	1.222	46,1
Konaklama tesisi	3	6,8	47	3,6	110	4,1
Apart otel	1	2,3	25	1,9	25	0,9
Toplam	44	100,0	1.320	100,0	2.651	100,0

9. TRABZON İLİ TARIM ENVANTERİ

9.1. Trabzon İli Genel Bilgileri

Trabzon ili Doğu Karadeniz Bölgesinde yer almaktadır. Batısında Giresun, Doğusunda Rize, Güneyinde Gümüşhane ve Bayburt illeri bulunmaktadır. Toplamda 18 ilçesi bulunan Trabzon ilinin Şalpazarı, Tonya, Düzköy, Maçka, Köprübaşı, Dernekpazarı, Çaykara ve Hayrat ilçelerinin denize kıyısı bulunmaktadır. Trabzon'un denize kıyısı bulunan ilçeler Beşikdüzü, Vakfikebir, Çarşıbaşı, Akçabat, Ortahisar, Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene ve Of ilçeleridir. Trabzon ili en yakın Büyükşehirlerden Ordu 177 km, Erzurum 267 km ve Samsun 328 km mesafededir. İlde ağırlıklı olarak fındık ve çay tarımı gerçekleştirilmektedir.

TRABZON İLİ HARİTASI

R.SAYGLI 2015

Şekil 39. Trabzon ili haritası (Anonim,2018)

9.2. Demografik Yapı

Trabzon ilinin 2008 yılında 749 bin olan nüfusu son 10 yılda toplamda 37 bin artarak 786 bine yükselmiştir. İncelenen dönem içerisinde Trabzon ilinde yıllık ortalama nüfus artışı 4.149 kişi olarak gerçekleşmiştir (Tablo 393).

Tablo 393. Yıllara Göre Trabzon İli Nüfusu (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam nüfus	Artış miktarı (%)
2008	748.982	1,14
2009	765.127	2,16
2010	763.714	-0,18
2011	757.353	-0,83
2012	757.898	0,07
2013	758.237	0,04
2014	766.782	1,13
2015	768.417	0,21
2016	779.379	1,43
2017	786.326	0,89

9.3. Sosyoekonomik Göstergeler

Türkiye’de 2017 yılında altı yaş üzeri okuma yazma bilenlerin oranı %96,74’tür. Trabzon ili bu ortalamanın %1,03 gerisinde kalmıştır. Trabzon ili her ne kadar Türkiye okuma yazma oranının altında kalmış olsa da okuma yazma bilenlerin sayısı her geçen yıl artmaktadır. 2017 yılında Trabzon’da okuma yazma bilenlerin oranı %95,71 bilmeyenlerin oranı ise %4,29’dur (**Tablo 394**).

Tablo 394. Trabzon İli Okuma Yazma Oranları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Bilinmeyen	Okuma yazma bilmeyen %	Okuma yazma bilen %
2009	616.513	55.221	28.392	8,22	91,78
2010	625.680	48.204	25.107	7,15	92,85
2011	636.545	39.153	18.054	5,79	94,21
2012	641.450	36.278	17.017	5,35	94,65
2014	657.124	34.373	11.577	4,97	95,03
2015	664.381	34.707	4.443	4,96	95,04
2016	675.526	32.538	4.111	4,60	95,40
2017	681.516	30.580	5.354	4,29	95,71

Son 10 yıl içerisinde Trabzon nüfusu artış gösterse de aynı dönemde toplam alınan göç miktarı toplam verilen göç miktarının altında kalmıştır. İncelenen dönemde toplam verilen göç miktarı toplam verilen göç miktarından 21 bin kişi fazladır (**Tablo 395**).

Tablo 395. Trabzon ilinde yıllara göre göç göstergeleri (TÜİK, 2017)

Yıllar	Alınan göç miktarı	Verilen göç miktarı	Net göç	Net göç hızı	İl nüfusu
2008	25.918	27.027	-1.109	-1,48	748.982
2009	36.868	26.474	10.394	13,68	765.127
2010	29.130	36.546	-7.416	-9,66	763.714
2011	24.858	38.446	-13.588	-17,78	757.353
2012	21.864	25.478	-3.614	-4,76	757.898
2013	25.115	29.988	-4.873	-6,41	758.237
2014	31.847	29.741	2.106	2,75	766.782
2015	27.314	32.454	-5.140	-6,67	768.417
2016	28.680	26.775	1.905	2,45	779.379
2017	29.703	29.192	511	0,65	786.326

Türkiye genel yaşam endeksi sıralamasında Trabzon 20. sırada yer almaktadır. Trabzon ili sağlık endeksi sıralamasında 4., altyapı hizmetlerine erişim indeksinde 11., ve sosyal yaşam indeksinde 12. sırada yer almaktayken çalışma hayatı indeksinde 56., yaşam memnuniyeti indeksinde 55., ve sivil katılım indeksinde 41. sırada yer almaktadır (**Tablo 396**).

Tablo 396. 2015 yılı Trabzon yaşam endeksi (TÜİK, 2017)

Endeksler	Sıralama	Endeks değeri
Genel endeks	20	0,6007
Konut	36	0,782
Çalışma hayatı	56	0,5273
Gelir ve servet	20	0,5204
Sağlık	4	0,7403
Eğitim	19	0,6388
Çevre	29	0,6457
Güvenlik	23	0,6915
Sivil katılım	41	0,4283
Altyapı hizmetlerine erişim	11	0,6202
Sosyal yaşam	12	0,5756
Yaşam memnuniyeti	55	0,4375

9.4. Gelişmişlik Düzeyi

Trabzon ili GSYH'si 2004-2014 yılları arasında toplamda 12,15 milyar TL artarak 3,6 katına çıkmıştır. 2014 yılı toplam GSYH 17,83 milyar TL'dir. Mevcut GSYH'nin %6,7'sini tarım, %23,02'sini sanayi ve %58,70'ini hizmetler sektörü oluşturmaktadır (**Tablo 397**). Kişi başına düşen GSYH da 2004-2014 yılları arasında toplamda 12 bin TL artarak 2,23 katına çıkmıştır. 2014 yılı kişi başına düşen GSYH 22 bin TL'dir (**Tablo 398**).

Tablo 397. Yıllara göre Trabzon ili GSYH (bin TL) (TÜİK, 2017)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi-sübvansiyon	GSYH
2004	477.678	785.739	2.821.491	4.084.908	589.457	4.674.364
2005	654.810	979.511	3.268.051	4.902.371	711.574	5.613.945
2006	732.173	1.178.147	3.856.321	5.766.642	826.859	6.593.501
2007	703.211	1.384.830	4.362.893	6.450.935	828.459	7.279.394
2008	741.949	1.578.067	4.982.475	7.302.491	899.940	8.202.432
2009	764.231	1.540.396	5.202.077	7.506.705	910.741	8.417.446
2010	979.575	1.797.205	5.846.938	8.623.719	1.184.626	9.808.345
2011	1.020.467	2.268.920	6.739.042	10.028.429	1.371.638	11.400.067
2012	1.074.960	2.614.902	7.716.886	11.406.747	1.517.093	12.923.840
2013	1.128.187	3.139.979	8.680.096	12.948.263	1.832.706	14.780.969
2014	1.130.703	3.874.534	9.880.539	14.885.776	1.945.122	16.830.898

Tablo 398. Yıllara göre Trabzon ilinin kişi başına düşen GSYH (TÜİK, 2017)

Yıllar	Kişi başı GSYH
2007	9.829
2008	10.951
2009	11.001
2010	12.843
2011	15.053
2012	17.052
2013	19.494
2014	21.950

9.5. Arazi Yapısı

Trabzon ili yüz ölçümü 468 bin hektardır. Mevcut arazinin %5,79'u tarıma uygun olan 1-4. sınıf arazi sınıfı içerisinde yer almaktadır. Geriye kalan %94,21'i ise tarıma uygun olmayan 5-8. sınıf arazi aralığında yer almaktadır (**Tablo 399**).

Tablo 399. Trabzon ilinin arazi sınıfları dağılımı (ÇSB, 2018)

Arazi sınıfı	Alanı (ha)	Oran (%)
1. Sınıf araziler	25	0,01
2. Sınıf araziler	1.670	0,36
3. Sınıf araziler	3.932	0,84
4. Sınıf araziler	21.480	4,58
5. Sınıf araziler	0	0,00
6. Sınıf araziler	138.196	29,50
7. Sınıf araziler	292.651	62,47
8. Sınıf araziler	10.539	2,25
Toplam	468.493	100,00

İlde bulunan arazinin % 57,21'ini orman ve yarı doğal alanlar, %40,60'ını tarımsal alanlar %0,94'ünü yapay alanlar, %0,16'sını su yapıları ve %1,09'unu ise diğer alanlar oluşturmaktadır (**Tablo 400**).

Tablo 400. Trabzon ilinde bulunan arazilerin kullanım durumuna göre dağılımı (ÇSB, 2018)

Kullanım alanı	Alan (ha)	Oran (%)
Yapay alanlar	4.416	0,94
Tarımsal alanlar	190.186	40,60
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	268.009	57,21
Su yapıları	756	0,16
Diğer	5.126	1,09
Toplam	468.493	100,00

9.6. Trabzon İlinde Tarım

Trabzon İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü 2018 yılı verilerine göre Trabzon ilinde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 63.503 adet işletme bulunmaktadır. Trabzon ilinde en çok tarımsal işletme Akçaabat ilçesinde bulunmaktadır. Akçaabat ilçesinde bulunan işletmeler Trabzon'da bulunan işletmelerin %15,24'ünü oluşturmaktadır. Akçaabat ilçesini %12,40 ile Ortahisar ve %9,62 ile Araklı ilçeleri takip etmektedir.

Trabzon ilinde en az işletme ise Hayrat ilçesinde bulunmaktadır. Hayrat ilçesinde bulunan işletme sayısı Trabzon ilinde bulunan işletmelerin %0,45'ini oluşturmaktadır. Hayrat ilçesini %0,92 ile Düzköy ve %1,32 ile Dernekpazarı ilçeleri takip etmektedir (**Tablo 401**).

Trabzon'da yaklaşık 30 bin hayvancılık yapan işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin %95,22'sini büyükbaş hayvancılık yapan işletmeler, %4,88'ini ise küçükbaş hayvancılık yapan işletmeler oluşturmaktadır.

İl genelinde yaklaşık 29 bin büyükbaş hayvancılık işletmesi bulunmaktadır. Mevcut büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerinin %15,97'si Akçaabat ilçesinde bulunmaktadır. Akçaabat ilçesini %9,30 ile Ortahisar ve %9,10 ile Tonya ilçeleri takip etmektedir.

Trabzon'da bulunan küçükbaş hayvancılık işletmesi sayısı 1.448'dir. Mevcut küçükbaş hayvancılık yapan işletmelerin %15,88'i Akçaabat ilçesinde bulunmaktadır. Akçaabat ilçesini %12,98 ile Tonya ve %11,95 ile Araklı ilçeleri takip etmektedir (**Tablo 402**).

Tablo 401. Trabzon ili 2017 yılı ilçelere göre ÇKS'ye kayıtlı işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	İşletme sayısı	Oran (%)
Akçaabat	9.675	15,24
Araklı	6.112	9,62
Arsin	5.681	8,95
Beşikdüzü	4.571	7,20
Çarşıbaşı	2.661	4,19
Çaykara	898	1,41
Dernekpazarı	837	1,32
Düzköy	587	0,92
Hayrat	285	0,45
Köprübaşı	1.045	1,65
Maçka	3.514	5,53
Of	1.355	2,13
Ortahisar	7.872	12,40
Sürmene	3.369	5,31
Şalpazarı	3.389	5,34
Tonya	1.491	2,35
Vakfikebir	5.085	8,01
Yomra	5.076	7,99
Toplam	63.503	100,00

Tablo 402. Trabzon ili 2017 yılı ilçelere göre hayvancılık yapan işletme sayıları (TOB, 2018)

İlçe	Büyükbaş işletme sayısı (baş)	Büyükbaş işletme sayısı (%)	Küçükbaş işletme sayısı (baş)	Küçükbaş işletme sayısı (%)
Akçaabat	4.613	15,97	230	15,88
Araklı	2.457	8,51	173	11,95
Arsin	908	3,14	25	1,73
Beşikdüzü	922	3,19	24	1,66
Çarşıbaşı	1.569	5,43	147	10,15
Çaykara	1.061	3,67	24	1,66
Dernekpazarı	246	0,85	6	0,41
Düzköy	2.438	8,44	32	2,21
Hayrat	249	0,86	22	1,52
Köprübaşı	496	1,72	25	1,73
Maçka	1.830	6,34	132	9,12
Of	1.200	4,15	35	2,42
Ortahisar	2.685	9,30	123	8,49
Sürmene	1.001	3,47	51	3,52
Şalpazarı	1.457	5,04	73	5,04
Tonya	2.628	9,10	188	12,98
Vakfıkebir	1.737	6,01	84	5,80
Yomra	1.386	4,80	54	3,73
Toplam	28.883	100,00	1.448	100,00

9.6.1 Bitkisel Üretim

Trabzon ilinde en çok üretim alanına sahip olan tarımsal ürün fındıktır. 2008-2017 yılları arasında toplam fındık üretim alanı 126 bin dekar artış göstermiştir. 2017 yılında toplam 656 bin dekarlık üretim alanında yaklaşık 42 bin ton fındık üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 403**).

Tablo 403. Trabzon ilinde yıllara göre fındık üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2008	529.615	61.485	2,33	26.362.870	1.001.600	27.364.470
2009	548.366	36.802	1,47	25.023.790	1.013.240	26.037.030
2010	628.089	45.932	1,81	25.377.963	778.040	26.156.003
2011	642.832	33.410	1,30	25.757.323	991.360	26.748.683
2012	645.441	58.767	2,26	25.951.523	901.520	26.853.043
2013	654.852	44.537	1,70	26.159.281	998.292	27.157.573
2014	654.317	31.065	1,22	25.559.461	1.028.909	26.588.370
2015	653.498	39.126	1,15	33.954.918	1.608.282	35.563.200
2016	655.525	28.978	0,85	34.130.878	1.602.882	35.733.760
2017	655.524	41.594	1,21	34.502.820	1.377.885	35.880.705

Trabzon'da son 10 yıl içerisinde çay üretimi yapılan tarımsal üretim alanları çok fazla değişime uğramamıştır. 2017 yılında toplam 155 bin dekarlık arazide 237 bin ton yaş çay üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 404**).

Tablo 404. Trabzon ilinde yıllara göre çay yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam üretim alanı (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	155.067	165.037	1064,00
2009	155.146	171.798	1107,00
2010	155.197	276.310	1780,00
2011	155.264	184.633	1189,00
2012	155.264	165.504	1066,00
2013	156.519	237.647	1518,00
2014	156.135	277.146	1775,00
2015	158.264	295.304	1866,00
2016	158.252	303.860	1920,00
2017	154.781	237.179	1532,00

İl genelinde dane mısırı üretilen alanlar son 10 yıl içinde toplamda %57,80 azalarak 86 bin dekar kadar gerilemiştir. 2017 yılında mevcut dane mısıır üretim alanında toplamda 15 bin ton dane mısıır üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 405**).

Tablo 405. Trabzon ilinde yıllara göre dane mısıır üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	203.465	203.424	44815,00	220
2009	192.864	192.864	39781,00	206
2010	133.837	133.837	21920,00	164
2011	126.299	126.299	18849,00	149
2012	114.153	114.153	21693,00	190
2013	97.667	97.457	16554,00	170
2014	84.233	84.233	12091,00	144
2015	72.237	72.237	8958,00	124
2016	91.018	90.928	17545,00	193
2017	85.855	85.772	14613,00	171

Trabzon'da patates üretim alanları da tane mısıır üretimi yapılan alanlar gibi son 10 yıl içerisinde büyük oranda azalmıştır. İncelenen dönem içerisinde patates ekim alanları %56.46 azalarak 33 bin dekar kadar gerilemiştir. 2017 yılında mevcut patates üretimi yapılan alanda toplam 44 bin ton üretim gerçekleştirilmiştir (**Tablo 406**).

Tablo 406. Trabzon ilinde yıllara göre patates üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	74.910	74.910	124065,00	1.656
2009	73.940	73.940	129286,00	1.749
2010	74.386	74.386	129290,00	1.738
2011	73.456	73.456	108009,00	1.470
2012	75.041	74.341	109630,00	1.475
2013	37.176	37.171	51870,00	1.395
2014	34.611	34.561	47012,00	1.360
2015	33.723	33.674	38689,00	1.149
2016	33.174	33.110	46487,00	1.404
2017	32.614	32.550	44395,00	1.364

İlde 2017 yılında toplam kivi üretimi gerçekleştirilen arazi miktarı 1.424 dekadır. Mevcut üretim alanında aynı yıl 1.437 ton kivi üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 407**). İncelenen dönem içerisinde mevcut kivi üretim alanı 154 dekar artış göstermiştir.

Son 10 yıl içerisinde kuru fasulye üretimi gerçekleştirilen arazi miktarı toplamda 1700 dekar azalarak 6520 dekara kadar gerilemiştir. 2017 yılında mevcut kuru fasulye üretimi gerçekleştirilen alandan toplamda 783 ton üretim gerçekleştirilmiştir (**Tablo 408**).

Tablo 407. Trabzon ilinde yıllara göre kivi yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Kivi	Üretim alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.270	854,00	672
2009	1.309	860,00	657
2010	1.324	949,00	717
2011	1.492	1322,00	886
2012	1.639	2181,00	1.331
2013	1.652	1812,00	1.097
2014	1.653	1009,00	610
2015	1.447	1829,00	1.264
2016	1.430	2035,00	1.423
2017	1.424	2046,00	1.437

Tablo 408. Trabzon ilinde yıllara göre kuru fasulye üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	8.220	8.215	948,00	115
2009	7.895	7.895	814,00	103
2010	7.945	7.945	825,00	104
2011	7.930	7.920	832,00	105
2012	7.866	7.866	832,00	106
2013	7.834	7.834	846,00	108
2014	7.370	7.370	810,00	110
2015	6.229	6.049	634,00	105
2016	6.560	6.560	783,00	119
2017	6.520	6.510	724,00	111

Trabzon ilinde 2008-2017 yılları arasında taze fasulye üretimi gerçekleştirilen arazi miktarı yaklaşık bin dekar artarak 6.204 dekara yükselmiştir. Mevcut üretim alanı içerisinde 2017 yılında toplam 3.650 ton taze fasulye üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 409**).

Tablo 409. Trabzon ilinde yıllara taze fasulye yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	5.185	3.407	657
2009	5.912	3.685	623
2010	6.011	3.752	624
2011	6.291	3.585	570
2012	6.446	3.875	601
2013	6.317	3.879	614
2014	6.195	3.814	616
2015	6.168	3.547	575
2016	6.139	3.812	621
2017	6.204	3.650	588

Trabzon ilinde 2017 yılında toplam 1.574 dekarlık arazide 3 bin tonluk domates üretimi gerçekleştirilmiştir. Verim ise dekara yaklaşık 2 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 410**). İncelenen dönem içerisinde domates yetiştiriciliği yapılan arazi miktarı çok fazla değişiklik göstermemiştir.

Tablo 410. Trabzon ilinde yıllara göre domates yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	1.519	1.790	1.178
2009	1.518	1.803	1.188
2010	1.717	2.004	1.167
2011	1.694	1.923	1.135
2012	1.713	2.106	1.229
2013	1.668	2.112	1.266
2014	1.679	2.224	1.325
2015	1.485	2.365	1.593
2016	1.508	2.738	1.816
2017	1.574	3.047	1.936

2017 yılında Trabzon ilçesinde toplam 2.701 dekarlık arazide 5.397 ton hıyar üretimi gerçekleştirilmiştir. Dekara verim ise yaklaşık 2 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 411**).

Tablo 411. Trabzon ilinde yıllara göre hıyar yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	2.575	3.413	1.325
2009	2.601	3.492	1.343
2010	2.694	3.612	1.341
2011	2.725	3.571	1.310
2012	2.746	4.174	1.520
2013	2.787	4.118	1.478
2014	2.788	4.076	1.462
2015	2.717	5.677	2.089
2016	2.733	5.877	2.150
2017	2.701	5.397	1.998

Son 10 yıl içerisinde karalahana üretimi 2 toplamda bin dekar azalarak 6.166 dekara gerilemiştir. Mevcut üretim alanı içerisinde yaklaşık 5 ton karalahana üretimi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 412**).

Trabzon ilinde yıllar itibari ile seracılık yapılan alan miktarı artsa da, çok fazla sera varlığı bulunmamaktadır. 2017 yılı serada üretim yapılan arazi miktarı 178 dekadır. Mevcut seraların tamamı plastik seralardan oluşmaktadır (**Tablo 413**).

Tablo 412. Trabzon ilinde yıllara göre lahana (kara yaprak) yetiştiriciliği (TÜİK, 2017)

Yıllar	Ekilen alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)
2008	8.029	5.767	718
2009	8.012	5.754	718
2010	8.002	5.768	721
2011	8.067	5.804	719
2012	8.011	5.947	742
2013	8.050	5.959	740
2014	8.055	5.811	721
2015	7.799	6.216	797
2016	6.166	4.813	781
2017	6.166	4.958	804

Tablo 413. Trabzon ilinde yıllar itibariyle sera varlığı (TÜİK, 2017)

Yıllar	Toplam (da)
2008	114
2009	111
2010	118
2011	141
2012	102
2013	110
2014	122
2015	120
2016	142
2017	178

9.6.2. Hayvansal Üretim

Trabzon ilinde mevcut hayvan varlığı ve süt üretimi yıllar itibari ile inişli çıkışlı bir grafik ortaya koymaktadır. İlde 2017 yılı toplam büyükbaş hayvan varlığı 136 bin baş olup toplam süt üretimi 167 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Mevcut büyükbaş hayvanların %19,25'i kültür ırkı, %78,70'ini melez ve %2,05'ini yerli ırk büyükbaş hayvanlar oluşturmaktadır (**Tablo 414**).

Son 10 yıl içerisinde kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı toplamda 8 bin baş artarak 26 bin başa yükselmiştir. İncelenen dönem içerisinde kültür ırkı büyükbaş hayvan varlığı her yıl ortalama %4,96 oranında artmıştır (**Tablo 415**).

Tablo 414. Trabzon ilinde yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	109.741	23.747	133488	65.644	167.965
2009	98.434	21.883	120317	59.794	156.788
2010	92.116	20.399	112515	54.798	145.170
2011	85.041	24.936	109977	51.845	139.939
2012	94.784	25.349	120133	54.984	150.163
2013	101.977	25.755	127732	59.203	165.984
2014	106.825	24.045	130870	65.698	188.003
2015	102.486	25.305	127791	65.186	186.321
2016	96.218	25.912	122130	60.502	174.059
2017	98.642	36.898	135540	57.416	167.195

Tablo 415.Trabzon ilinde yıllara göre kültür ırkı büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	14.319	3.708	18027	8.677	34.387
2009	13.625	3.566	17191	8.432	33.416
2010	13.368	3.480	16848	8.086	32.043
2011	13.906	4.042	17948	8.616	34.144
2012	15.276	3.954	19230	9.166	36.323
2013	18.728	5.182	23910	11.428	45.290
2014	18.441	4.757	23198	12.138	48.104
2015	17.244	4.278	21522	11.453	45.386
2016	17.704	5.024	22728	11.729	46.481
2017	18.979	7.108	26087	10.819	42.875

İlde bulunan melez büyükbaş hayvan varlığı 2008-2017 yılları arasında 24 bin baş artarak 107 bin başa yükselmiştir. Melez büyükbaş hayvan carlığı incelenen dönem içerisinde her yıl ortalama %3,23 oranında artmıştır (**Tablo 416**).

Tablo 416.Trabzon ilinde yıllara göre melez sığır sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	68.563	14.079	82642	41.722	112.525
2009	64.586	13.054	77640	39.848	107.471
2010	60.805	11.805	72610	36.944	99.638
2011	55.318	15.721	71039	35.026	94.466
2012	64.556	16.309	80865	38.423	103.626
2013	69.500	15.463	84963	41.578	112.136
2014	81.384	17.055	98439	50.101	135.123
2015	79.224	18.948	98172	50.706	136.754
2016	72.629	19.136	91765	45.761	123.418
2017	77.410	29.262	106672	45.570	122.901

Trabzon'da büyükbaş hayvancılık yapan işletmeler son yıllarda kültür ırkı hayvanları tercih ettiğinden yerli ırk hayvan varlığı ciddi miktarlarda azalmıştır 2008-2017 yılları arasında yerli ırk büyükbaş hayvan varlığı 30 bin baş azalarak 2.474 başa kadar gerilemiştir (**Tablo 417**).

Tablo 417. Trabzon ilinde yıllara göre yerli ırk büyükbaş hayvan sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	26.851	5.957	32808	15.242	21.049
2009	20.173	5.251	25424	11.489	15.866
2010	17.785	5.096	22881	9.693	13.386
2011	15.601	5.143	20744	8.098	11.184
2012	14.716	5.054	19770	7.268	10.038
2013	13.519	5.077	18596	6.073	8.387
2014	6.747	2.214	8961	3.295	4.550
2015	5.796	2.029	7825	2.885	3.985
2016	5.689	1.692	7381	2.898	4.002
2017	2.023	451	2474	883	1.219

İlde çok fazla manda üretimi tercih edilmemektedir. 2017 yılı toplam manda varlığı 307 baştır. Aynı yıl toplam manda sütü üretimi ise 200 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 418**).

Tablo 418. Trabzon ilinde yıllara göre yerli manda sayıları ve süt üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
2008	8	3	11	3	4
2009	50	12	62	25	35
2010	158	18	176	75	103
2011	216	30	246	105	145
2012	236	32	268	127	176
2013	230	33	263	124	171
2014	253	19	272	164	226
2015	222	50	272	142	196
2016	196	60	256	114	158
2017	230	77	307	144	200

Trabzon'da toplam küçükbaş hayvan varlığı 160 bin baştır. Mevcut küçükbaş hayvanların %89,11'ini koyun varlığı %10,89'unu ise keçi varlığı oluşturmaktadır. 2017 yılında küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam süt üretimi 5303 ton, yün kıl ve tiftik üretimi ise 272 ton olarak gerçekleşmiştir. Toplam küçükbaş hayvan varlığı son 10 yıl içerisinde 68 bin baş artmıştır (**Tablo 419**).

Tablo 419. Trabzon ilinde yıllara göre küçükbaş hayvancılık, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün kıl tiftik (ton)
2008	61.863	30.260	92123	32.931	2.350	89.964	159,40
2009	60.203	29.042	89245	32.323	2.312	87.008	153,87
2010	61.421	29.981	91402	33.579	2.426	88.241	153,93
2011	73.338	31.355	104693	42.529	3.084	101.112	175,39
2012	75.920	30.723	106643	42.700	3.112	102.869	177,36
2013	76.137	30.368	106505	41.442	3.028	105.062	177,17
2014	88.692	27.519	116211	49.041	3.560	115.499	196,27
2015	92.881	26.116	118997	52.626	3.821	118.294	200,99
2016	100.508	26.389	126897	58.527	4.258	126.029	213,26
2017	131.227	28.716	159943	72.853	5.303	159.579	272,10

Trabzon ili mevcut koyun varlığı yıllar itibari ile toplamda %66,81 oranında artarak 143 bin başa yükselmiştir. Mevcut koyun sayısına bağlı olarak aynı dönemde koyun sütü üretimi ise 2 katının üzerine çıkarak 4.451 tona yükselmiştir. 2017 yılında toplam yün üretimi ise 262 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 420**).

Tablo 420. Trabzon ilinde yıllara göre koyun, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Yün (ton)
2008	57.341	28.101	85442	30.451	2.132	85.442	156,62
2009	55.597	26.805	82402	29.677	2.077	82.402	151,04
2010	55.020	26.820	81840	29.833	2.088	81.840	150,01
2011	65.273	27.774	93047	37.671	2.637	93.047	170,56
2012	66.836	26.949	93785	37.099	2.597	93.785	171,91
2013	66.421	26.143	92564	35.697	2.499	92.564	169,67
2014	78.218	24.754	102972	43.221	3.025	102.972	188,75
2015	81.993	23.452	105445	46.421	3.250	105.445	193,28
2016	87.945	23.683	111628	51.197	3.584	111.628	204,61
2017	116.044	26.489	142533	63.596	4.451	142.533	261,87

İlde bulunan toplam keçi varlığı son 10 yılda toplamda 2,60 katına çıkarak 17 bin başa yükselmiştir. Keçi varlığındaki değişim ile doğru orantılı olarak mevcut keçi sütü üretimi ise 634 ton artarak 852 tona yükselmiştir. Toplam kıl ve tiftik üretimi 2017 yılında 10 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 421).

Tablo 421. Trabzon ilinde yıllara göre keçi, süt ve yün üretimi (TÜİK, 2017)

Yıllar	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Kırkılan hayvan sayısı	Kıl, tiftik (ton)
2008	4.522	2.159	6681	2.480	218	4.522	2,79
2009	4.606	2.237	6843	2.646	235	4.606	2,83
2010	6.401	3.161	9562	3.746	338	6.401	3,92
2011	8.065	3.581	11646	4.858	447	8.065	4,84
2012	9.084	3.774	12858	5.601	515	9.084	5,45
2013	9.716	4.225	13941	5.745	529	12.498	7,50
2014	10.474	2.765	13239	5.820	535	12.527	7,52
2015	10.888	2.664	13552	6.205	571	12.849	7,71
2016	12.563	2.706	15269	7.330	674	14.401	8,64
2017	15.183	2.227	17410	9.257	852	17.046	10,23

Trabzon ilinde ticari anlamda yumurta üretimi 2009 yılında başlamıştır. Yumurtalık tavuk sayısı 2009-2017 yılları arasında toplamda 33 bin adet artarak 59 bine yükselmiştir. 2009 yılından günümüze kadar Trabzon ilinde etlik tavuk üretimi gerçekleştirilmemiştir (Tablo 422).

Tablo 422. Trabzon ilinde yıllara göre tavuk sayıları (TÜİK, 2017)

Yıl	Yumurtalık tavuk	Etlik tavuk
2008	0	375
2009	25.846	0
2010	25.613	0
2011	38.420	0
2012	38.021	0
2013	40.787	0
2014	43.236	0
2015	46.072	0
2016	49.059	0
2017	59.281	0

TOB arıcılık verileri 2012 yılına kadar köy esaslı kayıt tutmaktayken 2013 yılından itibaren işletme esaslı kayıt tutmaya başlamıştır. Son 10 yıl içerisinde toplam kovan miktarı 97 bin adet artarak 166 bine yükselmiştir. En çok artış 2016-2017 yılında yaşanmıştır. 2016-2017 yılında toplam kovan varlığı 2 katının üzerine çıkmıştır. 2017 yılında toplam bal üretimi 1.770 ton, balmumu üretimi ise 52 ton olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 423**).

Tablo 423. Trabzon ilinde yıllara göre arıcılık (TÜİK, 2017)

Yıllar	Arıcılık yapan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2008	545	-	67.919	1.671	69.590	1.136	103,05
2009	538	-	69.003	1.668	70.671	1.146	94,51
2010	538	-	69.923	1.695	71.618	1.157	102,43
2011	544	-	71.456	1.454	72.910	1.193	102,59
2012	583	-	74.605	1.681	76.286	1.185	69,27
2013	-	1.515	77.111	1.415	78.526	1.167	70,67
2014	-	1.659	78.019	1.348	79.367	975	52,04
2015	-	1.679	76.389	1.288	77.677	992	49,88
2016	-	1.569	80.151	1.163	81.314	1.012	49,23
2017	-	2.158	165.911	280	166.191	1.770	52,00

9.6.3 Tarım Alet ve Ekipmanları

Trabzon ilinde mevcut tarım arazilerinin çok dik ve çok fazla toprak işlemeye müsait olmadığından dolayı fazla traktör bulunmamaktadır. İlde 2017 yılı toplam traktör varlığı 927 adettir. Mevcut traktörlerin %90,61'ini tek akslı traktörler, %9,39'unu ise çift akslı traktörler oluşturmaktadır. Yıllar itibari ile en fazla artış tek akslı traktör varlığında yaşanmıştır. Son 10 yıl içerisinde tek akslı traktör varlığı özellikle 2010 yılından sonra ciddi miktarda artmıştır (**Tablo 424**).

Tablo 424. Trabzon ilinde yıllara göre traktör sayıları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tek akslı			Çift akslı							Toplam
	1-5 bg	5 bg'den fazla	Toplam	1-10 bg	11-24 bg	25-34 bg	35-50 bg	51-70 bg	70 bg'den fazla	Toplam	
2008	8	66	74	11	5	2	10	12	13	53	127
2009	13	85	98	13	5	1	10	13	17	59	157
2010	13	129	142	36	5	1	10	13	13	78	220
2011	542	1	543	33	5	1	9	15	13	76	619
2012	670	2	672	31	5	1	9	15	14	75	747
2013	756	2	758	31	4	1	9	15	14	74	832
2014	815	2	817	31	6	1	6	15	14	73	890
2015	826	2	828	31	6	1	6	16	14	74	902
2016	841	2	843	31	8	1	6	17	14	77	920
2017	840	2	842	31	8	1	6	17	22	85	927

Trabzon ilinde çok fazla ürün çeşitliliğinin olmaması ve arazinin dik olması nedeni ile çok fazla işlenmeye müsait olmayışı nedeniyle çok fazla tarımsal alet-ekipman çeşidi bulunmamaktadır. İl genelinde en fazla bulunan alet-ekipman 15.823 adet ile krema makinesidir. Krema makinesini 7.285 adet ile yayık ve 6.560 adet ile atomizör izlemektedir (**Tablo 425**).

Tablo 425. Trabzon ilinde bulunan diğer alet ve ekipmanlar (TÜİK, 2017)

Diğer alet ve ekipmanlar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Krema makinesi	17.705	16.344	16.074	16.059	15.815	16.091	16.400	16.169	16.097	15.823
Yayık	3.115	3.170	3.085	3.095	3.113	3.507	3.741	3.741	3.696	7.285
Atomizör	6.312	6.219	6.249	6.293	6.279	6.279	6.163	6.183	6.275	6.560
Motorlu tırpan	42	127	915	2.186	2.265	2.925	3.376	4.194	4.469	5.742
Sırt pülverizatörü	5.255	5.222	5.290	5.343	5.377	5.397	5.364	5.377	5.440	5.654
Ot tırmağı	4.000	3.800	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.001	4.001	4.001
Süt sağım makinesi (Seyyar)	17	102	105	225	314	387	529	625	743	1.632
Tozlayıcı	1.524	1.521	1.347	1.301	1.308	1.311	952	956	958	923
Fındık harman makinesi	386	388	398	400	404	410	422	424	425	424
Motorlu pülverizatör	176	176	194	221	227	233	241	251	244	248
Motopomp (Termik)	113	120	120	120	121	121	121	121	153	165
Damla Sulama Tesisi	60	68	78	82	83	83	83	87	126	151
Santrifüj Pompa	86	90	92	94	96	96	96	96	142	142
Derin Kuyu Pompa	37	38	43	45	45	45	45	45	88	93
Römork	34	34	34	34	69	69	72	72	75	79
Mısır Silaj Makinesi	21	21	27	27	27	27	27	22	23	23

9.7.Sanayi İşletmeleri

Trabzon'da toplam 545 adet tarımsal sanayi işletmesi bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin %72,5'ini ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi gerçekleştiren işletmeler oluşturmaktadır. Ekmek ve ekmek çeşidi üreten işletmeleri %6,4'ünü bitkisel ve siyah çay işleyen işletmeler, %4,8'ini çiğ süt işleyen işletmeler ve %3,1'ini entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünler işleyen işletmeler takip etmektedir (**Tablo 426**).

Tablo 426. Trabzon ili tarımsal işletme sayıları (TOB, 2017)

Trabzon sanayi İşletmeleri	İşletme sayısı	Oran(%)
Baharat işleme	3	0,6
Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	9	1,7
Bisküvi, çikolata, kakaolu ve benzeri ürünler üretimi	2	0,4
Bitkisel ve siyah çay işleme	35	6,4
Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	395	72,5
Entegre fındık, fıstık ve benzeri ürünleri işleme	17	3,1
Meyve ve/veya sebze işleme	5	0,9
Süt ve süt ürünleri üreten iş yerleri	2	0,4
Şekerleme üretimi	1	0,2
Tahin, helva ve pekmez üretimi	7	1,3
Un üretimi	15	2,8
Balıkçılık Ürünleri İşleme Tesisi	11	2,0
Çiğ Süt İşleme Tesisi	26	4,8
Et Ürünleri İşleme Tesisi	5	0,9
Yumurta Paketleme Tesisi	6	1,1
Arı Yemi Üreten İşletmeler	2	0,4
Gıda Amaçlı Hayvanlar İçin Karma Yem Üreten İşletmeler	2	0,4
Balık Unu Üreten Yem İşletmesi	2	0,4
Toplam	545	100,0

9.8. Dış Ticaret

Samsun ilinde son 10 yılda ithalat miktarı ihracat miktarı sürekli 2009 yılı haricinde sürekli artış göstermiştir. Ancak bu artış mevcut ihracatın mevcut ithalatın önüne geçmesine yetmemiştir. İncelenen dönem içerisinde toplam ihracat miktarı yaklaşık 3 katına yükselmiştir. Yıllar itibari ile mevcut ihracatın büyük bir kısmını sürekli olarak tarım dışı ürünler oluşturmuştur. 2017 yılında toplam ihracatın %10,73'ünü tarım ürünleri, %89,27'sini ise tarım dışı ürünler oluşturmuştur (**Tablo 427**).

Tablo 427. Trabzon ili TL cinsinden ihracat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım dışı %	Toplam
2008	40.588.899	6,92	545.549.477	93,08	586.138.376
2009	51.724.937	11,01	418.204.268	88,99	469.929.205
2010	55.035.439	11,63	418.204.268	88,37	473.239.707
2011	74.974.854	10,03	672.321.175	89,97	747.296.029
2012	60.064.196	7,90	699.871.252	92,10	759.935.448
2013	86.036.866	10,60	725.946.799	89,40	811.983.665
2014	111.992.863	11,00	906.278.653	89,00	1.018.271.516
2015	171.212.050	15,72	918.251.626	84,28	1.089.463.676
2016	111.779.384	10,03	1.002.454.463	89,97	1.114.233.847
2017	181.681.364	10,73	1.511.558.931	89,27	1.693.240.295

İncelenen dönemde toplam ithalat miktarı da 2,88 katına çıkmıştır. 2017 yılı toplam ithalat miktarı 2,9 milyar TL'dir. Mevcut ithalatın %20,71'ini tarım ürünleri kalemleri, %79,29'unu ise diğer ticaret kalemleri oluşturmaktadır (**Tablo 428**).

Tablo 428. Trabzon ili TL cinsinden ithalat rakamları (TÜİK, 2017)

Yıllar	Tarım	Tarım %	Tarım dışı	Tarım Dışı %	Toplam
2008	183.965.900	18,43	813.990.110	81,57	997.956.010
2009	177.307.803	24,02	560.856.274	75,98	738.164.077
2010	183.284.505	24,63	560.856.274	75,37	744.140.779
2011	444.895.070	28,23	1.131.122.987	71,77	1.576.018.057
2012	335.827.957	18,50	1.479.880.466	81,50	1.815.708.423
2013	317.437.947	21,61	1.151.249.423	78,39	1.468.687.370
2014	364.002.312	21,15	1.356.859.598	78,85	1.720.861.910
2015	492.695.716	27,15	1.321.983.280	72,85	1.814.678.996
2016	339.671.604	19,20	1.429.418.555	80,80	1.769.090.159
2017	596.845.712	20,71	2.285.704.847	79,29	2.882.550.559

9.9. Kırsal Alanda Verilen Destekler

Trabzon ilindeki tarımsal işletmeler Tarım ve Orman Bakanlığı'nın birçok desteğinden yararlanmaktadırlar. İlde yıllar itibari ile verilen mazot ve gübre desteği miktarı artmaktadır. 2016 yılında Trabzon ilinde bulunan çiftçilere toplam 7,9 milyon TL mazot ve gübre desteği verilmiştir. En çok mazot ve gübre desteği alan ilçe 1,2 milyon TL ile Akçaabat ilçesidir. Akçaabat ilçesini 1 milyon TL ile Ortahisar ve 766 bin TL ile Araklı ilçeleri takip etmektedir (**Tablo 429**). İl genelinde en çok verilen bitkisel üretim desteklemesi alan bazlı fındık desteklemesidir. 2016 yılı İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre 2016 yılında ilde toplam 93,1 milyon TL alan bazlı fındık destekleme ödemesi yapılmıştır. En çok destekleme alan ilçe 13,8 milyon TL ile Ortahisar ilçesidir. Ortahisar ilçesini 13,5 milyon TL ile Akçaabat ve 10 milyon TL ile Arsin ilçeleri takip etmektedir (**Tablo 430**).

Tablo 429. Trabzon ilinde yıllara göre Mazot ve Gübre Destekleme Ödemeleri (TOB, 2018)

İlçe	2012	2013	2014	2015	2016
Akçaabat	995.579	1.109.186	1.190.979	1.211.154	1.211.377
Araklı	575.165	659.484	718.106	781.343	766.332
Arsin	654.987	710.599	694.653	692.649	691.633
Beşikdüzü	348.871	399.147	419.737	448.545	430.447
Çarşıbaşı	277.460	307.039	299.113	330.627	324.635
Çaykara	66.379	75.462	85.472	87.364	83.417
Dernekpazarı	66.888	72.761	70.633	69.080	69.606
Düzköy	61.241	68.564	80.180	87.522	75.678
Hayrat	54.860	56.273	54.713	43.241	42.504
Köprübaşı	83.842	95.132	109.584	114.548	155.561
Maçka	355.418	400.163	430.186	455.398	475.553
Of	214.192	203.841	206.609	173.372	181.371
Ortahisar	856.286	958.590	1.021.684	969.645	1.016.375
Sürmene	310.164	348.644	382.637	400.685	401.956
Şalpazarı	261.100	315.619	329.486	347.909	366.380
Tonya	138.935	156.557	167.394	167.374	185.796
Vakfıkebir	531.315	599.601	633.665	678.421	655.246
Yomra	620.928	690.732	712.211	738.667	733.818
Toplam	6.473.613	7.227.394	7.607.042	7.797.543	7.867.686

Tablo 430. Trabzon ilinde yıllara göre Alan Bazlı Fındık Desteklemesi ödemeleri (TOB, 2018)

İlçe	2012	2013	2014	2015	2016
Akçaabat	13.186.749	14.502.353	14.936.992	14.285.411	13.475.165
Araklı	8.337.141	9.288.030	10.088.037	10.175.928	9.814.314
Arsin	10.527.893	11.170.597	10.459.609	10.252.768	9.951.683
Beşikdüzü	5.576.380	6.285.777	6.509.893	6.473.778	6.390.565
Çarşıbaşı	3.774.205	4.139.995	4.193.596	4.283.312	4.375.201
Çaykara	478.521	563.518	635.376	606.519	480.041
Dernekpazarı	652.530	729.033	683.687	625.142	582.944
Düzköy	224.574	305.966	336.433	332.780	339.391
Hayrat	174.683	169.105	183.145	150.508	160.721
Köprübaşı	934.505	1.078.472	1.159.070	1.098.385	1.090.458
Maçka	4.254.147	4.747.384	5.097.403	5.024.235	4.829.524
Of	690.313	726.162	693.649	545.513	582.589
Ortahisar	13.248.701	14.594.445	14.899.673	14.304.538	13.786.942
Sürmene	3.638.280	4.036.587	4.348.317	4.304.621	4.335.766
Şalpazarı	3.262.794	3.862.317	3.593.352	3.589.656	3.521.532
Tonya	927.189	1.041.282	1.173.277	1.154.598	1.075.421
Vakfikebir	8.118.206	8.957.818	9.014.032	8.943.907	8.637.556
Yomra	9.275.786	10.147.920	10.238.766	10.058.687	9.712.726
Toplam	87.282.595	96.346.760	98.244.308	96.210.286	93.142.540

Trabzon İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından yıllar itibari ile çeşitli tarımsal projelere hibe desteklemesi yapılmaktadır. 2017 yılında 8 ayrı projeye toplamda 12 milyon TL hibe ödemesi gerçekleştirilmiştir (**Tablo 431**).

Tablo 431. Trabzon İl TOB Müdürlüğü Tarafından verilen Hibe Desteklemeler (TOB, 2018)

İlçeler	2013		2014		2015		2016		2017		Toplam	
	Proje sayısı	Hibe ödemesi (bin TL)	Proje sayısı	Hibe ödemesi (bin TL)	Proje sayısı	Hibe ödemesi (bin TL)	Proje sayısı	Hibe ödemesi (bin TL)	Proje sayısı	Hibe ödemesi (bin TL)	Proje sayısı	Hibe ödemesi (bin TL)
Akçaabat	3	707			1	454			1	250	5	1.411
Araklı	2	455									2	455
Arsin	3	728	2	455					3	1.713	8	2.896
Beşikdüzü	1	300									1	300
Çarşıbaşı	2	153									2	153
Düzköy	1	58									1	58
Hayrat	1	265					1	499			2	764
Maçka	1	299	1	308	1	495			1	749	4	1.851
Merkez	2	539									2	539
Of	2	354					1	446	2	961	5	1.760
Sürmene	2	565	1	15					1	561	4	1.276
Tonya			1	40							1	40
Yomra	1	222									1	222
Toplam	21	4.644	5	1.314	2	950	2	945	8	4.233	38	12.085

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Trabzon İl Koordinatörlüğü tarafından girişimcilere yıllar itibari ile çeşitli faaliyet kollarında hibe desteklemesi verilmektedir. 2016 yılında verilen toplam hibe miktarı 16,6 milyon TL'dir (**Tablo 432**).

Tablo 432.Trabzon ilinde yıllara göre TKDK desteklemeleri

Destekleme Kalemleri	2012	2013	2014	2015	2016
Süt Üretimi		395.496	629.404		
Süt Ve Süt Ürünleri İşleme				907.816	325.906
Et Ve Et Ürünleri İşleme (Kırmızı Et)		528.297			1.127.562
Et Ve Et Ürünleri İşleme (Kanatlı Et)					1.454.488
Meyve ve Sebze İşleme			428.108		1.643.403
Su Ürünleri İşleme		3.448.454	364.367	703.772	
Arıcılık ve Seracılık	297.342	214.514	411.320	257.984	52.902
Yerel Gıda Tarım Ürünleri ve El Sanatları		549.415		618.379	5.269.201
Kırsal Turizm	68.331	1.254.021	2.535.379	2.056.147	6.711.468
Toplam	365.673	6.390.197	4.368.578	4.544.098	16.584.930

9.10. Finans Kaynakları

Trabzon il genelinde 21 bankaya ait toplam 122 banka şubesi bulunmaktadır. Mevcut bankaların %50,82'si Ortahisar ilçesinde bulunmaktadır. Ortahisar ilçesini %10,66 ile Akçaabat ve 7,38 ile Of ilçeleri takip etmektedir. Trabzon ilçelerinin tamamında en az 1 adet banka şubesi bulunmaktadır (**Tablo 434**).

Tablo 433. Samsun ilinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	TKK sayısı	Oran (%)
Akçaabat	1	8,3
Araklı	1	8,3
Arsin	1	8,3
Beşikdüzü	1	8,3
Çarşıbaşı	1	8,3
Düzköy	1	8,3
Of	1	8,3
Ortahisar	2	16,7
Şalpazarı	1	8,3
Şalpazarı	1	8,3
Vakıkebir	1	8,3
Toplam	12	100,0

Tablo 434. Trabzon ilinde bulunan banka şubelerinin ilçelere göre dağılımı

İlçe	Banka Şubesi Sayısı	%
Ortahisar	62	50,8
Akçaabat	13	10,7
Araklı	4	3,3
Arsin	2	1,6
Beşikdüzü	4	3,3
Çarşıbaşı	1	0,8
Çaykara	2	1,6
Dernekpazarı	1	0,8
Düzköy	1	0,8
Hayrat	1	0,8
Köprübaşı	1	0,8
Maçka	2	1,6
Of	9	7,4
Şalpazarı	1	0,8
Sürmene	4	3,3
Tonya	1	0,8
Vakfıkebir	8	6,6
Yomra	5	4,1
Toplam	122	100,0

Ayrıca il içerisinde Beşikdüzü, Vakfıkebir, Şalpazarı, Çarşıbaşı, Akçaabat, Düzköy, Yomra, Arsin, Araklı ve Of ilçelerinde birer, Ortahisar ilçesinde ise 2 adet olmak toplam 12 Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır (**Tablo 433**). İl içerisinde IPARD desteklemeleri için Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bulunmaktadır. Trabzon'da ayrıca il merkezinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Müdürlüğü bulunmaktadır.

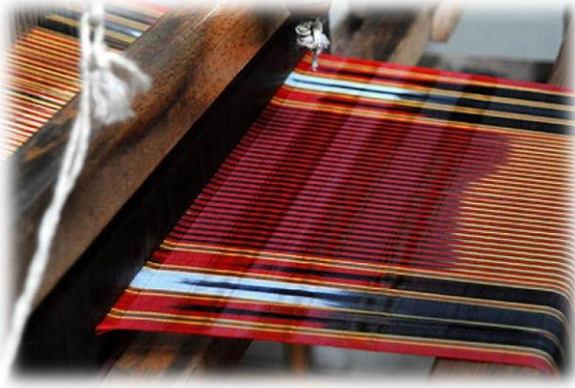
9.11. Coğrafi İşaretli Ürünler

Türkiye'de toplam 356 adet coğrafi işaretli ürün bulunmaktadır. Bu ürünlerden 6 tanesi Trabzon iline aittir. Ürünler sırasıyla Akçaabat Köftesi, Çarşıbaşı Keşanı, Hamsiköy Sütlacı, Sürmene Bıçağı, Trabzon Kazaziyesi ile Trabzon Telkariyesi ve Hasırıdır.

Akçaabat Köftesi 31.07.2008, Çarşıbaşı Keşanı 08.06.2004, Hamsiköy Sütlacı 06.10.2017, Sürmene Bıçağı 25.08.2017, Trabzon Kazaziyesi 08.11.2016 ve Trabzon Telkariyesi ve Hasır 22.09.2006 tarihlerinde coğrafi işaret almaya hak kazanmışlardır.

Şekil 40. Akçaabat köftesi (Anonim, 2018)

Şekil 41. Çarşıbaşı keşanı (Anonim, 2018)

Şekil 42. Hamsiköy sütlaç (Anonim, 2018)

Şekil 43. Sürmene bıçağı (Anonim, 2018)

Şekil 44. Trabzon kazaziyesi (Anonim, 2018)

Şekil 45. Trabzon hasır seti (Anonim, 2018)

9.12. Turizm İşletmeleri

Trabzon ilinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı 92 adet turizm işletmesi bulunmaktadır. Mevcut işletmelerin toplam oda sayısı 5.889 toplam yatak kapasitesi ise 12.107 adettir.

Tablo 435. Trabzon ilinde işletme tipine göre konaklama tesisi varlığı

İşletme tipi	İşletme sayısı		Oda sayısı		Yatak kapasitesi	
	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)	Adet	Oran (%)
5 yıldızlı otel	7	7,6	1.641	27,9	3.341	27,6
4 yıldızlı otel	24	26,1	2.190	37,2	4.515	37,3
3 yıldızlı otel	45	48,9	1.663	28,2	3.399	28,1
2 yıldızlı otel	7	7,6	164	2,8	316	2,6
1 yıldızlı otel	4	4,3	77	1,3	154	1,3
Apart otel	1	1,1	12	0,2	48	0,4
Dağ evi	2	2,2	111	1,9	272	2,2
Butik otel	2	2,2	31	0,5	62	0,5
Toplam	92	100,0	5.889	100,0	12.107	100,0